

Pécsi Tudományegyetem
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar
„Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola

Réti Tamás

**CZÖVEK ERNA (1899-1983)
AZ ALKOTÓ ZENEPEDAGÓGUS**

Az életpálya vizsgálata az újíto zenepedagógus,
a vezető és a szakírói szerepek megközelítésében

Doktori (PhD) értekezés

Témavezető:

Dr. habil. Molnár-Kovács Zsófia

egyetemi adjunktus

Pécs, 2024

Tartalom

I. Bevezetés – a disszertáció bemutatása	7
I.1. A kutatás témája	7
I.2. A témaválasztás indoklása.....	9
I.3. A kutatás értelmezési kerete	11
I.3.1. „Az életpálya vizsgálata”, mint dimenzió.....	12
I.3.2. „Az újító zenepedagógus” szerep dimenziója	12
I.3.3. „A vezetői” tevékenység dimenziója	13
I.3.4. „Szakírói” tevékenység dimenziója	13
I.4. A disszertáció szerkezete.....	13
II. A kutatás módszertani apparátusa	15
II.1. A kutatás céljai	15
II.2. Kutatási kérdések, kérdéscsoportok.....	16
II.3. A kutatás módszertani apparátusának bemutatása	17
II.3.1. Szakirodalom-elemzés	18
II.3.2. Interjú.....	18
II.3.3. Dokumentumelemzés, forráselemzés	19
II.3.4. Kvalitatív tartalomelemzés	19
II.3.5. Tankönyvi elemző vizsgálat	20
II.3.6. Bibliometriai elemző vizsgálat	20
II.4. A kutatás forrásai	20
II.4.1. Elsődleges források	20
II.4.2. Szakirodalmi előzmények.....	25
III. Czövek Erna életútja	26
III.1. Bevezetés	26
III.2. A gyermekkor	27
III.3. A tanulóévek	28
III.4. A pályakezdő fiatalot körülvevő kulturális és politikai környezet	31
III.5. Az útkeresés időszaka.....	35

III.5.1. <i>A család</i>	38
III.5.2. <i>A tanári pálya kibontakozása</i>	40
III.5.3. <i>Szakírói és szerkesztői tevékenység</i>	40
III.6. <i>A sokrétű szakmai kiteljesedés évei</i>	44
III.6.1. <i>Zenepedagógus munkaközösség, Zenepedagógiai tagozat</i>	44
III.6.2. <i>Kottakiadványok reformja</i>	49
III.6.3. <i>Az életpálya újabb állomásai: tanulmányi felügyelő, zenei előadó, miniszteri tanácsos</i>	52
III.6.4. <i>A Zenepedagógia folyóirat felelős szerkesztője</i>	55
III.7. <i>Visszatérés a zeneoktatás szolgálatába</i>	56
III.7.1. <i>A zenepedagógiai munkát érintő oktatáspolitikai hatások</i>	56
III.7.2. <i>A magyarországi zeneoktatási intézmények vázlatos története</i>	57
III.7.3. <i>Állami Zenei Gimnázium – „Erkel Ferenc Zeneművészeti Szakiskola” </i>	59
III.7.4. <i>Az 1. sz. körzeti zeneiskola igazgatója</i>	59
III.7.5. <i>Az 1. sz. körzeti zeneiskola mikrovilága</i>	66
III.8. <i>Az aktív nyugdíjas évek</i>	68
III.9. <i>Szakmai elismerések</i>	74
III.10. <i>Szakmai munkásságának őrzői</i>	75
III.11. <i>Összegzés</i>	75
IV. Czövek Erna egykori növendékeivel és kollégáival készített interjúk adatkörpuszának vizsgálata – kvalitatív tartalomelemzés	77
IV.1. <i>A vizsgálat jellemzése – a cél és probléma meghatározása</i>	77
IV.1.1. <i>Az elemző vizsgálat módszere</i>	77
IV.1.2. <i>A mintavételi stratégia bemutatása</i>	79
IV.1.3. <i>Az interjú</i>	80
IV.2. <i>A vizsgálat előkészítése</i>	83
IV.2.1. <i>A kvalitatív adatkörpusz és az elemzési egységek ismertetése</i>	83
IV.3. <i>A tartalomelemző vizsgálat eszközrendszere – A MAXQDA™ Plus 2022 adatelemző szoftver</i>	86
IV.4. <i>A tartalomelemző vizsgálat adatelemző fázisainak bemutatása</i>	88
IV.4.1. <i>A tartalomelemző vizsgálat szisztematikus végrehajtása és munkafázisai </i>	90

IV.5. A kvalitatív tartalomelemzés metodológiai követelményeinek jellemzése	93
IV.5.1. Objektivitás	93
IV.5.2. Érvényesség	94
IV.5.3. Megbízhatóság	95
IV.6. A vizsgálat eredményeinek ismertetése	99
IV.6.1. A főkategóriák kvantitatív irányú vizsgálata	99
IV.7. A fő- és alkategóriák kvantitatív és kvalitatív vizsgálatának eredményei	101
IV.7.1. Czövek Erna, mint ember – 1. főkategória	102
IV.7.2. Czövek Erna zongoratanári tevékenységei – 2. főkategória	103
IV.7.3. Czövek Erna a zenepedagógus szakember – 3. főkategória	109
IV.7.4. Czövek Erna a tananyagreformter – 4. főkategória	111
IV.7.5. Zeneoktatási környezet a XX. század derekán – 5. főkategória	113
IV.7.6. Czövek Erna zenepedagógusi célkitűzései, nézetei – 6. főkategória ..	115
IV.8. Összegzés	117
V. Czövek Erna szakírói tevékenységének vizsgálata	118
V.1. A vizsgálat célja	118
V.2. A vizsgálati módszer bemutatása – elméleti alapok	119
V.3. A forrásgyűjtés bázisának bemutatása	121
V.3.1. A vizsgálat forrásai és azok lelőhelyei	121
V.3.2. Czövek Erna munkáit befogadó periodikák áttekintése	123
V.4. A vizsgálat területei	134
V.5. A vizsgálati eredmények bemutatása	135
V.5.1. A bibliográfia	135
V.5.2. Czövek Erna publikációit befogadó platformok	137
V.5.3. A publikációk számának alakulása	138
V.5.4. Publikációs stratégia	138
V.5.5. A publikációk terjedelme	142
V.5.6. A publikációk típusa	143
V.5.7. Annotált bibliográfiai jegyzék	144
V.6. Összegzés	148

VI. Czövek Erna „Zongoraiskola” és „Zongora-Ábécé” elnevezésű tankönyvi kottáinak, valamint egyéb hangszertanulást segítő kottakiadványainak elemző vizsgálata	149
VI.1. A vizsgálat jellemzése – a cél és probléma bemutatása	149
VI.2. Az elemző vizsgálat módszere	149
VI.3. A kottakiadványok tankönyvi elemző vizsgálatának forrásai	151
VI.4. Értelmezési keret – vizsgálati szempontok	152
VI.5. Tantervi környezet	155
VI.6. A kottakiadványok elemző-vizsgálati kategóriáinak kialakítása.....	156
VI.7. Zongoratanítást, -tanulást segítő (az első tanév anyagát tartalmazó) tankönyvi kottakiadványok vizsgálata	158
<i>VI.7.1. Zongora-Ábécé (1946)</i>	<i>158</i>
<i>VI.7.2. Zongora-Ábécé (1955)</i>	<i>164</i>
<i>VI.7.3. Zongoraiskola I. (1957).....</i>	<i>170</i>
<i>VI.7.4. Zongoraiskola I. (1966)</i>	<i>176</i>
VI.8. Zongoratanítást, -tanulást segítő (az első tanév anyagát tartalmazó) tankönyvi kottakiadványok horizontális vizsgálati eredményei	181
VI.9. Magasabb évfolyamok zongoratanulmányait segítő kottakiadványok vizsgálati eredményei.....	185
<i>VI.9.1. Zongoramuzsika I. (1953)</i>	<i>185</i>
<i>VI.9.2. Zongoraiskola II. (1958)</i>	<i>186</i>
<i>VI.9.3. Zongoraiskola 2. (1969).....</i>	<i>187</i>
VI.10. Zenei ismeretanyagot, repertoárt bővítő kiadványok vizsgálata.....	189
<i>VI.10.1. 3 év zongoraetűdjei (1947)</i>	<i>189</i>
<i>VI.10.2. Miniatűrök zongorára (1973).....</i>	<i>191</i>
VI.11. Összegzés	192
VII. Összegzés	194
VII.1. A kutatás eredményei	195
VII.2. A kutatási kérdések megválaszolása	196
VII.3. A kutatás továbbfejlesztésének lehetőségei	201
Köszönetnyilvánítás.....	203

VIII. Irodalom.....	204
VIII.1. Elsődleges források.....	204
VIII.2. Másodlagos források.....	211
IX. Mellékletek.....	226
Rezümé	247

I. Bevezetés – a disszertáció bemutatása

„Mélyen él bennünk az alkotóerő, mely meg tudja teremteni azt, aminek lennie kell, és nem hágy nyugodni és megpihenni, amíg önmagunkon kívül vagy önmagunkban, ilyen vagy amolyan módon meg nem nyilvánulhatott.”

(C. A. Martienssen *Schöpferischer Klavierunterricht* c. művéből,
idézi CZÖVEK, 1979b: 5)

I.1. A kutatás témája

Czövek Erna (1899-1983) a XX. századi magyar zeneoktatás egyik jeles pedagógusa, hosszú életútja alatt sokrétű zenepedagógusi gyakorlati munkájával párhuzamosan járta – és ugyanakkor alakította – az alapfokú magyar hangszeres oktatás rögzös útját. A magyar zenei életbe az aktor először zongoratanárnaként, később szakszervezeti titkárnaként és minisztériumi előadónaként, majd zeneiskola-igazgatóként kapcsolódott be. Ezen kívül – szakmai tapasztalatainak átadásával – tananyagreformerként és szakíróként is hozzájárult az alapfokú zeneoktatási rendszer tartalmi felépítésének és szervezeti struktúrájának formálódásához.

Czövek Ernát az életpálya meghatározó szakaszaiban olyan sokrétű impulzusok érték (a tanulmányai alatti zenepedagógiai környezet, valamint emberi és munkahelyi szakmai kapcsolatok és tapasztalatok, továbbá a zenepedagógiai reformtörekvések gondolatának megismerése), amelyek markánsan befolyásolták pedagógiai szemléletét és szakmai fejlődését, valamint inspirálták későbbi tervei megvalósításában. Már tanulói éve alatt a gyakorlatban megismerkedett intézményalapító zenetanárok munkásságával, amelyek az 1950-es évekre az alapfokú művészetoktatási intézményrendszer tartalmi és szerkezeti működésének és kialakításának fundamentumát jelentették.¹ Tanári pályáíve alatt pedig figyelemmel követte az alapfokú zeneoktatás olyan előremutató – egy-egy pedagógushoz kötődő – újító eredményeit, amelyek az innovatív zenepedagógiai gondolkodás kiindulását szolgálták (Dobszay László, Kovács Sándor, Varró Margit, Veress Sándor etc.).

A magyar alapfokú zeneoktatás reformjának kérdései már Czövek Erna intenzív karrierútjának indulása előtt, a XX. század elején megfogalmazódtak, amit a zenepedagógia ügyének újításán dolgozó szakemberek felhívásaikban nyilvánossá tettek. A Fodor

¹ A teljesség igénye nélkül: Fodor Ernő 1903-ban alapított magánzeneiskolája, valamint a Sztojanovits Jenő által 1910-ben életre hívott Székesfővárosi Zeneiskola zenetanfolyamai.

Zeneiskola² fennállásának 25. évfordulójára kiadott jubileumi emlékkönyvben olvashatóak Bárd Ferenc zeneműkiadó-szakember gondolatai, aki az 1900-as évek elején a zeneoktatás hiányosságait abban látta, hogy „*a zenei oktatást túlnyomólag idegenből idetelepedett dilettáns tanítók és nevelők végezték, akik leginkább olyan műveket játszottak tanítványaikkal, amelyeket, annak idején, ők tanultak – mestereiktől. Ha mert is vállalkozni magyar zeneműkiadó valamely érdemes pedagógiai mű kiadására, vállalkozása meddő maradt, mert a zenetanítók az általa kiadott műveket nem játszották növendékeikkel.*” (FODOR, 1928: 63) Sztojanovits Jenő 1906-ban Pécsen, a Szabad Tanítás címmel meghirdetett konferencián tartott előadásában a magyar zeneoktatás elmaradásait úgy fogalmazta meg, hogy „*az egész országnak van egy felső zeneiskolája, a Magyar Királyi Zeneakadémia, afféle zeneegyetem, ahol a magasabb és legmagasabb zenetudományt kultiválják. Mikor megszervezték, fényes tetőt csináltak egy nem létező épülethez, és elfelejtették megcsinálni az alapot, az első és második emeletet [...].*” (SZTOJANOVITS, 1934: 48) Sztojanovits a probléma felvetésén kívül megoldási javaslatát is ismertette, aminek kardinális pontjai között olyan előremutató központi feladatokat nevezett meg, hogy az állam készítsen „*[...] a zenetanítás minden ágára jó tanterveket, azután állapítsa meg az iskolák típusait, melyek elvégzése a zeneakadémiához vezet, állítson fel egy sereg ilyen iskolát s végül: állítson föl legalább még egy zeneakadémiát valahol az országban, mert ez az egy kevés.*” (SZTOJANOVITS, 1934: 50)

Bartók Béla és Kodály Zoltán a XX. század első felében a magyar népzene feltárására helyezték a hangsúlyt, azonban a *Magyar népdalok* című munkájuk előszavában úgy fogalmaztak, hogy „*eltart még soká, míg elfoglalják az őket megillető helyet házi és nyilvános zeneéletünkben.*” (BARTÓK – KODÁLY, 1906: 10) Meglátásuk szerint „*a magyar társadalom túlnyomó része még nem elég magyar [...] és még nem elég művelt arra, hogy ezek a dalok közelebb férközzenek a szívéhez.*” (BARTÓK – KODÁLY, 1906: 10) Ezen túlmenően Bartók Béla – művészeti alkotó tevékenysége mellett – a hangszeres oktatásra is figyelmet fordítva instruktív kottakiadványaival segítette az alapfokú hangszeres pedagógia elmozdulását. Kodály Zoltán és munkatársai pedig az országos zenekultúra egészét befolyásoló koncepciót dolgoztak ki, aminek alapját az általános iskolai zenei nevelés megújítására helyezték. Munkásságuk hatása kiterjedt a teljes zenei nevelés alakulására és gyakorlatára.

² Az 1903-ban alapított intézmény teljes neve: Fodor Ernő Zeneiskola Akadémiai Előkészítő Tanfolyam. (FODOR, 1913)

Czövek Erna nem csupán átélte és meghallgatta a pályája során tapasztalt zenei életet alakítók zenepedagógiai nézeteit, hanem befogadva azokat, kiindulásul és biztos alapnak tekintette újító reformgondolatainak elkezdésében, a tantervi gondolkodás és a kottaanyag tartalmának felülvizsgálatában. Személyes célkitűzéseit az 1940-es évek zaklatott körülményei, a háború és a kulturális-politikai változások sem befolyásolták, még a totalitárius rendszer kialakítása alatt is a zenepedagógia szervezeti változásainak meghatározó alakjaként és képviselőjeként dolgozott. Az 1952-es – zeneoktatás reformjáról szóló – rendelet³ létrejötte után a karrierút csúcsán sem pihent, igazgatói szerepet vállalt, majd nyugdíjas éveit is aktív közéleti tevékenységet folytatott, valamint korábbi kiadványait újragondolva, zenei szemléletének felülvizsgálatával monográfiája összeállításán dolgozott.

Czövek Erna több évtizedes munkássága során sokrétű szakmai tevékenységekkel kapcsolódott be a magyar zenei életbe, azonban az idő múlásával a zeneoktatásban elért eredményei feledésbe merültek. Jelen disszertáció egyik célja Czövek Erna zenepedagógus alakjának fókuszba helyezése, sokrétű szóbeli és írásos források felhasználásával élettörténetének átfogó bemutatása, ugyanakkor jelen értekezés az életút feltárásán túl origóba helyezi az alkotó szakmai írásait és kottakiadványait.

I.2. A témaválasztás indoklása

A kutatómunka megvalósítására a disszertációt a jelenlegi munkahelyét adó intézményi közeg⁴ – ami egykor Czövek Erna igazgatói éveinek (1952-1961 között)⁵, valamint zongoratanári éveinek (1952-1982) is színhelye volt –, és a gyakorlatvezető mentortanári tevékenysége során gyakran látóterébe kerülő, Czövek Erna által készített *Emberközpontú zenetanítás* című monográfiájának (lásd CZÖVEK, 1979b) általános zenepedagógiával, kezdők tanításával és tehetség gondozással kapcsolatos megállapításai⁶ ösztönözték.

³ A Magyar Népköztársaság minisztertanácsának 68/1952. (VIII.17.) M.T. számú rendelete a zeneoktatás reformjáról (lásd BERLÁSZ – TALLIÁN, 1984: 169).

⁴ A Tóth Aladár Zeneiskola Alapfokú Művészeti Iskola (a továbbiakban: Tóth Aladár Zeneiskola), ami az 1903-ban Fodor Ernő által alapított magánzeneiskola és a Fővárosi Zeneiskola Szervezet 1. számú körzeti zeneiskolájának jogutódja.

⁵ Fővárosi Zeneiskola Szervezet 1. számú körzeti zeneiskola.

⁶ A doktorjelölt zenetanári munkáját meghatározó gondolatok, zenetanításra vonatkozó alapigazságok Czövek monográfiájából: „A zenepedagógiának két fő összetevője van: a zene és a növendék. Ezek fontossága egyenértékű. [...] A tanárnak tehát nagyon jól kell ismernie a zenét és a gyermeket.” (CZÖVEK, 1979b: 33) „A kezdők tanítása a zenepedagógia legizgalmasabb szakasza. Izgalmas azért, mert rendkívüli felelősséggel jár [...]. És izgalmas azért, mert ha az alapozást megfelelően végezzük, kizárja a rutinmunkát.” (CZÖVEK, 1979b:

Emellett a zongoratanári munkájában Czövek zongoratanítást segítő kottakiadványai (lásd például CZÖVEK, 1946, 1947a, 1966b, 1969b, 1973) is inspirálták. Ezen kívül a PhD értekezés megírásához a doktorjelöltet a XX. századi zongorapedagógia eredményeinek és a zeneiskolai intézménytörténettel kapcsolatos szakmai írásoknak az átfogóbb és teljesebb megismerése iránti vágy és a személyes érdeklődés vezette.

A témaválasztás fókuszának meghatározásakor Czövek Erna szakmai portréjának megrajzolását a disszerens több szempontból is indokoltnak tartotta. Egyrészt azért, mert a sokoldalú zenetanár életművéről a zenei lexikonok (lásd SZABOLCSI – TÓTH, 1965; BORONKAY, 1983) is megemlékeznek, azonban pályáivének tudományos feltáró vizsgálata mindezidáig hiányzik a neveléstudományi, zenetudományi és zenepedagógiai szakirodalmakból. Másrészt a megjelent publikációk gyakran pontatlan információkat és töredezett képet adnak az alkotó életútjáról, pályájának állomásairól, valamint a hangszeres iskoláiban, módszertani kiadványaiban már-már küldetésstudatként jelentkező zenepedagógiai gondolkodásról.

Jelen értekezés készítője Czövek Erna szakmai munkájának megismerését és megismertetését a gyakorló zongoratanári tevékenysége miatt is különösen fontosnak érzi. Egyrészt azért, mert a Czövek által összeállított – és kezdőknek készült – *hangszeres iskola* (lásd CZÖVEK, 1966b) több évtizeddel ezelőtt került utoljára kiadásra, azonban annak szegmensei a jelenleg is érvényben lévő alapfokú művészetoktatás alapprogramjának részét képezik⁷. Másrészt az eltelt időszak alatt a zongora-szaktudomány és zenepedagógiai gondolkodás folyamatosan alakult, változott, ugyanakkor a mai korszerű szakirodalmak, a zenepedagógiai publikációk, a tantervi és szaktudományi kiadványok sem váltották fel teljes mértékben az általa megjelölt irányokat.

A téma relevanciáját tovább erősíti, hogy Czövek gondolatait, eredményeit és a zongoratanítással kapcsolatos célkitűzéseit a XXI. századi zongorapedagógia meghatározó vezetőtanárai is újra és újra felhasználják szakmai munkáikban (lásd például DUFFEK, 2015; MEGYIMÓRECNÉ SCHMIDT, 2015). Munkásságának szegmensei egyszerre tetten érhetők szakdolgozatok, doktori disszertációk fejezeteiben (lásd például JÁRDÁNYI, 2009; PETHŐ,

41) „Hagyni kell a gyermeket! (Persze nem magára hagyni.) Sosem előírni, hanem előbb megvárni, hogy magától mire jön rá, önerejéből mire képes, s óvatosan csak akkor beavatkozni, ha saját kezdeménye ellenkezik a fejlődés feltehető menetével.” (CZÖVEK, 1979b: 52) „A nevelőnek egyetlen feladata a képességeket a tehetség kifejezésére alkalmassá tenni. Az egyetlen, de a legfelelősségteljesebb és legnehezebb pedagógiai feladat, amelynek eredménye ennek megfelelően a pedagógus számára a legnagyobb jutalom.” (CZÖVEK, 1979b: 58)

⁷ Lásd Az alapfokú művészetoktatás alapprogramja.

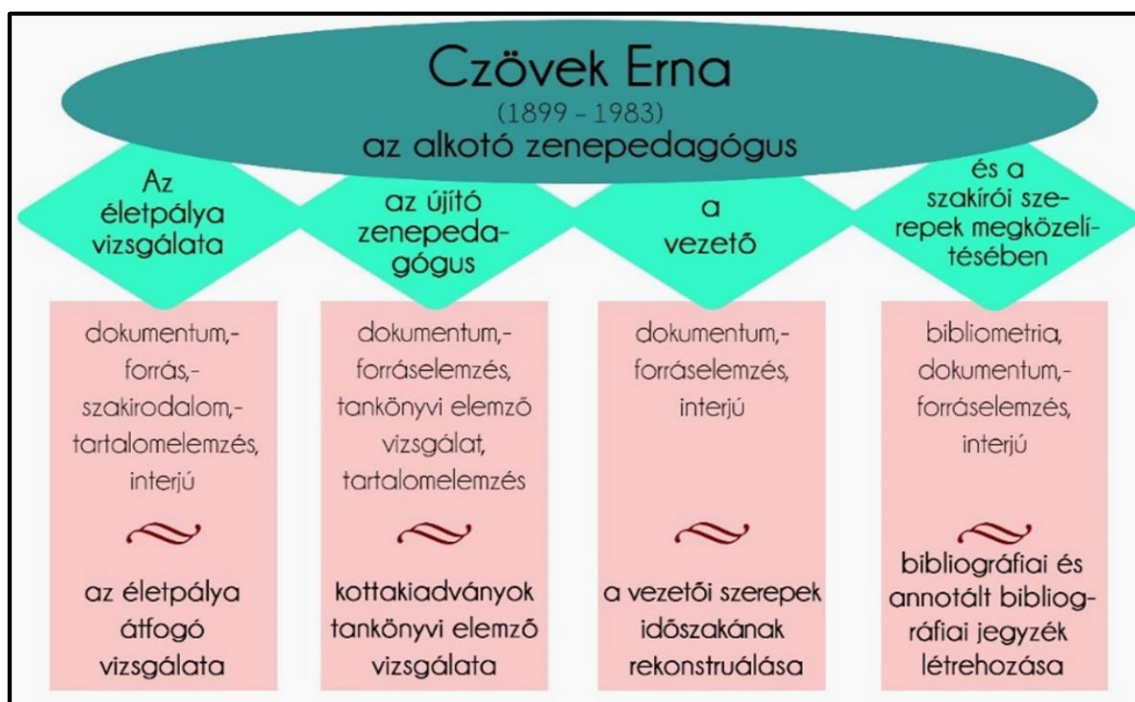
https://www.oktatas.hu/koznevelés/kerettantervek/2020_nat/iranyelvek_alapprogramok/alapfoku_muveszeto ktatas [2024.02.14.]

2011; HUNYADI, 2018), valamint zenepedagógiai kiadványokban (lásd ÁBRAHÁM, 1991; KERTÉSZ, 2015). Ezen túlmenően a *Parlando* zenepedagógiai folyóirat digitális archívumában⁸ a zenei neveléssel, zongorapedagógiával kapcsolatos írásai részlegesen elérhetőek.

I.3. A kutatás értelmezési kerete

A disszertáció fő- és alcímének meghatározásakor célul tűztük ki, hogy a dolgozat címe megjelölje a kutatás témáját, időbeli kereteit, valamint megnevezze a kutatás tárgyát: Czövek Erna életútjának állomásait. Ezen kívül a cím további kulcsszavainak meghatározásakor arra törekedtünk, hogy egyértelműen determináljuk a kutatás alanyának a foglalkozását, továbbá felhívjuk az olvasó figyelmét arra, hogy Czövek Erna zenepedagógusként kiemelkedő és maradandó életművet hagyott az utókorra.

1. ábra – A disszertáció értelmezési kerete

(Forrás: saját szerkesztés)

⁸ Tematikus archívum – Parlando. <http://www.parlando.hu/Archi-Temat.htm> [2024.02.14.]

A főcím választásakor alapul vettük *C. A. Martienssen: Schöpferischer Klavierunterricht* című munkáját, amelyet Czövek Erna gondosan tanulmányozott és lefordított, továbbá szakmai írásaihoz alapul vett (lásd MARTIENSSEN, 1954). A kutatás értelmezési keretének további meghatározását az alcím hívószavaival is segítettük, amelyben manifesztálódnak a vizsgálódás különböző dimenziói.

1.3.1. „Az életpálya vizsgálata”, mint dimenzió

A PhD értekezés alapvető részét jelenti *az életpálya vizsgálata*, amelynek keretében igyekszünk rekonstruálni Czövek Erna személyes élettörténetét és szakmai munkájának alakulását. Célul tűzzük ki, hogy a meglévő töredezett és gyakran ellentmondó információkat tartalmazó Czövek képet pontosítsuk és olyan új narratívát hozzunk létre, amely visszaemeli Czövek Ernát a zenepedagógiai kánonba. A vizsgálat ívének alapját Czövek Erna 1978-ban készített önéletrajza biztosítja, amely a budakeszi Czövek Erna Alapfokú Művészeti Iskola (a továbbiakban: Czövek Erna AMI) hagyatéki forrásaiban található.⁹ Ezen kívül a sokrétű írásos források kiegészítéseként olyan egyedi szóbeli források (interjúk egykori kollégákkal és növendékekkel) felhasználásához is folyamodunk, amelyek további hiánypótló információkkal árnyalják Czövek Erna életpályájának meghatározott szakaszait, különös tekintettel a zenetanári tevékenységének a mikrovilágára.

Jelen értekezés életpályát bemutató dimenziójának keretében az objektív kép kialakításához a források vizsgálatánál a *dokumentumelemzés*, *forráselemzés* és *szakirodalomelemzés*, valamint az *interjú* és a *kvalitatív tartalomelemzés* módszereit alkalmazzuk.

1.3.2. „Az újító zenepedagógus” szerep dimenziója

A szakirodalmi forrásoknak, valamint Czövek Erna zenepedagógiai munkáinak számbavételekor arra keressük a választ, hogy az életpálya milyen területén mutatkozik leginkább az alkotó zenepedagógiai reformtörekvések iránti, nyitottságot mutató attitűdje. A szakirodalom-elemző vizsgálatunk során azt tapasztaltuk, hogy ezen törekvések leginkább a zongorapedagógia megújításáért folytatott próbálkozásaiban manifesztálódnak, ezért további feltáró-elemző munkánk keretében különösen fontosnak tartjuk Czövek Erna tankönyvi kottakiadványainak vizsgálati tárgyként történő mélyebb elemzését. Ennek

⁹ Czövek Erna önéletrajza (részlet). (lásd Czövek Erna rendezetlen iratai, Czövek Erna Alapfokú Művészeti Iskola archívuma, Budakeszi) (A továbbiakban: CZERI).

következtében az életpálya különböző időszakában keletkezett alapfokú hangszeres kottakiadványok nemcsak átfogóbb bemutatása valósulhat meg, hanem az árnyaltabb elemzése is megtörténhet, amihez a *tankönyvi elemző vizsgálatot* hívjuk segítségül.

I.3.3. „A vezetői” tevékenység dimenziója

Az előzetes szakirodalmi vizsgálatok alapján Czövek Erna életútjában az 1945 utáni időszak eseményekben gazdag képet mutat. Az aktor 1945-1948 között a Magyar Pedagógusok Szabad Szakszervezete zenei tagozatának titkáráként, valamint 1952-1961 között a Fővárosi Zeneiskola Szervezet 1. számú körzeti zeneiskola igazgatójaként vezető szerepet töltött be, azonban a töredezett források miatt nem valósulhatott meg ezen időszak elmélyültebb vizsgálata. A hiányos források ellenére is fontosnak érezzük a karrierív ezen szakaszának áttekintését és rekonstruálását – korlátozott sajtóforrások és levelezések, valamint intézményi emlékkönyvek személyes visszaemlékezéseiből feltárt tények alapján –, amelynek eredményei a *III. Czövek Erna életútja* című fejezetben kapnak helyet.

I.3.4. „Szakírói” tevékenység dimenziója

Czövek Erna *szakírói* szerepének vizsgálatakor az egész életpályán átívelő szakmai írásait helyezzük középpontba. A szakírói tevékenység feltárásának keretében a különböző időszakokban és tartalommal megjelent írások bibliográfiája kerül összeállításra, majd ezek adatainak további elemzése valósul meg *bibliometriai elemző vizsgálattal*. Ezen túlmenően a jelentősebb munkák széleskörű tartalmi vizsgálatát is fontosnak tartjuk, amelyek eredményeként annotált bibliográfiai jegyzék kerül közreadásra.

I.4. A disszertáció szerkezete

A disszertáció hét nagyobb tematikai egységből áll. Az első fejezetben a kutatási probléma bemutatására, a kutatás kereteinek a tisztázására, valamint a témaválasztás indoklásának összefoglalására törekszünk. A második egységben a kutatási kérdések, kérdéscsoportok kapnak helyet, valamint az alkalmazott módszereket, forráscsoportokat, forráskritikát és a kutatási nehézségeket vázoljuk fel. A harmadik fejezetben *Czövek Erna életútja* a személyes élettörténet hangsúlyos csomópontjainak feltárása mentén kerül bemutatásra.

A negyedik, ötödik és hatodik fejezetek az értekezés kvalitatív elemző vizsgálatokon alapuló egységei. A negyedik fejezet Czövek Erna egykori növendékeivel és kollégáival

készített interjúk adatkörpuszának vizsgálatán alapul, amely a visszaemlékezők nézőpontjából mutatja be és egészíti ki, pontosítja az alkotó biográfiáját. Az ötödik fejezetben Czövek szakírói tevékenységére helyezük a hangsúlyt, amelynek keretében közlésre kerül Czövek Erna zenepedagógiai írásainak bibliográfiai jegyzéke, valamint jelentősebb műveinek annotációja. Az ezt követő fejezetben Czövek Erna zongorapedagógiai munkásságának produktumai, a kottakiadványai kerülnek fókuszba, majd átfogó tankönyvi-elemző vizsgálat eredményei által összegezzük és mutatjuk be sajátosságaikat. A hetedik fejezetben a disszertáció összefoglalására vállalkozunk, ahol válaszokat adunk a kutatási kérdésekre, valamint megfogalmazzuk a kutatás továbbfejlesztésének lehetőségeit.

A nyolcadik fejezetben a felhasznált elsődleges forrásokat forrástípusonként közöljük, majd ezt követi a felhasznált irodalom jegyzéke. Az értekezést a *IX. Mellékletek* című fejezet zárja, amely fényképfelvételeket tartalmaz, továbbá összefoglaló strukturált táblázatokkal egészíti ki a vizsgálati eredményeket.

II. A kutatás módszertani apparátusa

II.1. A kutatás céljai

Kutatásunk céljaként határoztuk meg, hogy széleskörű forrásbázisra alapozva feltárjuk és bemutassuk a 125 éve született és a 41 éve elhunyt Czövek Erna – a magyar zenei élet és a zenepedagógia alakításáért sokrétű tevékenységeket vállalt aktora – életútját és szakmai munkájának meghatározó eredményeit.¹⁰ Az 1965-ben és 1983-ban megjelent zenei lexikonok Czövek pályáivének tevékenységeiből kiemelik többek között azt, hogy „*azon pedagógusok egyike, akik – különösen 1945 óta – sokat tettek a magyar zeneoktatás modernizálása érdekében*” (SZABOLCSI-TÓTH, 1965: 423), ugyanakkor minisztériumi előadói tevékenysége alatt „*a vidéki zeneiskola-hálózat államosítását készítette elő*” (SZABOLCSI-TÓTH, 1965: 423). Ezen túlmenően „*a tömegzenei nevelés, az új típusú zeneoktatás egyik élharcosa*” (BORONKAY, 1983: 377), aki „*a Fővárosi Zeneiskola Szervezet kerületi ig.-ja, haláláig aktív pedagógus.*” (BORONKAY, 1983: 377) A szakirodalmi források az egykor eredményekben gazdag és színes életúttal rendelkező aktor alakját mutatják be, azonban ennek ellenére Czövek mégsem hangsúlyosan került be a zenepedagógiai kánonba. Értékteremtő munkáját az utókor mára csupán könyvtárakban fellelhető szakmai kiadványaiból tanulmányozhatja, valamint pedagógiai munkásságának szegmenseivel szakirodalmi forrásokban találkozhat.

A neves személy életpályáját origóba helyező, sokrétű források vizsgálatát igénylő kutatási téma tudomány-rendszertani helye különböző tudományok – *neveléstudomány, történettudomány, zenetudomány* – határán mozog, ami ezek különböző – *történeti, iskolatörténeti, kultúrtörténeti, szakmódszertani, zongorapedagógiai, tankönyvtörténeti, neveléstörténeti* – dimenzióit érinti.

A kutatás céljaként nem kizárólagos biográfiai munka elkészítésére törekedtünk, hanem Czövek Erna életpályájának szélesebb horizonttal rendelkező vizsgálatát határoztuk meg, a személyes életeseményein és történésein túl a pedagógiai és szakmai eredményeinek, szakírói és kottakiadványok összeállításával kapcsolatos munkáinak és tevékenységeinek, továbbá kulturális szerepvállalásainak feltárásával. Bízva abban, hogy a források feldolgozását és rendezését követően munkánk komplexebb képet nyújt Czövek szakmai

¹⁰ A 2024. évhez viszonyítva (született: 1899, elhunyt: 1983).

portréjáról, áttekinthetővé válnak a sokoldalú tevékenységei közötti összefüggések, továbbá az utókor számára elérhetővé és kutathatóvá válik írásainak bibliográfiája és valódi személyiségének árnyaltabb bemutatása.

Ezen túlmenően az alkotói életpálya szerves részét képezik hangszeres iskolái, módszertani kiadványai, amelyek szisztematikus vizsgálata további, információkban gazdagabb, markánsabb képet nyújthat az alkotó zenepedagógiai gondolkodásáról és pedagógiai hitvallásáról. A vizsgálódás további célként jelöli meg a XX. századi zenepedagógia és zenetörténet egy feltáratlan szegmensének áttekintését, eddig nem vizsgált források megismertetését és közreadását. A kutatás hozzájárul primer források értékmentéséhez, a hagyaték megőrzéséhez, rendszerezéséhez, ezen kívül biztosítja egy új narratíva létrejöttét Czövekről az újabb zenetanár generációk és további vizsgálódások számára.

II.2. Kutatási kérdések, kérdéscsoportok

Az előzetes szakirodalom-feltáró vizsgálatunk tapasztalatai alapján nyilvánvalóvá vált, hogy Czövek Erna életútja és munkásságának szegmensei kevésbé feltárt területek, amelyek tudományos eredményei mindezülig hiányoznak a neveléstudományi, zenetudományi és zenepedagógiai szakirodalmakból. Ezért a kutatás tervezésekor olyan komplex vizsgálat megvalósítására törekedtünk, amely gazdag forrásanyagra támaszkodva, majd különböző vizsgálati módszereket felhasználva közelít egy lehetséges karrierút bemutatásához.

A kutatási kérdések irányait a disszertáció fő- és alcíme egyaránt kijelöli, hiszen a vizsgált kérdéskörök az *életpályát befolyásoló környezeti hatások* (1), a gyakorló zenetanári és alkotó *újító zenepedagógiai tevékenységek* (2), valamint a *vezetői* (3) és a *szakírói szerepek* (4) behatóbb tanulmányozása köré összpontosulnak.¹¹

¹¹ A kutatás értelmezési keretét meghatározó dimenzióknak (lásd I.3. *A kutatás értelmezési kerete és a hozzá kapcsolódó I.3.1. „Az életpálya vizsgálata”, mint dimenzió, I.3.2. „Az újító zenepedagógus” szerep dimenziója, I.3.3. „A vezetői” tevékenység dimenziója, I.3.4. „Szakírói” tevékenység dimenziója* című alfejezeteket) és az azokban megfogalmazott vizsgálati irányoknak megfelelően számozással jelöltük a kutatási kérdéscsoportokban megfogalmazott kutatási kérdések kapcsolódását (*Az életpálya vizsgálata - 1, az újító zenepedagógus - 2, a vezető - 3, a szakírói szerepek - 4*).

A kutatási kérdések tehát a következők:

- Milyen emberi és szakmai kapcsolatok, ún. környezeti hatások befolyásolták Czövek Erna szakmai kibontakozását az életpálya kiemelt csomópontjaiban (a tanulmányai során, a tanári pályakezdés idején, valamint a zenepedagógiai pályája kibontakozásának időszakában)? (1)
- Változtak-e, s ha igen, hogyan változtak az életpálya különböző szakaszaiban Czövek Erna általános pedagógiai és zenei neveléssel kapcsolatos célkitűzései, nézetei? (1, 2) Milyen visszatérő motívumok, hangsúlyok azonosíthatók Czövek Erna pedagógiai, szakmai munkájában? (2)
- Hogyan határozható meg Czövek Erna szerepe az egységes magyar zeneoktatási hálózat megszilárdításában? (3) Milyen újító (zenepedagógiai) törekvések azonosíthatók Czövek Erna alkotó tevékenységében? (2, 3)
- Milyen tendenciák érvényesülnek Czövek Erna szakírói munkásságában? (4) Milyen általános kép bontakozik ki a szerző publikációs tevékenységéről? (4)

II.3. A kutatás módszertani apparátusának bemutatása

A pedagógiatörténeti tárgyú kutatásunk során Czövek Erna zenepedagógus élettörténetének és szakmai munkásságának feltárására tettünk kísérletet, amelynek kutatási módszereit az analitikus (deduktív) stratégiára alapoztuk. Ezen eljárás jellemzőiként emeli ki Szabolcs Éva, hogy *„szélesen értelmezett források, dokumentumok, más tudományokban felhalmozott tapasztalatok elemzésére vállalkozik.”* (SZABOLCS, 2004a: 106)

A kutatásunk folyamatában a következő összetett lépéseket követtük: *„a források felkutatása, forráskritika, a források értelmezése”* (SZABOLCS, 2004a: 107). A téma különböző komponenseinek feltárása – *az élettörténet rekonstruálása, a kottakiadványok vizsgálata, a szakmai írások bibliometriai elemzése* – sokrétű forrásanyagok vizsgálatát tette indokolttá, amelyek értelmezése meghatározta a különböző kvalitatív módszerek használatát. A vizsgálat lefolytatásánál a kvalitatív kutatási megközelítést alkalmaztuk, azonban egyes összefüggések árnyaltabb megjelenítése miatt a kvantitatív elemzésre is vállalkoztunk.

A munkánk során – feltáró-elemző vizsgálatok sorozatával – írott és szóbeli források

gyakran egyidejű elemzésével és feltárásával kíséreltük meg rekonstruálni Czövek Erna életútját, ugyanis a társadalomtudományi kutatások megkívánják, *„hogyan különböző megközelítésekkel, módszeregyüttesekkel közelítsünk az elmúlt korszakok világához.”* (SZABOLCS, 2019: 57) A vizsgálati módszerek alkalmazásakor *szakirodalom-elemzés, interjú, dokumentumelemzés, forráselemzés, tartalomelemzés*, valamint *tankönyvi elemző és bibliometriai elemző vizsgálatokra* egyaránt építettünk, azért, hogy az egykor ismert személy munkásságáról, valamint szakmai munkáinak tartalmáról árnyaltabb és kiterjedt képet kapjunk. A vizsgálódás különböző dimenzióinak feltárását segítő módszerek, valamint a vizsgálódás alá vetett eltérő forráscsoportok hozzájárultak a módszertani trianguláció és az adatok triangulációjának teljesüléséhez, így az eredmények megbízhatóságát és érvényességét egyaránt növelték. (SÁNTHA, 2015)

II.3.1. Szakirodalom-elemzés

A másodlagos (szakirodalmi) források feltárása – a témához kapcsolódó releváns szakirodalom feldolgozása – hozzájárul a kutatás problémájának behatárolásához, kapcsolódási pontjainak, dimenzióinak és kereteinek a kialakításához, továbbá a vizsgált kérdéscsoportok, kutatási kérdések megfogalmazásához, ezen kívül lehetőséget teremt a vizsgálódást segítő eszközök és módszerek megismeréséhez, esetleges adaptálásához. A kutatásunk során *„azt a szakirodalmat tekintjük relevánsnak, amely [...] ugyanazokat a kérdéseket, változókat vizsgálja; azonos elméleten alapul; ugyanazon elmélet empirikus igazolására törekszik; hasonló gyakorlatot elemez.”* (FALUS, 2004: 37) Falus Iván felhívja a figyelmet a szakirodalom fontosságára, ugyanis a kutatás ezen fázisában *„[...] egy gondosan körülhatárolt témára vonatkozóan a meglévő ismeretek adott állapotát magas szinten, kritikusan elemezzük, a témára vonatkozó szintézist teremtünk.”* (FALUS, 2004: 38)

II.3.2. Interjú

Munkánk során Czövek Erna élettörténetének, életeseeményeinek több aspektusból való megvilágítására törekedtünk, ezért a kutatás feltáró és elemző fázisában az írásos források vizsgálatán túl az interjú, mint adatgyűjtés módszerére is támaszkodtunk. Ennek következtében a személyes visszaemlékezésekkel forrásaink köre további értékes információkkal bővült, mert az *„elbeszélte személyes történelem számos olyan önéletrajzi emléket őriz [...]”* (GOLNHOFER – SZABOLCS, 2014: 69), amely hozzájárult az élettörténet töredezett mozaikjainak a kiegészítéséhez. Az interjúalanyok Czövek életeseeményeinek rekonstruálását, értelmezését – *„a személyes múlt, a megélt történelem feltárásával”*

(GOLNHOFER – SZABOLCS, 2014: 69) – további speciális információkkal, személyes élményeikkel, visszaemlékezéseikkel gazdagították. Az interjú a történeti tárgyú kutatások során egyedi forrás, mert „[...] a kérdezett olyan eseményekről, élményekről beszél, amelyek vele történtek meg, ő élte át őket.” (NÁDASI, 2004b: 181) Ezen kívül „a kikérdezés alkalmas egyének, esetleg csoportok együttes ismereteinek, véleményének, attitűdjének, élményeinek, motívumainak, életmódjának a felderítésére.” (NÁDASI, 2004b: 171)

II.3.3. Dokumentumelemzés, forráselemzés

A kutatási célok teljesüléséhez a dokumentumelemzést és forráselemzést egyaránt alkalmaztuk munkánk tájékozódási, majd elemző fázisaiban. Nádasi Mária dokumentumnak tekint „[...] minden olyan, a közelmúltban vagy napjainkban készült anyagot, amely nem a pedagógiai kutatás számára készült, de amelynek elemzése a pedagógiai kutatás számára tanulságos.” (NÁDASI, 2004a: 317) A vizsgálódásunk során különböző forrásokkal dolgoztunk, azonban a módszerek fogalmi behatárolásánál Nádasi Mária definíciójára támaszkodunk, ami alapján „[...] a forráselemzés a múlthoz kapcsolódik, a dokumentumelemzés pedig a jelenben él.” (NÁDASI, 2004a: 317)

II.3.4. Kvalitatív tartalomelemzés

Az interjúalanyok visszaemlékezései által kapott egyedi források szöveggé alakított anyagait a tartalomelemző vizsgálat legfolytatásával vettük behatóbb vizsgálat alá. A segítségül hívott eljárás Antal László szerint olyan „interdiszciplináris módszer” (ANTAL, 1976: 9), ami „a szó legáltalánosabb értelmében nem más, mint közlemények meghatározott célú elemzése” (ANTAL, 1976: 10). Ezen a meghatározáson túlmenően Szabolcs Éva úgy fogalmaz, hogy a tartalomelemzés „[...] a szöveg rejtett mondanivalójának, összefüggésrendszerének valamilyen szempontú feltárására vállalkozik” (SZABOLCS, 2004b: 332), biztosítva az írott források manifeszt és látens üzeneteinek elemzését és értelmezését. A tartalomelemzés során az első lépés „a szövegek, tartalmak adatokká alakítása, vagyis olyan kategóriák felállítása, amelyekbe a szövegek elemei bizonyos szabályok szerint besorolhatók (kódolás)” (SZABOLCS, 2004b: 332), majd ezután nyílik lehetősége a kutatonak a kvalitatív vagy kvantitatív adatelemzésre és következtetések megfogalmazására.

A kvalitatív tartalomelemző vizsgálatunkat a MAXQDA™ Plus 2022 adatelemző szoftverre alapoztuk, amely használata során építettünk annak kvalitatív adatelemzésben nyújtott lehetőségeire (látványos vizualizációja segítette a hat főkategória mentén lefolytatott a priori kódolást, majd az ezt követő adatvezérelt induktív kódolással létrejött

kódhierarchia megjelenítését, valamint az eredmények gyors és látványos sokrétű vizuális megjelenítését etc.).

II.3.5. Tankönyvi elemző vizsgálat

A tankönyvi elemző vizsgálatnál elemzés alá vontuk Czövek Erna instruktív pedagógiai kottakiadványait és „Zongoraiskola” elnevezésű kiadványait, azért, hogy további információkat és következtetéseket vonjunk le a szerző didaktikai-módszertani gondolkodásáról, zenei neveléssel kapcsolatos felfogásáról. A vizsgálat részeként átfogó képet kaptunk a XX. század derekán használt „Zongoraiskolák” című tankönyvek didaktikai apparátusáról, struktúrájáról, didaktikai-módszertani felépítéséről, a zenei anyagainak és szerzőinek összetételéről, tantervi-tantárgyi tartalmáról és szerkezetéről.

Az elemzés szempontrendszeré és területei: *a tankönyv felépítésének, a tankönyvi tartalmaknak, továbbá a struktúraelemeknek a vizsgálata a felhasznált zenei anyagok, módszertani elemek és didaktikai összefüggéseinek szempontjából.*

II.3.6. Bibliometriai elemző vizsgálat

Czövek Erna életművének kiemelt forráscsoportját alkotják a különböző szakmai periodikákban megjelent írásai, amelyekről összesített bibliográfia eddig nem keletkezett. Az elemzés elvégzésekor Czövek szakírói munkásságára helyeztük a hangsúlyt, amelyhez először teljességre törekvő forrásgyűjtést végeztünk. Ezt követően a keletkezett adatbázis rendszerezésére, majd a bibliográfia összeállítására vállalkoztunk. A keletkezett szakmai jegyzék elemzéséhez a bibliometriai elemző vizsgálatot tartottuk a legalkalmasabbnak, azért, mert lehetőséget biztosított, hogy Czövek szakírói tevékenységéről további mennyiségi és minőségi információkat és objektív képet kapjunk.

II.4. A kutatás forrásai

II.4.1. Elsődleges források

Czövek Erna életútjának kutatása során elsősorban írásos, de ezenkívül szóbeli primer forrásokra támaszkodtunk. Ennek oka az, hogy a személyes élettörténet tudományos igényű feltárása, vizsgálata eddig teljes és részleges formában sem történt meg. Az életpálya rekonstrukcióját segítő legtöbb és legmeghatározóbb forrás Budakeszin, a Czövek Erna AMI-

ban található¹², ahol három rendezetlen kartondoboz tartalmaz jó állapotban lévő fényképeket, személyes és munkaügyi iratokat, bizonyítványokat, jegyzeteket, kéziratokat és levelezéseket, valamint Czövek Erna publikációinak első és korrektúrázott változatait. Ezen kívül egy kérvény mellékleteként 1978-ban készült – Czövek által géppel írt – önéletrajzának több változata is elérhető.

A hagyatékon kívül a levéltári források jelentettek további információs bázist ahhoz, hogy a személyével kapcsolatos objektív kép kialakuljon. Sajnálatos módon a zeneiskolai intézményátszervezések során a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (a továbbiakban: VKM) iratai közül több megsemmisült, amelyeket nem lehet teljes mértékben pótolni, így a Budapest Főváros Levéltára¹³ (a továbbiakban BFL) és a Magyar Nemzeti Levéltár¹⁴ (a továbbiakban MNL) adatbázisai sem teljeseek.

A vizsgálódásunkat segítették a Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézetében Berlász Melinda és Tallián Tibor által készített dokumentumgyűjtemények, amelyek a magyar zeneoktatás és zenei élet 1945 és 1956 közötti időszakának válogatott zenepedagógiai írásaiba és irataiba engednek betekintést (lásd BERLÁSZ – TALLIÁN, 1984, 1986).

A kutatás elvégzéséhez további értékes információkat biztosított a Tóth Aladár Zeneiskola¹⁵ intézményi könyvtára, amelynek gyűjteményében található Jubileumi emlékkönyv, valamint intézményi évkönyvek, iskolatörténeti összeállítások, fényképek és törzslapok álltak rendelkezésre. Az intézményi évkönyvekben egykori kollégák és növendékek visszaemlékezései maradtak fenn, amelyek hozzájárultak az életpálya hiányos részeinek pótlásához, további értékes adatokat és információkat szolgáltatva. Ezen túlmenően Czövek Erna munkahelyét jelentette a III. kerületi Állami Zeneiskola, amelynek jogutódjában, a mai Aelia Sabina Alapfokú Művészeti Iskolában¹⁶ (a továbbiakban: Aelia Sabina AMI) is lehetőségünk volt betekinteni munkaügyi és pedagógiai dokumentumokba. A forrásbázist jelentősen gazdagították a kiterjedt „Czövek-család” erdélyi ágának személyes archívumában őrzött hiánypótló fényképek és a részleges biográfiai adatok.

Az írásos források sorát bővítették a Czövek Erna munkáit befogadó periodikák, valamint a megjelent zenepedagógiai kiadványok és kottakiadványok. Ezen forrásanyagok

¹² Elérhetőség: 2092 Budakeszi, Iskola köz 3. <https://zeneiskola.budakeszi.hu> [2024.02.14.]

¹³ Elérhetőség: 1139 Budapest, Teve u. 3-5. <https://bparchiv.hu/> [2024.02.14.]

¹⁴ Elérhetőség: 1014 Budapest, Bécsi kapu tér 2-4. <https://mnl.gov.hu> [2024.02.14.]

¹⁵ Elérhetőség: 1063 Budapest, Szív utca 19-21. www.tothaladar.hu [2024.02.14.]

¹⁶ Elérhetőség: 1033 Budapest, Harrer Pál u. 7. <https://www.aeliasabina.hu/> [2024.02.14.]

gyűjtése helyeit az Országos Széchényi Könyvtár¹⁷ (a továbbiakban: OSZK), a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár¹⁸ (a továbbiakban: FSZEK), a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Könyvtára¹⁹ (a továbbiakban: LFZE Könyvtára), valamint az Arcanum Digitális Tudománytár²⁰ (a továbbiakban: ADT), a Hungaricana Közgyűjteményi Portál²¹, a MATARKA (Magyar folyóiratok tartalomjegyzékeinek adatbázisa)²², a Parlando zenepedagógiai folyóirat digitális archívuma²³, és az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Zenetudományi Intézet Magyar Zenei Folyóiratok Digitális Adatbázisa²⁴ biztosították.

A kutatás primer forrásbázisát tekintve – az életpálya egyes állomásait végigkísérő írásos dokumentumok mellett – a disszerens félig strukturált interjúk felvételére is vállalkozott Czövek Erna egykori tanítványaival és kollégáival. A szóbeli visszaemlékezők – élményeik felidézésével (14 db félig strukturált interjú) – kiegészítették és tovább gazdagították a forrásbázist, valamint sajátos módon többletinformációt adtak az adott korról, továbbá Czövek életének és szakmai működésének mikroelemeiről. Fontos kiemelni, hogy „[...] az emlékezőket nem tekintettük a múlt egyetlen, igazi tanúságtevőinek, de az elbeszélte történeteiket egyedi történeti forrásként, a történeti megismerés lehetséges kiindulópontjaként kezeltük.” (GOLNHOFER – SZABOLCS, 2014: 69)

Az elsődleges források típus szerint csoportosítva a következők:

1. Rendezetlen iratok a hagyatéki forrásokban: *önéletrajz, levelezések, személyes jegyzetek, jegyzőkönyvek, munkaügyi dokumentumok, megbízási szerződések, recenziók, iskolai bizonyítványok, anyakönyvek, fényképek, tanulmányok kéziratjai.*
2. Levéltári források: *levelezések, minisztériumi megbízások, iskolatörténeti anyagok, jegyzőkönyvek.*
3. Zeneoktatási intézmények iratai: *évkönyvek, emlékkönyvek, munkaügyi papírok, visszaemlékezések, anyakönyvek.*
4. Czövek Erna által írt, nyomtatásban megjelent *zenepedagógiai kiadványok és módszertani munkák, tanulmányok.*
5. Korabeli folyóiratokban a zenei neveléssel kapcsolatban megjelent írások.

¹⁷ Elérhetőség: 1014 Budapest, Szent György tér 4-5-6. www.oszk.hu [2024.02.14.]

¹⁸ Elérhetőség: 1088 Budapest, Szabó Ervin tér 1. www.fszek.hu [2024.02.14.]

¹⁹ Elérhetőség: 1061 Budapest, Liszt Ferenc tér 8. <https://lfze.hu/konyvtar> [2024.02.14.]

²⁰ Arcanum Digitális Tudománytár <https://www.arcanum.com/hu/> [2024.02.14.]

²¹ Hungaricana Közgyűjteményi Portál <https://www.hungaricana.hu/hu/> [2024.02.14.]

²² MATARKA <https://matarka.hu/> [2024.02.14.]

²³ Parlando – Archívum <http://www.parlando.hu/Archi-Ido.htm> [2024.02.14.]

²⁴ Magyar Zenei Folyóiratok Digitális Adatbázisa http://db.zti.hu/mza_folyoirat/index.asp [2024.02.14.]

6. *Énekszó, A Hangszer, Zenepedagógia, Parlando* zenepedagógiai folyóiratok, továbbá Czövek Erna munkáit tartalmazó egyéb periodikák.
7. Visszaemlékezések: a disszerens által készített interjúfelvételek kollégákkal, tanítványokkal, valamint nyomtatásban megjelent további interjúk.
8. A kiterjedt „*Czövek-család*” archívumában őrzött fényképek, biográfiai adatok.
9. Digitális portálok adatbázisaiban: *szakmai periodikák, fényképek, értesítők*.

Forrásgyűjtésünk során meghatározó jelentőséget tulajdonítottunk a *forráskritikának*, ami a neveléstörténeti célú kutatások első lépései között szerepel és jelen esetben kiterjedt a primer források külső és belső hitelességének és valóságának, továbbá szavahihetőségének ellenőrzésére. Az adatokat többszörösen ellenőriztük, amennyiben nem egyértelműen meghatározhatónak találtuk, azt a hivatkozásban minden esetben jelöltük. A források közreadásánál minden esetben az eredeti írásmódot használtuk.

El kell mondanunk, hogy a Czövek Erna életútját feltáró vizsgálat során a számos helyszínen és platformon zajló forrásgyűjtés alatt több problémával is szembesültünk. A vizsgálat kezdetén az első nehézséget az jelentette, hogy Czövek életútjának mindezidáig feltáratlan és tudományos igényű részleges vizsgálata nem történt meg, ezért a biográfia rekonstruálásánál a zenei lexikonokban (lásd SZABOLCSI – TÓTH, 1965; BORONKAY, 1983) található – az életemények legjelentősebb állomásait tartalmazó – rövid terjedelmű szócikkek ismertetői jelentették a kiindulópontot. Az így nyert információk kiegészítéséhez, valamint a biográfiai adatok gazdagításához számos további forrást is igénybe vettünk, azonban azt reméltük, hogy a hagyatéki forrásokban – 1978-ból kérvény formájában – fennmaradt, teljes életútra kiterjedő életrajz²⁵ árnyalt képet adhat az alkotó életútjáról. Sajnos megállapítottuk, hogy ezen meghatározó dokumentum is többnyire vázlatos. Ezen kívül a viszonylag gazdag forrásbázist jelentő, de mindezidáig rendezetlen iratok és hagyatéki tárgyak azonosítása, a nem rendszerezett iratok strukturálása, majd a sokrétű információk mozaikjainak összeillesztése szintén komoly próbatétel elé állította az értekezés íróját. A disszerens a biográfia elkészítéséhez szükséges további hiányzó információ-mozaikok összeállításához felhasználta az MNL-ből *Veress Sándor és Czövek levelezését*²⁶, valamint a *VKM Elnöki iratait*²⁷, továbbá a BFL-ben található *intézményi iratokat és tanulói*

²⁵ Az életrajz a *Művészeti Szakszervezetek Szövetsége Közgazdasági Osztályához* készült 1978. június 29-i keltével. (CzERI) Az írógéppel készült dokumentum egyes oldalai több változatot is készített Czövek, amelynek adatai hiánypótló információkat jelentenek az átfogó életút összeállításához.

²⁶ Czövek Erna levele Veress Sándor részére (HU-MNL-OL-P 1590-14.-68.)

²⁷ VKM Szolgálati Táblázat Szeiler Emilné Czövek Erna (HU-MNL-OL-K 802. 1874-1950 (Állag) 9. doboz.)

*nyilvántartásokat*²⁸. Ezen túlmenően a karrierút hiányzó elemeinek sikeres rekonstrukciója szempontjából ki kell emelnünk a korabeli periodikákban található, azonban változó tartalmú és mélységű információkat, amelyeket a *Délmagyarország*, *Délvidéki Független Hírlap*, *Fehérvári Napló*, *Magyar Hírlap*, *Magyar Nemzet*, *Miskolczi Napló* (sic!), *Pesti Napló*, *Pesti Hírlap*, *Világosság* című kiadványok áttekintése során nyertünk.

További nehézséget jelentett ugyanakkor a hagyatéki tárgyak között található számos, dátum és oldalszámítás nélküli írásos dokumentum rendszerezése, valamint a fényképeken a név nélküli szereplők beazonosítása és a nehezen vagy egyáltalán nem olvasható kéziratok felfedése. Ezen túlmenően az intézményi átszervezések és költözések miatt bizonyos intézményi dokumentumok megsemmisültek, így a BFL-ben a Fővárosi Zeneiskola Szervezet Központjához tartozó iratok²⁹ szintén rendezetlen, vegyes dokumentumokat tartalmaznak.

Az elsődleges források, mint a Czövek Erna által szerkesztett zongoraiskolák (lásd CZÖVEK, 1946, 1947a, 1953, 1957b, 1966b, 1969b, 1973) és a módszertani kiadványok (lásd CZÖVEK, 1948i, 1957c, 1966c, 1975a) napjainkra nehezen elérhetőek, még a nagyobb könyvtárak és zenei gyűjtemények (OSZK, FSZEK, LFZE Könyvtára) katalógusai sem hiánytalanok. A kutatás sikeres elvégzéséhez szükséges eredeti példányokat antikváriumokból és használt könyvkereskedésekből sikerült összegyűjtenünk. Kutatásunk során azt tapasztaltuk, hogy – a kottakiadványokhoz hasonlóan – a Czövek Erna publikációit befogadó periodikák is gyakran hiányosak, még a nagyobb gyűjteményekben sem teljességgel maradtak fenn. A digitalizálás több kiadvány esetében elkezdődött, de még nem teljes körű a feldolgozásuk. Czövek Erna szakírói munkáinak tanulmányozásához áttekintettük *A Jövő Utjain* (sic!), *A Hangszer*, *Embernevelés*, *Énekszó*, *Magyar Zene*, *Magyar Zenei Szemle*, *Muzsika*, *Parlando*, *Pedagógus értesítő*, *Zenepedagógia* elnevezésű periodikákat.

A Czövek Erna életútját feltáró vizsgálat sajátos forrásai között szerepelnek személyes visszaemlékezések, azonban a vizsgálat lefolytatásában nehézséget jelentett, hogy az idő előrehaladtával egyre kevesebb azon élő személyeknek a száma, akik ismerték Czövek Ernát. Az interjúalanyok magas életkora és több esetben rossz egészségi állapota, illetve a SARS-CoV vírus miatt bekövetkezett pandémiás időszak többnyire nem tette lehetővé a személyes találkozást, ezért a beszélgetések légkörének megteremtése az online térben hosszabb időt vett igénybe és a telefonon vagy írásban készült kikérdezések a nonverbális kommunikációs elemek megfigyelését sem biztosították.

²⁸ Anyakönyvek I-IV. o. (HU BFL VIII.204.b 19. és 20. kötet.)

²⁹ Fővárosi Zeneiskola Szervezet általános ügyviteli iratok HU BFL XXIV.503. a 1. kisdoboz; munkaviszonyból eredő vegyes személyi anyag HU BFL XXIV.503. b 2. kisdoboz.

II.4.2. Szakirodalmi előzmények

Czövek Erna alkotó tevékenységének középpontjában az alapfokú zenei neveléssel kapcsolatos gondolkodás és a zongoratanítás tananyagának megújítása állt, ami szakmai kiadványaiban manifesztálódott. Emellett zenepedagógiai írásai a zenetanári professzió alakításáról és a zenei képzést biztosító intézményhálózat expanziójáról informálnak.

Czövek szakmai életútjáról tudományos igényű feldolgozás, a pedagógiai munkásságáról összefoglaló mű mindezidáig nem keletkezett, értékteremtő munkája különböző szakirodalmi források alapján töredékesen rekonstruálható. A kutatás előzményeként áttekintett szakirodalmi források a következőképpen csoportosíthatók: *zenetörténeti, zenepedagógiai, szakmódszertani munkák; oktatástörténeti, művelődéstörténeti összefoglaló kiadványok; visszaemlékezések, interjúkötetek.*

A sokoldalú aktor élettörténetét kísérő zenepedagógiai, zenetörténeti és művelődéstörténeti összefüggések megértését számos monográfia és tanulmány segíti, amelyek hozzájárulnak a vizsgálódás történeti és művelődéstörténeti behatárolásához. A korszak politikai, társadalomtörténeti, zenepedagógiai és művelődéstörténeti eseményeiről átfogó munkák tájékoztatnak (lásd BATA, 2004; BERLÁSZ, 2007; BREUER, 1975, 1985; DOBSZAY, 1984; EÖSZE, 2004; GYARMATI – PÉTERI, 2019; GYÖRGYINÉ KONCZ, 2007; HALMOS, 2020; KERTÉSZ, 2015; MANN, 2001, 2002; UJFALUSSY, 1973; MÉSZÁROS ÉS MTSAI, 2000; ROMSICS, 2023).

Czövek zenepedagógiai szakírói munkásságának hangsúlyos elemeit – hangszeres iskoláit és módszertani kiadványait – Veszprémi Lili tanulmányában mutatja be (lásd VESZPRÉMI, 1964), valamint 1976-ban megjelent *Zongoraoktatásunk története* című monográfiájában szisztematikusan elemzi és helyezi el a korszak hasonló munkái között (VESZPRÉMI, 1976). Gyakorló zongoratanári működéséről volt tanítványok kiadványai – Oberfrank Géza, Béres János (lásd OBERFRANK, 2002; BÉRES, 2020), továbbá Csalog Gábor, Dobszay Ágnes és Szokolay Balázs a Tóth Aladár Zeneiskola által *Tanítani: Tazi a zene szolgálatában* címmel kiadott interjúkötetben, valamint a Tóth Aladár Hírmondóban megjelent visszaemlékezései (lásd MIHALICZ, 2013, 2016) – informálnak és támogatják Czövek biográfiájának rekonstruálását. A XX. század első felében a zenei nevelés aktuális állapotáról, a módszertani-didaktikai kérdésekről különböző zenepedagógiai lapok tájékoztattak, amelyeket Pethő Villő és Réti Tamás tanulmányaiban ismertet (lásd PETHŐ, 2013a, 2013b, 2020; RÉTI, 2022a).

III. Czövek Erna életútja

III.1. Bevezetés

„Czövek Erna volt egyike a legelsőeknek – ha nem a legelső –, aki a kodályi Nagy Meghívást a hangszeroktatás nyelvére igyekezett lefordítani. Tevékenysége mint inspirátor, szervező, tananyagmegújító vagy a korszerű zenepedagógia eszméinek vitázó, tollat ragadó harcosa egyaránt meghatározója lett a felszabadulás utáni zenepedagógiánknak.”³⁰
(DOBSZAY – TILL, 1983: 7)

1. kép – Czövek Erna az 1960-as években

(Forrás: Tóth Aladár Zeneiskola Könyvtára, Budapest)

Czövek Erna (1899-1983) zongoratanár, zenepedagógus, tananyagreformor, minisztériumi előadó, igazgató a XX. század magyar zenekultúra és zeneoktatás különböző szegmenseinek nemcsak aktív részese, hanem a „*magyar zene*” iránt mutatott teljes elköteleződésével és a zenei nevelés szervezeti rendszerének megszilárdítása érdekében tett munkásságával, annak markáns alakítója és egyik haladó szellemű harcosa (VESZPRÉMI, 1976, 1979; BÉRES, 2020). Dobszay László emlékeiben Czövek „*harcos volt, de nem a mindenre elszánt forradalmár hősieles feszültségével, hanem valami ártatlan gyermeki derűvel szemben.*” (DOBSZAY – TILL, 1983: 6) Sajnálatos módon az egykor ismert reformátor alakja napjainkra már csak szűk körben ismert, neve az évek múlásával egyre inkább feledésbe merült.

A kutatás során igyekeztünk a teljességre törekvő életpálya rekonstruálására, amit sokrétű írásos és egyedi szóbeli forrásadatok komplex feltárására, majd mozaikjainak rendszerezésére és szintetizálására alapoztunk. Az életutat meghatározó szakmai

³⁰ Elhangzott Czövek Erna búcsúztatásán 1983. április 21-én a Farkasréti temetőben. (A teljes beszédet lásd DOBSZAY – TILL, 1983)

mérföldkövek bemutatásánál hangsúlyosan figyelembe vettük a családi és az adott korszak kultúrpolitikai kapcsolatait, valamint építettünk és felhasználtuk a forrásgyűjtésünk során nyert olyan adatokat, amelyek zenepedagógiai és iskolatörténeti szempontok megjelenítésére alkalmasak. Az életút rekonstrukciója során elsődleges volt az aktor *pedagógusi, zenepedagógus szakemberi*, valamint *vezetői* szerepekben megjelenő alakjának konstruálása, azonban a vizsgálatunk nem terjedt ki Czövek Erna politikai és ideológiai nézeteinek és szerepeinek feltárására.

III.2. A gyermekkor

Czövek Erna 1899. december 22-én³¹ Czövek Jenő (1863-1925) és Lázár Irén (1866-é.n.) második gyermekeként, a mai Románia területén található Orsován látott napvilágot.³² Az anyakönyvi kivonatok alapján a veszprémi születésű édesapa és a Nagyenyeden született édesanya 1886. június 14-én kötöttek házasságot Erdély egyik legrégebb városában, a nagyenyedi római katolikus templomban.³³ A bejegyzések alapján az esküvő időpontjában az édesapa foglalkozása³⁴ honvédhadnagy, az édesanya foglalkozása nincs jelölve.

2. kép – Czövek Erna 1901-ben

(Forrás: Czövek Erna AMI archívuma, Budakeszi)

3. kép – Czövek Erna édesapjával

(Forrás: Czövek Erna AMI archívuma, Budakeszi)

³¹ A pontos születési dátumot Czövek Erna születési anyakönyvi kivonatával nem tudtuk összevetni. A különböző forrásokban (önéletrajz, iskolai értesítők, munkaügyi dokumentumok) egyaránt található 1899. december 22. és 1899. december 23. A vizsgálat során a házassági anyakönyvi kivonatban található időpontot, 1899. december 22-ét vettük alapul (CzERI).

³² Orsova ma Mehedinti megye megyei jogú városa. Czövek Erna születésekor (Trianon előtt) Krassó-Szörény vármegyéhez tartozott.

³³ Házassági anyakönyvi kivonat. (CzERI.)

³⁴ A Nagyenyedi Lázár család biográfiájában az édesapa további foglalkozásaként jegyző, majd a budapesti Gresham bank alkalmazottja munkahelyek szerepelnek. (*A Lázár család*. SZABÓ, 2003: 3)

A polgári család szociális helyzetének megfelelően igyekezett biztosítani gyermekeinek az elemi oktatáson túl a művészeti (zenei és vizuális) tanulmányokhoz is a hozzáférést, így Erna zongoraórákat, nővére Margit pedig rajzórát vehetett (BÉRES, 2020). Czövek Erna egyetlen testvére Margit³⁵, akivel élete végéig szoros testvéri kapcsolatot tartott fenn. (Czövek Erna édesanyjával és testvérével Margittal lásd IX. Mellékletek című fejezet 1. sz. melléklete)

4. kép – Czövek Erna és Czövek Margit 1904 júliusában

(Forrás: Czövek Erna AMI archívuma, Budakeszi)

III.3. A tanulóévek

Czövek Jenő a katonaság kötelékét 1887-ben elhagyva adótiszt kinevezéssel adóhivatali ellenőrként dolgozott, majd bízva a jobb anyagi körülményekben a család Orsova elhagyására kényszerült. A családfenntartó 1911-ben a fővárosban a IV. kerületi Állampénztár adóhivatali főellenőreként kapott állást. A munkahelyváltásnak köszönhetően

³⁵ Czövek Margit (1891-1979), 1914/1915-ben a Magyar Királyi Állami Nőiipariskola kézipari és rajztanító jelöltek I. osztályának tanulója (SEBESTYÉNNÉ, 1915: 26), az 1915/1916-os tanévben pedig az Orsz. M. Kir. Képzőművészeti Főiskola polgári iskola rajztanító jelöltje (VÁRDAI, 1916: 55). Az 1922-es Központi értesítő alapján 1921. október 12-én a Firenze iparművészeti műhely betéti társaság beltársa Czövek Erna és Szeiler Emil tagokkal. A társaság képző és iparművészeti cikkek készítésével és kereskedésével foglalkozott. (KERESKEDELEMÜGYI MINISZTERIUM, 1922: 12) Czövek Erna önéletrajzi írásában Czövek Margit a II. világháború előtt Erdélybe ment férjhez (lásd Czövek Erna önéletrajza. CZERI). Czövek Margit férje: Id. Winkler Gyula (1888-é.n.), gyermekeik: ifj. Winkler Gyula (1926-é.n.) és Winkler Adalbert (1930-1992) zeneszerző. (A Lázár család. SZABÓ, 2003: 3) Czövek Erna unokaöccseivel való találkozás után 1947-ben így írt Veress Sándornak: „Az unokaöcsém helyes, nyílttekintetű, gondolkodó fiatalok. A kisebbik – most 17 éves – igen muzikális, érettségi után fel is jön hozzám s beiratkozik a Főiskolára. Azt hiszem, érdemes lesz neki zeneszerzést tanulni.” (Czövek Erna levele Veress Sándor részére. HU-MNL-OL-P 1590-14.-68.)

a család Orsova után először egy rövid ideig a pest megyei Monoron, majd ezt követően Budapest I.,³⁶ később a VI. kerületében talált állandó lakhelyre³⁷.

Czövek Erna a polgári leányiskola első osztályát 1910/1911-ben a monori Magyar Királyi Állami Leányiskolában Kellerné Jakubovich Alice³⁸ segédtanító osztályában kezdte, amit kitűnő eredménnyel végzett.³⁹ (*Czövek Erna bizonyítványa a polgári leányiskola első évfolyamának elvégzéséről* lásd IX. Mellékletek című fejezet 2. sz. melléklete)

Ezt követően a lakhelyváltás miatt, 1911 szeptemberétől a budapesti I. kerület Koronaőr-utcai községi Polgári Leányiskola tanulója, amelynek bizonyítványai igazolják, hogy a következő három osztályt is mintaszerűen teljesítette. Az intézmény anyakönyvi iratai és a bizonyítványok osztályfőnöki bejegyzései alapján a tanulmányai első négy évében a kitartó és kitűnő szorgalomhoz dicséretes magaviselet társult, az írásbeli munkáiban a „csinos” külalak volt a jellemző.⁴⁰ Czövek a polgári leányiskola befejezése után 1914-ben a budapesti Magyar Királyi Állami Felsőbb Leányiskola és Leánygimnázium ötödik évfolyamába nyert felvételt.⁴¹

Czövek Erna polgári leányiskolai tanulmányaival párhuzamosan a zenei tanulmányokat a Székesfővárosi Zeneiskola⁴² Koronaőr utcai zenetanfolyamán az 1912/1913-as tanévben kezdte az ismert zongoraművésznél, Földessy Gyuláné Hermann Lulánál⁴³. (*Czövek Erna bizonyítványa a Koronaőr utcai zenetanfolyam IV. osztályának az elvégzéséről* lásd IX. Mellékletek című fejezet 3. sz. melléklete)

³⁶ Az 1911-1912-es iskolai anyakönyvi adatok alapján a család lakhelye 1911-1915 között Budapest I. kerület Győri u. 2/c. (Anyakönyv I-IV.o. HU BFL VIII.204.b 19. kötet).

³⁷ 1916-tól a család lakóhelye Budapest VI. kerület Felsőerdősor u. 16/18 (CÍMJEGYZÉK, 1916: 1399).

³⁸ Kellerné Jakubovich Alice az intézmény értesítője alapján segédtanítónő, polgári iskolai kézimunkatanítónő, a kézimunka szertár öre, a leányosztály osztályfőnöke (OLÁH, 1913: 6).

³⁹ Az elemi népiskola elvégzéséről a forrásgyűjtés során nem találtunk információt.

⁴⁰ Anyakönyv I-IV. o. 1911-1912 (HU BFL VIII.204.b 19. kötet); Anyakönyv I-IV. o., 1912-1913 (HU BFL VIII.204.b 20. kötet); Czövek Erna iskolai bizonyítványai. (CZERI)

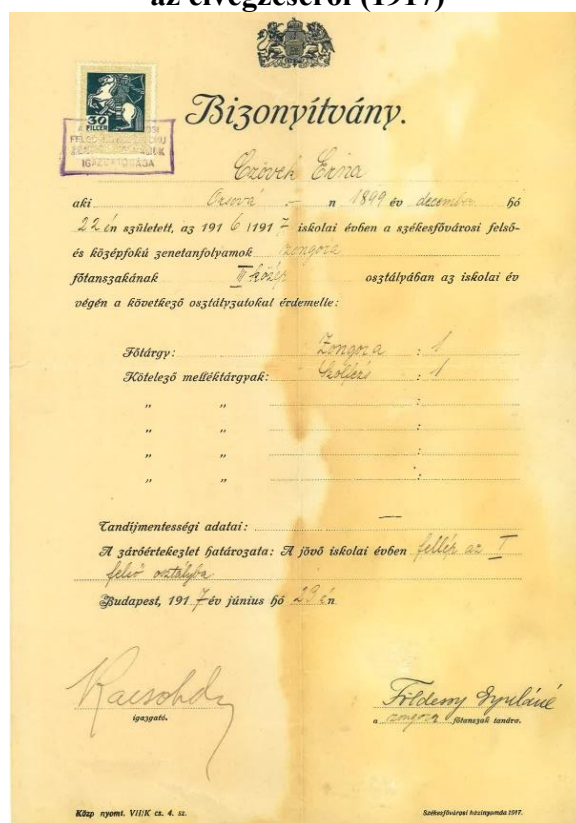
⁴¹ A leánygimnáziumi tanulmányok kapcsán a forrásgyűjtésünk során csak az ötödik évfolyam elvégzéséről találtunk információt. (CZERI)

⁴² A Székesfővárosi Zeneiskola alsófokú tanfolyamai Sztojanovits Jenő (1864-1919) zenepedagógus és zeneszerző kezdeményezésére 1910 szeptemberében 25 községi iskolában indultak, ugyanis zenepedagógiai nézetei szerint a „zene- (ének-) oktatás, melyben bizonyos fokig minden tanulóknak részesülnie kell azért, hogy műveltségében hézag ne legyen”. (GESZLER, 1937: 9) A zenetanfolyamokon a tanuló „megtanul annyit, amennyi képessé teszi arra, hogy a zenét megértse s ez irányú lelki szükségleteit kielégítse.” (GESZLER, 1937: 9) Ennek megfelelően az új intézménytípus célkitűzéseiként szerepelt a rendszeres zeneoktatás abban az intézményben, ahol a gyermek elemi iskolai képzését végzi, továbbá a kevésbé jómódú tanulóknak is egyenrangú hozzáférést biztosított a zenetanuláshoz.

⁴³ Földessy Gyuláné Hermann Lula (1887-1955) zongoraművész, tanulmányait a Zeneművészeti Főiskolán Chován Kálmánnál és Szendy Árpádnál végezte. 1906-ban elnyerte a Liszt Ferenc ösztöndíjat. Rendszeresen koncertezett, valamint aktív művészeti tevékenysége mellett a Székesfővárosi Zeneiskola tanára 1910-től, továbbá zenetanfolyami felügyelő 1919-1923 között, ezen kívül zenepedagógiai tárgyú írások szerzője.

Az alsófokú zenetanfolyamok elvégzését követően Czövek Erna a zenetanulás iránt még elkötelezettebb lett, ezért tanulmányait a Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola „középfokú és felsőfokú”⁴⁴ magasabb osztályaiban folytatta, Földessy Gyuláné osztályában maradva. Ezen időszak alatt a zongora főtárgy mellett Czövek Erna kötelező melléktárgyként szolfézst, zenetant, kamarazenét és karéneket tanult.⁴⁵

5. kép – Bizonyítvány a Székesfővárosi Zeneiskola III. közép osztályának az elvégzéséről (1917)

(Forrás: Czövek Erna AMI archívuma, Budakeszi)

Czövek zenei képzésének záróakkordjaként az 1922/1923-as tanévben beiratkozott a Székesfővárosi Zeneiskola által meghirdetett, egy év alatt elvégezhető továbbképző pedagógiai tanfolyamra⁴⁶, amelynek résztvevői a VKM által átmenetileg engedélyezett

(SZABOLCSI – TÓTH, 1965: 652) Egyik növendéke szerint „óriási pedagógus és emberi egyéniség volt, haladó nézetekkel.” (LUKÁCS – TAKÁCS, 1993: 79)

⁴⁴ A Székesfővárosi Zeneiskola középfokú és felsőfokú tanfolyamai 1912. szeptember 1-én indultak a 106.475/12. sz. fővárosi határozat alapján, amelyek az alsófokú tanfolyamok folytatását biztosították. A tantervi anyagot Duret Cecile állította össze. (GESZLER, 1937)

⁴⁵ Czövek Erna bizonyítványai. (CZERI)

⁴⁶ A tanfolyam vezetői: Karvaly Viktor (1887-1974) zeneesztétika, Harmat Artúr (1885-1950) zenetörténet, Glatz Károly (é.n.) költészettan és irodalomtörténet, Geszler Ödön (1879-1959) összhangzattan, Fleischhacker Margit (é.n.) általános pedagógia, Duret Cecile (1878-1932) zongorapedagógia, Breuer Éva (é.n.) hegedűpedagógia. (GESZLER, 1937: 27)

(32.802/1922. III. a. és 117.052. 1922. III. a.) zeneiskolai tanításra jogosító bizonyítványt szereztek. (GESZLER, 1937: 27) Czövek Erna tanári pályával való ismerkedése szorosan kapcsolódik a zenei képzését nyújtó „*Alma Materhez*”, ugyanis az életrajzi adatok alapján a Székesfővárosi Zeneiskola már a záróbizonyítvány megszerzése előtt, 1917-től óradói státuszban foglalkoztatta tanulóját.⁴⁷ Az 1922/1923-as tanévben Czövek az I. kerületi Székesfővárosi Leánygimnázium zongoratanára (CÍMJEGYZÉK, 1922-1923: 114). Tanulmányai alatt aktív hangszeres előadóművészként is tapasztalatot szerzett intézményi hangversenyeken, valamint a korabeli sajtó forrásai alapján zenei és irodalmi esteken szólójátékosként és kamarazenei formációkban is többször szerepelt (NÖVENDÉK-HANGVERSENY, 1918: 8; EGYESÜLET, 1922: 5; HANGVERSENYEK, 1922: 12; KASSIAK-ESTÉLYE, 1922: 4).

III.4. A pályakezdő fiatalot körülvevő kulturális és politikai környezet

Kevés primer forrást találtunk arra vonatkozóan, hogy Czövek Erna zenetanári pályájának indulását a különböző kulturális, politikai és egyéb hatások mennyire mélyrehatóan befolyásolták, valamint hogyan hatottak gondolkodására, illetve pedagógiai nézeteinek formálódására. Ennek ellenére a fiatal zenetanár pályáivének megrajzolásakor objektív kép kialakítására törekedtünk, ezért fontosnak éreztük bemutatni a zenepedagógus életpálya kezdetét közvetve vagy közvetetten befolyásoló hangsúlyos tényezőket, valamint megragadni a pályaindulást keresztező kardinális eseményeket, illetve párhuzamokat.

Czövek karrierútja szempontjából az 1922-es év fundamentális, ugyanis ez az év a zenetanári képesítésre feljogosító tanfolyamának kezdete, ami egybeesik a Horthy-korszak egyik meghatározó vallás- és közoktatásügyi miniszterének, Klebersberg Kunónak a kinevezésével. Klebersberg a sokoldalú politikus 1922-1931 között töltötte be a miniszteri tisztséget, amelynek keretében oktatáspolitikai koncepcióját átfogó *kultúrfölény* programjában fogalmazta meg: „[...] *ne feledjük, hogy a magyar hazát ma elsősorban nem a kard, hanem a kultúra tarthatja meg*” (KLEBERSBERG, 1927: 604). Kiterjedt programja magában foglalta a hazai iskolarendszer modernizálását⁴⁸, a tananyag korszerűsítését, a

⁴⁷ Czövek Erna önéletrajzi forrásai alapján óraadóként 18 éves korától (1917) tanított, azonban a Fővárosi Zeneiskola Szervezet 1. sz. körzetének dokumentációs albuma a zenetanári munkájának kezdetét 1919-re datálja. Az intézményi emlékkönyv a tanítás színhelyének az 1919-1920 közötti időszakra az Aréna úti zenetanfolyamot, majd 1921-re az Iskola utcai tanfolyamot rögzíti. (CZERI)

⁴⁸ 1924. évi XI. törvény (MÉSZÁROS ÉS MTSAI, 2000: 372)

felsőoktatás fejlesztését⁴⁹, valamint az 1926-ban kibontakozott nagyszabású iskolaépítési akciót⁵⁰. (MANN, 2001; MÉSZÁROS, 2010; ROMSICS, 2023) Az 1930-as évek gazdasági válsága ugyan nem tette lehetővé terveinek teljeskörű megvalósulását, azonban 1932-ben a VKM élén Hóman Bálint kultuszminiszter követte, aki folytatta „*az oktatásban, a tudományban, és a kultúrában*” (VINCZE, 2018: 252) a Klebersberg által megkezdett reformokat. Hóman oktatáspolitikai elképzeléseit úgy fogalmazta meg, hogy „*a nemzeti kultúrfejlődés szellemében [...] a valódi értékek és a céltudatos kulturális fejlesztés előfeltételeinek biztosítására törekszem*” (MANN, 2001: 125). Reformsorozatának kiemelkedő elemei az 1934-ben végrehajtott egyetem-összevonás⁵¹ és középiskolai reform⁵², 1935-ben a tanügyigazgatás szervezeti átalakítása⁵³, valamint a nyolcosztályos népiskola kialakítása⁵⁴. (MANN, 2001; MÉSZÁROS ÉS MTSAI, 2000; ROMSICS, 2023) A két miniszter működése alatti rendelkezések markánsan érzékeltették hatásukat Czövek Erna tanári működésének helyszínén, a fővárosban is: folytatódott az iskolaépítési akció, növekedett a polgári iskolák száma, működtek a Székesfővárosi Zeneiskola zenetanfolyamai, valamint a Bárczy István polgármester támogatásával 1912-ben elindított Pedagógiai Szeminárium⁵⁵ is folytatta működését, ahol magasan képzett előadók tudományos előadásokat biztosítottak a tanítóknak (MANN, 2001).

Az 1920-as évek oktatási környezetét a politikai, gazdasági és törvényi szabályozókon kívül a XX. század fordulóján elindult nemzetközi pszichológiai-pedagógiai áramlatok és azok hazai megjelenése befolyásolta (VINCZE, 2018). Nagy László gyermektanulmányi vizsgálatai és külföldi tanulmányútjain szerzett tapasztalatai alapján Domokos Lászlóné Löllbach Emma 1915-ben megalapította a Gyermektanulmányi Társaság első hazai reformiskoláját *Új Iskola* elnevezéssel Budapest XII. kerületében (MIKONYA, 2018). Burchard-Bélaváry Erzsébet pedig Amszterdamban szerzett képesítést Montessori-módszerű óvodában való foglalkozásra és tanításra, aminek következtében 1927-ben Budapesten krisztinavárosi lakásán létrehozta *Montessori-módszerű óvodáját*, majd 1928-ban iskoláját. Nagy Emilné Dr. Göllner Mária – Rudolf Steiner tanítványaként – az

⁴⁹ 1924. évi XXVII. tc. (MÉSZÁROS ÉS MTSAI, 2000: 375)

⁵⁰ 1926. évi. VII. tc. (MÉSZÁROS ÉS MTSAI, 2000: 370)

⁵¹ 1934. évi. X. tc. (MANN, 2001: 127)

⁵² 1934. évi XI. tc. (MANN, 2001: 130)

⁵³ 1935. évi IV. tc. (MANN, 2001: 130)

⁵⁴ 1940. évi XX.tc. (MANN, 2001: 141)

⁵⁵ A polgármester így foglalta össze a Pedagógiai Szemináriumok létrehozását: „[...] olyan tudományos és pedagógiai légkört akarunk itt teremteni, amelyben mélyreható munka folyik a fővárosi környezetnek, a fővárosi gyermekeknek, a főváros e sajátos viszonyai között működő iskolák nevelő feladatának tanulmányozása és problémáinak helyes megoldása érdekében.” (MANN, 2002: 74)

antropozófiával 1924-ben Dornachban ismerkedett, majd ezt követően 1926-ban a Kis-Svábhegyen nyitotta meg az első magyar *Waldorf-iskolát* (VINCZE, 2018: 252). A reformpedagógiai irányzatok Nemesné Müller Márta érdeklődését is felkeltették, ugyanis Belgiumban nagy hatással volt rá Ovide Decroly pedagógiája, aminek alapján 1912-ben Brüsszelben, majd 1915-ben Budapesten *Családi Iskola* elnevezéssel magániskolát nyitott (MÉSZÁROS ÉS MTSAI, 2000; NÉMETH, 1998).

Az urbanizáció és az iparosodás hatásaként az életreform-mozgalom kibontakozása azonosítható a tárgyalt időszakban, amelynek motívumai között számos irányzat felismerhető: a nép felé fordulás, valamint a népi kultúra elmeinek megjelenése, az életmódreform, a testkultúra mozgalmak, a gimnasztikai és sportmozgalom, művészeti nevelés etc. A mozdulatművészet az életreform egyik áramlataként jelent meg hazánkban, amelynek intézményesülési folyamataiban⁵⁶ fontos szerepet játszott Dienes Valéria⁵⁷, aki *Orkesztikai Iskola* néven alapított iskolát 1914-ben, valamint a Madzsarné Jászi Alice és Szentpál Olga által vezetett mozdulatművészeti iskolák (BORECZKY, 2013; BORECZKY – FENYVES, 2017; NÉMETH, 2013a).

Kodály Zoltán alkotói munkájában is fordulatot jelentettek az 1920-as évek. „*A szakzenészképzésről fokozatosan a tömegképzés, az iskolákban folyó zenei képzés felé fordult.*” (PETHŐ, 2013b: 300) Kodály ezen hosszútávú népművelési elképzeléseit 1929-ben *Gyermekkarok* című munkájában fogalmazta meg (KODÁLY, 1929), amelynek egyes szegmensei kiteljesedésében és megvalósításában markáns részt vállaltak egykori tanítványai (HALMOS, 2020; PETHŐ, 2013a, 2013b). Kodály a koncepciója megvalósulását az iskolai énekoktatás megújításában látta, amelynek realizálásához a szükséges elemeket pontosan körülírta: „*az iskolában úgy tanítani az éneket és zenét, hogy ne gyötirelem, hanem gyönyörűség legyen a tanulónak, s egész életére beoltsa a nemesebb zene szomját*” (KODÁLY, 1929: 39), továbbá a tananyag tekintetében is felhívta a figyelmet, hogy „*csakis művészi érték való a gyermeknek!*” (KODÁLY, 1929: 41). Párhuzamot állított a magyar népzene és anyanyelv között, mivel koncepciójában „*valamennyi iskolának foglalkoznia kellene a magyar népzenevel, oly behatóan, mint az anyanyelvvvel*” (KODÁLY, 1929: 42). Ezen túlmenően hangsúlyozta, hogy „*tömegeket kell a zenéhez vezetni.*” (KODÁLY, 1929: 42) A

⁵⁶ „*A magyar mozdulatművészek mozgalma nemzetközi folyamatokból fakadt, abba ágyazódott bele, azzal volt egyidejű.*” (BORECZKY, 2013: 71)

⁵⁷ „*Dienes történeti, főként bibliai-középkori témákhoz nyúl, nagy tömegeket felvonultató misztériumokat alkot, Madzsar pedig Palasovszky kísérletező színházának a koreográfusa, ahol a szürrealizmustól, a dadától a konstruktívizmsig, a grotesktől az exotikusig [...] a legkülönfélébb témák kerülnek színpadra.*” (BORECZKY, 2013: 74)

zenei anyag bővítésével és annak tartalmával kapcsolatban ugyanakkor kardinálisnak gondolta azt, hogy „eredeti műveket kell írni: szövegben, dallamban, színben a gyermeklélekből, gyermekhangból kiindulókat.” (KODÁLY, 1929: 45)

A hangszeres pedagógia szakmódszertani nézeteiben is professzionalizációs folyamatok figyelhetők meg, a technikai képzés mellett előtérbe kerültek a növendék fejlődéslélektani jellemzőinek és sokoldalú megismerésének kérdései, amelyeket Varró Margit⁵⁸ a XX. század kiemelkedő zongoratanára 1921-ben *Zongoratanítás és zenei nevelés* című hiánypótló módszertani kiadványában összegez (lásd bővebben ÁBRAHÁM, 2002; RÉTI, 2022d). Ezen kívül figyelemreméltó úttörő tevékenységet folytatott Kovács Sándor⁵⁹, aki a zenepedagógia és zenepszichológia területén végzett rendkívül új, komplex megfigyeléseket (a gyakorlás, memorizálás, zenei emlékezés és a helyes zenei tanulás kérdéseiben), amelynek eredményeit *Kovács Sándor hátrahagyott zenei írásai* címmel 1928-ban részben publikáltak (BALASSA, 1976).

A reformpedagógiai mozgalmak jellegzetes motívumaként azonosítható a művészeti nevelés és művészetpedagógia, amelynek problémái a *Nyugat* hasábjain is fókuszba kerültek (PAP, 2013). Tóth Aladár *Fiatal zenészek* című munkájában a zenei nevelés helyzetét vizsgálja, kiemelve azt, hogy „szerves zenekultúrát csak intézményes alapon lehet teremteni, eredményes pedagógia pedig csak koncepciózus felkészültséggel dolgozó, sajátos zenei szellemet ápoló tanintézetekben fakadhat. Az iskolának friss, szuggesztív légkört kell jelenteni a növendék számára, míg nálunk legtöbbször csak dohos levegőjű tantermeket jelent, melyekben minden szabadabb tehetség fojtva érezve magát, kikívánczik a szabad levegőre, a Kodályok és Dohnányik szárnyai alá. Zenei légkört teremteni csak ez a két nagy művész tudna.” (TÓTH, 1921: 963)

A kor neves kritikusainak érdeklődését felkeltették a szakmódszertani kérdések is, gyakran bírálták a hagyományos pedagógiai gyakorlatot és tanulás-szervezési stratégiákat, illetve előtérbe helyezték a neveléssel kapcsolatos újító törekvéseket. Füst Milán – Varró Margit 1921-ben megjelent *Zongoratanítás és zenei nevelés* című kiadványa kapcsán – az újszerű zongoratanítást a következőképpen értelmezi: „A tanítás ne legyen lélektelen

⁵⁸ Varró Margit (1881-1978): zongorapedagógus, 1907-ben Szendy Árpádnál végzett az Országos Magyar Királyi Zeneakadémián. 1907-1908 között a Fodor Zeneiskola tanára, valamint magántanári és előadói tevékenységet folytat, majd 1918-1920 között a Zeneakadémián a tanárképzés vezetője. Zenepedagógiai kiadványai: *Zongoratanítás és zenei nevelés* (1921), *Der Lebendige Klavierunterricht* (1929). 1938-ban az USA-ba költözött, ahol felsőfokú intézmények előadója, oktatója. (RÉTI, 2022d)

⁵⁹ Kovács Sándor (1886-1918): zongorapedagógus, 1910-1918 között a Fodor zeneiskola egykori tanára. Számos tanulmánya jelent meg az Athenaeumban, a Renaissance-ban, az Aurórában, a Nyugatban. Előadói tevékenységet folytatott a Fodor zeneiskolában, a Társadalomtudományi társaság szabad Iskolájában és a Gyermektanulmányi Társaságban. (BALASSA, 1976)

dresszúra, - mert evvel ölhetjük meg legkönnyebben a gyermek élvezőkéességét. Állandóan gondoskodnunk kell tehát róla, hogy zenei örömeiben legyen része s már tanulmányai első percétől fogva, - ennél fogva a zenére magára kell figyelmét felhívjunk, azt meg kell vele szerettetnünk s nem szabad, hogy technikai követelményeink a dolog lényegét elfeledtessék vele.” (FÜST, 1923: 296)

III.5. Az útkeresés időszaka

A korszak szellemi áramlatai a 20 éves Czövek Ernát is elérték: az „*intellektuális hatások vonzzák, magyarázatokat keres a körülötte kavargó társadalmi és egyéni kérdésekre*” (BARTH, 1984: 73).⁶⁰ A nyugodt és békés, de „*konvenciókkal terhes családi légkör keretei hamar szűknek bizonyulnak a széles érdeklődésű*” (BARTH, 1984: 72) nyitott hölgy számára. „*Jelentős és gondolkodó férfiak beszélgetéseit szívesen hallgatja*”. (BARTH, 1984: 73) 1918-ban Szeiler Emil orvostanhallgatóval (későbbi férjével) való barátságának köszönhetően találkozik a szélsőséges nézeteket valló egyetemisták által alapított kör vezérmotívumával („*tanulni és tanítani*”), amelynek gondolatával hamar szimpatizál (RUBIN, 1928: 466). Az új barátságok és szakmai kapcsolatok formálták szemléletét, aminek köszönhetően „*radikálisan szakít a családjával.*” (BARTH, 1984: 73) A Galilei körnek⁶¹ nevezett ifjúsági mozgalom társadalomtudományi előadásait és vitaestjeit lelkesen hallgatja az Anker közli klubhelyiségben, valamint olvassa azok tudományos közleményeit. „*A szabadgondolkodók szerint a korabeli magyar iskola-rendszer nem tartott lépést a modernitással, és nem készített fel az életre, ezért úgy propagálták tanfolyamukat, hogy az hozzásegít azon korszerű ismeretek pótlásához, amelyekre egy 20. század eleji értelmiségnek szüksége lehet.*” (CSUNDERLIK, 2022: 262)

⁶⁰ Czövek Erna életének utolsó szakaszában szoros szakmai és baráti kapcsolatban volt Szokolayné Szesztay Sára zongoraművész, tanár kollégájával, akinek visszaemlékezéseiből Czövek Erna emberi, családi és szakmai kapcsolatai és munkája ismerhető meg. A visszaemlékezések *A Fővárosi VI. kerületi Állami Zeneiskola története* címmel 1984-ben készült iskolatörténeti összeállításában található (lásd BARTH, 1984).

⁶¹ Az erősen ateista, baloldali és radikális nézeteket képviselő Galilei kört 1908. november 22-én alapította egy egyetemi hallgatókból álló szabadgondolkodó diáktársaság. A Galileisták törekvései között megjelenik a pozitívizmus, a földkérdés, a Darwinizmus és evolucionizmus, a történelmi materializmus és hangsúlyos szerepe van az oktatómunkának. Első elnökének Polányi Károlyt választották. A minisztériumi engedély hiánya ellenében alakított társaság a nemzetközi Szabadgondolkodás Magyarországi Egyesületének főiskolai fiókjaként kezdhette meg működését. A galileisták célkitűzései: a tudomány szabadsága, a szegényebb hallgatók támogatása, ismeretterjesztő tudományos könyvek és folyóiratok kiadása. A Galilei kör működésének első szakaszát 1908-1914 között az *antiklerikális* tevékenységek, a második szakaszát az *antimilitarista* tevékenységek jellemezték, aminek köszönhetően 1918 januárjában feloszlatták tevékenységüket, majd a csoport 1919. március 21-én szervezetileg is megszűnt. (CSUNDERLIK, 2013, 2022)

A forrásgyűjtés során ugyan nem találtunk bővebb információt arra vonatkozóan, hogy Czövek Erna pontosan hogyan kapcsolódott be a Galilei-kör mozgalmába, azonban feltételezhetjük, hogy a kör oktatómunkáját élvezte, ahol közel húszévesen – 16-18 éveseknek összeállított – történelmi, irodalmi, matematikai előadásokat hallgathatott nyári előadás-sorozatokon és szemináriumokon. Mindemellett a kor haladó szellemű mozgalmaként nyilvántartott Galilei kör tagjai között számos újító nézetekre nyitott alkotóval és gondolkodóval is találkozhatott⁶², akik a következő években feltehetően hatással voltak egész életszemléletére és pályájának további alakulására.

Minden bizonnyal ezen időszak alatt ismerkedett meg a Galilei kör rendezvényein filozófiai és pszichológiai előadásokat tartó Dienes Valériával⁶³ (DIENES, 1983: 23), akinek a mozdulatművészeti tanfolyamain – az 1920-as évek közepén – mozgásművészetet (orkesztikát) tanult és zongorakísérőként segítette a csoportos foglalkozásokat. (CZERI) Az újabb művészeti ággal való találkozás igen jó hatással volt rá, mert Czövek már gyermekkorában is „*korán színészi hajlamokat mutat, érdekli a mozgásművészet.*” (BARTH, 1984: 73)

⁶² Palasovszky Ödön (1899-1980) költő, író, rendező; Dienes Valéria (1879-1978) író, táncpedagógus; Madzsarné Jászi Alice (1877-1935) táncpedagógus; Szabó Ervin (1877-1918) könyvtárigazgató, társadalomtudós; Szeiler Emil (1898-1943) orvostanhallgató etc. (BARTH, 1984)

⁶³ Dienes Valéria (1879-1978) író, táncpedagógus. 1905-ben matematikából, filozófiából és esztétikából doktorált. A Zeneakadémián zongorát és zeneszerzést tanult. Baráti kapcsolatban volt Madzsarné Jászi Alice-szal, a női testkultúra hazai úttörőjének megteremtőjével. Rendszeresen előadásokat tartott a Társadalomtudományi Társaság Szabad Iskolájában. 1911/1912-ben kezdett foglalkozni mozdulatművészetrel. A Bergson-féle mozdulatpszichológia alapján dolgozta ki az orkesztikát. 1912-ben kezdett tanítani mozdulatművészetet. 1915-ben tanulmányt jelentetett meg *Művészet és testedés* címmel. Számos koreográfiát készített Ady és Babits verseire, a színpadi produkciókhoz felhasználta Bartók zenéjét. 1923-ban Domokos Lászlóné Új iskolájában indított újra mozdulatművészeti tanfolyamot (feltehetően Czövek Erna is itt volt hallgatója), majd 1929-ben önálló Orkesztika Iskolát nyitott, ami 1944-ig működött a Krisztina körúton. Koreográfiáinak zenei anyagának kidolgozásához együttműködött Bárdos Lajos zeneszerzővel. „*Négy szerelmem volt – mondta –: a zene, a matematika, a filozófia, az orkesztika. Mind a négy révén valami többletet kerestem a világból [...]*” (TÉGLÁS, 2001; HORVÁTH, 2019).

6. kép – Czövek Erna feltehetően mozgásművészeti tanfolyam közben

(Forrás: Czövek Erna AMI archívuma, Budakeszi)

7. kép – Jelmezes kép az 1920-as évekből

(Forrás: Czövek Erna AMI archívuma, Budakeszi)

Néhány évvel később az 1930-as évek elején férje barátja, Palasovszky Ödön⁶⁴ által került kapcsolatba a sajátos testkulturális nézetekkel kísérletező Madzsarné Jászi Alice⁶⁵-szal, akinek mozdulatművészeti iskolájában fejlesztette tovább korábbi táncpedagógiai és mozdulatművészettel kapcsolatos ismereteit. A korabeli újságok híradásai alapján a Madzsar-művészcsoport előadásain 1931-ben táncosként és kísérőként is többször szerepelt (a Madzsar művészcsoport előadásairól és Czövek Erna közreműködéséről bővebben lásd ELŐADÁS, 1931: 10; MŰVÉSZCSOPORT, 1931: 9; MOZDULATMŰVÉSZET, 1931: 12). Czövek Ernára nagy hatással volt, hogy „*a Madzsar Alice Iskola előadásain egymást követték az új kompozíciók, a pantomimek és árnyjátékok, a koreografikus oratóriumok, a gép- és munkatáncok*” (PALASOVSKY, 1979: 7), aminek zenei anyagának összeállítását és a

⁶⁴ Palasovszky Ödön (1899-1980) költő, író, rendező, színész. 1916-1920 között tanulmányokat folytatott a pesti Bölcsészkaron, valamint az Országos Színészegyesület Színészképző Iskolájában. Az 1920-as években munkásszintársulatokat szervezett és mozdulatművészettel is foglalkozott. 1921-től kapcsolatba került a Szociáldemokrata Párttal az Illegális Kommunista Párttal. 1927-től a Madzsar Iskola oktatója, ahol számos műve került bemutatásra. Legjelentősebb műve az 1931-ben színpadra került Ayrus lánya című kórusdráma. Az avantgard jegyeit tartalmazó irodalmi kötetei: Reorganizáció (1924); Punalua (1926); Karmazsin (1927). (KENYERES, 1994: 692-693)

⁶⁵ Madzsarné Jászi Alice (1877-1935) a modern gyógytorna, mozgásterápia és női testnevelés magyarországi úttörőinek egyike. A XX. század első harmadának kulturális és politikai újító mozgalmainak résztvevője. Kapcsolatban volt a XX. század elejének elismert művészeivel, íróival, alkotóival. Részt vett a Társadalomtudományi Társaság előadásain. 1911-ben a norvégiai Loftusban nőitestkultúra-tanári képesítést szerzett. 1912. május 1-én nyitotta meg Funkcionális Torna Tanítóképző Intézetét, ami később Madzsar Alice Intézet néven vált ismertté. A testkultúrával kapcsolatos új szemléletét mutatta be *A női testkultúra új útjai* című kiadványában, ami 1926-ban került kiadásra. Az 1928-ban alakult Madzsar-Művészcsoport előadásain és koreográfiáinak kidolgozásában mindvégig együttműködött Palasovszky Ödönnel, amelyek egyik központi témája a modernitás és munkáslét megjelenítése. Jelentősebb alkotásaik: *A hatkarú istennő, Géprombolók, Új Prométheusz, Bilincsek, Ayrus lánya, Korszerű szvit*. (BORGOS, 2013: 653)

zenészcsoporthoz vezetőjét Kozma József⁶⁶ végezte. (PALASOVSKY, 1979: 7) Az előadások tartalmi kidolgozója Madzsarné Jászi Alice és munkatársa Palasovszky Ödön, amelyek műsoraiban a beszéd, tánc és zene összekapcsolásának új műfajaival találkozott Czövek. A gyakorlati megvalósítás során tapasztalta meg, hogy az alkotók művészi munkái „a tömegkifejezések indulatritmusaiból, gép- és munkamotívumokból, egyszóval korszerű mozgáselemekből épülnek föl, a dialógusok és kórusok nyelve pedig nem a szavalat, nem is az ének, hanem a mindennapi beszéd indulatszíneiből természetes hangskálán vezetett parlandó” (ELŐADÁS, 1931: 10). Így jöttek létre olyan alkotások, mint *A teremtés fájdalma*, *A hatkarú istennő*, *A Gépek tánca*, *Munkatánc*, *Bimini*, *Gótika*, *A Kezek tánca*, *Az óra tiktak*, *A halász és a hold ezüstje*. (PALASOVSKY, 1979: 7) Czövek 1935-ben a *Jövő Utjain* (sic!) című pedagógiai folyóirat hasábjain a következőképpen emlékezik egykori munkaadójáról és tanáráról, Madzsar Alice-ról: „Aki egyszer az ő szeretetét élvezte, azt többé soha nem felejt el, s aki egyszer környezetéhez tartozott, ha bármilyen messze került tőle, mindig hozzátartozónak érezte magát.” (CZÖVEK, 1935a: 146)

Dienes mozdulatművészeti iskolája számos zeneszerzőt foglalkoztatott, akik zenei anyaggal segítették az iskola működését: a korábbi vizsgálatok kiemelik Bárdos Lajos, Szabó Ferenc, Kadosa Pál és Szelényi István neveit (FENYVES – PETHŐ, 2017; SÁNDORNÉ, 2011: 7). Hozzá kell tenni ugyanakkor, hogy Czövek Erna pályáivében a két kiemelkedő mozdulatművésszel való találkozás jelentősége nemcsak azzal magyarázható, hogy manifesztálódnak és „fontos szerepet játszanak az életreform által megfogalmazott reformtörekvések” (NÉMETH, 2013b: 47), hanem azzal is, hogy Czövek ekkor találkozott a zenei életben olyan kiemelkedő szakemberekkel (Bárdos, Kadosa, Szabó, Szelényi etc.), akikre pályáivének későbbi szakaszában professzionális kiteljesedését építhette (például a kottakiadványai zenei anyaga, Zenepedagógiai Szemináriumok működtetése, szakírói munkásság).

III.5.1. A család

Czövek férjével Szeiler Emillel⁶⁷ a Galilei kör szemináriumi előadásain találkozott, majd a baráti ismertség szorosabbra válása után 1923. január 25-én Budapesten kötöttek házasságot.

⁶⁶ Kozma József (1905-1969) zeneszerző. A Zeneművészeti Főiskolán Weiner Leónál és Siklósi Albertnél tanult. 1933-ban Franciaországba emigrált. Több operett és balett zenéjének szerzője. Kedveltek és ismertek szononjai (Hulló falevél, Barbara). (KENYERES, 1981: 438)

⁶⁷ Szeiler Emil (1898-1943) édesapja Szeiler Rezső (1877-1929) magántisztviselő, édesanyja Tamási Mária (1879-é.n.) (Anyakönyvi iratok. CZERI). Szeiler Emil már ifjúkorában érdeklődött az orvostudomány iránt, 17 évesen a *Zászlónk* című ifjúsági lap különböző számaiban publikált kémiai és orvosi témákban (lásd SZEILER 1915a, 1915b), majd a budapesti Királyi Pázmány Péter Tudományegyetem beiratkozott orvostanhallgatója.

Egyetlen gyermekük Lóránt⁶⁸ 1925. június 8-án született a fővárosban. (Czövek Erna gyermekével lásd a IX. Mellékletek című fejezet 4. sz. melléklete) A szülők kapcsolata hamar megromlott⁶⁹, majd a házasságuk 1932-ben válással végződött. A gyermeket Czövek a legféltebb gondossággal nevelte és egyedülálló szülőként iskoláztatta. Az ifjú gyermek érettségi után önálló életet kezdett magántisztviselőként, azonban a II. világháború végén, 1945. március 10-én tragikus hirtelenséggel 20 évesen elhunyt.⁷⁰

8. kép – A férj, Szeiler Emil

(Forrás: Czövek Erna AMI archívuma, Budakeszi)

9. kép – A gyermek, Szeiler Lóránt

(Forrás: Czövek Erna AMI archívuma, Budakeszi)

A család hiánya és gyermekének elvesztése Czöveket hihetetlenül megrázott, azonban a szerető közeg elvesztésével keletkezett űrt a rendkívüli munkavégzéssel próbált elfeledni; mindennapjaiban a munka volt „*a legszentebb életfenntartó eleme.*” (BARTH, 1984: 75) A tragédiát követő években „*tudatosan alakítja magát, hogy a vállalt feladatokra alkalmas legyen. És alakítja az élet is: a magánélete szinte megszűnik, hogy egészen a közé lehessen.*” (BARTH, 1984: 75) Az óriási trauma a magánélet különböző területeire is hatott, baráti kapcsolataiban távolságtartó, múltjáról és magánéletéről csak nagyon kevesekkel beszélt.

1931-ben nem engedélyezett sikertelen orvosi beavatkozást végzett, ami miatt kihallgatták, majd ezt követően többször öngyilkosságot követett el (ÖNGYILKOSSÁG, 1933: 4). 1943. március 10-én halt meg. Második házasságából két gyermeke született. (Anyakönyvi iratok. CZERI)

⁶⁸ Egyetlen gyermekük Szeiler Lóránt 1933-ban a 33.789./1933. III. sz. hat. alapján nevét Tamási Lórántra magyarosította. Az orvosi jelentés alapján a II. világháborúban hashártyagyulladásban hunyt el. (Anyakönyvi iratok. CZERI)

⁶⁹ Czövek Erna önéletrajza alapján házasságuk „*megalapozatlan és szerencsétlen is volt.*” (CZERI)

⁷⁰ „*A barátnői mesélték el nekem, hogy a pergő tűzben nem volt vállalkozó, aki eltemesse, így Erna saját kezűleg egy kis kocsin vitte ki a közeli térre a halott fiát. A téren megásta a sirt és eltemette a gyermeket. Határtalan lélekerőre vall ez a történet, amit soha életében megemészteni nem tudott. A környezetüinkből akár barát vagy ismerős halt meg, ő soha temetésen részt nem vett, és a temetőket is messziről elkerülte.*” (BÉRES, 2020: 260)

III.5.2. A tanári pálya kibontakozása

Czövek Erna tanári pályáját a gyermekvállalás után 1926-ban a Székesfővárosi Zenetanfolyamok Áldás utcai tagozatán folytatta. 1927-ben a Székesfőváros Tanácsa – 160.275 1927/VII. határozata alapján – törvényes tanári kinevezését nyerte el a Székesfővárosi Zeneiskola zongora tanszékére. (*Czövek Erna tanári kinevezése* lásd a IX. *Mellékletek* című fejezet 5. sz. melléklete)

Pedagógiai munkáját a Székesfővárosi Zeneiskola tanfolyamain 1929 és 1945 között a Bajza utcai telephelyen, majd 1945-ben a Práter utcai épületben végezte. 1946-ban Budapest Székesfővárosi Polgármesteri VII. ügyosztálya a Felsőbb Zeneiskola irodai feladatainak ellátására rendelte ki.⁷¹

A tanári oklevél megszerzésétől a zongoratanári mesterség pedagógiai és szakmai ismereteinek tudatos bővítésére törekedett. Tanári pályája elején, 1932-ben Berlinben tett szakmai látogatást, amely meghatározó élményeinek⁷² hatására a nemzetközi zenepedagógiában bekövetkezett változásokra is érzékeny lett, valamint a későbbiekben is érdeklődött és figyelemmel követett. Mindenkor kereste és szoros kapcsolat kialakítására törekedett a szakma vezető előadóival és pedagógusaival⁷³; így lettek „*a legkiválóbb muzsikusk barátai, segítőitársai. Mint muzsikusk és mint zenetanár állandóan képezte magát Varró Margitnál, Kadosa Pálnál, Weiner Leónál [...], Máthé Miklósnéval gyümölcsöző tapasztalatcseréket tartott.*” (BARTH, 1984: 75)

III.5.3. Szakírói és szerkesztői tevékenység

A Magyar Kórus Lap- és Zeneműkiadó Vállalat⁷⁴ 1933. október 1-én *Énekszó* elnevezéssel indította útjára második, elsősorban énektanárokat megszólító *Hangjegyes zenei és énekpedagógiai folyóiratát* Kerényi György és Kertész Gyula szerkesztésében. A lap indulásakor a szerkesztők célkitűzése között szerepelt, hogy „*iskolai problémákkal, iskolai*

⁷¹ A kinevezési okirat a Z.:1. 1946/47 sz. rendelet Budapest székesfővárosi polgármesteri (VII.) közoktatási ügyosztálya által készült. (CZERI)

⁷² A személyes iratok adattáblája tartalmazza az 1932-ben Berlinben tett zenepedagógiai tanulmányutat. VKM Szolgálati táblázat Szeiler Emilné Czövek Erna (HU-MNL-OL-K 802 Elnöki iratok, 1874-1950 (Állag) 9. doboz)

⁷³ Czövek Erna levélben érdeklődik Veress Sándor 1934-es Berlini tanulmányútjának tapasztalatairól, valamint a Zeneművészeti Főiskolán végbement változásokról. (HU-MNL-OL-P 1590-14.-68)

⁷⁴ Kodály 1925-ben végzett zeneszerző tanítványai közül Ádám Jenő, Bárdos Lajos, Kerényi György, Kertész Gyula érdeklődést mutattak a vokális zene iránt és saját, valamint könyvtárakban fellelhető kórusművekből egy füzetet állítottak össze, amelynek megjelentetésére nem találtak kiadót. Ezért saját összefogásból hozták létre a Magyar Kórus Lap- és Zeneműkiadó Vállalatot és 1931-ben, így jelenhetett meg első kiadványuk a Magyar Kórus című folyóirat. (BÁRDOS, 1974) „*A cél a tanítás, tapasztalatátadás, buzdítás volt, de helyet kapott benne minden, ami összefüggött az anyaggal.*” (BÁRDOS, 1974: 261)

anyaggal foglalkozzon.” (BÁRDOS, 1974: 261) A kiadó legfőbb erényei között jól felismerhetőek Kodály zenei népműveléssel kapcsolatos elképzeléseinek egyes szegmensei, vagyis a kiadó széles rétegeket szólított meg, értékes zenét közvetített, valamint a kortárs magyar zeneszerzőknek nyilvánosságot biztosított úgy, hogy a kiadványhoz *„kottamelléklet, tanító és beszámoló cikkek kapcsolódtak*” (BÁRDOS, 1974: 261-262). Később pedig *„könnyű zongoradarabokat, furulyára, fuvolára, iskolai gyermekhangszerek együttesére írott műveket*” (BÁRDOS, 1974: 261-262) is megjelentettek. Ezen túlmenően a kiadó 1934 tavaszán *Éneklő ifjúság* címen a kórusmozgalom népszerűsítésére hangversenysorozatot indított el, amelynek szintén célja a Kodály *Száz éves tervében* megfogalmazottak megvalósulása: *„Cél: Magyar zenekultúra. [...] a magyar zenei szemlélet öntudatra ébresztése a művészi nevelésben csakúgy, mint a közönségnevelésben. A magyar zenei közízlés felemelése, folyamatos haladás a jobb és magyarabb felé.*” (KODÁLY, 1947: 207) Mindemellert a kiadó további periodikákat (*Éneklő ifjúság* – 1941; *Zenei Szemle* – 1947; *Zenepedagógia* – 1947) és zenepedagógiai kiadványokat, valamint hanglemezeket is megjelentetett az 1950-ben történt államosításáig. (BREUER, 1975, 1985)

1934 decemberétől az *Énekszó* címmel megjelent speciális szakmai periodika vezető szerkesztői a kiadvány hangszerpedagógiai tartalmi bővítését is szükségesnek tartották, amelynek rovatainak összeállítására Szeiler Emilné Czövek Ernát és Veress Sándort⁷⁵ kérték fel. A zenei nevelés iránt elkötelezett Czövek és Veress már a munka elvállalásakor nemcsak a hangszeres rovatok kialakítására és szakmai szempontjainak összeállítására törekedtek, hanem a folyóirat és a zenepedagógia iránt érdeklődők részére szemináriumi előadások kidolgozásán is gondolkodtak: *„[...] úgy láttuk, hogy feladatunknak csak egyik része lehet zenepedagógiai cikkek közlése*” (CZÖVEK, 1939a: 41). A zenei nevelés ügyéért elkötelezett szerkesztőtársak azt is felismerték, hogy *„nagy szükség volna arra, hogy valami módon egymásra találjanak a 'nagy' pedagógusok és a fejlődésképes 'kis' zenetanárok, s ennek a közeledésnek a létrehozásában többet segít az élőszó, mint a betű*” (CZÖVEK, 1939a: 42). Ezért olyan szakmai fórumot, valamint tematikusan szervezett pedagógiai műhelyt hoztak létre, *„ahol alkalmuk nyílt a zenetanároknak tudomást szerezni arról, milyen munka folyik a zenepedagógia berkeiben, ahol bepillanthatnak a mások munkájába s elmondhatják a maguk tapasztalatait*” (CZÖVEK, 1939a: 42).

⁷⁵ Veress Sándor (1907-1992) zeneszerző. Kodály Zoltán és Bartók Béla tanítványa. Szívügye a magyar zeneoktatás megújítása. Nemzetközi tanulmányutakon vett részt Berlinben és Londonban, ahol tanulmányozta a zenei nevelést. Rövid ideig a Zeneakadémia tanára. 1948-ban Olaszországba, majd Svájcba költözött. Művei: zenekari és oratórikus műveken kívül pedagógiai művek szerzője. (RUMY, 2018)

Aktív szervező munkájuknak köszönhetően a zenepedagógiai szemináriumok célját a következőképpen fogalmazták meg nyilvánosan megjelent felhívásukban: „1. kéziratos, vagy nyomtatásban megjelent, de kevésbé ismert könnyű zongora, hegedű stb. darabok, valamint gyerekkórusok bemutatása, 2. Előadás aktuális zenepedagógiai problémáról, (minden esetben más előadóval), 3. ezt követő vita” (SZEMINÁRIUM, 1934: 121). A szakmai találkozók lehetőséget biztosítottak, hogy a zeneoktatás vezető előadói jó gyakorlataikat bemutassák és gyakorlati tapasztalataikat átadják, ezen kívül hozzájárultak a témához kapcsolódó változatos szakmódszertani és általános pedagógiai problémák egyeztetéséhez, megbeszéléséhez.⁷⁶

1938-ban az *Énekszó* folyóirat VI. évfolyamának mellékleteként – a korábbi periodika kereteit kinőve – Czövek Erna és Veress Sándor szerkesztésével megjelent *A Hangszer* című, kifejezetten hangszeres tanároknak készült zenepedagógiai periodika. Az új lap megjelenését a szerkesztők az *Énekszó* 1938. október-novemberi számának 565. oldalán „*Muzsikaszó*” címmel jelentették be, amelynek rovatait úgy ismertették, hogy helyet kapnak benne általános pedagógiai és módszertani tanulmányok, ezen kívül beszámolók a szemináriumokról és új pedagógiai gyakorlatokról, továbbá megismerhetők lesznek kották és zenei kiadványok recenziói, valamint fontos tájékoztatást kaphatnak az olvasók a zenei élet meghatározó eseményeiről (MUZSIKASZÓ, 1938: 565). A periodika folytatta az *Énekszó* által elkezdett továbbképző tanfolyamok szervezését, azonban a tematikák összeállításában kifejezetten hangszeres tanároknak szóló zenepedagógiai szemináriumok⁷⁷ meghirdetésére koncentráltak, amelyet a lap előfizetői vagy az aktuális példányainak megvásárlói látogathattak.⁷⁸

Az 1930-as években megjelent első kifejezetten zenepedagógiai folyóiratoknak Czövek Erna nemcsak lelkes szerkesztője és zenepedagógiai szemináriumainak előadója és szervezője, hanem szakmai írásaival azok alkotója volt (Czövek Erna első szakmapedagógiai

⁷⁶ Az első szeminárium 1934. december 5-én került megrendezésre a Zeneművészeti Főiskola XVIII. termében. A szeminárium levezető elnöke Molnár Antal, előadója Kálmán György *Általános zenepedagógiai elvek* címmel tartott előadást. A folyóirat a következő hónapok előadásait is meghirdette: „1935. január: Vásárhelyi Zoltán: *Kezdők hegedűoktatása*, február: Sz. Czövek Erna: *A zongoratanítás anyagának felújítása*; március: dr. Lajtha László: *Nevelés, oktatás a zenei főiskolán*, április: dr. Molnár Imre: *A magánének pedagógiájának problémái*.” (ÉNEKSZÓ, 1934: 153)

⁷⁷ 1939-ben 5 napos előadássorozatot hirdettek, amelynek pedagógiai problémáihoz neves előadókat kértek fel: Földessyné Hermann Lula – *A zongorajáték mechanikai és billentési problémái*; Vásárhelyi Zoltán – *A hegedűpedagógia alapfogalmai*; Molnár Antal – *Formai elemzés a zenetanításban*; Hammerschlag János – *A zenei ornamentika problémái*; Forrai Miklós – *A kamarakórus*; Bartha Dénes – *A zenei folklóre hazánkban*. (ELŐADÁSSOROZAT, 1939: 7)

⁷⁸ „A hangszeres melléklet a szeminárium 6 hónapnak megfelelően évente hatszor, minden hó végén jelenik meg a következő hónapi szeminárium előadások műsorával.” (MUZSIKASZÓ, 1938: 564)

írását lásd CZÖVEK, 1935b). Czövek Erna látásmódjára valószínűleg nagy hatást gyakorolt tevékenysége a szakmai lapnál, hiszen egy jövőbetekintő, a különböző pedagógiai-pszichológiai irányzatokra nyitott, a magyar zeneoktatás megújítása iránt elszánt szakmai közeggel került szoros kapcsolatba. Ennek következtében szakmai írásainak nyiladozása is jól megfigyelhető, *A Hangszer* periodika 1939. február 20-i 5. számában *Játszassunk-e zenei átiratokat?* címmel megjelent második tanulmányában (CZÖVEK, 1939b).

Az 1939-ben kiadott szakmai írás terjedelmében ugyan rövid, de tartalmában annál markánsabban megfogalmazva előrevetíti a közelgő zenepedagógiai reformokat: „*a túl sok ujjgyakorlatozás és etüdözés divatja, úgy látszik lejárt s a zenepedagógia muzikálisabb korszakba lendült. Ennek következtében kevesebb a kereslet etüdokben s hatásvadászó szalondarabokban, s a zenetanárok nagy része elérkezettnek látja az időt arra, hogy (esetleg meglévő) darabkatalógusát átnézze s bővítse.*” (CZÖVEK, 1939b: 5) Ezen túlmenően Czövek megrajzolja az általa képviselt zenei irányok kiindulópontjaként azt, hogy „*a hangszeritanítás tengelyében az eredeti kompozíciók álljanak.*” (CZÖVEK, 1939b: 5) (A zenepedagógiai periodikákról bővebben lásd az *V. Czövek Erna szakírói tevékenységének vizsgálata* című fejezetet) Ezen időszak alatt a zenepedagógiai történésekre nyitott Czövek az általános pedagógia és nevelés iránti reformgondolatok irányába egyaránt érdeklődést mutatott, továbbá követte a pszichológiai munkákat megjelentető korabeli folyóiratok hasábjait.

Az adott kor újító pedagógiai irányainak megjelenését jól mutatja az 1926-ban – Nemesné Müller Márta és Baloghy Mária szerkesztésében – *A jövő Utjain* (sic!) címmel megjelent pedagógiai folyóirat, amely szerkesztői célul tűzték ki, hogy „*fórumot teremtsenek az új nevelés ekkor már intézményesült rendszerének bemutatására.*” (ACKERMANNÉ, 2013: 119) A lap hasábjain megjelent tanulmányok a reformpedagógia és életreform-mozgalmak széles spektrumát képviselik, felvillantva zenei, irodalmi, képzőművészeti, természetközeli, táplálkozással, valamint mozgáskultúrával kapcsolatos témákat. A periodika az Új Nevelés Világligájának lapjaként működött, ami tájékoztatott a Liga működéséről, a nagyobb konferenciákról és személyügyi kérdésekről. (AGGNÉ, 2018) Minden bizonnyal Czövek Erna a kiadvány olvasójaként és szakírójaként a hazai és nemzetközi reformpedagógiai történések alakulását egyaránt követte, valamint tudomást szerzett a korszerű általános pedagógiai és pszichológiai áramlatokról. Feltehetően a lap szerkesztői is felismerték Czövek Erna új neveléssel kapcsolatos érdeklődését, aminek következtében két rövid munkáját is befogadták a lap szerkesztői (CZÖVEK, 1935a, 1939a). Ezek közül ki kell emelnünk a folyóiratban 1939-ben megjelent írását, amelyben a Veress

Sándorral létrehozott szemináriumok tapasztalatainak összegzéseként visszatekint és beszámol az *Énekszó* zenepedagógiai folyóirat hangszeres rovatának és zenepedagógiai továbbképző tanfolyamainak formálódásáról: „*Zenepedagógiai fórumot akartunk létesíteni, ahol alkalmuk nyílik a zenetanároknak tudomást szerezni arról, milyen munka folyik a zenepedagógia berkeiben.*” (CZÖVEK, 1939a: 42) Ezen túlmenően saját pedagógiai elveinek egyikeként a pedagógus társadalom egészéhez szólva kiemelten hangsúlyozza, hogy „*az igazi pedagógus mindenből és mindig tanul*” (CZÖVEK, 1939a: 42). Ebben a pedagógiai elvben érezhetjük a Galilei kör szemináriumainak jelmondatát („*tanulni és tanítani*”), amit Czövek Erna teljes karrierútja alatt nagyon fontosnak és hasznosnak tartott (RUBIN, 1928: 466). Czövek a zongorapedagógián túlmutató és sokrétű érdeklődését igazolja, hogy résztvett az 1927-ben létrehozott Magyar Individuálpszichológiai Egyesület⁷⁹ nyilvános előadásain és vitaestjein, valamint 1939-ben az egyesület választmányi póttagja tisztségét is elvállalta⁸⁰ (INDIVIDUÁLPSZICHOLÓGIAI EGYESÜLET, 1939: 91).

III.6. A sokrétű szakmai kiteljesedés évei

III.6.1. Zenepedagógus munkaközösség, Zenepedagógiai tagozat

„A pusztulás azonban, [...] nemcsak rombolt, hanem új erőket, friss energiákat is felszabadított. A háború előtti és alatti demokratikus reformelképzelések, amelyek számára korábban nem nyílt megfelelő tér, most hirtelen mind felszínre törtek, és utat kerestek maguknak.” (ROMSICS, 2023: 354)

A II. világháború pusztítását elszenvedve, azok embert megrázó történéseit átélve a következő évek mégis Czövek Erna olyan sokrétű szakmai kibontakozását jelentették,

⁷⁹ Az egyesületet 1927. november 2-án alapította Rácz Jenő, az egyesület elnöke Prof. Dr. Máday István. Az egyesület célja, „*hogy az individuálpszichológiát, mind a tiszta pszichológia terén, mind az orvosi, a nevelési és egyéb szellemi tudományokra való alkalmazásaiban művelje és fiókegyesületekkel valamint a külföldi, hasonló vonatkozású tudományos egyesületekkel összeköttetést tartson fenn. Az egyesület arra törekszik, hogy a gyermekek helyesebb nevelése érdekében a szülők, a pedagógusok és az orvosok közt állandó összeköttetést hozzon létre, s ezen célból nevelési tanácsadó-állomások létesítését kívánja előmozdítani.*” (INDIVIDUÁLPSZICHOLÓGIA, 1936: 192)

⁸⁰ Czövek Erna Magyar Individuálpszichológiai tagságával kapcsolatban forrásgyűjtésünk keretében bővebb információ nem állt rendelkezésünkre, azonban valószínű nem túlzó az a felvetés, hogy Czövek Erna a zongoratanári munkájában az új pszichológiai irány integrálására törekedett. A Székesfővárosi Zeneiskola hegedűtanárának leírásából ismerhetjük meg az individuálpszichológia zenetanításban terjedő korabeli törekvéseket: „*megóvni a növendéket azoktól a csalódásoktól, megkímélni azoktól a kudarcoktól, amelyek őt a tanulás során érhetik. [...] Sokkal fontosabb, hogy tömegeket neveljünk a zenére és ezeknél muzikalitást fejlesszünk.*” (RÁTH-VÉGH, 1937: 136)

amelyben az általános és zenepedagógiai ismereteire, a zongora-szaktudományi kompetenciáira, sőt a kommunikációs és szervező készségeinek aktivizálására egyaránt szükség volt.

1945-ben a fővárosban még nem ért véget a harci készültség, sok iskolaépület megrongálódott és óriási anyagi károk keletkeztek, de Czövek már a továbblépésen, a zenei élet újjáépítésén gondolkozott. Czövek emlékezete a következőképpen őrizte meg ezt a nehéz időszakot: *„Budáról még dörögtek az ágyúk. Romok, szemét és hulladék között vándoroltunk, keresve, aki és ami megmaradt. Valahol a felismerhetetlen Nagykörúton akadt rám Csáth Olga, és hívott, hogy lépjek be a Magyar Zeneművészek Szabadszervezetébe [...] csak jöjjenek és jöjjen mindenki, aki azt akarja, hogy itt valami jobb szüleessen. Én pedig nagyon akartam.”* (CZÖVEK, 1975b: 4)

A Magyar Zeneművészek Szabad Szervezetét⁸¹ Székely Endre⁸² alapította 1945. február 6-án, amire a következőképpen emlékezik Székely: *„Első dolgunk és gondunk az volt, hogy január végén, a különböző művészeti ágak újjáépítésének lehetőségeit latolgatva, hogy kit hol lehet megtalálni [...] Legsürgősebb feladatunknak a muzsikások segélyezését tekintettük [...]”* (BREUER, 1975: 51-52) *„A szabad szervezet célja a magyar zeneélet színvonalának állandó emelése és a zeneművészek gazdasági érdekeinek megvédése.”* (BREUER, 1975: 97) A szervezet a zenészek érdekvédelmével, szociális ügyeivel, hangversenyrendezéssel, modern művek bemutatásával, zenepedagógiai kérdéseivel foglalkozott etc. (BREUER, 1975) Székely Endre a zeneművészek összegyűjtésére koncentrált, a felesége Csáth Olga⁸³ pedig a zenepedagógusok toborzásán dolgozott. Czövek Erna sem gondolkodott sokáig a tagságon, ugyanis látta a csatlakozás azonnal érezhető pozitívumait. Zenetanárként azonosította azt is, hogy a Magyar Zeneművészek Szabad Szervezete nem önálló szakszervezet és *„a zenepedagógusoknak szervezkedésük elindításánál erősebb szervezetre, szakszervezetre van szükségük, hogy a hatóságok felé sikeresen képviselhesék az igen mostoha elbánásban részesülő zenepedagógiát.”*⁸⁴

Czövek Erna hosszútávú zenepedagógiai szervezettel kapcsolatos elképzeléseinek megvalósulását a Magyar Pedagógusok Szabad Szakszervezetében (a továbbiakban:

⁸¹ A Magyar Zeneművészek Szabad Szervezete első közgyűlésén 1946-ban a szervezet főtítkára Szöllősy András, első titkára Járdányi Pál, elnöke Kodály Zoltán. (BREUER, 1975)

⁸² Székely Endre (1912-1989) zeneszerző, karnagy, főiskolai tanár. A Magyar Zeneművészek Szabad Szervezetének megszervezője. A Zeneművészeti Főiskola zeneszerzés tanszakán Kodály Zoltán, Siklós Albert, Molnár Antal tanítványa. Vokális és színpadi művek, zenekari és versenyművek, kamarazenei és szólódarabok szerzője. Munkáját Erkel Ferenc díjjal jutalmazták 1954-ben és 1980-ban. (KENYERES, 1994: 843)

⁸³ Csáth Olga (1918-é.n.) Csáth Géza lánya, Székely Endre zeneszerző felesége, zongoratanár. (MARKÓ, 2001)

⁸⁴ Zenei tagozat, pedagógus tagozat leírás kézírata. 1945.IX.1. (CZERI)

M.P.Sz.Sz.) remélte, ezért megkereste annak főtitkárát Béki Ernőt⁸⁵, akinek felajánlotta, hogy megszervezi elsősorban a magántanárok⁸⁶ részvételére alapozva a szervezet zenei tagozatát. „Az elvtársak örömmel fogadták a zenepedagógusok csatlakozását, s én azonnal hozzáálltam az ismert és ismeretlen kartársak összeszedéséhez.”⁸⁷

A legtöbb zenetanár követte Czövek csatlakozási lépéseit⁸⁸ és egyidejűleg tagja lett az M.P.Sz.Sz.-nek, valamint a Magyar Zeneművészek Szabad Szervezetének: „a kettős tagság oly természetesnek tűnt. A Bajza utcában a művészek problémáiról esett szó, a Múzeum utcában a pedagógusok megszervezéséről.” (CZÖVEK, 1975b: 6) Az M.P.Sz.Sz. zenei szakosztályának első alakuló ülését 1945. február 13-án tartották⁸⁹, majd 1945. március 24-én alakult meg a M.P.Sz.Sz. zenei tagozata, amelyben a titkári feladatok ellátását Czövek Erna vállalta. „Első kötelességünk a szervezkedés volt, ha nem is volt mindenki előtt világos, hogy mire. Tudtuk, hogy a régi idők, amikor jól-rosszul meglehetett élni a magánoktatásból, nem jöhetnek vissza [...]. most nyílik alkalom a szellemi megújulásra, nemcsak politikai, de ezzel egyidejűleg kulturális vonalon is.” (CZÖVEK, 1975b: 5)

Czövek Erna a háború utáni nehéz politikai és gazdasági helyzetben időben azonosította, hogy egyelőre nincs lehetőség arra, hogy a zenetanárok állami keretek között dolgozzanak, amit a zenei tagozat vezető képviselőjeként különböző fórumokon nyilvánosan is megfogalmazott: „A zenetanár társadalom a legnagyobb nyomorban él, helyzete rosszabb, mint bármely más értelmiségi dolgozóé, sokkal rosszabb, mint a szintén nehéz viszonyok között élő egyéb pedagógusé.” (BERLÁSZ – TALLIÁN, 1984: 35) A kialakult zeneoktatás tárgyi körülményeit és a rendezetlen zenetanári státusz megváltoztatásának sarkalatos kérdését Czövek mindennapi megoldandó kötelezettségének érezte, a zenepedagógusok képviselőjeként javaslataival segítette vagy bírálta az aktuális politikai irányítást.⁹⁰

⁸⁵ Béki Ernő (1913-2010) a Pázmány Péter Tudományegyetem magyar-német szakán tanári oklevelet nyert (1935), majd kereskedelmi középiskolai tanári oklevelet szerzett (1936). A történelemtudományok kandidátusa (1978). Az M.P.Sz.Sz. alapító főtitkára (1945. febr. 2. – 1951. aug. 31.) TÖRTÉNELMI TÁR digitális adatbázis. https://www.tortenelmitar.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=3492&catid=43%3Ab&Itemid=67 [2024.02.14.]

⁸⁶ A fővárosban és a vidéki zeneiskolákban is a XX. sz. első felében nagyon alacsony volt a kinevezett zeneoktatók száma, ezért az okleveles zenetanárok egy része magánzeneiskolákban, másik része magántanításból tartotta fenn magát.

⁸⁷ Czövek Erna önéletrajza. (CZERI)

⁸⁸ Veszprémi Lili a zenepedagógus munkaközösség indulására a következőképpen emlékezik: „[...] akik megmaradtunk, már akkor a jövő felé tekintettünk és még a bennünket körülvevő nehéz gondokat is legyőzve, hittel és másokat is erővel fogtunk hozzá az új világ építéséhez.” (VESZPRÉMI, 1975: 5)

⁸⁹ A jegyzőkönyv alapján az elnök: Kadosa Pál, a titkár: Csáth Olga, a választmányi tagok: Czövek Erna, Gát József, Popper Irma. (BERLÁSZ – TALLIÁN, 1984)

⁹⁰ „Az illetékes hatóságok nem vettek tudomást sem a külföldön kipróbált zenepedagógiai reformokról, sem a hazai kísérletezések eredményeiről, amelyeket elszigetelten dolgozó kiváló pedagógusaink

Czövek az M.P.Sz.Sz. zenei tagozatának titkáráként elsősorban a zenei munkaközösségek létrehozását szorgalmazta és kísérletet tett kerületi zeneiskolák szervezeti kiépítésére.⁹¹ Ennek rendszerszintű koncepcióját, részletesen kidolgozva levélben nyújtotta be 1946 márciusában a VKM miniszteréhez. A zenei tagozat terveinek megvalósításához erőn felül a magántanárokat és a zenetanárokat egy tantestületbe igyekezett egyesíteni, azért, hogy egyszintenciájukat megőrizze, valamint az egységesített nézeteik közvetítésével a zenepedagógia ügyét és a zenekultúrát pozitívan előremozdítsa. A sikeres közbenjárásának és szervező munkájának köszönhetően a VKM 1946. július 25-i levelében engedélyezte az M.P.Sz.Sz. kerületi zeneiskolájának a működését.⁹² A „Zenepedagógusok Munkaközösségének” létrehozásával Czövek és az M.P.Sz.Sz. zenei tagozata elérte, hogy a *„zenetanárok bár ugyanúgy tanítanak továbbra is, mint eddig: a növendékek lakásán, meg saját lakásukon, de közös tantestületet alkotnak, növendékeiket közösen (körzetenként) vizsgáztatják, a növendékeknek bizonyítványt adnak, közösen hirdetnek és részesülnek mindabban a kedvezményben, amit az állam általában a dolgozóknak biztosít.”* (CZÖVEK, 1947b: 14)

A zenepedagógiai tagozat egyik első sikereként és reformtörekvéseinek kiemelkedő eredményeként a hangszertanulás előtti kötelező előképző⁹³ bevezetése valósulhatott meg⁹⁴,

magánövendékeikkel elértek.” A Pedagógusok Szabad szakszervezetének levele Keresztury Dezső miniszterhez a művészeti osztály zenepedagógiai ügykörének átszervezéséről (részlet) (BERLÁSZ – TALLIÁN, 1984: 41) *„[...] a városi zeneiskolák demokratikus működését, sőt sok esetben létét veszélyezteti a Belügyminiszter Úrnak intézkedése, melynek következtében a törvényhatósági tárgyalásokon a Belügyminisztérium küldöttjei arra az álláspontra helyezkednek, hogy a zeneiskola tartsa fenn önmagát.”* A vallás- és közoktatásügyi miniszter átírata a belügyminiszterhez a városi zeneiskolák nehéz anyagi helyzetéről (részlet) (BERLÁSZ – TALLIÁN, 1984: 64)

⁹¹ *„Minden kerületben 2-2 tanár végzi a szervezést, fölöttük áll egy öttagú bizottság. A szervezés a következő módon történik: Minden kerületben egy központi iroda működik, ahová a kerületben lakó zenetanárok, akik a szervezetben kívánnak működni, jelentkeznek és bejelentik növendékeiket. Minden növendék után a szakszervezet által megállapított minimális tandíj 10%-át befizetik, tekintet nélkül arra, hogy mennyi tandíjat kapnak a növendéktől. Ez az összeg a szervező tanárok díjazására, ezen felül közös költségekre (pl. hangversenyterem-bér) fordítandó. Minden tanár havonta jelentést készít a kerületi központnak növendékei helyzetéről, azonkívül írásban közli, óhajait, terveit, kifogásait. A kerületi szervezők hetente kétszer személyesen is a tanárok rendelkezésére állnak a kerületi irodában.”* Az M.P.Sz.Sz. zenepedagógiai tagozatának javaslata a miniszterhez kerületi zeneiskola szervezet létesítésére (részlet) (BERLÁSZ – TALLIÁN, 1984: 36)

⁹² Minisztériumi engedélyezés az M.P.Sz.Sz. Kerületi Zeneiskolájának működésére (BERLÁSZ – TALLIÁN, 1984: 40-41)

⁹³ A zenetanulás előtti előképzőt Kodály Zoltán is elengedhetetlennek tartotta, amit a *Reflexiók a zeneoktatás-reformtervezetéhez* című munkájában is megfogalmazott: *„Senki ne legyen felvehető hangszertanulásra, ha 1 évi sikeres előképzőt nem végzett.”* (KODÁLY, 1952: 256) 1945 tavaszán Czövek Erna is bekapcsolódott abba a munkaközösségi munkába, amelynek keretében Agócsy László szerkesztésében megjelenhetett a Szolfézs középfok I, II, III elnevezésű példatár. A szerkesztő előszavában emlékezik arra az inspirációra, amit a kötet elkészítéséhez jelentett Kodály pécsi tartózkodása: *„Mesterünk 1945. őszén Pécsen indította el a magyar zenei nevelés azon módját, amely a hangszertanulás előtt zenére tanít, később pedig a hangszeres szolfézsoktatás aktív kapcsolatával mind muzikálisabbá teszi az ifjúság zenetanulását.”* (AGÓCSY, 1954: 2)

⁹⁴ A csoportos zenei előképző olyan csoportos foglalkozás, ahol a tanulók játékdalokon és gyermekdalokon keresztül sajátítják el a zene alapelemeit (korosztályuknak megfelelően formai és ritmikai analízist sajátítanak

ami a Székesfővárosi Zenetanfolyamokon az 1945/46-os tanévtől került megszervezésre, majd több vidéki zeneiskola is mintaként követte (BERLÁSZ – TALLIÁN, 1984). Az előképző indokoltságát és előnyét Irsai Vera abban látta, hogy az előképzőn résztvevő tanuló „*nincs abban a veszélyben, hogy kizárólag hangszertechnikai problémákban merüljön el, számára a hangszer csak eszköz, hogy vele a már ismert szépet megszólaltassa.*” (J. IRSÁI, 1947: 6)

A szakmai szempontokon túlmenően a munkaközösség a zenetanárok anyagi helyzetét is előremutatón segítette; adóközösséget szervezett tagjainak és a megbiztosításhoz is hozzájárult. A tagság kötelezettségeként azonban a zenetanároktól folyamatos önképzést, zenepedagógiai ismereteiknek megújítását várta el, „*amit a zenepedagógia irányelvei és az új zenepedagógiai irodalom születése*” (VESZPRÉMI, 1948: 5) is eredményezett. Czövek úgy emlékszik erre az időszakra, hogy „*nehéz feladat volt [...] megmagyarázni a rongyos, éhező és fázó zenetanárnak, hogy állás nincs, kenyér nincs, de éhesen és fázva fogjon hozzá a tanuláshoz.*” (CZÖVEK, 1947c: 9)

A továbbképzések teljesítését a résztvevőknek a munkaközösség által szervezett bemutatótanítások, szemináriumok biztosították.⁹⁵ „*A zenepedagógus tagozat sorozatos továbbképző tanfolyamain elsősorban a népzenevel és Bartók hangszerpedagógiai munkáival ismerkedtek meg a zenetanárok.*” (CZÖVEK, 1945a: 251) Czövek és a munkaközösség vezetőinek célja ezzel is a magyar zenepedagógia fejlesztésének előmozdítása volt, amit legfőképpen az indokolt, hogy ebben az időszakban a zeneoktatás „*az országban rendszertelenül és ennek megfelelően igen alacsony színvonalon folyt.*” (CZÖVEK, 1975b: 7)

Czövek Erna – látva a megváltozott zenepedagógiai ismeretek alkalmazását segítő tematikus képzések sikerét – 1946-ban az M.P.Sz.Sz. zenei tagozatának titkáráként Keresztury Dezső VKM minisztert levelében arra kérte, hogy a pedagógiai és szakmódszertani ismeretek megújítását segítő tanfolyamot tegye kötelezővé a fővárosi zeneiskolák és tanfolyamok részére. Miniszteri beadványában a kiegészítő továbbképzés tárgyaihoz a szakma jeles előadói kerültek kiválasztásra.⁹⁶ Mindemellert Czövek Erna a

el). „*A gyermekek életkora között ne legyen 2 évnél nagyobb különbség. Az előképző időtartama 6-8 éves gyermekeknél 8 hónap, ill. az egész iskolaév, 8-10 éves gyermekeknél 4 hónap, ill. a fél iskolaév legyen, heti 2 órában.*” (J. IRSÁI, 1947: 6)

⁹⁵ A tanárok továbbképzésére azért volt szükség, mert „*ők még az abszolút szolmizáción nevelkedtek és nagyon kevés volt az olyan haladó szellemű tanerő, aki a magyar népdallal és Bartók, vagy a kortárs zeneszerzők pedagógiai műveivel foglalkozott volna, [...] mert ezek a kötelező tananyagban nem szerepeltek.*” (VESZPRÉMI, 1975: 8)

⁹⁶ „*Magyar népzene – előadó: Szervánszky Endre; Zenei alapismeretek csoporttanításban – előadó: Gát József; A hegedűtanítás reformja – Waldbauer Imre; A Zongora Ábécé methodikája – Czövek Erna.*” (BERLÁSZ – TALLIÁN, 1984: 75)

zenei tagozat titkáráként elkötelezetten dolgozott a hangszeres zeneoktatás széleskörű hozzáféréseinek biztosításáért, aminek egyik szegmense a dolgozó, munkásréteg és azok gyermekei voltak. 1947-ben javaslatot dolgozott ki az üzemi zeneiskolák megszervezéséért⁹⁷ azzal a céllal, hogy „*a dolgozók és azok gyermekeinek zeneismeretét, aktív muzsikálását elősegítse s ezzel a magyar nép zenekultúráját is megalapozza*” (BERLÁSZ – TALLIÁN, 1984: 44).

Czövek Erna 80 éves korában egész munkásságának legfontosabb és legmaradandóbb eredményének tartotta a Zenepedagógus Munkaközösség létrehozását, amelynek előnyeit a közös növendékhangversenyekben, továbbképző előadásokban és szakmai versenyekben látta. Ezen kívül büszkén tekintett vissza arra, hogy „*az államosítás alkalmával nagyjából 100 magántanár kapott az újabban létesült zenetanfolyamokon elhelyezkedési lehetőséget.*” (VESZPRÉMI, 1979: 29)

III.6.2. Kottakiadványok reformja

Az M.P.Sz.Sz. zenepedagógus tagozat egyik célkitűzéseként a hangszeres zenepedagógia megújítása került középpontba, amelynek alapelvei – „*a hangszerjáték előtti előképző, a relatív szolmizáció, a népzene, mint a hangszerjáték alapja*” (CZÖVEK, 1948h: 97) – már egy évtizeddel korábban az *Énekszó* pedagógiai szemináriumain is előtérbe kerültek. A hangszertanításban jelentkező problémák megoldását a reformokra nyitott zenetanárok az általános iskolai énekoktatásban a Kodály Zoltán által végigvezetett hathatós reformok adaptációjában látták⁹⁸. Ennek következtében az M.P.Sz.Sz. zenei tagozatának vezéralakjai úgy gondolták, hogy „*a hangszertanulás alapja nem lehet más, mint maga a zenei anyanyelv, – a magyar népdal, – s a magyar népzene dallam és ritmusvilágából fakadó gyakorlatok és előadási darabok.*” (CZÖVEK, 1945a: 250) A magyar zene és a magyar nyelv közötti párhuzamba állítás Kodály *Gyermekkarok* című munkájában is tetten érhető, ami szintén igazolja a kodályi újító gondolatok hangszerpedagógiai transzformációját. (KODÁLY, 1929)

⁹⁷ „Tervünk az, hogy minden gyárban, szövetkezetben, nagyobb üzemben létesüljön zeneiskola vagy egyenlőre zenetanfolyam egy-két tanszakkal.” (BERLÁSZ – TALLIÁN, 1984: 43)

⁹⁸ Czövek Erna monográfiájában olvashatók azok a hatások, amelyek egyértelműen alátámasztják Kodály és a hangszerpedagógiai reformok kapcsolatát, összefüggéseit: Magyarországon 1945 után „[...] zenepedagógiai forradalom tört ki. Előkészítője az a mozgalom volt, amit *Éneklő Ifjúság* címen Kodály irányításával a Magyar Kórus még a második világháború kitörése előtt folytatott. [...] a magyar hangszeres zenepedagógia alapjait az iskolai énektanításhoz méltóan újjá kell teremteni, annál is inkább, mert a zongorapedagógiánk már évtizedek óta mélyponton állt. A [...] mozgalom jelszava volt: a zenetanítás anyagát is a népdalra kell alapozni, vagyis a hangszertanulást zenével kell kezdeni. [...] A népdalos kezdés a zongorán is tarthatatlanná tette a régi, zenétlen billentést. S így jött létre a hangszeres forradalom is, kisöpörve a zeneietlen anyaggal együtt az elavult módszert is.” (CZÖVEK, 1979b: 116-117)

Veress és Czövek – mint a Zenepedagógiai szemináriumok előadásainak összeállítói – elkötelezetten dolgoztak azért, hogy a korszerűsítésre nyitott hangszeres zenetanárok zenepedagógiai kompetenciáikat felkészült szakemberek segítségével megújítsák, valamint hangot adjanak a gyakorlati munkájuk során jelentkező problémáknak és lehetőséget biztosítottak nehézségeik megfogalmazására. A továbbképző alkalmak iránti igény hamar megmutatkozott, ugyanis „*az Énekszó zenepedagógiai szemináriumait sokan látogatták [...]*” (CZÖVEK, 1947d: 3), aminek egyik vonzerejét jelentette a neves előadók meghívása: „*[...] az előadók között Bartók Béla és Karácsony Sándor is szerepelt.*” (CZÖVEK, 1947d: 3)

A hosszú érlelődési folyamatnak, valamint a prominens előadók szakmai irányításának köszönhetően rajzolódott ki az új hangszeres iskolák elfogadására való nyitottság, ami azon alapult, hogy a korábbi „*hangszeres iskoláink zenei anyaga nagyrészt elavult: nem készítik elő a gyermeket az új zene alkotásainak befogadására. Ezek az iskolák, különösen kezdeti lassú, széteső és sokszor unalmas gyakorlataik lélektani szempontból sem megfelelőek, mert a gyermek ösztönös zene ízlése és érzéke gyorsabb, elevenebb löktetésű muzsikát kíván.*” (J. IRSÁI, 1947: 5)

Az M.P.Sz.Sz. zenei tagozatának elhivatott képviselői⁹⁹ aktív előadói és tanári tevékenységükkel a hangszeres oktatás reformgondolatait egyre szélesebb körben terjesztették¹⁰⁰. Ennek köszönhetően a tanárok felismerték, „*hogy a régi zenepedagógiai módszerekkel szakítani kell*” (CZÖVEK, 1947d: 3), azonban a gyakorlati megvalósítása tanári segédanyagot, kottákat, módszertani kiadványokat és új tantervet igényelt. A hiányok ellensúlyozására Czövek Erna úttörő pedagógiai kiadványokat készített 1946-ban *Zongora-Ábécé*¹⁰¹, majd 1947-ben *3 év zongoraetűdjei*¹⁰² címmel, amit 1948-ban *Utmutatás a Zongora Ábécé tanításához*¹⁰³ (sic!) című tanári segédkönyvvel egészített ki¹⁰⁴. A hiánypótló zenepedagógiai kiadványok –, melyeknek az elkövetkező években egyre nagyobb sikere

⁹⁹ A zenepedagógiai reformmozgalom képviselői a teljesség igénye nélkül: Czövek Erna, Gát József, Hernádi Lajos, Hubert Ilona, Kozma Erzsébet, Pongrácz Erzsébet, Sándor Frigyes, Veszprémi Lili etc. (BREUER, 1975, 1985).

¹⁰⁰ „*[...] lélektelen skálázás, ujjgyakorlatozás és etüdözés helyett miképpen állítsák a tanítás középpontjába az élő muzsikát, a kortárs zenét, elsősorban Bartók műveit, de Kadosa Pál, Szervánszky Endre, Veress Sándor – és általában, valamennyi kortárs magyar zeneszerző tanításra alkalmas alkotásait.*” (BREUER, 1975: 128)

¹⁰¹ „*Az Ábécé hetek alatt készült el, rohammunkával: a felszabadulás utáni első tanév végén már a zenetanárok rendelkezésére állott.*” (CZÖVEK, 1957b: I)

¹⁰² A kotta iránti igényt mutatja a Cserépfalvi Kiadó elszámolása. 1948-ig 1135 darab példányt nyomtattak, amiből 439 darab került eladásra. (CZERI)

¹⁰³ 1949. október 17-ig a 675 darab nyomtatott példányból 490 darab került eladásra. (CZERI)

¹⁰⁴ „*Bár tudtam, hogy sem a Zongora Ábécé, sem az Utmutató nem méltó megtestesítője annak az elképzelésnek, amit forradalmunk a zenepedagógia elé tárt, mégis el kellett indulni, késlekedés nélkül.*” (CZÖVEK, 1957b: I)

lett¹⁰⁵ – a Cserépfalvi Kiadónál¹⁰⁶ jelentek meg. A *Köznevelés* című folyóirat a Zongora-Ábécé (lásd CZÖVEK, 1946) megjelenése után a kotta legfőbb erényeként kiemelte, hogy a korábbi kiadványokban „*a hangszer tanuló növő gyermek jóformán csak technikát sajátított el [...] ellenben Czövek Erna munkájának elsőrendű célja a 'belső hallás', azaz a muzikalitás fejlesztése.*” (ZONGORA-ÁBÉCÉ, 1946: 15) A kiadványról Kodály is elismerően nyilatkozta, hogy „*nagyon jó erre a most következő átmeneti korszakra.*” (KODÁLY, 1946: 65)

Czövek kottakiadványai olyan új irányt mutattak, amely a későbbi zenepedagógiai kiadványok¹⁰⁷ szerkesztői között is gyorsan követőkre talált. Ezen munkák között az első az 1949-ben Cserépfalvi kiadásában megjelent Hegedű-Ábécé, amelynek belső borítója egyértelműen alátámasztja Czövek erőteljes impresszióját: „*Czövek Ernának hegedűiskolánk kezdeményezőjének szeretettel és őszinte nagyrabecsüléssel.*” (SÁNDOR ÉS MTSAI, 1949) Czövek zenepedagógiai kottáinak újszerűsége leginkább a kiadványok tartalmi felépítésében mutatkozott, amelyek zenei anyaga a korábbi hangszeres pedagógiai kiadványokhoz¹⁰⁸ képest magyar kortárs zeneszerzők népdalfeldolgozásaira és modern hangvétellű pedagógiai kompozícióira épültek (RÉTI, 2023), valamint határozottan felismerhető bennük a kodályi pedagógiai koncepció fundamentumaként, hogy „*az első zenei tevékenység anyaga kizárólag a magyar népdal legyen.*” (KODÁLY, 1946: 60). A kor zenepedagógiai reformtörekvéseinek megfelelően Czövek azt hangsúlyozta, hogy a

¹⁰⁵ 1952-ben „[...] a Zongora Ábécé-ből mintegy 16000 példány fogyott el másfél év alatt.” (BREUER, 1975: 246)

¹⁰⁶ A Cserépfalvi Kiadóvállalat a Zeneművészek Szabad Szervezetével együttműködve támogatta az újszerű zenepedagógiát és a magyar zene terjesztését. A kiadó Czövek kiadványain kívül további magyar szerzők műveire épülő pedagógiai kiadványokat is megjelentetett: Sándor Frigyes: *Hegedűmuzsika*; Sándor Frigyes-Járdányi Pál-Szervánszky Endre: *Hegedű ABC I. köt.*; Veress Sándor: *Billegető Muzsika*; Major Ervin-Szelényi István: *Út a szonátához*; J. Irsai Vera: *Zenei előképző*; Veszprémi Lili *Elemzés-értelmezés etc.* (BERLÁSZ – TALLIÁN, 1986)

¹⁰⁷ Az új hangszeriskolák megjelenésekor a szerkesztők elsősorban magyar népzenei anyagra építettek, vagy felhasználták magyar zeneszerzők pedagógiai kompozícióit, amit a kiadványok előszavában mindannyian megfogalmaztak: „*A Hegedű-Ábécé darabjainak nagy része a magyar népdal világát tükrözi – híven ahhoz az elvhez, hogy a gyermek zenei anyanyelvét tanulja meg először.*” (lásd SÁNDOR ÉS MTSAI, 1949: I); „*Magyar iskolát adunk közre. Célunk, hogy a növendék először zenei anyanyelvünkön, a magyar népzene nyelvén szólaljon meg a hangszerével.*” (lásd JENEY, 1952: 2); „*Klarinétiskolánk megírásakor három szempontot tartottunk szem előtt. Azt, hogy magyar legyen, hogy unalmas gyakorlatok helyett; formás és amennyire lehet – változatos zenén nevelődjék a növendék, továbbá azt, hogy a technikai és zenei problémák lépcsőzetesen és ne ugrásszerűen emelkedjenek [...]*” (lásd BALASSA – BERKES, 1953: I); „*Az iskolában szereplő magyar művek, gyakorlatok arra szolgálnak, hogy a tanuló zenei anyanyelvén keresztül ismerje meg hangszerét.*” (lásd HARA, 1963: I).

¹⁰⁸ A hagyatéki forrásokban található dokumentumokból egyértelmű információk támasztják alá az adott időszak fővárosban használt kottakiadványait: „*A Székesfővárosi Zenetanfolyamok zongoraoktatásának tananyaga*: (VKM jóváhagyás száma:320-05/7-1930) *Chován Kálmán Zongoraiskola I. kötet, Senn-Kálmán-Molnár Zongoraiskola I. II. kötet, Bach-Bartók 12 kis zongoradarab, Bertini-Chován, Czerny Chován.*” (CZERI) Varró Margit 1921-ben megjelent kottakiadványa is tájékoztat az általa javasolt kötetekről: „*Bartók-Reschhofsky féle zongoraiskolájára épít, továbbá javasolja Köhler 32 op. 218 Kinder Übungen, valamint C. Kühner 33 Etüden-Schule I.*” (RÉTI, 2022: 251-252)

zongoratanítás kezdetén a népzenei anyag előadásakor „nem indulhatunk ki a zongorán billegetésből, egészhangú gyakorlatokból s egyszerű ritmikájú német gyermekdalokból, ahogyan ez a használatban lévő zongoraiskolákban volt.” (CZÖVEK, 1957b: I)

Czövek értelmezésében a tanárok körében „hangszeres iskolaként” forgalomba került kiadvány, „a Zongora ÁBÉCÉ nem volt zongoraiskola, [...] első formájában kizárólag arra szorítkozott, hogy magyar kottát adjon a zenetanár kezébe, ennek az anyagnak még a sorrendi beosztása is részben reá hárult.” (CZÖVEK, 1957b: I; lásd még a VI. Czövek Erna „Zongoraiskola és Zongora Ábécé” elnevezésű tankönyvi kottáinak, valamint egyéb hangszer tanulást segítő kottakiadványainak elemző vizsgálata című fejezetet)

Az új hangszer tanulást segítő kottakiadványok elkészülése után a tanterv kidolgozása sem váratott sokáig magára, ugyanis 1948 szeptemberében az M.P.Sz.Sz. zenei tagozatának zongoratanári grémiuma összeállította az alsófokú zongoratanításhoz készített tantervi ajánlását¹⁰⁹, amit a *Zenepedagógia* című folyóirat közölt (TANTERV, 1948: 112).

III.6.3. Az életpálya újabb állomásai: tanulmányi felügyelő, zenei előadó, miniszteri tanácsos

A következő években Czövek Erna pályafutása újabb irányt vett, ugyanis a szakmai gyakorlati évek tapasztalatai alapján az 1946/1947., valamint az 1947/1948. tanévre tanulmányi felügyelői megbízást kapott Szávai Nándortól, az akkori budapesti tankerület főigazgatójától.¹¹⁰ Feladataként a zeneiskolai nevelés és oktatás újjászervezését, valamint színvonalának emelését határozták meg felettesei. A megbízás tevékenységeinek elvégzése a magániskolákban és egyesületi zeneiskolákban folyó alsó és középfokú zongoratanítás tanulmányi felügyeletében teljesedett ki, amelynek tanfelügyelői látogatásai Czövek szakmai kompetenciáit és zongorapedagógiai látókörét tovább gazdagították, a személyes találkozások pedig a szakmai kapcsolati hálóját növelték.

A rövid megbízást követően, 1948 őszén a tanulmányi felügyelői feladatokhoz hasonló, de már országos hatókörű zenei előadói pozícióra kapott felkérést a VKM-ben¹¹¹, majd 1949-től – a munkakör minisztériumi átszervezése miatt – a Népművelési

¹⁰⁹ Az I. évfolyam tananyaga Czövek Erna Zongora Ábécé, Veress Sándor: Billegető muzsika, Bartók Béla: Mikrokozmosz I. köteteire épül. (TANTERV, 1948: 112)

¹¹⁰ Zeneiskolai tanulmányi felügyelői megbízás: 5334/1947-47.sz; 7621/1947-48.sz. határozat alapján. (CZERI)

¹¹¹ Czövek Erna munkaügyi megbízása a VKM szolgálati táblázata alapján 1948. szeptember 1-én kezdődött, azonban az önéletrajzban Czövek Erna 1947 őszét nevezi meg a munkába lépésének dátumaként. (HU-MNL-OL-K 802 Elnöki iratok, 1874-1950 (Állag) 9. doboz.; CZERI)

Minisztériumban, ahol miniszteri tanácsosként¹¹² folytatta a tömeges zenei nevelés, valamint a zeneoktatási rendszer szerveződéseinek ügyében megkezdett tevékenységét. A minisztériumi állás elfogadásával Czövek az M.P.Sz.Sz. zenei tagozatában betöltött feladatait átadta Pongrác Erzsébetnek és Irsai Verának, akik a Zenepedagógus Munkaközösség és a Fővárosi Zeneiskola Szervezet kialakításában jelentős szerepet vállaltak. *„A Minisztériumban igen nagy munka várt rám: meg kellett szervezni a zeneiskolák államosítását országos viszonylatban, a készülő reform szerint. Ebben a zenetanítás hármas tagozódását kellett érvényesíteni, alsó, közép és felső fokra az összes szervezeti és személyi javaslatokkal együtt. Ez nagyon kényes és felelősségteljes feladat volt, annál is inkább, minthogy a Minisztériumon belül senkitől nem kaptam irányítást, sem tanácsot”*¹¹³ – idézi fel Czövek. Minisztériumi előadóként az egész ország zenei intézményhálózatára rálátott, ugyanis a zenepedagógia ügykörébe tartozott az állami zenekonzervatóriumok, állami zenegimnáziumok, és a városi zeneiskolák összesen 293 tanárával és 8141 növendékével kapcsolatos személyi és szakmai feladatainak rendezése, ezen túlmenően pedig további 136 államilag engedélyezett zeneiskola és magánzeneiskola pedagógiai ügyével és koordinációjával foglalkozott.¹¹⁴

Czövek a minisztériumi feladatokat a következőképpen foglalta össze: *„Az egész ország területéről minden zenepedagógiai problémával a főosztály zenei előadóját keresik meg, minden ötlet, sérelem és panasz hozzá fut. Neki kell az eseteket elbírálni, hogy mivel kell és mivel érdemes foglalkozni, mi az, ami tényleg a minisztériumra tartozik, mikor kell a felet és melyik szervezethez irányítani”*¹¹⁵. Ahhoz, hogy zenei előadóként átfogó képet szerezzon az ország különböző területén található intézmények valós működéséről, az oktatók szakmai felkészültségéről és a tanulók képességeiről gyakran kimerítő utazások voltak szükségesek a szakmai tájékozódáshoz. Ennek ellenére Czövek fontosnak és kötelességének érezte a személyes jelenlétet nemcsak a fővárosban, hanem a vidéki intézményekben is. Tapasztalatai alapján a *„fővárosban az élenjáró zeneiskolák s elsősorban a Zenepedagógus Munkaközösség keretében tervszerű munka folyik, addig vidéken a haladó zenetanárok szétszórtan, tervszerűtlenül elkülönülten küzdenek a zenei reakció rosszindulatával, a hatóságok közönyével és a társadalom elmaradottságával.”*¹¹⁶

¹¹² A kinevezés az 1.004/1949. eln.1.sz. rendelettel jött létre. (CZERI)

¹¹³ Czövek Erna önéletrajza (részlet). (CZERI)

¹¹⁴ A zenepedagógia ügyköre 1949.XI.24. (CZERI)

¹¹⁵ A zenepedagógia ügyköre 1949.XI.24. (CZERI)

¹¹⁶ Részlet a *Tervezet az ország tanintézeteinek a korszerűsítésére* című munkaanyagból. (CZERI)

A szakmai találkozókön és minisztériumi küldöttként elrendelt helyszíni látogatásokon feladatai között megvalósultak óralátogatások (lásd LÁTOGATÁS, 1948: 4), fővárosi növendékhangversenyek meghallgatásai (lásd SELEJTZENE, 1948: 4), zenei versenyeken az értékelő bizottság feladataiban való részvétel (lásd ZENEI VERSENY, 1949: 3), ezen túlmenően zeneoktatási intézmények további működésével¹¹⁷ és támogatásával kapcsolatos feladatok¹¹⁸, további szakmai programok kidolgozása, városi zenekarok minősítő meghallgatása (lásd HANGVERSENY, 1948: 2), valamint továbbképző szakmai tanfolyamokon növendékek bemutató tanítása (lásd ZENETANÁROK, 1948: 4). Czövek a helyszíni látogatások tapasztalatait minden utazás után a minisztérium számára átfogó jelentésben összegezte¹¹⁹, és segítő javaslatokat fogalmazott meg a tapasztalt problémák megoldására.¹²⁰

10. kép – Továbbképzés után a pécsi énekszaktanítói tanfolyam hallgatóival 1949-ben (első sor, balról a harmadik: Czövek Erna)

(Forrás: Czövek Erna AMI archívuma, Budakeszi)

A minisztériumi állományban töltött időszak 2 éve alatt Czövek teljes képet kapott a zenepedagógia aktuális országos helyzetéről, a tanítás színvonaláról, valamint a pedagógusok eredményességéről, azonban terveit nem tudta megvalósítani, mert 1950-ben

¹¹⁷ Lásd ZENEKONZERVATÓRIUM, 1948: 1; A minisztérium értesíti Budapest polgármesterét a Szfv. Felsőbb Zeneiskola államosításáról. 1949. július 15. (BERLÁSZ – TALLIÁN, 1984: 283-284); *Körlevél a zeneiskolai növendékek órabeosztásáról*. 1950. február 15. (BERLÁSZ – TALLIÁN, 1984: 167)

¹¹⁸ *Előadói feljegyzés a Békéstarhosi Ének- és zenezakirányú általános és középiskoláról*. 1949. január 24. Belső ügyviteli irat. (BERLÁSZ – TALLIÁN, 1984: 129-131)

¹¹⁹ Lásd *Jelentés a Miskolci Városi Zeneiskoláról*. 1948. június 20. (CZERI)

¹²⁰ A tervek hangsúlyos pontjai: a tankerületi főigazgatóságok zenei előadóival közös megbeszélések folytatása, a vidéki zenei tanintézetek meglátogatása, 1-2 hetes továbbképző tanfolyamok szervezése, vasúti kedvezmény biztosítása az utazó zenetanároknak, a zeneiskoláknak új kottakiadványok biztosítása, kamarazenélés, növendékzenekarok támogatása, segítség a zeneiskolák eszközeinek biztosításához, önálló költségvetés a zenei osztályoknak etc. *Tervezet az ország tanintézeteinek a korszerűsítésére*. (CZERI)

állásából felmentették. A szakmai vezető munkahelyének elvesztésére így emlékezik: „[...] zavaros és számomra érthetetlen vádakkal illettek, 1950 májusában rendelkezési állományba helyeztek, ami azt jelentette, hogy minisztériumi állásomat azonnal el kellett hagynom és elhelyezkedést keresnem mint zenetanár.”¹²¹

III.6.4. A Zenepedagógia folyóirat felelős szerkesztője

Az M.P.Sz.Sz. zenei tagozatának szaklapjaként, a Magyar Kórus Lap- és Zeneműkiadó Vállalat nyomtatásában hiánypótló kiadványként került forgalomba a *Zenepedagógia* elnevezésű folyóirat 1947 és 1950 között. A szakmai kiadvány megjelenését Czövek Erna a felelős szerkesztői feladatok vállalásával, továbbá szakmai írások elkészítésével támogatta. A periodika szerkesztői koncepciója alapján a lap a „zenepedagógusok demokratikus szócsöve kíván lenni” (CZÖVEK, 1947d: 4), egyenlő platformot biztosítva az „egymással ellentétes megnyilatkozásoknak” (CZÖVEK, 1947d: 4), valamint lehetőséget teremtve „ugyanannak a problémának különböző szempontból való” (CZÖVEK, 1947d: 4) egyeztetésére. A szakszervezet támogatásával megjelent szakmai folyóirat másik legfontosabb küldetése abban állt, hogy nemcsak megszólította a fővárosi és vidéki zenetanárokat, hanem kereste a kapcsolatot közöttük és bekapcsolta a különböző szakmai közösségeket a zenepedagógiai diskurzusba.

A lapszámok rovatai egyrészt tájékoztattak a szakmai munkaközösség programjairól, a szakszervezeti eseményekről, másrészt origóba helyezték a zenepedagógiai reformok alakulását és megvalósulásának eredményeit bemutató, gyakran tudományos igényességű szakmai munkákat. Ezen kívül az új zenei kiadványok recenziói is figyelemre méltóak.¹²² Czövek a periodika tartalmi és szerkezeti felépítésének kialakításakor megőrizte a zenepedagógiai szemináriumok és az *Énekszó*, valamint *A Hangszer* című folyóiratok szakmai rovatainak összeállításánál gyűjtött szerkesztői, szervezői, valamint a minisztériumi látogatásokon gyűjtött tapasztalatait. (lásd még *V. Czövek Erna szakírói tevékenységének vizsgálata* című fejezetet)

¹²¹ Czövek Erna önéletrajza (részlet). (CZERI)

¹²² Vikár Sándor írásában olvashatók a *Zenepedagógia* folyóirattal támasztott legfontosabb igények: „megismertetni az énektanítás magyar anyagát (magyar népdalok), annak feldolgozását és szerkesztését. Másodsor: tanfolyamok tartása, hol előadásokon és gyakorlati útmutatáson keresztül megismertetni és megkedveltetni a tanárokkal az új eljárási módokat, a magyar anyagot és annak értelmes feldolgozását.” (VIKÁR, 1948: 22-23)

III.7. Visszatérés a zeneoktatás szolgálatába

III.7.1. A zenepedagógiai munkát érintő oktatáspolitikai hatások

A II. világháború súlyos pusztítása nem kímélte az oktatási, kulturális és művelődési területeket sem, így a Czövek Erna munkahelyét jelentő zeneoktatási intézményekre is erőteljes nyomást gyakorolt. Az oktatási intézmények közül több megsérült, megrongálódott, azonban a háborús front átvonulása után hamarosan újraindult a pedagógiai munka. (MANN, 2002; ROMSICS, 2023) Ugyanakkor az 1945 utáni időszak oktatáspolitikáját rendkívül gyors fordulatok és nehéz évek jellemzik, amelyek közvetve vagy közvetlenül a zenepedagógiai munkában is éreztették hatásukat.

Teleki Pál az Ideiglenes Nemzeti Kormány vallás- és közoktatásügyi minisztere (1944-1945 között) az ország újjáépítésével kapcsolatban azt hangsúlyozta, hogy *„művelődésünk alakításának legfőbb feltétele: legyen magyar és legyen az egész nemzeté.”* (MANN, 2001: 159) Ezen cél megvalósításához megújulást várt mindenkitől olyan módon, hogy *„ragaszkodni kell a gyökerekhez.”* (KARDOS, 1997: 71) 1945-ben a minisztérium létrehozta az Országos Köznevelési Tanácsot, amelynek Tankönyvi Bizottsága ellenőrizte a korábbi tankönyveket¹²³, valamint új a demokratikus és humanista világnézetnek megfelelő tankönyvek készítését kezdeményezték, megfelelő a miniszteri rendeletben előírtaknak: *„a nevelés feladata minden iskola számára a világnézeti áthangolás, demokratikus szellemben.”* (MANN, 2001: 160) A demokratizálás jegyében 1945. augusztus 18-án életre hívták a nyolcosztályos általános iskolát, valamint a négyosztályos gimnázium rendszerét. (ROMSICS, 2023; SÁSKA, 2016) Ezen túlmenően az általános iskolákat 1946 őszén új tantervekkel terhelte a minisztérium (KARDOS, 1997).

Az ezt követő időszakban elindult az *„egységes iskola, egységes nevelés”* (MÉSZÁROS ÉS MTSAI, 2000: 407) koncepciójának központi előkészítése, annak ellenére, hogy Ortutay Gyula 1947-1950 között az oktatási tárca vezetőjeként úgy nyilatkozott, hogy *„az általános iskola fogja megteremteni azt a műveltségi alapnyelvet, amelyen egyformán beszélhet egymással paraszt, munkás, értelmiségi”* (MANN, 2001: 171). A magyar oktatásügy történetében 1948 ősze radikális fordulatot hozott az iskolák államosításával kapcsolatban (1948. évi XXXIII. tc.), amelynek keretében 6500 intézmény került állami tulajdonba (ROMSICS, 2023). Elkezdődött az erőteljes szovjetizáció, aminek jegyében az

¹²³ *„A forgalomban lévő 1034 tankönyvből 1946 őszéig 607-et teljesen kivontak a forgalomból, újraindítottak 68-at, s kisebb-nagyobb kihagyásokkal, illetve módosításokkal engedélyezték 386 használatát.”* (ROMSICS, 2023: 359)

1945-1948 közötti időszakban használt tankönyveket szocialista tartalmú tankönyvekre cserélték¹²⁴. Bevezetésre került az orosz, mint kötelező idegen nyelv és kezdetét vette a marxizmus-leninizmus elveire épülő oktatásügy teljeskörű kiépítése. 1950-ben megjelentek az új szocialista tantervek, amelyek marxista-leninista ideológiai részekkel egészültek ki minden iskolatípusban, az egyetemeken pedig felállították a marxizmus-leninizmus tanszéket. (A változás Czövek Erna *Zongora Ábécé, Zongoramuzsika és Zongoraiskola* elnevezésű kiadványaiban is tetten érhető szovjet és bolgár szerzők műveinek megjelenésével, lásd például (CZÖVEK, 1953, 1955, 1957a). Ugyan 1957-ben a tankönyvekben csökkentették az ideológiai részeket, azonban a törzsanyag változatlan maradt. Az 1961-ben Ilku Pál (1961-1973) minisztersége alatt bevezetett oktatási törvény sem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, azonban kibővítette a tankötelezettséget, valamint újabb tantervi reformokat és tankönyvcserét indított el. (KARDOS, 1997; MANN, 2001; ROMSICS, 2023)

III.7.2. A magyarországi zeneoktatási intézmények vázlatos története

A magyarországi alapfokú zeneoktatás intézménytípusának fejlődéstörténete hosszú utat járt be, amíg a magyar iskolaügy történetében egy sajátos, önálló intézménytípusról beszélhetünk. Ezen út meghatározó részét Czövek Erna a több mint hat évtizedes (1918-1982) pedagógus karrierútja során különböző elnevezésű zeneoktatási intézményekben (Székesfővárosi Zeneiskola zenetanfolyamai, Zenepedagógus munkaközösség, körzeti zeneiskola, állami zeneiskola) zongoratanárként és igazgatóként is megélte, valamint zenepedagógiai titkári és miniszteri előadói szerepekben hozzájárult és segítette a zeneiskola, mint sajátos szervezeti típus formálódását.

Intézményi zeneoktatásunk gyökerei egészen 1727-ig a Nase György által az első budai magánzeneiskola megalapításáig vezethetők vissza. (VESZPRÉMI, 1976) Ezt követően a XVIII. században gyorsuló ütemben egyre több Pest-Budán kívüli nagyvárosban – Arad (1833), Debrecen (1841), Győr (1846), Kolozsvár (1819), Miskolc (1832), Sopron (1829), Szeged (1835) – figyelhető meg a dalárdák és zeneegyletek elterjedése, amelyek egyaránt

¹²⁴ „[...] az állami tankönyv-monopólium alapján csakis az állami kiadású egyetlen tankönyv volt tanítható az iskolákban.” (MÉSZÁROS ÉS MTSAI, 2000: 409) A zeneműkiadás és zenepedagógiai kiadványok terjesztése a korábbi *Bárd, Cserépfalvi, Magyar Kórus, Rózsavölgyi, Rozsnyai* kiadóktól az 1950. július 1-én létrehozott Zeneműkiadó Vállalathoz került. (BREUER, 1975, 1985)

gondoskodtak a hangversenyéletről, a zeneoktatásról és kottakiadásról, valamint a különböző elnevezéssel – líceum, zenede, konzervatórium etc. –, de szervezetlen keretek között létrejött zeneiskolák működtetéséről. (MIKE, 2022; VESZPRÉMI, 1976; DOBSZAY, 1984). A korabeli zeneoktatás színvonalát Krüchten József zeneíró leírásából ismerhetjük, „*a tanítók persze nem mind Kirnbergerek vagy Albrechtsbergerek, Bachok vagy Mozartok [...] de bizonyára Magyarországon is vannak igen derék, sőt kiváló hangművészek minden ágbán [...].*” (LEGÁNY, 1962: 177-178)

A kor intézményei közül ugyanakkor kitűnik az 1836-ban „*műkedvelők és muzikusok adományaiból önmagát fenntartó*” Pestbudai Hangászegyesület, majd 1840-ben Mátray Gábor vezetésével a Pestbudai Hangászegyesületi Énekiskola (VESZPRÉMI, 1976: 19, TARI, 2005). Az intézmény képzési palettája és növendéklétszáma fokozatosan bővült, működésének 25 éves jubileumi ünnepe után 1867-ben felvette a Nemzeti Zenede nevet. Ugyanakkor egyre nagyobb igény mutatkozott és összefogás indult egy professzionális állami zenei intézmény létrehozása iránt, amelynek eredményeként 1875 őszén elindult az oktatás az Országos Magyar Királyi Zeneakadémián. A legmagasabb zenei képzést biztosító intézmény a XX. század fordulójára nemzetközi rangot vívott ki. (MIKE, 2022; RÉTI, 2022d; SZERZŐ, 2011)

A XX. század elejére a magániskolák száma nagymértékben nőtt, azonban az oktatás tartalmi struktúrájában és színvonalában kiugró különbségek mutatkoztak. (RÉTI, 2022c, 2022d) Az egymástól függetlenül létrejött zeneoktatási intézmények „*[...] teljesen eltérő tanrendszert követnek, nincs egyöntetűség sem a tantárgyakban, sem a tananyagban, sem az osztályrendszerben*” (HARRACH, 1896a: 256), továbbá a minőségi oktatásnak komoly gátja, hogy „*az országban működő zenetanárok kilenczted része is állami képzés híján van*” (SZTOJANOVITS, 1934: 49), mivel „*nem tanulták a tanítás művészetét, egyszerűen felcsaptak tanárnak*”. (HARRACH, 1896b: 332)

A magánzeneiskolák között kiemelkedik az 1903-ban a fővárosban Fodor Ernő által alapított, korszakalkotó jelentőségű intézmény, amelynek sajátossága „*a megújulásra való nyitottság és a magasfokú szakmai felkészültség*” (RÉTI, 2022c: 92) A berlini Stern és Klindworth-Scherwenka konzervatóriumok mintájára létrehozott intézmény „*szakképzett zenetanárokkal, a zeneakadémia által kiadott tantervvel és javasolt pedagógiai módszerekkel figyelemre méltó sikereket ért el az intézményt választók körében*” (RÉTI, 2022: 92), valamint mintául szolgált az ország hasonló zeneiskoláinak. Ezenkívül a fővárosban Sztojanovits Jenő kezdeményezésére a fővárosi polgári iskolákban először kísérleti jelleggel alsófokú zenetanfolyamokat indítottak el azért, mert Sztojanovits koncepciója szerint „*zenei*

kultúránkat az iskolákban kell elindítani.” (GESZLER, 1937: 10) A tanfolyamok nagy sikerére való tekintettel 1912-ben középfokú, majd 1922-ben a felsőfokú zeneiskolai képzés is megkezdte működését.

A XX. század derekáig az országban szervezetileg szabályozott zeneoktatásról nem beszélhetünk, azért, mert egyesületek, magántanárok, magánzeneiskolák, munkaközösségek és városok által működtetett zeneiskolák biztosítottak lehetőséget zenetanulásra. Az államosítás érintette a zeneoktatást, majd 1952-ben megjelent a zeneoktatás reformjáról szóló 68/1952. (VIII.17.) M.T. számú rendelet. (BERLÁSZ – TALLIÁN, 1984, 1986) A kardinális zeneoktatási reformnak köszönhetően a közoktatáshoz hasonló módon (alsó-, közép-, felsőfok) megváltoztatták a zeneoktatás struktúráját, „*átszervezték az egyesületi, magánzeneiskolai és zenepedagógusi munkaközösségeket*” (SZÜCS, 2018: 147). Budapesten létrehozták a Fővárosi Zeneiskola Szervezetet, a vidéki városokban állami zeneiskolákat, valamint ezek kihelyezett tagozatai kezdték meg a zeneoktatást, majd 1968-ban a Fővárosi Zeneiskola Szervezet decentralizálását követően kerületi állami zeneiskolákat hoztak létre. (MIKE, 2022; SZÜCS, 2018)

III.7.3. Állami Zenei Gimnázium – „Erkel Ferenc Zeneművészeti Szakiskola”

A szakszervezetnél és a minisztériumnál eltöltött időszak alatt Czövek Erna szakmai látóköre szélesedett, kapcsolati hálója gazdagodott, azonban többnyire irodai, adminisztratív feladatokkal terhelt periódusa volt ez életpályájának, ami alatt számára „*nagyon hiányzott a tanítás.*” (BÉRES, 2020: 261) Czövek a minisztériumi állásának elvesztése után egyik legkedvesebb tevékenységében, a pedagógiai munkában keresett ismét támaszt. Egy rövid időtartamra az Állami Zenei Gimnázium zongora- és szolfézstanáraként helyezkedett el 1950-1952 között.¹²⁵ Béres János visszaemlékezésében az „*Állami Zenei Gimnáziumhoz kapcsolódó Erkel Ferenc Zenekonzervatórium*” néven működő feladatellátási helynek nemcsak zongoratanára, hanem az intézmény tanulmányi igazgatója is volt (BÉRES, 2020: 261).

III.7.4. Az 1. sz. körzeti zeneiskola igazgatója

Az aktor zenepedagógiai pályájának legjelentősebb szakmai kiteljesedését a Fővárosi Zeneiskola Szervezet 1. számú körzeti zeneiskola igazgatói megbízatására való felkérés

¹²⁵ A munkakönyvben a munkaadó elnevezése Állami Zenei Gimnáziumként szerepel, azonban az önéletrajz „*a Zenei Gimnáziumhoz kapcsolódó Zeneművészeti „Erkel” Szakiskolaként* említi a feladatellátási helyet. Czövek Erna önéletrajza, Munkakönyv. (CZERI)

jelentette 1952-ben. A fővárosi alsófokú zeneoktatás miniszteri átszervezésének¹²⁶ következményeként, 1952. szeptember 15-én olyan összevont intézmény¹²⁷ tagintézményének élére került (1. sz. körzeti zeneiskola), amelynek központját és szakmai életének bázisát az akkori Sztálin út 40. szám¹²⁸ alatt található rangos VI. kerületi Fodor Zeneiskola¹²⁹ jelentette. „*Nagy multú iskolát vett át a körzet. Az államosításkor ugyan már a volt Fodor zeneiskolát egy zenetanári munkaközösség tartotta fenn, de ezt megelőzően, Fodor Ernő haláláig, ez a zeneiskola színvonalban, korszerűségben az ország tanintézetei között – a Zeneművészeti Főiskolát is beleértve – az első helyen állt*” (ALBUM, 1965: 3) – állapította meg Czövek. Az 1. számú körzeti zeneiskola létrejöttkor, 1952-ben az intézményhez tartoztak a VI., VII. és XIV. kerületek korábbi zenetanfolyamai (összesen 13 db)¹³⁰, ami folyamatosan bővült és 1964/65-ben már 22 telephely működtetését jelentette.

Az intézménytípus jellegéből adódóan az igazgató feladatainak meghatározó részét a „*zenekedvelő, hangversenylátogató közönség nevelése, a zenei tehetségek felkutatása és zenei pályára való irányítása; előkészítése a Zeneművészeti szakiskola, illetve Zeneművészeti Főiskola felvételi vizsgáira*”¹³¹ való felkészítés képezte. A három kerület zenetanfolyamaiból összevont, 1952 szeptemberében létrejött intézménytípus működésének összehangolása az újonnan kinevezett igazgatónak az első években többszörös erőpróbát jelentett. A legnagyobb kihívást mégis a körzet különböző feladatellátási helyein – a korábbi zenetanfolyamokon – működő, széttagolt és gyakran egymás szakmai munkáját sem ismerő

¹²⁶ 1952-ben a 68/1952. (VIII.17.) M.T. számú rendelt 1.§. értelmében „*A zeneoktatást megfelelő oktatási intézmények keretében, alsó, közép- és felsőfokú oktatásra kell tagolni.*” A 2.§. szerint a következőkben „*alsófokon a zeneoktatás a zeneiskolákban folyik.*” A törvény értelmében a fővárosban Czövek Erna és munkatársai szervező munkájával létrejött munkaközösségi zenetanfolyamokat miniszteri utasításra át kellett szervezni, aminek értelmében „*a főváros területén az alsófokú zeneoktatás a Fővárosi Zeneiskola Szervezetben történik. A Szervezet a főváros területén működő valamennyi zeneiskolát és zeneiskola-egységet egy egységbe fogja össze.*” (BERLÁSZ – TALLIÁN, 1984: 199)

¹²⁷ A Fővárosi Zeneiskola Szervezet a főváros területén található összes korábbi zeneiskolát és zenetanfolyamot integrálta, amelynek központi igazgatója J. Irsai Vera. Az egységes irányítással működtetett szervezetbe először nyolc intézmény és egy gyakorlóiskola, majd 1957-től kilenc tagintézmény (körzeti zeneiskola) tartozott. A komplex intézmény központja: VIII. Makarencó utca 16. sz. Fővárosi Zeneiskola Szervezet Működése. (ZENEISKOLA SZERVEZET, 1952: 2)

¹²⁸ Később Magyar Ifjúság, majd Népköztársaság, jelenleg Andrássy út.

¹²⁹ A Fodor Ernő államilag képesített okleveles zenetanár vezetése alatt álló Zeneiskola Akadémiai Előkészítő Tanfolyam elnevezéssel indult intézményt 1903-ban alapította Fodor Ernő. Az intézmény hamar kiemelkedő sikereket ért el alapító vezetője újító gondolatainak köszönhetően, amelynek egyik meghatározó koncepciójaként, kizárólag az Országos Magyar Királyi Zeneakadémián oklevelet szerzett pedagógusokat alkalmazott, valamint a módszerek és tananyag tekintetében az Országos Magyar Királyi Zeneakadémiával egyezőt fogadta el. Az intézmény jogutódja a mai Tóth Aladár Zeneiskola. (RÉTI, 2022c)

¹³⁰ VI. ker. Bajza u. 49. ált. isk.; Felsőerdősor 20. ált. isk.; Sztálin u. 65. Gimn.; VII. ker. dohány u. 32. ált. isk.; Hernád u. 3. ált. isk.; Hernád u. 42. ált. isk.; Rottenbiller u. 43. ált. isk.; XIV. Dózsa György u. 27. ált. isk.; Álmos vezér tér 9. ált. isk.; Miskolci u. 181. ált. isk.; Egressy u. 69. ált. isk.; Egressy u. 180. ált. isk., valamint az egykori Fodor Zeneiskola Sztálin u. 40. (ALBUM, 1965: 3)

¹³¹ Munkaviszonyból eredő vegyes személyi anyag (1953-1956; 1959), 1953-1959. (HU BFL XXIV.503.b 2. kisdoboz)

44 kolléga és az óráikat látogató mintegy 1200 növendék kooperációjának biztosítása, valamint a hatékony zenepedagógiai munkát segítő megfelelő feltételek megteremtése igényelte. Czövek az intézmény infrastruktúráját a következőképpen mérte fel: „[...] sok problémával küzdünk: a termek nem mindenben felelnek meg a zenetanítás céljának /szertárak, orvosi előszobák/, a fűtés gyakran elégtelen. A váltakozó tanítás miatt a zeneórák beosztása nagyon nehéz, különösen a csoportos óráké.” (ALBUM, 1965: 4) A gyors helyzetfelmérést követően Czövek a korlátozott anyagi források miatt először a humán erőforrás racionalizálásával a széttagoltság érzésének megszüntetéséért dolgozott.¹³² Vezetőként olyan tanfolyamfelelősi rendszert¹³³ dolgozott ki, amelynek köszönhetően közvetlenebb kapcsolata lett az intézmény székhelyének telephelyeivel, továbbá az adminisztrációs és szervezési feladatok delegálásával tehermentesítette a körzeti igazgatót. A szervezeti működést segítő gyakorlat sikere mintául szolgált a többi körzeti zeneiskolának is. Ezen kívül a szakmai színvonal megőrzésében és fejlesztésében épített a szakfelügyelői rendszer szakmai igénybevételére, ami az igazgatónak és a tanárnak egyaránt támogatást nyújtott. Czövek vezetői céljai között szerepelt a széttagolt intézmény szakmai működésének hatékonyabb biztosítása, valamint az intézmény szakmai közösségei között a szorosabb szakmai együttműködés lehetőségének megteremtése, ezért a felvételi meghallgatások, beszámolók és hangversenyek szervezéséhez a korábbi gyakorlattól eltérő javaslatot dolgozott ki. Megítélése szerint „a színvonal emelése érdekében [...] szükségesnek látszott bizonyos mértékű centralizáció. A körzeti zeneiskolát megfelelőbb helyiségei és hangszerei alkalmassá tették arra, hogy a felvételi vizsgákat, az előképzőt kivéve, és az évvégi vizsgák zömét ott tartsák.” (ALBUM, 1965: 13)

Czövek Erna nagy öröme hamarosan megmutatkozott, hogy a zenetanulás egyre többek számára vált elérhetővé. Beértek korábbi célkitűzései és megvalósultak azon gondolatai, hogy a zeneiskola „minél szélesebb körben neveljen a komolyzene szeretetére, és végleg megszüntesse azt, hogy a kultúrában a zenekultúrából csak a kiváncsiságosak részesülhessenek.”¹³⁴ A zeneoktatás népszerűsítéséig hosszú és rögös út vezetett, azonban

¹³² A központi igazgató Irsai Vera a közvetlen körzeti igazgatói munkáját rendkívüli módon tisztelte és megbecsülte, ugyanis ő is látta, hogy „a tantestület egységének megteremtése, kikovácsolása úgy zenei vonatkozásban nehezebb feladatot jelent, mint pl. egy közismereti iskolánál, ahol a tanárok egy helyen egy épületben dolgoznak, így a kollektív munka elvégzéséhez mindenkor mozgósíthatók és általában a közösségi élet kialakításához jobb feltételek vannak. Ennek ellenére eredményes a munkájuk.” (HU BFL XXIV.503.a 1. kisdoboz Általános iratok (2-626; 8-489), 1958-1959)

¹³³ A tanfolyami felelősök beiktatása „azt jelentette, hogy minden tanfolyamon egy-egy tanár kezébe került az illető tanfolyam munkarendi ellenőrzése, s ő volt az, aki az igazgatóval, s az irodával az állandó és közvetlen kapcsolatot fenntartotta, az ő személyén keresztül történtek az értesítések, stb.” (ALBUM, 1965: 13)

¹³⁴ Általános iratok (HU BFL XXIV.503.a 1. kisdoboz (2-626; 8-489), 1958-1959)

annyira jól sikerült, hogy intézményében „az 1953-54-es tanév elejétől olyan tömeges jelentkezés mutatkozott különösen a zongoratanszaki felvételikén, hogy a felvételizőknek még az egyharmadát is alig tudta a körzet elhelyezni.” (ALBUM, 1965: 13)

Az egyre magasabb létszámmal működő intézmény hangszereinek karbantartása és új hangszerek beszerzése lehetetlen volt, azonban Czövek Erna „a nap mint nap felmerülő szervezeti és tartalmi problémák megoldásában fáradhatatlan volt, hihetetlenül rugalmas és találékony.” (BARTH, 1984: 79) A mindennapos hangszerproblémák¹³⁵ orvoslására zenekaroktól leselejtezett hangszereket szereztek be, kölcsönhangszereket kértek más zenei intézményektől. A szolfézs tanszakon jelentős modernizációra került sor, amelyben szorosan együttműködött a tárgyat tanító kollégáival. Ennek következtében a szolfézs csoportok heterogenitása megszűnt, az alacsonyabb létszámú csoportok összevonásra kerültek, továbbá megtörtént a tantárgy tartalmi felülvizsgálata és intézményi követelményeinek, elvárásainak egységesítése.

Czövek figyelme a szolfézs tárgyat tanító tanárok feladatainak beosztásánál arra is kiterjedt, hogy a magasabb képesítéssel rendelkező tanárok a felsőbb osztályokban dolgozzanak, ellenben azokkal, „akiknek kimagasló képességeik voltak a kicsinyekkel való bánásmódra, vagy egyéb okból inkább az alsó osztályokhoz voltak alkalmasak, akkor csakis azzal” (ALBUM, 1965: 14) bízta meg őket. A szolfézs és zeneirodalom tárgyak tanításának tartalmi kidolgozásában a későbbi években is oroszlanrészt vállalt¹³⁶, amelynek kísérleti műhelymunkájához bevonta és támogatta¹³⁷ tanári karának aktív és fiatal pedagógusait. A szakmai munka eredményeit 1960. február 21-én a „Szolfézs ankét” című rendezvény keretében mutatták be, amelyről a *Parlando* elnevezésű folyóirat az 1960. évi 4. számában számolt be a szervező igazgató (lásd CZÖVEK, 1960a). Ezen időszak gyümölcsöző munkájának köszönhetően születtek meg a tárgy tanításának meghatározó kiadványai, tankönyvei (lásd DOBSZAY, 1966, 1967; PÁLFALVI, 1970) és alakultak ki tantervei, valamint a szolfézs tárgy eredményeinek hatására indult el az intézményben a zeneirodalom főtárgy tanítása.

¹³⁵ „A hangszerek (zongorák) állapota siralmas volt, emlékezetem szerint kettőnek lábai sem voltak, három székre és táglákra voltak állítva.” (BARTH ÉS MTSAI, 1994: 24)

¹³⁶ „Az 1-es körzet világraszóló szolfézs szakkört alakított ki, Dobszay volt a zászlóvivő [...] én mindenben igyekeztem őt segíteni. Órákig tartó szakköreink voltak, értelmes, halálos vitáink, és nagyon jól éreztük magunkat. Egy-két év múltán már más körzetekből is jöttek tapasztalat-cserére és hírünk elszéledt.” Czövek Erna levele ismeretlen címzettnek. (CZERI)

¹³⁷ Béres János is tagja volt a „[...] a szolfézs kísérleti műhelynek, amelynek híre volt a Fővárosban, és az egész országban. Gyakran jöttünk össze Dobszay lakásán, ahol a zömében fiatal lelkesek között mindig jelen volt Czövek Erna. Életemben igen kevés hozzá hasonló pedagógussal találkoztam, aki annyira támogatta a fiatalok munkáját, kezdeményezéseiket.” (BARTH ÉS MTSAI, 1994: 24)

Az igazgató – az 1984-ben összeállított intézménytörténeti anyag alapján – tantestületének kialakításánál különösen ügyelt az új kollégák kiválasztására, „*sorra látogatta a Szakiskola és Főiskola vizsgáit, figyelemmel kísérte – pl. a Békéstarhosról indult – ifjú tehetségek fejlődését és közülük válogatta ki leendő tanárait. Így gyűltek össze körülötte a magyar zenei élet későbbi kiválóságai: Durkó Zsolt, Szokolay Sándor, Mező Imre, Dobszay László, Papp Lajos, Nógrádi László, Pálfalvi József, Oberfrank Géza, akik szolfézst, zeneirodalmat és kamarazenét tanítottak.*” (BARTH, 1984: 88)

Czövek a szolfézscsoportok kialakításánál észrevette – és az óralátogatásokon a csoportok dinamikáját megfigyelve tapasztalta –, hogy a továbbtanulásra készülő növendékek jobban terhelhetőek, motiváltabbak és zenei memóriájuk eltérő tananyagvégzést tesz lehetővé¹³⁸, amelyek eredményei a hangszeres oktatásban is érzékelhetővé váltak. Ennek köszönhetően szorgalmazta a pályára készülő és az átlagos zenei képességet mutató növendékek külön csoportosítását. „*A szolfézs-tanítás indította el az A és B tagozat kialakulását is. Ennek a szétválasztásának további kiépítése azonban, hogy a zenei pályára készülőket hangszeren is a kijelölt tanárokhoz, kijelölt tanfolyamokra, vagy a körzeti iskolába osszuk be különböző okokból kifolyólag meghiúsult.*” (ALBUM, 1965: 15)

Az aktor igazgatói időszakának produktivitása abban is megmutatkozik, hogy a legnépszerűbb hangszerek (zongora, hegedű) oktatása mellett új tanszakok elindításában is támogatóan közreműködött. Ennek köszönhetően indult el a körzetben először a fúvós tanszak olyan hangszereinek oktatása, mint a furulya, a klarinét és a fuvola. A tárgyak tanításához Béres Jánost¹³⁹, Bántai Vilmost¹⁴⁰ és Baricz Ferencet¹⁴¹ kérte fel, akik tanári segédanyag nélkül, külföldi kottákból kezdték el a zenetanári munkát, majd önállóan állították össze a haladási anyagot, alakították ki az elsajátítandó zenei ismeretanyagot, majd tapasztalataikat felhasználva dolgozták ki hangszeres iskolájukat és alakították ki a tantervet.¹⁴² Czövek Erna vezetői korszaka alatt a fúvós hangszerek oktatása mellett elindulhatott a citera, a gitár és a cimbalom tanórai képzése is. (BARTH, 1984)

¹³⁸ „*Erősebb és igényesebb szolfézscsoportokat alakítottak ki a beiskolázók számára.*” (BARTH, 1984: 85)

¹³⁹ Béres János (1930-2022) Kossuth-díjas furulyaművész, zenepedagógus, a magyar kultúra lovagja. A Fővárosi Zeneiskola Szervezet tanára, szakfelügyelője. Az Óbudai Népzenei Iskola alapítója. A Béres Népi Kamaragyűttes vezetője. Pedagógiai kiadványok szerzője. (MUZSIKA, 2005: 2)

¹⁴⁰ Bántai Vilmos (1922-1985) fuvolaművész, -tanár. Az Állami Hangversenyzenekar tagja, majd a Fővárosi Zeneiskola Szervezet tanára. Számos zenepedagógiai kiadvány szerzője. (KENYERES, 1994: 51)

¹⁴¹ Baricz Ferenc (1913-é.n.) a Fővárosi Zeneiskola Szervezet és Budapest VI. kerületi zeneiskola klarinéttanára, operettszínházi zenekari művész. (lásd Baricz Ferenc. Köszöntés és emlékezés. https://www.parlando.hu/2018/2018-4/2018_evi_szuletnaposok.htm) [2024.02.14.]

¹⁴² „*A tanításhoz jóformán semmi nem volt. Nem voltak növendékek, nem voltak hangszerek, nem volt tanterv, sem tankönyvek csak a feladat. A növendékeket úgy gyűjtöttem, hogy elmentem a körzethez tartozó általános*

11. kép – Az 1. sz. körzeti zeneiskola fuvola tanszaka 1952-1956 között

(Forrás: Tóth Aladár Zeneiskola Könyvtára, Budapest)

Czövek Erna alapvetőnek gondolta a társas zenélés fontosságát, ezért intézményében – a magasabb osztályokban – kötelezővé vált a kamarazenélés. Ezen túlmenően az idősebb növendékeknek lehetővé vált a kamarazene főtanszak elvégzése. A körzet 1958-ban „*Muzsikáljunk együtt*” címmel kamarazenei hangversenysorozatot indított el a kamarazenélés népszerűsítéséért, továbbá a nagyobb számú csoportos zenélést támogatva a vonósoknak kötelezővé tették a zenekari gyakorlat elnevezésű tárgy elvégzését, ami „*igen szép eredménnyel működött -két alkalommal Bach parasztkantátáját, sőt az V. Brandenburgi versenyt is eljátszották.*” (ALBUM, 1965: 16)

Ezen periódus alatt az intézményben a pedagógiai és a szervezeti működés hatékonyságát támogató törekvések egyaránt megvalósultak: az új tanszakok és tárgyak növelték az intézmény szakmai kínálatát és a rendszeres növendékhangversenyeken megjelenő változatos produkciók látványos és gyors színvonalemelkedést mutattak. Czövek igyekezett továbbadni innovatív szemléletét kollégáinak is, ezért belső továbbképzés keretében szemináriumi előadást szervezett Bartók Béla *Mikrokozmosz* című sorozatából Kurtág György¹⁴³ vezetésével. (BARTH, 1984: 82)

iskolák ének tanáraihoz és arra kértem őket, hogy engedjenek be a 3.4. osztályokba, ahol furulyáznék a gyerekeknek.” – emlékezik Béres János. (BÉRES, 2020: 238)

¹⁴³ Kurtág György (1926-) zeneszerző, zongoraművész, -tanár. Szakmai munkásságát 1973-ban és 1996-ban Kossuth díjjal, 1954-ben, 1956-ban és 1969-ben Erkel Ferenc-díjjal, valamint 1980-ban Érdemes művész, továbbá 1984-ben Bartók-Pásztory szakmai díjakkal jutalmazták. (VARGA, 2006).

„A felszabadulás után új (sic!) iskola kóták jelentek meg, melyek az ifjúságot (sic!) a magyar népdal és a népdal szellemében írt művekkel vezetik be a zene világába.”¹⁴⁴ Az 1950-es években az új kiadványok sorát gazdagították az intézmény tanárainak hiánypótló kötetei (lásd például BÉRES, 1957, 1960), valamint Czövek Erna Zeneműkiadónál megjelent kottakiadványai (lásd CZÖVEK, 1953, 1954, 1957a, 1957b, 1957c, 1959a, 1959b) és tanári útmutató kiadványának elkészítése (lásd CZÖVEK, 1957c).

12. kép – Czövek Erna tanítás közben az 1960-as években

(Forrás: Tóth Aladár Zeneiskola Könyvtára, Budapest)

Czövek Erna intézményi elfoglaltságai mellett – alacsonyabb óraszámban – tanári hivatását is lelkiismeretesen és aktívan gyakorolta. Dobszay emlékeiben „*az átlagpedagógusok réme, az érdekes gyermek volt az ő kedvence.*” (DOBSZAY – TILL, 1983: 4) Többször vett át növendékeket kollégáitól, majd „*fésült ki lelkiileg, nem egyszer még testileg is*” (DOBSZAY – TILL, 1983: 4), valamint ismerte fel a zenei tehetséget felvételi meghallgatásokon olyan növendékekben, akit a munkaközösség többi tagja nem javasolt felvételre. „*Kivételes megérzéssel fordul mindig a Tehetség felé, objektív szigorral és odaadással ápolja, ha pedig valamelyik neveltje túlnő mesterén, gondoskodva segíti további sorsát.*” (BARTH, 1984: 75) A vezetői tevékenység mellett továbbtanulásra két növendéket készített fel, akik közül Oberfrank Géza karmester és Szabó Orsolya zongoraművész diplomát szerzett a Zeneművészeti Főiskolán.

A meghallgatások mindegyikén részt vett, a zongoratanszaki munkaközösség szakmai programjaiba tevékenyen bekapcsolódott. Kollégái emlékezetében vezetőjük

¹⁴⁴ Munkaviszonyból eredő vegyes személyi anyag. (HU BFL XXIV.503.b 2. kisdoboz).

„mindeniütt ott volt, ahol tanulni lehetett. Minden érdekelte. Olthatatlan érdeklődése azonban nem merült ki a dolgok fölfedezésében, hanem mindennek igyekezett a végére járni, a lényegét megismerni, a miértjét, a megoldását megtalálni.” (BARTH, 1984: 83)

**13. kép – Növendékhangverseny 1960 májusában
(Czövek Erna 1. sor jobbról a második)**

(Forrás: Czövek Erna AMI archívuma, Budakeszi)

III.7.5. Az 1. sz. körzeti zeneiskola mikrovilága

A Fővárosi Zeneiskola Szervezet 1. sz. körzeti zeneiskolájának mikrovilágát az ott dolgozók benyomásainak, valamint tapasztalatainak számbavételével is megvizsgáltuk, azért, hogy Czövek Erna igazgatósága még teljesebben rekonstruálhatóvá váljon. Sajnos ma már nem tudunk megszólítani olyan kollégákat, akik az 1952-1961 közötti időszak alatt a Fővárosi Zeneiskola Szervezett alkalmazottjaként az intézményben dolgoztak. Ennek ellenére lehetőségünk volt olyan elsődleges források vizsgálatára, mint az 1. sz. körzeti zeneiskola intézménytörténeti emlékkönyvei (lásd BARTH, 1984; BARTH ÉS MTSAI, 1994; BARTH – ISPÁNKI, 2003) és albumai (lásd ALBUM, 1965), amelyek megőrizték öt dolgozó¹⁴⁵ visszaemlékezéseit az adott időszakban töltött pedagógus évekről. Elvégeztük tehát a kiválasztott források (interjúk és személyes visszaemlékezések) meghatározott szegmenseinek tartalmi vizsgálatát, amelyek feldolgozása további bepillantást nyújtott a Czövek Erna által vezetett zeneiskola szakmai és pedagógiai világába.

Az egykori kollégák emlékezetében az iskola – Czövek Erna vezetése alatt – a Fővárosi Zeneiskola Szervezet központi, szakmailag vezető intézményévé vált. Az intézménytörténeti évkönyvek tartalmi vizsgálata alapján az intézmény szakmai életét a vezető oly módon befolyásolta, illetve Czövek „*olyan igazgató volt, aki nagyon élt és hagyta*

¹⁴⁵ Béres János, Dobszay László, Oberfrank Géza, Nógrádi László és Szokolay Sándor.

élni az iskolát [...] nagyon tudta animálni az iskola életét” (Dobszay László személyes emlékei. BARTH – ISPÁNKI, 2003: 97). Az intézmény atmoszféráját reprezentálja Oberfrank Géza, aki a zeneiskolában eltöltött éveire úgy emlékezik, mint *„életem egyik legboldogabb korszaka [...]”* (BARTH ÉS MTSAI, 1994: 22).

Czövek Erna vezetése alatt az intézmény 1952-ben 44 tanárral kezdte meg működését, azonban az évek előrehaladtával nemcsak a növendéklétszám nőtt, hanem a tantestület száma is új tagokkal bővült (ALBUM, 1965). A fennmaradt iratok alapján *„ő egy csodálatos ember volt, akinek fantasztikus érzéke volt ahhoz, hogy kiket válasszon munkatársának.”* (Oberfrank Géza személyes emlékei. BARTH – ISPÁNKI, 2003: 39) Dobszay László emlékezése alapján ő olyan igazgató volt, aki számos fiatalot segített a pályájának indulásakor¹⁴⁶, azonban *„jól tudott együtt dolgozni nagy tapasztalatú öregekkel is, ha a szellemi elevenség nem húnyt ki belőlük [...].”* (BARTH ÉS MTSAI, 1994: 29)

Czövek pedagógiai nézetei átjárták az egész intézményt. E nézeteket hamar magukévá tették az alkalmazottak és megérezték a tantestületbe újonnan érkező kollégák is. Az egykori kollégák visszaemlékezéseiben megfogalmazódik az intézmény küldetésnyilatkozata, ami alapján *„az iskola azt a szellemet sugallta felénk, hogy ne a hangszertechnika legyen meghatározó, hanem afölé emelkedve, – minél jobb – muzsikussá neveljük növendékeinket.”* (Szokolay Sándor személyes emlékei. BARTH ÉS MTSAI, 1994: 21)

Az igazgató – az átlagos képességű növendékekkel és a kiemelt zenei képességű tanulókkal egyaránt törődve – számos alkalommal hangsúlyozta a különböző képességgel rendelkező tanulókkal való eltérő foglalkozás kialakítását. A vezetőnek nemcsak a tehetséges tanárok kiválasztására volt kiváló ösztöne, hanem *„ritka képessége volt arra, hogy a tehetséges gyerekeket ki tudja választani.”* (BÉRES, 2020: 255) Fontosnak tartotta a lemorzsolódás csökkentését és törekedett a hosszútávú növendékmegtartásra. Ennek eredményeként *„ebben az iskolában [...] közös gond volt, hogy lelhet örömet és egy életre elkötelezettséget az amatőr is, hogyan élje túl kis kudarcait, hogyan érje el a legkevesebb kinnal a szerényen tisztességes hangszeres tudást, s ha nem tudná a hangszerén kifutni, hányféle olyan új főtárgyat tudunk kitalálni, mely mégis megtartja őt a zene tanulása mellett.”* (Dobszay László személyes emlékei. BARTH ÉS MTSAI, 1994: 30)

Czövek nem sajnálta kollégáitól az időt, ugyanis a szakmai tapasztalatcserék számára is fontosak voltak: *„Az igazgatói iroda mindig nyitva állt arra, hogy órája előtt vagy után oda betévedjen az ember 10-15 perc csevegésre, s valahogy olyan volt a légkör, hogy ebből*

¹⁴⁶„Nagyon szerette a fiatalokat, szinte kivételezett velük. A tehetség nála szabad utat kapott, a tévedés lehetőségével együtt. Kísérletekre, új ötletek kipróbálására mindig módot nyújtott.” (BARTH, 1984: 87)

a csevegésből mindig „szakmázás” sült ki végül.” (Dobszay László személyes emlékei. BARTH ÉS MTSAI, 1994: 30)

Az intézmény újító törekvései között szerepelt új tanszakok elindítása (fűvós tanszak), valamint új tárgyak (zeneirodalom, kamarazene, fuvola, furulya, klarinét, cimbalom, citera) és újító intézményi programok kipróbálása, azonban markáns lépéseket tett *„a szolfézs és zeneelmélet tárgyak fontosságára.”* (Szokolay Sándor személyes emlékei. BARTH ÉS MTSAI, 1994: 21) A kollégákat olyannyira sikeresen vonta be a szolfézs tárgy tanításának ügyébe, hogy hamar intézményi kérdéssé vált: *„Ebben a zeneiskolában 1957 és 1962 között komoly szolfézs alkotóműhely működött. Havonta egyszer hétfőn este összegyűltek a szolfézstanárok és a meghívott illusztris személyiségek [...]. Óriási viták színhelye volt a III. em. 19. tanterem. A zongorista Czövek Erna igazgatónő – és a szakközépiskolai tanár Horváth Károly irányításával régi és új zenei nézetek ütköztek, újítások születtek és ragyogó ötletek terjedtek el. A találkozók után a bemutató tanítások is gyakorivá váltak.”* (Nógrádi László személyes emlékei. BARTH ÉS MTSAI, 1994: 26) A szolfézs tanítással kapcsolatban Czövek Erna azt vallotta, hogy *„a zenei elemeket nem lehet a maguk környezetétől elválasztani, és külön-külön gyakorolni, hanem minden elemet abban a környezetben kell, ahol a legtipikusabb.”* (Dobszay László személyes emlékei. BARTH – ISPÁNKI, 2003: 96) Dobszay Lászlóval folytatott közös munka során kidolgozták a *„stíluselvet, vagyis azt, hogy a gyerekeknek célszerű hosszabb ideig túlnyomórészt egyetlen stílusban tanulniuk, mert akkor jobban megértik a zenei jelentését azoknak az elemeknek, amelyek ott előfordulnak.”* (BARTH – ISPÁNKI, 2003: 96)

Az iskolaépítő, koordináló és szervező munkától elfáradva Czövek Erna 1961 őszén kérte igazgatói nyugdíjaztatását, ami azonban nem jelentette pedagógiai munkájának végleges megszakítását.

III.8. Az aktív nyugdíjas évek

Czövek Erna nyugdíjas éveire sem a monotonitás volt a jellemző, hanem továbbra is sokoldalú tevékenységekben adta tovább szakmódszertani és zenepedagógiai ismereteit. *„1961-ben nyugdíjba mentem, mert elegendő volt a [...] bürokráciából. Gondoltam, okosabb dolgokkal foglalkozom majd [...]. Így hát újabb állást nem vállaltam, és egyre inkább az írásra adom a fejemet. Persze tanítok is, mert pedagógiáról írni és gyakorlatilag nem*

*foglalkozni vele, az képtelenség.*¹⁴⁷ – emlékezik Czövek a nyugdíjba vonulására. A nyugdíjazást követően még hosszú ideig aktív tanári tevékenységet folytatott az 1. számú körzeti zeneiskolában. Az 1961/1962-es tanévtől az 1970/1971-es tanévig félállásban (9-12 órában), ezt követően – az 1971/1972. tanévtől az 1973/1974. tanévig – a III. kerületi Állami Zeneiskolában szerződéses jogviszonyban óraadóként folytatta a pedagógusi munkát, ezután az 1975/1976. tanévtől az 1981/1982. tanév végéig visszatért igazgatói éveinek színhelyére és 5-6 növendékkel foglalkozott óradóként továbbra is.¹⁴⁸ Tanítványai kiemelkedő eredményei mutatják, hogy a szakmai aktivitása az életkor előrehaladtával sem csökkent. Zenei pályára készítette fel ezen időszakban Csalog Gábort, Dobszay Ágneszt, Oberfrank Pétert, Szokolay Balázst és Szokolay Gergelyt. (BARTH, 1984)

Pedagógiai munkássága külföldi szakemberek érdeklődését is felkeltette, akik elismerően nyilatkoztak a tanórák hospitálásain gyűjtött tapasztalataikról.¹⁴⁹ Az International Society for Music Education 1964. évi kongresszusára és a European Piano Teachers Association 1980. júniusi nemzetközi konferenciájára is részvételi felkérést kapott, amihez idős korában az angol nyelv elsajátításával kezdett ismerkedni.¹⁵⁰

„Koromnál, egészségi állapotomnál és nyugdíjas mivoltomból kifolyólag egyre kevesebbet nyüzsgök és egyre többet írok. Sok mindenre jöttem rá, [...] és úgy érzem, van mondanivalóm és mindinkább ki is tudom fejezni.”¹⁵¹ – fogalmazta meg Czövek egyik kollégájának küldött levelében. A tanítással párhuzamosan szakírói tevékenysége egyre jobban kibontakozott, amelynek keretében hangot adott az általa képviselt nézeteknek. Ezek közé tartozott az A és B tagozatos tanulók tantervi elvárásainak kidolgozása, a zenei nevelés fontossága és a széleskörű zenei nevelés biztosítása, a tantervi követelmények reformja, valamint állásfoglalás szakmódszertani kérdésekben. A szakírói munkáinak kiemelkedő részét (28 db mű) megjelentető platform az 1959-ben alapított *Parlando* elnevezésű zenepedagógiai folyóirat, amelynek alapításától kezdve szerkesztőségi tagja volt.¹⁵²

A szakmai írások mellett a korábban összeállított zongoratanítást segítő kötetait felülvizsgálta és Dobszay László kollégájával együttműködve újabb kezdőtanítást segítő

¹⁴⁷ Levél ismeretlen címzettnek. (CZERI)

¹⁴⁸ Lásd Zeneiskolai iratok, törzslapok. Aelia Sabina AMI, Tóth Aladár Zeneiskola.

¹⁴⁹ Részlet Lois Choksy Calgary Egyetemi (kanadai) professzor leveléből az 1970-es évekből: *„We enjoyed visiting your piano lessons and talking with you a great deal last spring. Your piano book and your book music and the child are proving to be a great help in our work this year.*” (CZERI)

¹⁵⁰ Meghívás. (CZERI)

¹⁵¹ Levél ismeretlen címzettnek, 1971. (CZERI)

¹⁵² Irsai Vera a Fővárosi Zeneiskola igazgatója jelentésében így összegzi a *Parlando* zenepedagógiai folyóirat célját: *„A Parlando, mely hivatva van az intézmény zenepedagógiai, szakszervezeti hírek közlésén kívül állandó tájékoztatást nyújtani és zenepolitikai kérdésekben, vitákat indítani stb.*” (HU BFL XXIV.503.a 1. kisdoboz Általános iratok (2-626; 8-489), 1958-1959)

kiadványokat készített. Czövek megítélésében „*az eltelt közel 20 esztendő általában igazolta a Zongora Ábécé célkitűzéseit, igényeink azonban hovatovább tulleptek rajta.*” (CZÖVEK, 1966c: 1) A *Zongoraiskola* 1. és 2. címmel kiadott kötetek 1966-ban és 1969-ben kerültek forgalomba (lásd CZÖVEK, 1966b, 1969b). Ezek zenei anyagában a korábbi kiadványaiból merített, ugyanakkor a korszerű zongorapedagógia alakulásának megfelelően további gyakorlatokkal és gazdag kortárs kompozíciókkal bővítette kiadványát, aminek 1. kötetéhez tanári segédkönyvet is készített (lásd CZÖVEK, 1966c). A kiadvány külföldi kiadók érdeklődését is felkeltette, amelyek megjelenésüket követően holland, angol és német nyelven is kiadásra kerültek (GÁBOR, 1968: 4; NAPLÓ, 1968: 4).

Czövek Erna a komplex *Zongoraiskola* elnevezésű hangszeres tanítást segítő kottakiadványok (lásd CZÖVEK, 1966b, 1969b) mellett, *Miniatűrök* címmel (lásd CZÖVEK, 1973) az Editio Musica Budapest Zeneműkiadónál (a továbbiakban: EMB) megjelent kortárs szerzők műveiből alsófokú zongoratanulmányokat bővítő pedagógiai célzatú kiadványt állított össze.¹⁵³ (lásd még a *VI. Czövek Erna „Zongoraiskola és Zongora Ábécé” elnevezésű tankönyvi kottáinak, valamint egyéb hangszertanulást segítő kottakiadványok elemző vizsgálata* című fejezetet)

A kottakiadványok szerkesztésekor figyelemmel követte az új kiadványok megjelenését – ismerkedett Kurtág György 1979-ben megjelent *Játékok* című sorozatában (lásd KURTÁG, 1979) az új zenei notációkkal –, ezen túlmenően szakmai tanácsaival segítette fiatalabb kollégáinak készülő munkáit, valamint a megjelent új kiadványaiknak recenzióit készítette el.¹⁵⁴

„*A múlt évben lefordítottam C.A. Martienssennek egy szenzációs módszertanát (Schöpferischer Klavierunterricht), azt is beadtam a kiadónak s állítólag ki akarják adni, de egyelőre még nem kapták meg az NDK-tól az engedélyt.*”¹⁵⁵ Sajnálatos módon C. A. Martienssen Alkotó zongoratanítás 2. kiadásának Czövek által készített fordítása¹⁵⁶ a mai napig nem jelent meg, hasonlóképpen az 1980-ban *Szemelvények Fél század magyar*

¹⁵³ A kiadvány elnyerte a Magyar Zeneművészek Szövetsége által a legszebb kották jutalmazására alapított díjat. (KOTTÁK, 1974: 8)

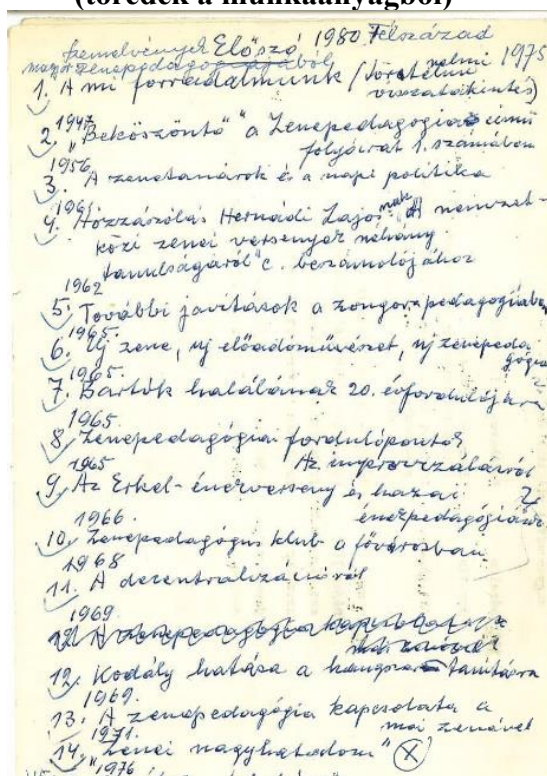
¹⁵⁴ Papp Lajos *27 kis zongoradarab* címmel megjelent munkáját átnézte (lásd PAPP, 1969), valamint elkészítette az *Első játékok a zongorán* című kötet (lásd PAPP, 1974) és az Itáliai zongoramuzsika (lásd MÁRIÁSSY, 1974) recenzióját, ezen kívül a rendezetlen iratok további kötetek recenzióit is tartalmazza (Orosz muzsika fiatal zenészeknek, Francia zongoramuzsika gyermekeknek, Régi muzsika, és Magyar Hangjegyfüzet). Recenzió. (CZERI)

¹⁵⁵ *Czövek Erna levele ismeretlen címzettnek.* (CZERI)

¹⁵⁶ A kézirat 204 oldal, 9 nagyobb egységből, 60 fejezetből áll. A fejezetek a következőképpen követik egymást: „*Az alkotó hangzásigény, Az alkotó zongoratechnika, A zongorázás három alaptípusa, Alkotó zongoramódszertan, A zongora-technika felépítése, A zongora-technika és a mű, Az egyéni zongoratanítás alapelvei, Az egyéni zongoratanítás tényezői, Az egyéni zongoratanítás technikai és művészi módszere.*” (CZERI)

zenepedagógiájából címmel, a korábbi írásos munkáiból összeállított tanulmánykötet sem. A tanulmánykötet 1980-as kéziratossal előszavának szó szerinti átirata Czövek Erna tollából: „Ha visszatekintek arra a jó néhány évtizedre amit szakmám gyakorlásával töltöttem el, hálás lehetek a sorsnak, hogy olyan korszakba helyezett, amelyben lehetséges és érdemes is volt dolgozni. A 2. világháború undorító szellemi poshadtsága után számomra olyan volt a felszabadulás, mint mikor egy tette kész de [...] rövid pórázon tartott ebet egy [...] mezőben [...] hirtelen szabadon engednek, de még a célt mutató kavicsot is utána dobják. Azt a hajrát, amivel néhányan – nem is kevesen munkához láttunk, csak egy ehhez hasonló helyzet képes bemutatni. Mi találtuk ki, hogy mit és azt is, hogy hogyan csináljuk. Ez a lendület egy életre ad szellemi energiát, amely az erő fajtával sem csökken, csak a fizikai lehetőségek szabnak korlátot a megmaradt érvényesülésének. A következőkben vázlatát kapja az olvasó annak az útnak, amelyen egy pórázról elszabadított tettekre kész eb befutott a szabad hazában.”¹⁵⁷

14. kép – Czövek Erna Szemelvények Fél század magyar zenepedagógiájából (töredék a munkaanyagból)¹⁵⁸

(Forrás: Czövek Erna AMI archívuma, Budakeszi)

¹⁵⁷ Levél ismeretlen címzettnek. (CZERI)

¹⁵⁸ A munkaanyag szöveghű átirata: 1. A mi forradalmunk /történelmi visszatekintés/ 1975; 2. 1947 „Beköszöntő” a Zenepedagógia című folyóirat 1. számában; 3. 1956 A zenetanárok és a napi politika; 4. 1961 Hozzászólás Hernádi Lajosnak A nemzetközi zenei versenyek néhány tanulságáról c. beszámolójához; 5. 1962 További javítások a zenepedagógiában; 6. 1965 Új zene, új előadóművészet, új zenepedagógia; 7. 1965 Bartók halálának 20. évfordulójára; 8. 1965 Zenepedagógiai fordulópontok Az improvizálásról; 9. 1965 Az Erkel énekverseny és hazai énekpédagógiánk; 10. 1966 Zenepedagógus klub a fővárosban; 1968 A decentralizációról; 13. 19 69 A zenepedagógia kapcsolata a mai zenével; 14. 1971 „Zenei nagyhatalom”?; 15. 1976 Kivételes tehetségek; 16. 1980 Újabb zeneoktatási reformot? (CZERI)

Carl Adolf Martienssen (1881-1955) 1954-ben kiadott *Schöpferischer Klavierunterricht* komplex zongoraszakmódszertani munkájának fordítása során szerzett élmények áthatják Czövek 1960 után készült szakmai írásait¹⁵⁹ és a legteljesebb pedagógiai munkájában, az 1975-ben a Zeneműkiadónál megjelent *Emberközpontú zenetanítás* című összefoglaló kiadványában is érezteti hatását, amelynek 1979-ben angol és német nyelvű változata is megjelent (lásd CZÖVEK, 1979a, 1979c). (*Az Emberközpontú zenetanítás című monográfia magyar és német kiadásának borítóját* lásd a *IX. Mellékletek* című fejezet 6. sz. a és b mellékleteként) Az aktor nyolcrészes, egész életpályája tapasztalatait összegző kiadványának már az előszavában hangsúlyozza saját pedagógiai hitvallását: „*A pedagógusnak tudomásul kell vennie, hogy tanítása, s minden pedagógiai működése: alkotás. Hat a növendékeire, környezetére, annak kultúrájára, s ezért nemcsak nekik tartozik felelősséggel, hanem elsősorban saját magának.*” (CZÖVEK, 1979b: 6) Czövek Ernát egész életében „*[...] a nyugtalanság, a szellem frissesége, az újnak a jobbnak akarása*” (DOBSZAY – TILL, 1983: 6) vezérelte, ami szakmai pályájához erőt adott.

A közéleti tevékenységekbe is lelkesen bekapcsolódott, már 1945-től a Magyar Kommunista Párt tagságát élvezte, majd 1949-től a Magyar Zeneművészek Szövetségének tagja. Ezen kívül lelkesen követte a Művészeti Szakszervezetek Szövetsége Országos Zenepedagógus Szakosztályának működését, majd 1973-ban a Liszt Ferenc Társaság és 1978-ban a Magyar Kodály Társaság Kodály Zoltán gondolatainak érvényre juttatásáért végzett munkássága elismeréséül a társaság alapító tagjának választották.

¹⁵⁹ Carl Adolf Martienssen módszertani munkájának „*Az alkotó hangzásigény, Az alkotó zongoratechnika Alkotó zongora-módszertan, A zongora-technika felépítése, A zongora-technika és a mű, Az egyéni zongoratanítás alapelvei*” (CZERI) című fejezetei jelentősen befolyásolták Czövek gondolkodását. E hatások a következő publikációiban egyértelműen azonosíthatók: *Technika! Technika!, Az egyéni fokozatosság elve a technika megalapozásában, Alkotó zenetanítás (C.A. Martienssen emlékére)*. (lásd CZÖVEK, 1970, 1971b, 1971c)

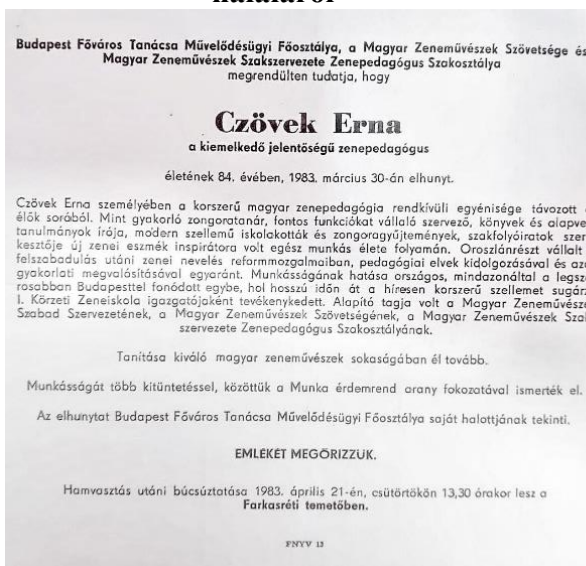
15. kép – A Magyar Kodály Társaság elismerése

(Forrás: Czövek Erna AMI archívuma, Budakeszi)

Czövek Erna egészen 1983. március 30-án bekövetkezett haláláig követte a zeneoktatás alakulását. (Czövek Erna 1983 márciusában lásd a IX. Mellékletek című fejezet 28. sz. mellékletét) Temetésén 1983. április 21-én kollégái, Dobszay László és Till Ottó búcsúztatták a Farkasréti temetőben. Béres János kezdeményezésére a Budakeszi Önkormányzat díszsírhelyet jelölt ki Czövek Erna hamvainak, és az újratemetése 2016. március 31-én ünnepélyes keretek között történt.¹⁶⁰

16. kép – Gyászjelentés Czövek Erna haláláról

(Forrás: Tóth Aladár Zeneiskola Könyvtára, Budapest)

17. kép – Czövek Erna sírhelye a Budakeszi temetőben

(Forrás: saját felvétel, Budakeszi)

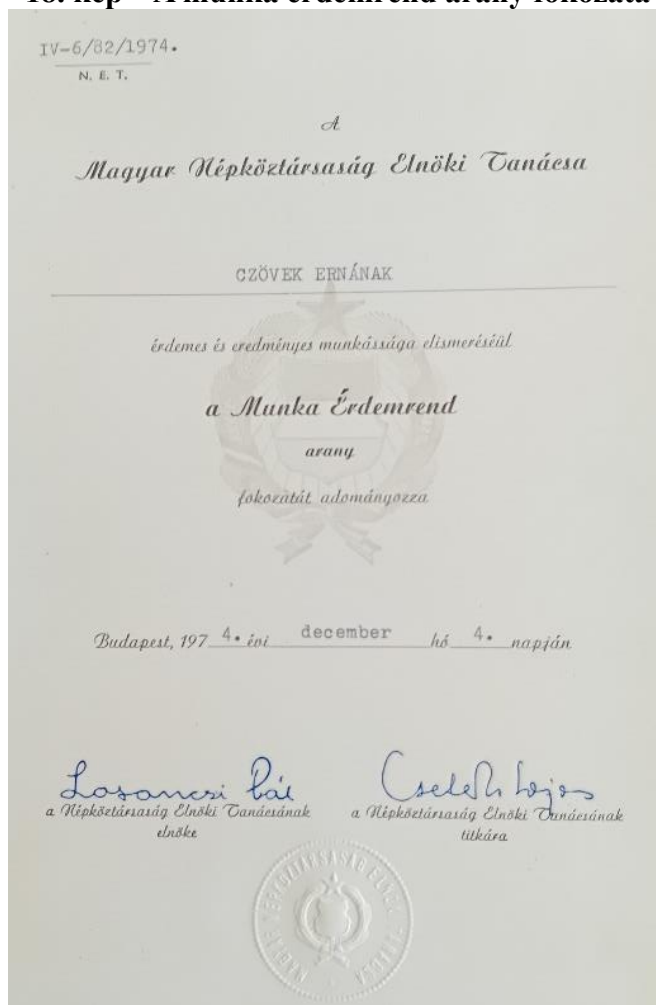
¹⁶⁰ Czövek Erna hamvainak végső nyughelyre helyezése.

<https://zeneiskola.budakeszi.hu/nevadonk/127-czovek-erna-hamvainak-vegso-nyughelyre-helyezese-2016-03-31> [2024.02.14.]

III.9. Szakmai elismerések

Czövek szakmai munkája elismerésül 1948 májusában a Kiváló munkáért kitüntetéssel, majd 1956. június 3-án a Szocialista kultúráért kitüntető jelvény elismeréssel díjazták. 1969. december 23-án az Oktatásügy kiváló dolgozója, majd 1974. december 4-én a Munka érdemrend arany fokozatával ismerték el pedagógiai és szakmai munkásságát.¹⁶¹

18. kép – A munka érdemrend arany fokozata

(Forrás: saját felvétel, Czövek Erna AMI archívuma, Budakeszi)

¹⁶¹ További elismerések: Emléklap *A párt, a nép ügye érdekében végzett munkája elismeréséért* Budapest felszabadulása 10. évfordulójára alkalmából (A Föv. Zeneisk. Szerv. Pártszervezete); Emléklap Magyarország felszabadulásának 25. évfordulójára *a 25. éves szakszervezeti tagságáért*. (Művészeti Szakszervezetek Szövetségének elnöksége 1970 április); A Fővárosi Zeneiskolák fél évszázados fennállása alkalmából *eredményes pedagógiai munkásságáért* (Fővárosi Tanács végrehajtó bizottsága 1960. november 27.); Emléklap felszabadulásunk 30. évfordulójára *szakszervezetünk újjáépítése érdekében végzett érdemes munkájáért*. (Pedagógusok szakszervezete 1975. április 4.) (CZERI)

III.10. Szakmai munkásságának őrzői

A budakeszi Czövek Erna AMI 1996-ban vette fel Czövek Erna nevét¹⁶² és azóta méltó módon őrzi munkásságának eszmei részét és az aktor személyes dokumentumait és írásos munkáinak kéziratát.¹⁶³ Ezen kívül Szokolayné Szesztai Sára Czövek Ernáról készült egyik büsztje is itt került kiállításra¹⁶⁴. (*Czövek Erna büsztjét és bronz domborművét* lásd a *IX. Mellékletek* című fejezet 7. sz. a, b és c mellékletét)

A Tóth Aladár Zeneiskola 2013-ban tantermet nevezett el és tablókiállítást rendezett egykori igazgatójáról, valamint egykori növendékei (Csalog Gábor, Dobszay Ágnes, Szokolay Balázs) ünnepi hangversenyen emlékeztek zeneiskolai tanárukra. A Tóth Aladár Alapítvány *Tanítani: TAZI A zene szolgálatban* 2016-ban kiadott interjúkötetében (lásd MIHALICZ, 2016), valamint a *Tóth Aladár Hírmondó* jubileumi számában Dobszay Ágnes, Csalog Gábor, Szokolay Balázs emlékeznek zongoratanárukra és az intézményben töltött éveikre (lásd MIHALICZ, 2013). H. Kürtösi Mónika zongoratanár, zenetörténész Czövek Erna életrajzi áttekintő írást jelentetett meg a *Tóth Aladár Hírmondó* jubileumi számában (lásd KÜRTÖSI, 2013), valamint segítette a Tóth Aladár Zeneiskola Czövek termében a *Czövek Erna életpályáját* bemutató kiállítás létrejöttét. Kurtág György a *Játékok* című zongorasorozata V. kötetében *Czövek Erna emlékezete* című kompozíciójával emlékezik az alkotóra (lásd KURTÁG, 1997).

Béres János 2020-ban kiadott, *Elindultam hosszú útra* című életrajzi kötetének *Czövek Erna: A magyarországi állami zeneoktatás kezdeményezője* című fejezetében emlékezik meg Czövek Ernáról (lásd BÉRES, 2020).

III.11. Összegzés

A fejezet keretei között olyan narratíva megrajzolására tettünk kísérletet, amely megőrzi Czövek Erna a magyar zeneoktatás szervezeti rendszerének kialakulásáért és a zongorapedagógia tananyagának reformjáért tett sokrétű szakmapedagógiai tevékenységét. Az egység tehát Czövek Erna szakmai munkásságát helyezte a középpontba és az életpálya

¹⁶² Az intézmény első igazgatója, Kapitány Katalin által valósulhatott meg az intézmény névfelvétele.

¹⁶³ Czövek Erna 1961 és 1968 között Budakeszin élt és alkotott, valamint támogatta a Zeneoktató munkaközösség létrejöttét.

¹⁶⁴ Szokolayné Szesztai Sára másik Czövek Ernáról készített büsztje, valamint 1983-ban készült bronz domborműve a Tóth Aladár Zeneiskola Czövek termében található.

teljességre törekvő bemutatására, Czövek személyes élettörténetének feltárására törekedett. Már a vizsgálat kiindulásakor körvonalazódott, hogy a mikrotörténeti szempontú kutatás még nem rendelkezik kellő tudományos szakirodalommal, és a másodlagos források információtartalma gyakran nem objektív forrásokon alapul, ezért a feltáró-elemző vizsgálat a tanulmányozott időszakra kiterjedő sokrétű és szerteágazó forrásbázis vizsgálatával és szisztematikus rendszerezésével valósult meg.

Az életpálya rekonstrukcióját segítő források változatos képet mutatnak. A vizsgálódás kiindulási alapját Czövek Erna hagyatéki tárgyai – *fényképek, munkaanyagok, baráti levelek, hivatalos iratok* – jelentették, a szakmai évek bemutatása ugyanakkor *levéltári anyagokra, munkahelyi hivatalos iratokra, valamint intézményi emlékkönyvekre, albumokra és a zenepedagógiára érzékeny sajtóorgánumokra*, továbbá átfogó *oktatáspolitikai és oktatástörténeti másodlagos forrásokra* és azok összevetésére támaszkodott. A forrásgyűjtés lehetőséget adott a szakirodalomban található információk alátámasztására és kiegészítésére, valamint felszínre kerültek olyan részletek, amelyek eddig kevésbé voltak ismertek. A forrásgyűjtésünk során nyert adatok egy részét azért közöltük, hogy – az eddig nem ismert kéziratok, levelek és személyes visszaemlékezések összevetéséből – még sokoldalúbb és árnyaltabb, de objektív kép maradjon fenn Czövek Erna szakmai tevékenységeiről, személyiségjegyeiről, melyet az élettörténet megrajzolása során igyekeztünk az aktor „*saját hangjának*” megszólaltatásával hitelesebbé tenni.

IV. Czövek Erna egykori növendékeivel és kollégáival készített interjúk adatkörpuszának vizsgálata – kvalitatív tartalomelemzés

IV.1. A vizsgálat jellemzése – a cél és probléma meghatározása

Jelen PhD értekezés kiemelt céljaként Czövek Erna (1899-1983) életpályájának átfogó feltárását fogalmazzuk meg, figyelembe véve pályáivének különböző dimenzióit: *az újító zenepedagógus, a vezető, a szakíró*. Ennek következtében az előzetes szakirodalom-elemző és forrásfeltáró munkánk során kirajzolódott átfogó, de töredezett Czövek-kép komplexitását tovább kívántuk bővíteni olyan értékes szegmensekkel – *különös tekintettel zongoratanításának mikrolemeire, emberi és tanári személyiségjegyeire, ugyanakkor sokrétű zenepedagógusi tevékenységeire* –, amelyek mára csak azok emlékezetében léteznek, akik Czövek Ernát emberként és zenepedagógus szakemberként személyesen is ismerték. Erre alapozva narratív források feltárásával, gyűjtésével, majd elemző vizsgálatával és tematikus rendszerezésével kísérletet tettünk az eddig ismert életpálya teljesebb megrajzolására, az írásos és szóbeli források egyeztetésére, valamint a különböző életszakaszokban jelentkező hasonlóságok és eltérések összevetésére.

IV.1.1. Az elemző vizsgálat módszere

Az elsődleges és másodlagos írásos források alapján láthatóvá vált, hogy Czövek Erna szakmai életútjának még teljesebb megismerését további források beemelésével árnyalhatjuk, amit kvalitatív feltáró módszerrel – tematikus félig strukturált interjúk felvételével – gazdagítottunk (lásd bővebben a *IV.1.3. Az interjú* című alfejezet). Az így kapott narratív adatokból létrehozott szöveges adatkörpusz feldolgozásához a nonreaktív (beavatkozásmentes)¹⁶⁵ metodológiák közül a kvalitatív tartalomelemzést választottuk.

A kvalitatív adatok elemzésére használható technikák és módszerek közül a tartalomelemzés – a kezdeti megjelenésétől¹⁶⁶ napjainkra – a különböző

¹⁶⁵ „Semmilyen befolyással nincs a vizsgált személyekre, eseményekre, folyamatokra, mert az adatgyűjtés számukra láthatatlan, vagy csak alig észrevehető módon történik.” (SÁNTHA, 2009: 68)

¹⁶⁶ Egyházi kiadványok szövegeinek kvantitatív jellegű tartalomelemző vizsgálata; sajtóanyagok tematikus kategóriáinak kvantitatív összehasonlító elemzése; tévéműsorok és tömegtájékoztatási eszközök (kereskedelmi plakátok) szöveges részeinek tartalomelemzése, propagandaanalízis. (ANTAL, 1976; KRIPPENDORFF, 1995; SÁNTHA, 2022)

tudományterületeken¹⁶⁷ széleskörűen alkalmazott, ugyanis alkalmas „*emberi cselekvések, nézetek, a gondolkodásnak és a nyelvnek köszönhetően olyan produktumok*” (SÁNTHA, 2022: 21) – vizsgálatához – „*amelyeket meg kell érteni.*” (SÁNTHA, 2022: 21) A tartalomelemző vizsgálatok első szárnypróbálgatásainak adatkörpuszában különböző szövegekben előforduló manifeszt tartalmak mennyiségi mutatóinak – mint szógyakoriság, összehasonlító tartalomelemzés – vizsgálataira vállalkoztak, majd a XX. század második felében Siegfried Kacauer (1889-1966), Klaus Krippendorff (1932-2022) és Ole R. Holsti (1933-2020) tettek markáns lépéseket a tartalomelemzés kvalitatív (minőségi) megközelítésének elterjesztésére. (SÁNTHA, 2022) Napjainkra a különböző tárgyú vizsgálatokban a módszer számos számítógéppel támogatott alkalmazása is elterjedt, amelyek történeti témák feltárásában is hatékony eszköznek bizonyultak. (ANTAL, 1976; KRIPPENDORFF, 1995; SÁNTHA, 2013, 2022) A tartalomelemző vizsgálatokat BABBIE (2003: 352) „*a rögzített emberi kommunikációk tanulmányozásának nevezi*”, amelyeknek kulcsfontosságú munkafázisai között a kategóriaállítást, majd az ezt követő kódolási folyamatot, valamint a következtetések megfogalmazását különbözteti meg. KRIPPENDORFF (1995: 23) a módszer definíciójában a következtetések megfogalmazását és megismétlését hangsúlyozza: „*A tartalomelemzés olyan kutatási technika, amelynek segítségével adatokból a kontextusaikra vonatkozóan megismételhető és érvényes következtetéseket vonhatunk le.*” A tartalomelemző módszer használatának előnyei között szakirodalmi források a különböző vizsgálatok kvantitatív és kvalitatív kimenetelét, valamint az elemzési technika gazdaságos és gyorsabb voltát, ezen túlmenően a nagy mennyiségű adatok feldolgozásának lehetőségét hangsúlyozzák, a hátrányok között a megbízhatósági és érvényességi problémákra figyelmeztetnek (ANTAL, 1976; BABBIE 1995; KRIPPENDORFF, 1995).

Jelen kvalitatív tartalomelemző vizsgálatot olyan rögzített narratív forrásbázison alapuló szövegátiratokra alapoztuk, amelyek szövegszegmenseinek szisztematikus kategorizálása és kódolása biztosította az adatredukciót, valamint lehetővé tette a következtetések megfogalmazását (lásd bővebben a *IV.4.1. A tartalomelemző vizsgálat szisztematikus végrehajtása és munkafázisai* című alfejezet). A kutatási kérdések és kérdés csoportok, valamint a választott kvalitatív tartalomelemző módszer alkalmazásával létrehozott kategóriarendszer főkategóriáinak kapcsolatát és az elemzési egységeknek való megfeleltetését az 1. táblázatba rendeztük.

¹⁶⁷ Antropológia, filológia és irodalmi elemzés, képzőművészet, kommunikációtudomány, neveléstudomány, nyelvészet, orvostudomány, pszichológia, pszichiátria, történettudomány, újságírás, üzleti élet, szociológia (KRIPPENDORFF, 1995; SÁNTHA, 2022).

1. táblázat – A kutatási kérdések és a kvalitatív tartalomelemző vizsgálat főkategóriáinak kapcsolata

Kutatási kérdések	Főkategóriák
K ₁ : Milyen emberi és szakmai kapcsolatok, ún. környezeti hatások befolyásolták Czövek Erna szakmai kibontakozását az életpálya kiemelt csomópontjaiban (a tanulmányai során, a tanári pályakezdés idején, valamint a zenepedagógiai pályája kibontakozásának időszakában)?	Zeneoktatási környezet a XX. század derekán Czövek Erna, mint ember Czövek Erna zongoratanári tevékenységei Czövek Erna a zenepedagógus szakember
K ₂ : Változtak-e, s ha igen, hogyan változtak az életpálya különböző szakaszaiban Czövek Erna általános pedagógiai és zenei neveléssel kapcsolatos célkitűzései, nézetei? Milyen visszatérő motívumok, hangsúlyok azonosíthatók Czövek Erna pedagógiai, szakmai munkájában?	Czövek Erna a tananyagreform Czövek Erna zenepedagógusi nézetei, célkitűzései Czövek Erna zongoratanári tevékenységei Czövek Erna a zenepedagógus szakember
K ₃ : Hogyan határozható meg Czövek Erna szerepe az egységes magyar zeneoktatási hálózat megszilárdításában? Milyen újító (zenepedagógiai) törekvések azonosíthatók Czövek Erna alkotó tevékenységében?	Czövek Erna a tananyagreform Czövek Erna a zenepedagógus szakember Zeneoktatási környezet a XX. század derekán
K ₄ : Milyen tendenciák érvényesülnek Czövek Erna szakírói munkásságában? Milyen általános kép bontakozik ki a szerző publikációs tevékenységéről?	Czövek Erna zenepedagógusi nézetei, célkitűzései Czövek Erna a zenepedagógus szakember Czövek Erna a tananyagreform

(Forrás: saját szerkesztés)

A kódolási folyamatot követően a következtetések megfogalmazására előkészített kódolt adatkorpusz biztosította a különböző főkategóriák (főkódok) és alkategóriák (alkódok) megjelenítésének, valamint összehasonlításának alapját, az interjúátiratok manifeszt és látens üzeneteinek feltárását (lásd bővebben a *IV.7. A fő- és alkategóriák kvantitatív és kvalitatív vizsgálatának eredményei* című alfejezetet).

IV.1.2. A mintavételi stratégia bemutatása

A kutatás tervezésekor fontosnak tartottuk, hogy Czövek Erna élettörténetét, életeseményeit és az ezzel összefüggő körülményeket minél árnyaltabban megismerjük. Ennek érdekében a vizsgálatba olyan egykori növendékeket és kollégákat is bevontunk, akik az emlékeikben élő események és történések felidézésével „*a múlt olyan, az eseménytörténettel egyenértékű olvasatához segítettek hozzá bennünket, amely elsősorban nem a múlt magyarázata, hanem annak megértése szempontjából fontos.*” (GYÁNI, 2007: 160) A félig strukturált interjúk segítségével válaszaikban újraélték és reprodukálták, valamint a jövő számára megörökítették az emlékeikben Czövek Ernával kapcsolatos történéseket.

A mintaválasztás során nem valószínűségi mintavételi¹⁶⁸ stratégiát használtunk, hanem a „hólabda”¹⁶⁹ módszerrel jutottunk el azon elérhető személyekhez, akik személyes élményeikkel, visszaemlékezéseikkel segítették a kutatási probléma megválaszolását, kiegészítették az aktor élettörténetét. A mintavétel során a mintaszámot a kutatási kérdések megválaszolásához szükséges információk elméleti telítettségéig növeltük, ugyanis „*a kvalitatív vizsgálat, nem lehet a mintaszám függvénye, hanem afelől válik megítélhetővé, hogy a kijelölt témát mennyire alaposan tárta fel, mennyiben adott releváns eredményeket.*” (SÁNTHA, 2009: 90)

A történeti szóbeli források gyűjtésénél és jelen forrásgyűjtés során is a mintaszám nagyságának kialakításakor meghatározó tényező az „*emberélet lehetséges hossza*”, valamint az emberi emlékezőképesség határa, amíg a „*személyes emlékekkel bíró lehetséges tanúságtevők emlékeiket még megosztani képesek és képesek a következő generációval*”. (VÉRTESI, 2004: 168) Figyelembe véve a korlátozó tényezőket, a történeti kutatásba bevont interjúalanyok körének konstruálásakor két meghatározó közösség kialakítására törekedtünk. Egyik csoportjába olyan zenetanár-kollégákat – köztük: Bech Erika (zongoratanár), Béres János (furulyaművész), Túry Éva (zongoratanár), Fehér Lászlóné (zongoratanár), Kapitány Katalin (szolfézsztanár), Szatmári László (hegedűművész), Sutarski Konrádné (zongoratanár) – választottunk (összesen 7 fő), akik személyesen ismerték vagy szakmai munkakapcsolatban álltak Czövek Ernával. A másik kör esetében olyan tanítványokat – köztük: Csalog Gábor (zongoraművész), Csalog Benedek (fuvolaművész), Szabó Orsolya (zongoraművész), Szokolay Balázs (zongoraművész), Szokolay Gergely (zongoraművész), Dobszay Ágnes (egyházzenész), Oberfrank Péter (karmester, zongoraművész) – kerestünk meg (összesen 7 fő), akik növendékként találkoztak a zongoratanárral és mára elmondhatják, hogy őrzik a Czövekkel kapcsolatos szellemi örökséget. Az adatgyűjtés során tehát 14 db interjú felvétele valósulhatott meg, ahol az interjúalanyok visszaemlékezései Czövek Erna aktív pedagógiai munkálkodásának egy-egy meghatározott szegmensét, életének az utolsó három évtizedét reprodukálták.

IV.1.3. Az interjú

Czövek Erna szakmai munkálkodásához szorosan kapcsolódó egykori történések megjelenítését, az adatközlők emlékeinek életrehívását és felidézését a félig strukturált

¹⁶⁸ „*A nem valószínűségi mintavételi stratégiák nem biztosítják a reprezentativitást, de a kvalitatív vizsgálatok jellegét, célját tekintve nem is kell (lehet) erre törekedni.*” (SÁNTHA, 2009: 91)

¹⁶⁹ „*Egyik személytől jutunk el a másikig.*” (SÁNTHA, 2009: 93)

interjú, mint kvalitatív adatgyűjtési módszer felvételére építettük. Ezen technika alkalmazásakor „*a beszélgetés előre megszabott irányú, ugyanakkor nyitott is, így az interjú menet közben alakuló, de fókuszált beszélgetés.*” (SZOKOLSZKY, 2020: 468) Már a kvalitatív interjú tervezésekor törekedtünk a folyamatos „*interakció biztosítására a kérdező és a kérdezett között*”, ezért az interjú tervezett irányának kialakításakor a bevezető kérdéseken kívül¹⁷⁰ az adatközlők két csoportjának megfelelően, valamint az interjú különböző alakulására felkészülve rugalmasan változtatható témaköröket állítottunk össze¹⁷¹. (BABBIE, 2003: 336)

GYÁNI (2007: 164) tanulmányában figyelmeztet, hogy történeti vizsgálódásoknál az orális források gyűjtésénél „*az interaktív folyamatban a kérdező maga is előlép szövegszerkesztővé, és ezt a szerepet megosztja interjúalanyával.*” Az interjúk helyszíni megvalósulásakor a megkérdezettek által adott válaszoknak megfelelően az előre meghatározott témakörök mentén alakítottuk az interjú további irányát és az ezt segítő kérdéseket, amelyekben a résztvevők élményeire összpontosítottunk (BABBIE, 2003: 336). Elsődleges célunk volt, hogy a válaszolók elbeszéléseiből minél több információt nyerjünk az adott kor és Czövek Erna pedagógiai gondolkodásáról, valamint sokrétű közéleti feladatairól, ezen kívül konstruálhatóvá váljon és megértsük az alkotó tanári szerepben történő egykori működését, ugyanis „*a múlt orális történeteként megszülető narrációja már sokkal inkább szorosan a jelenhez tartozó szellemi konstrukció.*” (GYÁNI, 2007: 164)

Az interjúalanyok Czövek életeseményeinek rekonstruálásán, értelmezésén kívül „*arról is beszéltek, hogy ők hogyan élték meg a szóban forgó eseményt.*” (GYÁNI, 2007: 160) Ezen túlmenően a válaszolók révén olyan elsődleges (primer) adatokhoz – narratív forrásokhoz – jutottunk, amelyek egyszerre személyesek, „*valamint közvetlenül az egyediről, a megismételhetetlenről, az esetlegesről szólnak.*” (GYÁNI, 2007: 162) Az alábbi 2. és 3. táblázat az adatgyűjtés során felkeresett egykori növendékekkel és volt kollégákkal készített interjúk adattábláját szemléltetik, valamint tartalmazzák az interjúalanyok végzettségét, a kapcsolatfelvétel és az adatkörpusz rögzítésének módját, továbbá a beszélgetések rögzítésének az időpontját.

Összességében a kvalitatív interjúkészítés előnyeként megfogalmazható, hogy a

¹⁷⁰ Hogyan emlékszik vissza Czövek Ernára? Mikor találkozott Czövek Ernával? Milyen kapcsolatban volt Czövek Ernával?

¹⁷¹ A munkatársakkal készített interjú területei: *Czövek Erna személyiségjegyei, Czövek Erna, mint pedagógus és igazgató, szakmai kapcsolatok, munkahelyi tapasztalatok, zenepedagógiai újító reformtörekvések.* A növendékekkel készített interjú területei: *Czövek Erna személyiségjegyei, Czövek Erna, mint zongoratanár: tanítási módszer, tehetséggondozás, szülő-tanár-diák kapcsolat, a tanórákon elsajátított zenei anyag, tanórai élmények.*

megkérdezettek elmondásaiból megismerhetővé váltak az egyénileg megélt személyes helyzetek és jelenségek, ami egyúttal lehetőséget teremtett az elsődleges forrásokban nem megtalálható információk kiegészítésére és hiánypótló információk megismerésére, továbbá a másodlagosok források adatainak ellenőrzésére. A hátrányok között a mintavételi módszer időigényességével, ugyanakkor az átírás és az elemzés nehézségeivel szembesültünk.

2. táblázat – A kutatásban részt vett interjúalanyok (Czövek Erna egykori kollégái) adattáblája

Interjúalany neve	Interjúalany végzettsége	Kapcsolatfelvétel és az adatkorpusz rögzítésének módja	Adatkorpusz rögzítésének időpontja
Becht Erika	zongoratanár	Telefon / Diktafon	2020.03.24.
Béres János † (1930–2022)	furulyaművész	Telefon / Diktafon	2020.04.01
Fehér Lászlóné † (1927–2022)	zongoratanár	Telefon / Diktafon	2020.03.13.
Kapitány Katalin	zenetanár	Személyes / Diktafon	2020.03.03.
Szatmári László	hegedűművész	Telefon / Diktafon	2020.04.07.
Sutarski Konrádné	zongoratanár	Telefon / Diktafon	2021.11.06.
Túry Éva	zongoratanár	Telefon / Diktafon	2020.03.31.
Összesítés:	7 kolléga		

(Forrás: saját szerkesztés)

3. táblázat – A kutatásban részt vett interjúalanyok (Czövek Erna egykori növendékei) adattáblája

Interjúalany neve	Interjúalany végzettsége	Kapcsolatfelvétel és az adatkorpusz rögzítésének módja	Adatkorpusz rögzítésének időpontja
Dobszay Ágnes	egyházenetörténész	Telefon / Diktafon	2020.03.20
Csalog Gábor	zongoraművész	Email / Email	2020.02.23.
Csalog Benedek	fuvolaművész	Telefon / Diktafon	2020.04.01.
Oberfrank Péter	karmester, zongoraművész	Skype / Diktafon	2020.04.28.
Szabó Orsolya	zongoraművész	Személyes / Diktafon	2020.03.11.
Szokolay Balázs	zongoraművész	Telefon / Diktafon	2020.04.06.
Szokolay Gergely	zongoraművész	Email / Email	2020.03.09.
Összesítés:	7 növendék		

(Forrás: saját szerkesztés)

IV.2. A vizsgálat előkészítése

IV.2.1. A kvalitatív adatkörpusz és az elemzési egységek ismertetése

A kvalitatív adatkörpusz szóbeli interjúinak rögzítése az adatközlők hozzájárulásával diktafonon, illetve két esetben email levelezés során Word™ dokumentumban történt. A földrajzi távolságok, a SARS-CoV járványügyi korlátozások, valamint a megkérdezettek magas életkora miatti járványügyi veszélyeztetettség következtében a kapcsolat- és adatfelvételek Skype-on, telefonon és két esetben elektronikus levelezés útján zajlottak. Az interjúalanyokkal az előzetes kapcsolatfelvétel során ismertettük az interjúkészítés célját, felhasználási módját, valamint az adatok rögzítésének és tárolásának módját.¹⁷²

A vizsgálatban résztvevőkkel történt irányított tematikus beszélgetések – az interjúalanyok életkorának, fizikai és egészségi állapotának megfelelően – körülbelül fél és egy órát vettek igénybe, aminek köszönhetően 2020 február és 2021 novembere között közel kilenc órás hanganyag készült. Az interaktív folyamatban létrejött orális források hossza változó. Az emlékek megtapadását és tartós emlékezetben maradását VÉRTESI (2004) szerint befolyásolja az adatközlők és a kutatási probléma közötti személyes érintettsége és érdekeltsége, továbbá a különböző eseményekben betöltött helyzete és szerepe.

Az interjúfelvételek szó szerinti teljes átírása, szöveggé alakítása után 65 oldalas speciális szövegtörzsre jutottunk (lásd 4. és 5. táblázat). A narratív források teljes átírása kapcsán is minden igyekezetünk ellenére elkerülhetetlen volt az adatvesztés, ugyanis a „beszéd hagyományos kísérőelemei, a beszédsebesség, a tónus, a hangerő és a hangletetés” (VÉRTESI, 2004: 166) nem jelennek meg az átiratokban. Az interjúk eredményeként kapott kvalitatív szövegtörzs adatainak kritikai ellenőrzését, az adatközlők szavahihetőségét a hagyatéki tárgyak írásos dokumentumai és egyéb dokumentumok összevetésével az adatelemzést megelőzően ellenőriztük.

Az adatfelvétel és elemzés során a megkérdezettek két csoportját különböztettük meg. Ennek következtében a kollégákkal készített interjúk dokumentumcsoportjának átírata 32 oldal, amelynek leggazdagabb karakterszámmal és sorokszámával rendelkező adatait az *Int_5_kolléga*, *Int_6_kolléga* és *Int_7_kolléga* elnevezésű munkaanyagokból nyertük. A legkisebb karakterszámmal rendelkező forrásanyag az *Int_5_kolléga* munkanévvvel ellátott szövegszegmens. Az egykori növendékekkel készített interjúk átíratainak oldalszáma a kollégákkal készítettekhez közel hasonló számot tesz ki: 33 oldal. Az adatközlők válaszainak

¹⁷² A válaszadók szóban és írásban elhangzott emlékei a személyes archívumunk online tárhelyén elérhetőek. A válaszadók hozzájárultak az interjú részleteinek név szerinti megjelenítéséhez.

átiratai közül az *Int_2_növendék*, *Int_6_növendék* és *Int_7_növendék* munkanevű primer forrásanyagok biztosították a leggazdagabb sorok és szavak számával rendelkező szövegszegmenst az elemző vizsgálatokhoz.

4. táblázat – A Czövek Erna egykori kollégáival készített interjúk átiratainak részletes adatai

Interjúátiratok munkaneve	Interjúátiratok oldalszáma	Interjúátiratok részletes adatai
Int_1_kolléga	5	Szavak száma: 1610 Karakterek száma (szóköz nélkül): 8760 Karakterek száma (szóközökkel): 10343 Bekezdések száma: 43 Sorok száma: 135
Int_2_kolléga	3	Szavak száma: 653 Karakterek száma (szóköz nélkül): 4023 Karakterek száma (szóközökkel): 4622 Bekezdések száma: 21 Sorok száma: 61
Int_3_kolléga	2	Szavak száma: 397 Karakterek száma (szóköz nélkül): 2323 Karakterek száma (szóközökkel): 2703 Bekezdések száma: 24 Sorok száma: 42
Int_4_kolléga	3	Szavak száma: 856 Karakterek száma (szóköz nélkül): 4859 Karakterek száma (szóközökkel): 5709 Bekezdések száma: 18 Sorok száma: 75
Int_5_kolléga	6	Szavak száma: 1928 Karakterek száma (szóköz nélkül): 10412 Karakterek száma (szóközökkel): 12293 Bekezdések száma: 63 Sorok száma: 171
Int_6_kolléga	6	Szavak száma: 1725 Karakterek száma (szóköz nélkül): 9906 Karakterek száma (szóközökkel): 11605 Bekezdések száma: 57 Sorok száma: 156
Int_7_kolléga	7	Szavak száma: 1962 Karakterek száma (szóköz nélkül): 11274 Karakterek száma (szóközökkel): 13200 Bekezdések száma: 68 Sorok száma: 189
Munkaadatok összesítése: 7 kolléga	32 oldal	Szavak száma: 9131 Karakterek száma (szóköz nélkül): 51557 Karakterek száma (szóközökkel): 60475 Bekezdések száma: 294 Sorok száma: 829

(Forrás: saját szerkesztés)

5. táblázat – A Czövek Erna egykori növendékeivel készített interjúk átiratainak részletes adatai

Interjúátiratok munkaneve	Interjúátiratok oldalszáma	Interjúátiratok részletes adatai
Int_1_növendék	4	Szavak száma: 1472 Karakterek száma (szóköz nélkül): 8035 Karakterek száma (szóközökkel): 9481 Bekezdések száma: 35 Sorok száma: 121
Int_2_növendék	8	Szavak száma: 2437 Karakterek száma (szóköz nélkül): 13201 Karakterek száma (szóközökkel): 15606 Bekezdések száma: 74 Sorok száma: 208
Int_3_növendék	1	Szavak száma: 216 Karakterek száma (szóköz nélkül): 1290 Karakterek száma (szóközökkel): 1496 Bekezdések száma: 15 Sorok száma: 25
Int_4_növendék	3	Szavak száma: 401 Karakterek száma (szóköz nélkül): 2679 Karakterek száma (szóközökkel): 3049 Bekezdések száma: 39 Sorok száma: 76
Int_5_növendék	3	Szavak száma: 483 Karakterek száma (szóköz nélkül): 3123 Karakterek száma (szóközökkel): 3572 Bekezdések száma: 36 Sorok száma: 71
Int_6_növendék	6	Szavak száma: 1865 Karakterek száma (szóköz nélkül): 10328 Karakterek száma (szóközökkel): 12165 Bekezdések száma: 49 Sorok száma: 159
Int_7_növendék	7	Szavak száma: 2440 Karakterek száma (szóköz nélkül): 13502 Karakterek száma (szóközökkel): 15915 Bekezdések száma: 49 Sorok száma: 200
Munkaadatok összesítése: 7 növendék	33 oldal	Szavak száma: 9314 Karakterek száma (szóköz nélkül): 52158 Karakterek száma (szóközökkel): 61284 Bekezdések száma: 297 Sorok száma: 860

(Forrás: saját szerkesztés)

A félig strukturált interjúk szerkezetét a kutatási kérdések mentén határoztuk meg. Az interjúk vezetése során a kutatás dimenzióinak előtérbe helyezésével a személyiségjegyek megismerésén túl, a Czövek pályáivében megjelenő hármasság *újító zenepedagógus, szakíró és vezető*) tematikus csomópontok érintésére törekedtünk. (A kutatásban használt

interjúkérdések vázlatát lásd a *IX. Mellékletek* című fejezet 27. sz. melléklete) Az interjúkészítés után az interjúalanyok adatkezelési nyilatkozatban rendelkeztek az elkészült anyag felhasználási módjáról.

IV.3. A tartalomelemző vizsgálat eszközszerrendszere – A MAXQDA™ Plus 2022 adatelemző szoftver

A MAXQDA™ Plus 2022 adatelemző szoftver a német VERBI cég terméke, aminek első változata MAX elnevezéssel 1989 tavaszán jelent meg. Udo Kuckartz folyamatos szoftverfejlesztő munkájának köszönhetően napjainkra a MAXQDA™ számítógépes program¹⁷³ évről évre továbbfejlesztett újabb változatai számos új funkcióval egyszerűsítik, gyorsítják és segítik a számítógéppel támogatott vizsgálatokat, továbbá megkönnyítik a kvalitatív, kvantitatív és vegyes módszerekkel (mixed methods) nyert adatok elemzését.¹⁷⁴ (VERBI Software, 2022)

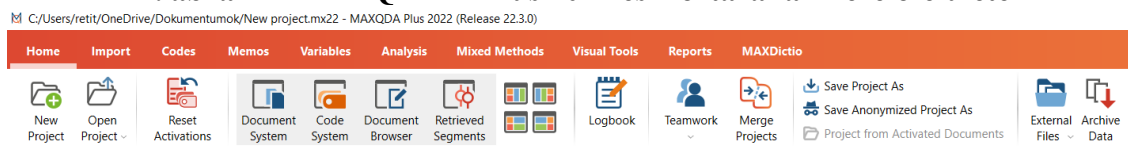
A kutatás során az interjúk szövegtörzsének elemzésére a MAXQDA™ Plus 2022-es verzióját alkalmaztuk, ami a 2021-es változathoz képest további 60 új funkcióval gazdagodott, valamint kiegészült a MAXDictio modullal, ami segíti a különböző módszerekkel végzett vizsgálatok lefolytatását olyan speciális funkciókkal, mint a vizuális szövegfeltárás, a kvantitatív tartalomelemzés, a szókincselemzés, a szóalapú elemzés és még további számos lehetőség. A szoftver alkalmas szövegeken kívül különböző multimédia-állományok (képek, audio- és videófelvevételek), valamint a különböző adatbevitel során létrejött új szövegtörzsek (interjúátiratok) és feljegyzések (memók) kódolására is. A különböző állományok tárolása egy központi projektfájlként biztosított a rendszerben, aminek kiterjesztése **.mx22*. Ezen kívül a szövegtörzset, valamint a vizsgálati eredményeket és részeredményeket bármikor *docx*, *html*, *pdf* és *xls/x* formátumokba exportálhatjuk.

¹⁷³ A mára több, mint 150 országban használt terméknév kezdőbetűi, „MAX” Max Weberre (1864–1920) német szociológusra és közgazdászra utalnak, „QDA” pedig a Qualitative Data Analysis rövidítése (kvalitatív adatelemzés).

¹⁷⁴ A MAXQDA 2022 szoftver weboldalán (<https://www.maxqda.com/help-mx22/welcome>) a program használatát szisztematikusan bemutató angol nyelvű kézikönyv, oktatóvideó és felhasználói fórum hozzáférhető, valamint nyolc nyelven elérhető használati útmutató (<https://www.maxqda.com/books-literature>), ezenfelül a weboldal további MAXQDA szoftverre épített kvalitatív és vegyes módszereket támogató vizsgálódásokhoz ingyenesen letölthető szakirodalmakat biztosít. [2024.02.14.]

A szoftver megnyitása után átlátható menüsor és egyedi piktogramokat tartalmazó kezelőfelület és eszköztár segíti a különböző rendszerfunkciók működtetését (lásd 2. ábra). A vizsgálat során a felhasználói felületet angol nyelven használtuk, azonban ezen kívül további 10 nyelvből¹⁷⁵ választhatunk.

2. ábra – A MAXQDA™ Plus 2022 eszköztárának kezelőfelülete

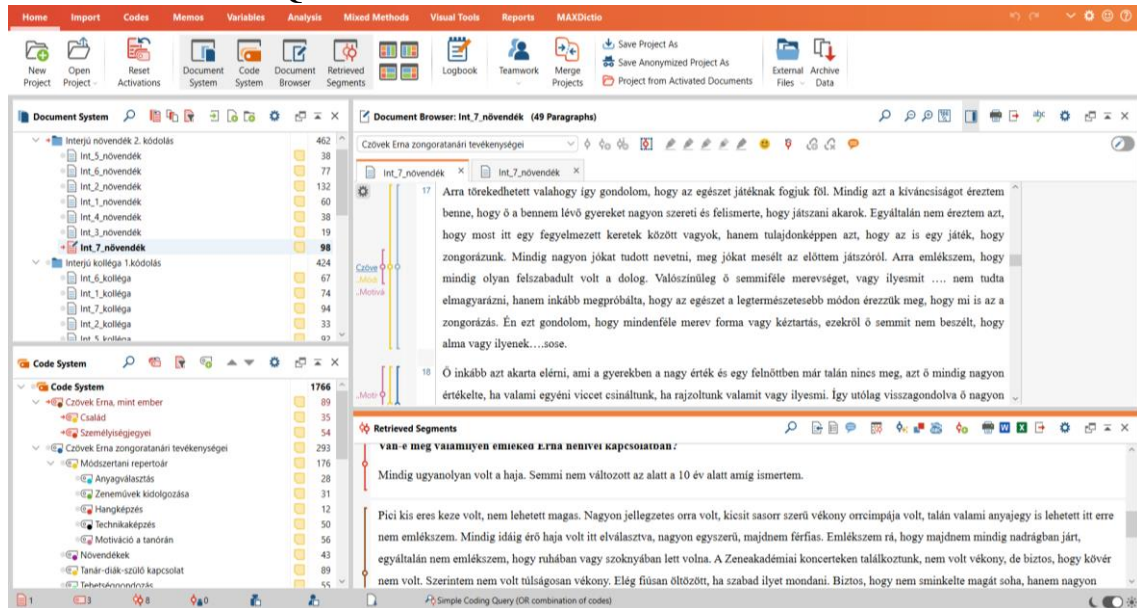

A kvalitatív adatfeldolgozás első lépését – a kategóriaképzést – a MAXQDA™ Plus szoftver vizuálisan is hatékonyan segíti, ugyanis a különböző szövegszegmensek elméletvezérelt (deduktív) és adatvezérelt (induktív) kategóriaképzését (kódolását) különböző színekkel és színárnyalatokkal, továbbá hangulatjelekkel teszi áttekinthetőbbé. A kódokhoz és a szövegszegmensekhez memók és feljegyzések kapcsolását is engedi a program, amelyek a kódolt szövegegységekkel – kódok és alkódok szerinti csoportosításban – a vizsgálódási folyamatban bármikor exportálhatók.¹⁷⁶ A munkafelület négy ablakban követhető nyomon: a *Document System* felület tartalmazza a csoportokba rendezett szövegkorpuszt, a *Document Browser* ablakban zajlik a dokumentumok kódolási művelete, a *Code System* a fő és alkódokat jeleníti meg kapcsolódásaik szerint, a *Retrieved Segments* területen pedig a kódolt szegmensek gyors visszakeresése biztosított (lásd 3. ábra).

¹⁷⁵ francia, japán, kínai, lengyel, német, olasz, orosz, portugál, török, spanyol.

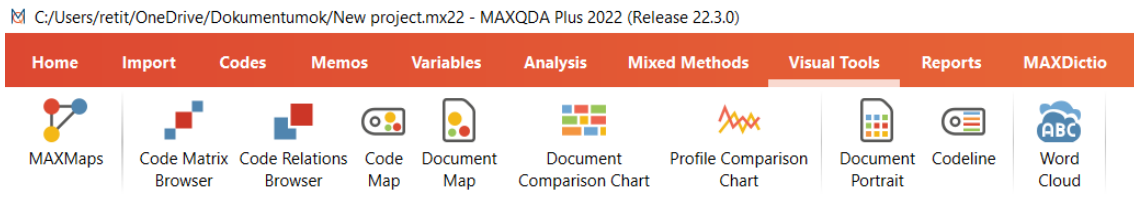
¹⁷⁶ A MAXQDA szoftver működéséről és kvalitatív vizsgálatokban történő használatáról bővebben lásd SÁNTHA, 2013, 2022.

3. ábra – A MAXQDA™ Plus 2022 munkaaablakai a tartalomelemzés közben

A szoftver *Visual Tools* elnevezésű eszköztárának különböző funkcióinak aktiválása lehetővé teszi kódolt egységek vizuális megjelenítését (Document Portrait, Document Map), különböző dokumentumok összehasonlítását, továbbá kódok közötti kapcsolatok és mátrixok előállítását (Code Matrix Browser, Code Relations Browser), amelyek Excel formátumban exportálhatók (lásd 4. ábra).

4. ábra – A Visual Tools eszköztár menüjének

IV.4. A tartalomelemző vizsgálat adatelemző fázisainak bemutatása

Jelen PhD értekezés Czövek Erna sokrétű zenepedagógiai munkásságának módszertani, didaktikai és a magyar zeneoktatás összefüggéseinek feltárására, értelmezésére, valamint leírására helyezi a hangsúlyt, amit komplex kvalitatív adatgyűjtés és módszertani elemző eszköztár használatára alapoztunk. A kvalitatív tartalomelemző vizsgálat fázisainak tervezésénél SÁNTHA (2022) alapján megkülönböztettük az előkészületek, a kivitelezés, valamint az értelmezési szakaszokat (lásd a 6. táblázat).

6. táblázat – A tartalomelemzés fázisai

Előkészületek	Kvalitatív adatkörpusz létrehozása (adatgyűjtés, mintavétel, hanganyagok átírása)
Kivitelezés	Adatredukció (az adatok kezelhető egységekbe tömörítése, kategorizálás, intrakódolás)
	Adatmegjelenítés (interpretáció)
Értelmezés	Következtetések megfogalmazása (értelmezés)

(Forrás: SÁNTHA, 2022; SZOKOLSZKY, 2020 alapján)

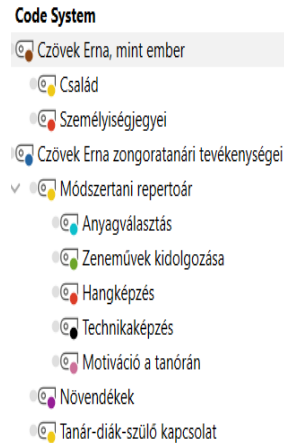
A tartalomelemző vizsgálat előkészítő szakaszában a kvalitatív adatkörpusz létrehozása esetünkben olyan (narratív) kvalitatív adatokra¹⁷⁷ alapozódott, amelyet egykori kollégák és volt növendékekkel készített interjúk felvétele, majd az így nyert nyers adatok (hangfelvételek) teljes átírása szolgáltatott. Ezen adatok jól segítik az adatkörpuszban megjelenő explicit és implicit információk – *Czövek Erna személyiségjegyei, az alkotó zongoratanár és zenepedagógus, a tananyagréformer, továbbá az aktor pedagógiai nézetei* – feltárását, amelyek hozzájárulnak Czövek változatos életeseményeinek megértéséhez és biográfiájának rekonstruálásához, ezen kívül szakmódszertani kölcsönhatások azonosításához és didaktikai összefüggések értelmezéséhez.

A kvalitatív tartalomelemzés következő szakaszában a szöveggé alakított adatkörpusz többszöri átolvasásával és rendszerezésével, valamint a kutatási kérdésekre alapozva induktív és deduktív kódolással valósulhatott meg az adatredukció. A kódolás¹⁷⁸ következtében a különböző szövegszegmensek a „Kódkönyvben” meghatározott kategóriarendszer alapján – fő és alkategóriák mentén – váltak beazonosíthatóvá (lásd a *IX. Mellékletek* című fejezet 8. sz. melléklete). A kódolás során több esetben is többszintű (kódhierarchia) rendszert alakítottunk, amelynek minden egyes kategóriája olyan kódolási szabályrendszeren alapul, ami biztosítja a kategóriák és szövegszegmensek azonosítását. A „Kódkönyv” kategóriáinak meghatározásánál figyelembe vettük ANTAL (1976: 49) megállapítását, ami szerint „*a kategóriák tükrözzék a kutatás célját, legyenek kimerítőek, egymást kölcsönösen kizáróak és származzanak egy és ugyanazon osztályozási elvből.*” A legkisebb elemzési egység alapjaként egy gondolati ívet határoztunk meg. A többszintű kódrendszer sokszínű megjelenítését a MAXQDA™ Plus 2022 program jellegzetes és jól átlátható ikonokkal támogatta, ami segítette a kódhierarchia áttekinthetőségét (lásd az 5. ábra).

¹⁷⁷ „[...] a társadalomtudományi adatok többsége nem konkrét megragadható fizikai tény, hanem emberi cselekvések, nézetek, a gondolkodásnak és a nyelvnek köszönhetően megjelenő olyan produktumok, amelyeket meg kell érteni.” (SÁNTHA, 2022: 21)

¹⁷⁸ „Az adatredukció leggyakoribb formája a kódolás, ami nem más, mint a tartalmak fogalmi kategóriákba rendezése.” (SZOKOLSZKY, 2020: 427)

5. ábra – A kódrendszer (Kódhierarchia részlet)

A következtetéseink megfogalmazását a különböző dokumentumcsoportok szövegszegmenseire építettük, ahol az elemzésünk fókuszában a kutatási kérdésekkel szoros kapcsolatban álló főkategóriák adataiban megjelenő tartalmi jellemzők állnak. Ezt követte a fő és alkategóriák kapcsolatainak, mintázatainak, valamint összefüggéseinek komparatív vizsgálata.

IV.4.1. A tartalomelemző vizsgálat szisztematikus végrehajtása és munkafázisai

A tartalomelemző vizsgálatunk fázisai öt lépésben valósultak meg, amelynek folyamatát, az elvégzett feladatok leírását, továbbá az elkészült dokumentumokat és eredményeket a 7. táblázatban szemléltetjük.

A vizsgálat előkészítő szakaszának elemi tevékenysége a hangfájlok – interjúfelvételek – szöveggé alakítása. Az átírási produktumait – a 14 darab hangfelvételt egyenként manuálisan szöveggé alakítva – a Word™ szövegszerkesztőben rögzítettük, majd az elkészült dokumentumokat egyedi elnevezéssel¹⁷⁹ mentettük. Ezt követően a 65 oldalas speciálisan elnevezett szövegtörzset importálása után az adatok könnyebb áttekintéséhez két dokumentumcsoportot¹⁸⁰ hoztunk létre a MAXQDA™ Plus 2022 szoftver *Document System* ablakában. A vizsgálatra előkészített dokumentumcsoportokban található interjúátiratok a fájlok elnevezésével azonos munkanevet¹⁸¹ kaptak, ezenkívül mindegyikhez feljegyzéseket (memókat) kapcsolunk, amelyek további fontos információkat¹⁸² tartalmaztak az elemzésre kijelölt szöveges adatokról.

¹⁷⁹ Int_1_növendék; Int_1_kolléga etc. (lásd még 4. és 5. táblázat).

¹⁸⁰ Első dokumentumcsoport: interjú növendék; második dokumentumcsoport: interjú kolléga.

¹⁸¹ Int_1_növendék; Int_1_kolléga etc. (lásd még 4. és 5. táblázat).

¹⁸² Az interjúalany neve, foglalkozása, a rögzítés időpontja, módja.

7. táblázat – A tartalomelemző vizsgálat folyamatábrája

Tartalomelemzés folyamata		Munkafolyamatok leírása	Elkészült dokumentumok
Az interjúfelvételek (hanganyagok) szöveges átírása.		A hanganyagok teljes átírása és rögzítése Word™ szövegszerkesztő programba.	Szövegtörzs: 14 db interjúátirat.
Az átírás után nyert szövegtörzs importálása a MAXQDA™ Plus 2022 szoftverbe.		A Word™ szövegszerkesztőben készült dokumentumok importálása a MAXQDA™ Plus 2022 szoftverbe, majd dokumentumcsoportok létrehozása és előkészítése a tartalomelemző vizsgálatra.	Dokumentumcsoportok: (2 db: Interjú növendék, Interjú kolléga), feljegyzések (memók).
Adatredukció (az adatok kezelhető egységbe tömörítése, kódolása).	Kategóriaképzés (előkódolás)	A főkéategóriák elméletvezérelt alapú kialakítása (deduktív módon) a kutatási kérdés és kérdéscsoportok, valamint a félig strukturált interjú kérdései alapján.	Kódkönyv a főkéategóriák tartalmi jellemzőinek meghatározásával.
	Első kódolási folyamat.	A teljes adatkörpusz kódolása a kódkönyv főkéategóriáinak alapján.	Főkódkokkal ellátott szövegtörzs.
	Második kódolási folyamat.	Az adatkörpusz alkategóriáinak létrehozása induktív módon (adatvezérelten), a teljes körpusz kódolása.	A kódkönyv bővítése az alkategóriák jellemzőivel. Több szintű kategóriarendszer „kódhierarchia” létrejötte.
A kódolás megbízhatóságának ellenőrzése intrakódolással.		Az adatkörpusz eltérő időpontban történő újrakódolása, a két kódolás eredményeinek összehasonlítása.	Megbízhatósági mutató, Cohen-kappa.
Konklúzió (következtések megfogalmazása).		A szövegrészek közötti kapcsolatok elemzése az állandó összehasonlítás módszerével, ennek alapján készül el a tartalomelemzés eredményeinek összefoglalása a kutatási kérdések mentén.	A kutatási kérdések és kérdéscsoportok mentén a fő és alkategóriák összehasonlítása során felfedezett hasonlóságok és különbségek bemutatása.

(Forrás: SÁNTHA, 2009, 2013: 121-148, 2022: 11-61; SZOKOLSZKY, 2020 alapján)

A tartalomelemzés központi szakasza az adatredukció, aminek fundamentumaként az a priori kategóriákra (kódokra) épített többlépcsős kódolási folyamatot határoztunk meg. A vizsgálat elméletvezérelt főkéategóriáinak kialakításakor az előkódolás során az előzetes

ismereteinkre, a témához szorosan kapcsolódó szakirodalmi forrásokra és ezen kívül a kutatási kérdés és kérdéscsoportokra, valamint a félig strukturált interjúk kérdéseire támaszkodtunk. Ennek következtében hat olyan főkategóriát¹⁸³ definiáltunk, amelyek speciális attribútumokkal és jellemzőikkel segítették a fő kódok beazonosíthatóságát az első kódolási folyamat alatt. A legkisebb kódolási egységként egy gondolati ívet határoztunk meg. Kódolási egységként „*a kóddal ellátott szövegegységet értettük.*” (SÁNTHA 2013: 191) A teljes szövegtörzs első kódolása után a fő kódok mellett a különböző szövegszegmensekhez alkódok létrehozása is megtörtént, ami bizonyos esetekben többszintes kódrendszert generált.¹⁸⁴

Az alkódok minden egyes kategóriájához készítettünk feljegyzést (memót), ami determinálta a kódokhoz kapcsolható jelenségeket, szövegrészeket, így a szövegtörzs második kódolási folyamatában már az alkódokkal kibővített teljes „Kódkönyvre” támaszkodva végeztük el a teljes adatkorpusz kódolását (lásd a *IX. Mellékletek* című fejezet 8. sz. melléklete).

A MAXQDA™ Plus 2022 szoftver a *Code System* elnevezésű munkaablakában különböző színű piktogramokkal, valamint a kódok térbeli elrendezésével átláthatóvá teszi a teljes kódok és alkódok rendszerét, ezen kívül megjeleníti a kódolt szövegszegmensek számát is. A fő és alkódok eltérő színét manuálisan, célzottan az egyszerű áttekinthetőség érdekében a kategóriák konstruálásakor egyidejűleg választottuk (lásd 5. ábra).

A *Code Matrix Browser* funkció használatával a kódolt szegmensek egy része, vagy csak bizonyos kategóriák különböző dokumentumcsoportok egy-egy állományában való megjelenítésével esetleg összehasonlításával további vizuális és kvantitatív információk gyűjtésére is lehetőségünk volt (lásd a *IX. Mellékletek* című fejezet 9-12. sz. mellékletei).

A kódolási folyamat megbízhatóságát mindvégig elsődlegesnek tartottuk, ezért intrakódolást hajtottunk végre a teljes kódolási folyamatot megismételve, a „Kódkönyvben” meghatározott fő- és alkategóriák definícióit figyelembe véve egy hét elteltével. A megbízhatósági mutatót kétféleképpen nyertük ki a két dokumentumcsoport kettős kódolása után: először a MAXQDA™ Plus 2022 szoftver által felkínált *Intercoder agreement* funkcióra támaszkodva a Cohen kappa értékét vizsgáltuk meg, majd ezt követően Dafinoiu

¹⁸³ Czövek Erna, mint ember; Czövek Erna zongoratanári tevékenységei; Czövek Erna a zenepedagógus szakember; Czövek Erna a tananyagreform; Zeneoktatási környezet a XX. század derekán; Czövek Erna zenepedagógusi nézetei, célkitűzései.

¹⁸⁴ A MAXQDA™ Plus 2022 szoftver a kategóriák és kódok elnevezésére egyaránt a kód kifejezést használja, ennek következtében a vizsgálat alatt a fő kategóriákat fő kódoknak az alkategóriákat alkódoknak feleltettük meg, ugyanis „*a nemzetközi szakirodalomban nem egyértelműen definiált a kategória és a kód közötti hasonlóság és különbözőség sem.*” (SÁNTHA, 2022: 39)

és Lungu 2003-as algoritmus (lásd 6. ábra) alapján is elvégeztük a megbízhatósági mutató számítását (SÁNTHA, 2013: 130). (lásd még a *IV.5. A kvalitatív tartalomelemzés metodológiai követelményeinek jellemzése* című alfejezet)

6. ábra – A kódolás megbízhatósági mutatójának kiszámítása

k_m = megbízhatósági mutató

$$k_m = \frac{n \cdot 2}{i + j}$$

n = azon szituációk száma, ahol a kódolás megegyezik

i = az első kódoló vagy ugyanazon kódoló először kapott kódjainak száma

j = a második kódoló vagy ugyanazon kódoló másodszor kapott kódjainak száma

(Forrás: Dafinoiu – Lungu, 2003 idézi SÁNTHA, 2013: 130)

IV.5. A kvalitatív tartalomelemzés metodológiai követelményeinek jellemzése

A kvalitatív tartalomelemző vizsgálat szisztematikus tervezésénél és az elemzési folyamatoknál, továbbá a következtetések és összefüggések megfogalmazásánál egyaránt a kvalitatív kutatások esetén is elvárható megbízhatósági és érvényességi kritériumok teljesülésére törekedtünk. A teljes vizsgálati eljárást ANTAL (1976: 15) értelmezésére építettük, amely szerint a tartalomelemzésnél „[...] módszeres és objektív eljárással olyan következtetéseket vonunk le, amelyek a közleményekben nyíltan kimondva nincsenek, de az üzenet megszerkesztettségének, azaz a kódolásnak a módjából kiolvashatók, s esetleg más módon (nem tartalomelemzéssel) nyert adatok segítségével megerősíthetők, igazolhatók.”

IV.5.1. Objektivitás

A kvantitatív metodológiában jól ismert objektivitási kritérium jelen vizsgálatban nem egyenrangúan értelmezhető, ugyanis „[...] a kutató része a vizsgálatnak, nem lehet, nem tud, nem kell elkülönülnie” (SÁNTHA, 2009: 108), ennek következtében „a kutatás során állandó interakció van a kutatás tárgya, alanya és az elemző között, ami a folyamat dinamizmusát biztosítja.” (SÁNTHA, 2009: 108) SÁNTHA (2009: 109) a „hermeneutikus kör” kifejezés használatát javasolja az objektivitás fogalma helyett, amely utal arra, hogy „a kutató előfeltevéseinek lépésről lépésre történő változásaiból indul ki.” (Lásd még SÁNTHA, 2006; MITEV, 2015; SZOKOLSZKY, 2020) Jelen kutatás ezen szakaszában a hermeneutikus kör fogalmának való megfelelés érdekében a reflektivitásra olyan módon törekedtünk, hogy a mintavételi stratégia kialakításától az adatgyűjtésen át a mintanagyság telítődésének eléréséig minden esetben kritikusan felülvizsgáltuk az adatgyűjtési folyamatokat. Ezen

kritérium teljesülését az adatelemzés kivitelezési szakaszában a kódkönyvben lévő fő- és alkategóriák szabályainak konstruálásával és ellenőrzés utáni átrendezésével, módosításával, valamint kapcsolódási pontjainak újragondolásával valósítottuk meg.

IV.5.2. Érvényesség

KRIPPENDORFF (1995: 169) az érvényesség meghatározását a megbízható mérőeszközre alapozza, amit abban az esetben tekint érvényesnek, ha „*azt méri, amit mérni akartunk*”, továbbá a tartalomelemző vizsgálat következtetéseinek érvényességét olyan mértékben fogadja el, amennyire eredményeit „*alátámasztják a tőle függetlenül szerzett bizonyítékok is.*” ANTAL (1976) a tartalomelemző eljárás érvényességének növelése érdekében a mintaválasztásra hívja fel a kutatók figyelmét, továbbá kiemeli a kódolási eljárás és adatainak összevetését más vizsgálatok végeredményeivel. További kutatók a különböző trianguláció-típusok használatát javasolják a kvalitatív vizsgálatok érvényességének növelésére (SÁNTHA, 2009; SZABOLCS, 2001; MITEV, 2015; SZOKOLSZKY, 2020). Szakirodalmi források alapján az eltérő trianguláció-típusok között megkülönböztetjük az adat-, módszer-, személyi, elmélet- és résztvevői típusokat, amelyeknek együttes vagy részleges megjelenése a kvalitatív vizsgálatokban hozzájárulhat az eredmények érvényességének szignifikáns növeléséhez.

8. táblázat – Triangulációtípusok megvalósulása jelen kutatási szakaszban

Triangulációtípusok	Leírása	Megvalósulása a tartalomelemző vizsgálat során
Adattrianguláció	„ <i>adatok több forrásból való begyűjtése</i> ”	teljesül
Módszer	„ <i>többféle módszer alkalmazása ugyanazon kérdés megválaszolására</i> ”	teljesül
Személyi	„ <i>több kutató közös értelmezésre jut</i> ”	részben teljesül
Elmélet	„ <i>a kutató ne csak egy elmélet értelmezésén keresztül nézze adatait, hanem szisztematikusan gondolja át más értelmezések valószínűségét</i> ”	-
Résztvevői	„ <i>az elemzési kategóriák értelmezése a résztvevő értelmezésével</i> ”	-

(Forrás: SZOKOLSZKY, 2020: 431 alapján)

Jelen kutatási szakaszban az adatok triangulációja és a módszertani trianguláció együttes megvalósulása markánsan növelték az érvényesség teljesülését, a személyi trianguláció pedig az intrakódolással részben biztosított (lásd a 8. táblázat). Az adattrianguláció a jelen vizsgálati eljárás széleskörű adatkorpuszára alapozott írásos és narratív források felhasználásával – aminek feldolgozása különböző kvalitatív módszerek alkalmazásával (kvalitatív interjú felvételével és kvalitatív tartalomelemző vizsgálattal) – segítette a trianguláció-típusok teljesülését.

IV.5.3. Megbízhatóság

A társadalomtudományi kutatások vizsgálati eredményeinek és megbízhatósági követelményeinek kritériumai között az elérhető módszertani szakirodalmak szerzői többek között kiemelik a vizsgálat megismétlésének biztosítását, az eljárás részletes dokumentálását, az adatkorpusz validitását, valamint a kategóriaállítás megbízhatóságát (ANTAL, 1976; KRIPPENDORFF, 1995; SÁNTHA, 2006, 2009; SZABOLCS, 2001; SZOKOLSZKY, 2020).

9. táblázat – A megbízhatósági kritériumok teljesülése a jelen kutatás tartalomelemző vizsgálati szakaszában

Megbízhatóság típusa	Leírása	Megbízhatóság teljesülése jelen kutatási szakaszban
Az adatközlők megválasztása és az adatkorpusz megbízhatósága.	A vizsgálatba bevont személyek kiválasztása, az általuk szolgáltatott adatok valódiságának ellenőrzése, a felvett interjúanyagok (hangfelvételek) teljes átírása.	teljesül
Elméleti háttér azonosítása.	A kutatás jelen vizsgálati szakaszának kereteit a kutatási kérdés és kérdéscsoportjai adják.	teljesül
Teljes dokumentáció, átláthatóság.	A vizsgálati eljárás részletes leírása a mintavételtől a következtetések megfogalmazásáig.	teljesül
Alkalmazott módszerek.	A mintavételi és vizsgálati módszerek részletes leírása, az elemzés reprodukciójának biztosítása.	teljesül
Kategóriaállítás.	A tartalomelemző vizsgálat kategóriaállításának alapja a kutatás kérdés és kérdéscsoportjai. A fő és alkategóriák szabályozott leírása a kódkönyvben.	teljesül
Megismétlés.	A kódolás megismétlése „inter-, vagy intrakódolással”.	részben teljesült intrakódolással

(Forrás: SÁNTHA, 2009, 2013, 2022; SZABOLCS, 2001; SZOKOLSZKY, 2020 alapján)

Jelen vizsgálatban a kódolás megbízhatóságát az adatkorpusz kódolásának megismétlésével – eltérő időpontban – „intrakódolással”¹⁸⁵ biztosítottuk, majd a Cohen-kappa eredményeivel ellenőriztük. Ezen kívül kiszámítottuk a különböző dokumentumcsoportok kódolási megbízhatóságának értékeit. (lásd Dafinoiu – Lungu, 2003 idézi SÁNTHA, 2013: 130) Ennek következtében két ellenőrző vizsgálat keretében is megjeleníthetővé vált, hogy a „*kódolások mennyiben különböznek egymástól, vagy milyen mértékben egyeznek meg a kategóriák.*” (SÁNTHA, 2013: 132) Jelenleg a kvalitatív módszertanban „*nincs egyértelmű álláspont a megbízhatósági mutató értékére vonatkozóan*”, azonban elfogadott, hogy a kappa 0 és 1 közötti érték. Minél közelebb van a kappa indexe az 1-hez, annál magasabb a kódolás megbízhatósági mutatója. (SÁNTHA, 2022: 58)

Amennyiben a kódolás megismétlése után, ha a két kódolás megbízhatóságának eredménye a kappa tükrében $\kappa > 0,60$, akkor a kódolás elfogadható (Greve és Wentura, 1997 idézi SÁNTHA 2013: 134), azonban Landis és Koch (1997) szerint $0,81 \leq \kappa \leq 1$ eredményeknél nagyon magas és kiváló megbízhatóságról beszélhetünk (Landis és Koch, 1997 idézi SÁNTHA 2013: 135).

A MAXQDA™ Plus 2022-es verzió *Intercoder Agreement* funkciójának (lásd 7. ábra) köszönhetően biztosított a szövegtörzs újrakódolása után a különböző dokumentumcsoportok kódolási megbízhatóságának ellenőrzése, ami lehetővé teszi a dokumentumcsoportokra vagy dokumentumszettekre vonatkoztatva a Cohen-kappa kiszámítását.

¹⁸⁵ „Ugyanazon kutató két független kódolását végzi el ugyanannak a dokumentumnak.” (SÁNTHA, 2013: 130)

7. ábra – MAXQDA™ Plus 2022 Intercoder Agreement funkció

A két dokumentumcsoport (*növendékek, kollégák*) szövegtörzsének teljes újrakódolását (főkategóriák, alkategóriák) végeztük el a kategóriák részletes leírását tartalmazó kódkönyvre alapozva. Az első dokumentumcsoportban – *növendékek* – 7 növendékkal készített interjú szövegtörzsének kódolásakor összesen 920 kódolt szegmens keletkezett. Az első kódoláskor 458 darab, a második kódoláskor 462 darab. A különböző időpontban kódolt szegmensek között 458 esetben megegyezett a kódolás, 4 szegmensnél különbözött. A számított Cohen-kappa ($\kappa=0,91$) értékének megfelelően azt mondhatjuk, hogy a kódolás megbízhatósága nagyon magas, mivel a $\kappa \geq 0,60$. (lásd 8. ábra) Dafinoiu és Lungu algoritmusára alapján (lásd Dafinoiu – Lungu, 2003 idézi SÁNTHA, 2013: 130) is hasonlóan rendkívül magas 0,99 értéket kaptunk a megbízhatósági mutató számításakor. (lásd 10. táblázat)

8. ábra – Intrakódolás eredménye a MAXQDA™ Plus 2022 Intercoder Agreement funkció használatával a „Növendékek” dokumentumcsoportnál

Kappa (Brennan & Prediger)

		Coder 1		
		1	0	
Coder 2	1	a = 840	b = 38	878
	0	c = 42	0	42
		882	38	920

$P(\text{observed}) = P_o = a / (a + b + c) = 0.91$
 $P(\text{chance}) = P_c = 1 / \text{Number of codes} = 1 / 28 = 0.04$
Kappa = $(P_o - P_c) / (1 - P_c) = 0.91$

10. táblázat
Megbízhatósági mutató Dafinoiu és Lungu (2003) alapján a „Növendékek” dokumentumcsoportban

	1. kódolás	2. kódolás
kódok száma	458	462
azon esetek, ahol a kódolás megegyezik	458	
Megbízhatósági mutató k_m	0,99	

(Forrás: Dafinoiu – Lungu, 2003 idézi SÁNTHA, 2013: 130 alapján saját szerkesztés)

A megbízhatóság kérdése a második dokumentumcsoportban – *kollégák* – 7 kollégával készített interjú szövegkorpuszának kódolásakor összesen 846 kódolt szegmens keletkezett. Az első kódoláskor 424 darab, a második kódoláskor 422 darab. A különböző időpontban kódolt szegmensek között 422 esetben megegyezett a kódolás, 2 szegmensnél különbözött. A kollégák elnevezésű dokumentumcsoport intrakódolása után azt mondhatjuk, hogy *a Cohen-kappa értéke $\kappa=0,86$* , ennek következtében mivel a $\kappa \geq 0,60$ így a megbízhatóság itt is nagyon magas. (lásd 9. ábra) Ezt megerősíti Dafinoiu és Lungu algoritmus is (lásd Dafinoiu – Lungu, 2003 idézi SÁNTHA, 2013: 130), amiben a kódolások megbízhatósági mutatója szintén magas 0,96-os értéket jelez. (lásd a 11. táblázat)

9. ábra – Intrakódolás eredménye: „kollégák” dokumentumcsoport

Kappa (Brennan & Prediger)

		Coder 1		
		1	0	
Coder 2	1	a = 732	b = 58	790
	0	c = 56	0	56
		788	58	846

$P(\text{observed}) = P_o = a / (a + b + c) = 0.87$
 $P(\text{chance}) = P_c = 1 / \text{Number of codes} = 1 / 32 = 0.03$
Kappa = $(P_o - P_c) / (1 - P_c) = 0.86$

11. táblázat
Megbízhatósági mutató Dafinoiu és Lungu (2003) alapján a „Kollégák”
dokumentumcsoportban

	1. kódolás	2. kódolás
kódok száma	424	422
azon esetek, ahol a kódolás megegyezik	422	
Megbízhatósági mutató k_m	0,96	

(Forrás: Dafinoiu – Lungu, 2003 idézi SÁNTHA, 2013: 130 alapján saját szerkesztés)

IV.6. A vizsgálat eredményeinek ismertetése

IV.6.1. A főkategóriák kvantitatív irányú vizsgálata

A vizsgálati minta két dokumentumcsoportjának teljes kódolását hat főkategória mentén végeztük el. Először a főkategóriák megjelenésével kapcsolatos kvantitatív mutatókat vizsgáltuk meg a teljes szövegtörzs tekintetében, majd ezt követően összesítettük a kódolási eljárás után a hat főkategória megjelenését az adatkörpusz két dokumentumcsoportjában található 14 interjúátiratában. (1. diagram) Az összesítés után azt tapasztaltuk, hogy a „Kódkönyvben” meghatározott kategóriákra jellemző tartalmak a dokumentumcsoportok 348 db szövegszegmensében jelentek meg. (lásd a *IX. Mellékletek* című fejezet 13. sz. melléklete) Ezt követően a hat főkategória megjelenésének eloszlását, valamint gyakoriságát elemeztük a vizsgálati minta egészében. Az eredmények áttekintésekor a *Czövek Erna zongoratanári tevékenységei* elnevezésű főkategória dominanciája vált láthatóvá, ami 146 db kódolt szegmessel a teljes adatkörpusz 12 dokumentumában¹⁸⁶ reprezentálta a kategóriát. Ez a szám az összesített kategóriák megjelenéséhez képest 42%.

A főkategóriák arányainak megoszlását tovább analizálva azt tapasztaltuk, hogy a főkategóriák egészének előfordulását 348 db (100%) figyelembe véve, a legnagyobb számban képviselt főkategória mellett a *Czövek Erna a zenepedagógus szakember* kategória 76 db (21,8%) megjelenése emelkedik ki. A *Zeneoktatási környezet a XX. század derekán* elnevezésű kategória az összesített eredményekhez képest szignifikánsan kevesebb, csupán

¹⁸⁶ A tartalmi főkategória nem került azonosításra a kolléga elnevezésű dokumentumcsoport Int_1_kolléga és Int_2_kolléga munkanevű dokumentumaiban.

23 darab (6,6%) megjelenést képvisel a szövegtörzs hat dokumentumában¹⁸⁷. Ezen túlmenően *Czövek Erna, mint ember* összesen 44 db (12,6%), *Czövek Erna a tananyagreform* 35 db (10,1%), *Czövek Erna zenepedagógusi célkitűzései* 24 db (6,9%) számban reprezentálják a további három főkategóriát.

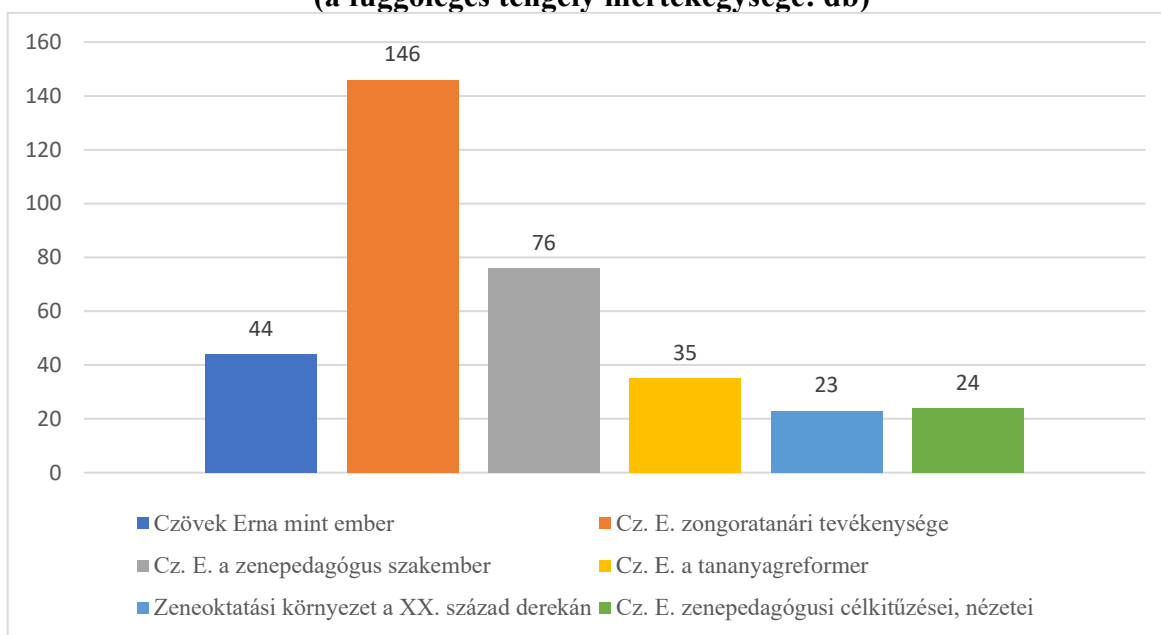
Külön-külön a *növendékek* és *kollégák* elnevezésű dokumentumcsoportokat is megvizsgáltuk, ahol hasonló tendencia mutatkozott, ugyanis a *Czövek Erna zongoratanári tevékenységei* és a *Czövek Erna a zenepedagógus szakember* elnevezésű főkategóriák markáns dominanciái rajzolódnak ki. Ezen kívül a *Czövek Erna, mint ember* elnevezésű főkategória kategorizálásának eredménye szignifikánsan megmutatkozik. Ezzel szemben a *növendékek* elnevezésű dokumentumcsoport interjúátirataiban a *Zeneoktatási környezet a XX. század derekán* egyáltalán nem reprezentált.

Összegzésképpen elmondható, hogy a kódolási eredmények és a főkategóriák előfordulásának összesített adatai és arányai által kapott kvantitatív adatok egyaránt körvonalazzák Czövek Erna pályáivének meghatározó motívumait: a *zongoratanár*, a *zenepedagógus szakember*, a *tananyagreform* és *publicista*, ezen kívül *Czövek Erna személyiségjegyeinek* azonosítását is támogatják. (lásd 1. diagram)

A főkategóriák átfogó kvantitatív vizsgálati eredményeit a *IX. Mellékletek* című fejezet 13. sz. melléklete összesíti. Az ábra adatai tartalmazzák a különböző dokumentumcsoportokban megjelenő főkategóriák reprezentációját. Ezen túlmenően a *IX. Mellékletek* című fejezet 9. és 13. sz. mellékletei megjelenítik a főkategóriák dokumentumcsoportokon belüli megoszlási arányát és előfordulását.

¹⁸⁷ A tartalmi főkategória a kolléga elnevezésű dokumentumcsoport Int_1_kolléga és Int_2_kolléga Int_3_kolléga, Int_5_kolléga Int_6_kolléga Int_7_kolléga munkanevű dokumentumaiban reprezentált.

**1. diagram – Főkategóriák megjelenésének aránya a vizsgálati mintában
(a függőleges tengely mértékegysége: db)**

(Forrás: saját szerkesztés)

IV.7. A fő- és alkategóriák kvantitatív és kvalitatív vizsgálatának eredményei

A főkategóriák elemzésével kapcsolatos kvantitatív adatok megjelenítését követően a főkategóriák és a hozzájuk kapcsolódó alkategóriák további szisztematikus elemzésére helyeztük a hangsúlyt. Ennek következtében először az alkategóriák kvantitatív irányú vizsgálatát helyeztük fókuszba, majd ezt követően célzottan a különböző fő- és alkategóriákhoz (kódokhoz) rendelt szövegszegmensek kvalitatív irányú munkafázisai következtek. Az elemzés ezen szakaszában az alkategóriákhoz rendelt szövegszegmensek tartalmi vizsgálatával, valamint a szöveges adatok értelmezésével a főkategóriák által meghatározott tematikus csomópontok mentén „*a jelen horizontjából feltáruló múlt*” (GYÁNI, 2007: 159) feltárására koncentráltunk. A feldolgozás ezen szakaszában az alkategóriák kódolt szegmenseinek többszöri átolvasásával és értelmezésével Czövek Erna életeseményeinek a főkategóriák mentén történő felépítésére tettünk kísérletet. A személyiség és élettörténet együttes kiegészítését a narratív adatok alapján Czövek emberi alakja felől közelítettük meg, majd ezt követően haladtunk tanári, pedagógusi, valamint a közéletben betöltött szerepei felé és rajzoltuk meg zeneoktatási nézeteit.

IV.7.1. Czövek Erna, mint ember – 1. főkategória

A vizsgálati minta összesen 14 interjúátiratának kódolása után megfigyelhető, hogy a *kollégák* elnevezésű dokumentumcsoport szövegszegmenseiben nagyobb arányban találhatók *Czövek Erna, mint ember* tartalmi főkategóriáinak jellemzői. Ha a két alkategória (*család* és *személyiségjegyek*) szerinti bontásban vizsgáljuk e megoszlást, akkor azt tapasztaljuk, hogy hasonló tendencia mutatkozik. Az alkategóriák arányát tekintve azonban a *személyiségjegyek* elnevezésű alkategória dominanciája rajzolódik ki. (lásd 12. táblázat)

12. táblázat – Czövek Erna, mint ember fő- és alkategóriák megjelenésének megoszlása

	Kolléga dokumentumcsoport	Növendék dokumentumcsoport
Czövek Erna, mint ember főkategória reprezentációja	26 db	18 db
Család 1. alkategória reprezentációja	12 db	5 db
Személyiségjegyek 1. alkategória reprezentációja	14 db	13 db

(Forrás: saját szerkesztés)

A *család* elnevezésű kódolt szegmensek tartalmi elemeit vizsgálva Czövek Erna magánéletéről kevés információ manifesztálódott, azonban markánsan kirajzolódik a család hiánya utáni vágyódás, amit gyermeke korai elvesztése és házasságának megromlása okozott. Gyermekének elvesztéséről és egykor szeretett férjéről csupán kevés emberrel, a legszorosabb barátaival osztott meg információkat. Czövek tragikus veszteséggel járó személyes gyászát a válaszadók úgy érzékelték, hogy „*a fia halála után soha nem ment el temetésre és a temetőbe.*”¹⁸⁸ Saját gyermekének elvesztése után, „*mindig a gyerekek után vágyódott.*”¹⁸⁹ Ezen kívül megromlott házassága és férjének elvesztése mindvégig szomorúsággal töltötte el. Az Erdélyből származott Czövek Erna család utáni vágyódását a szűk és kiterjedt családi közösséggel történő kapcsolat felvétele sem enyhítette. Az egyetlen élő rokonával – az országhatáron túl élő – a vérszerinti idősebb testvérével, Margittal haláláig a földrajzi távolság ellenére is tartotta a kapcsolatot. A gyermekének elvesztése utáni űrt – szeretett fiú növendékeinek támogatásával – a *pótanya* szerepben történő anyai funkció betöltésével mérsékelte, hiszen Oberfrank Gézát és Béres Jánost *fiaként* szeretett és

¹⁸⁸ Adatközlő: Béres János.

¹⁸⁹ Uo.

támogatott. A harmonikus családhoz tartozást sokgyermekes neves zenész családok közvetlen és szoros kapcsolatával pótolta: először zongoratanárként, majd zenepedagógusként és barátként. Így került kapcsolatba Béres János, Dobszay László, Oberfrank Géza és Szokolay Sándor családjaival.

Béres János, Oberfrank Géza, majd a Szokolay család egy ideig a lakhatását is segítette és biztosította. Az élete utolsó éveiben Czövek Erna nagyon közeli emberi és szakmai kapcsolatba került Szokolayné Szesztay Sárával, aki meghatározó szerepet töltött be életében – barátjává és gondozójává vált.

Czövek Erna *személyiségjegyek alkategóriát* reprezentáló szövegszegmensekben a válaszadók megemlítik az egyszerűséget és zártságot, amelyek egyaránt megjelenítik az aktor belső és külső tulajdonságait. Az adatközlők jellegzetes egyenes frizurával, alacsony, vékony és törékeny emberként rajzolják meg a zenepedagógust, aki a kornak megfelelő egyszerű puritán öltözetben – nem nagyon adva a külsőségekre, nem törődve a divattal – jelent meg. Öltözködésére az egyszerűség és nem a csillogás vagy a színek voltak a jellemzők. Vékony, inkább halk emberi hangjából az őszinteség és természetes emberség sugárzott, de a határozottság mindvégig érződött. Hitélete a mindennapjai része volt, átsegítette a tragikus veszteségein, nehéz életeseményein, erőt adott szakmai hivatásához a sokrétű zenepedagógiai feladatok és célkitűzések megvalósításához.

Czövek az „*érzelmeit nem nagyon mutatta ki*”¹⁹⁰, de az adott helyzetnek megfelelően ezt metakommunikációval jelezte és „*egy apró pici mosoly látszott az arcán.*”¹⁹¹ Az emberi kapcsolatokban baráti viszonyt ápolt mindenkivel. Egykori kollégái emlékeiben az odafigyelő magatartását és mindenkire kiterjedő figyelmét, ezen túlmenően a jószívűség jellemzőit hangsúlyozzák, továbbá azt, hogy személyisége minden nagyképűségtől távol állt. A munkahelyen és szakmai feladatok elvégzésében egyszerre volt szigorú és következetes. Kollégáit mindig segítette, a feladatok kijelölésénél „*mindig nagyon kedvesen, de egyértelműen fogalmazott és soha nem volt bántó.*”¹⁹²

IV.7.2. Czövek Erna zongoratanári tevékenységei – 2. főkategória

A Czövek Erna zongoratanári tevékenységei elnevezésű főkategória reprezentációja a teljes vizsgálati mintában a leggazdagabb. A két dokumentumcsoport 12 dokumentumában

¹⁹⁰ Adatközlő: Szabó Orsolya.

¹⁹¹ Adatközlő: Sutarski Konrádné.

¹⁹² Adatközlő: Szatmári László.

azonosítottuk (146 db) a tartalmi főkategória kritériumában megfogalmazottakat. (lásd 13. táblázat)

13. táblázat – Czövek Erna zongoratanári tevékenységei fő- és 1. számú alkategóriák megjelenésének megoszlása

	Kolléga dokumentumcsoport	Növendék dokumentumcsoport
Czövek Erna zongoratanári tevékenységei főkategória reprezentációja	28 db	118 db
Módszertani repertoár 1. számú alkategória reprezentációja	9 db	79 db
Növendékek 1. számú alkategória reprezentációja	8 db	14 db
Tanár-diák-szülő kapcsolat 1. számú alkategória reprezentációja	4 db	40 db
Tehetséggondozás 1. számú alkategória reprezentációja	8 db	19 db

(Forrás: saját szerkesztés)

A dokumentumcsoportok közül a *növendékek* elnevezésű adatkorpusz minden egyes interjúátiratában (7 db) egyértelműen kitűnik a *2. főkategória* túlsúlya. Ennek következtében ezen dokumentumcsoport alkategóriáiban megjelenő kódolt szegmensek száma is láthatóan nagyobb számú (118 db). A *kollégák* elnevezésű dokumentumcsoport esetében a főkategória előfordulása jelentősen kisebb számú (28 db), százalékosan 19,17%.

Ezen főkategóriánál többszintű alkategória rendszer került kialakításra. Az 1. számú alkategóriák: *módszertani repertoár*, *növendékek*, *tanár-diák-szülő kapcsolat*, *tehetséggondozás*. A *módszertani repertoár* elnevezésű alkategóriának 2. szintű alkategóriáit is létrehoztuk, amely lehetőséget teremtett a tartalmi alkategória további árnyalására: *anyagválasztás*, *zeneművek kidolgozása*, *hangképzés*, *technikaképzés*, *motiváció a tanórán* megnevezéssel. A fő- és alkategóriák teljes kódolását követően a vizuális megjelenítését a MAXQDA™ Plus 2022 szoftver Code Matrix Browser funkciójával végeztük el. (lásd a IX. *Mellékletek* című fejezet 11. sz. melléklete)

Az adatkorpusz szövegszegmensei igazolják, hogy Czövek Erna sokrétű közéleti és zenepedagógiai tevékenységei között a zongoratanítás központi szerepet játszott, ami egész

szakmai életútját végigkísérte. Ezen tevékenység gyakorlati megvalósulásáról legpontosabban egykori tanítványai tudósítanak, akik az egyszemélyes hangszeres oktatásnak köszönhetően elsajátították és kipróbálták módszereit, beleláttak és megtapasztalták tanári tevékenységének sajátosságait, ezen kívül közvetlen baráti kapcsolatba kerültek a pedagógussal. Czövek Erna több évtizedes zongoratanári működése alatt számos kiemelkedő zenei képességű növendékkel foglalkozott, akiknek pályáját az első hangszerrel való találkozástól a továbbtanulással járó kérdések megválaszolásán át a felvételi meghallgatásig segítette. Közülük többen a közép- és felsőfokú zenei tanulmányaik befejeztével az előadóművészi és pedagógiai hivatást választották, vagy a zenei élet különböző szektoraiban helyezkedtek el.

Az elismert zongoratanár egykori növendékei mesterük egyik szakmai ismertetőjegyeként az „*alaposságot*”¹⁹³ fogalmazták meg és olyan pedagógus képét írták le, aki tanóráira mindig lelkiismeretesen készült és tervezetten állította össze a tanítványaival elsajátítandó zenei ismeretanyagot. A kezdők tanításánál ügyelt a fokozatosságra és az elméleti, valamint technikai ismeretek együttes elsajátítására. A zenei repertoárt elsősorban magyar szerzők műveire építette, különösen szívesen tanította Szokolay Sándor kezdők számára készült karakterdarabjait, amelyek közül több saját kottái számára személyes felkérésére születtek.

A tanórákon felhasználta „*Zongoraiskola*” elnevezésű saját szerkesztésű kottakiadványait (CZÖVEK, 1946, 1953, 1957b, 1966b, 1969b), amelybe adaptálta gazdag és széleskörű szakmódszertani ismeretanyagát. Növendékei repertoárismeretét fokról-fokra építette fel, J. S. Bach kis táncjátékeitől R. Schumann Jugend albumán (Op. 68) át, M. Clementi és D. Cimarosa Szonátáin keresztül eljutva Bartók Béla Mikrokozmoszáig és megcélózva a XX. század kortárs magyar zeneszerzőinek karakterdarabjait. Az anyagválasztásnál elsődleges szempontja volt, hogy a tanuló érdeklődésének megfelelő anyagot kínáljon, mindig felajánlva a választás lehetőségét. A tananyag összeállításánál különös figyelmet fordított a tanári nyomás elkerülésére, mindig „*jó ízléssel választotta ki a zeneműveket, amit egyes növendékeknek tanított.*”¹⁹⁴

Az adatközlők számára a zongoratanárról olyan kép maradt fenn, aki a zeneművek kidolgozásánál „*mindig a zenéből indult ki*”¹⁹⁵ és a maximális kidolgozásra törekedett. A népzenei anyagra épített karakterdarabok elsajátításánál fontosnak tartotta a zenei anyag

¹⁹³ Adatközlő: Szabó Orsolya.

¹⁹⁴ Uo.

¹⁹⁵ Adatközlő: Csalog Benedek.

eredetének és a népdal szövegének az ismeretét, sőt ezen túlmenően a zenemű relatív szolmizációval énekhangon történő megszólaltatását is megkövetelte. Tanítványait a nagyvonalúságra biztatta, hiszen „*neki a muzsikálás volt a fontos.*”¹⁹⁶

Tanári tevékenységeiben „*a rend jellemezte, növendékeinek a zenében való rend szépségét tanította*”¹⁹⁷. Ezen kívül tanulóit arra ösztönözte, hogy „*hallgassák a zene szépségét a formálásban, frazírozásban, artikulációban és mindabban, ami a zene karakterét kifejezi.*”¹⁹⁸

A zeneművek kidolgozását és elsajátítását tanítványainál különböző módon segítette: hangfelvételeket mutatott elismert karmesterektől, a zeneművek részleteinek kidolgozásához pozitív tennivalókat fogalmazott meg, „*a pici kis kezével a formálást mutatta meg.*”¹⁹⁹ Az emberi énekhangra gyakran épített, növendékeinek „*azt mondta, hogy amikor egy tartalmat elő kell adni, most itt énekeljen a kezed.*”²⁰⁰ Az elméleti ismeretek elsajátítására egyaránt figyelmet fordított zongoraóráin, ugyanis tanulóinak „*a zenei kifejezéseket és zenei műszavakat memorizálni kellett pl. adagio, rubato*”.²⁰¹

Czövek egykori növendékei úgy emlékeznek, hogy a tanári tevékenységeiben a tudatos hangképzés iránti igényt rendkívül fontosnak tartotta, ami együtt járt a zenei hang megszólaltatásakor az éneklő játék kialakításával. A tanulási folyamat során kiemelt fejlesztési törekvés volt számára a hangzás szépségéből való kiindulás, valamint a megszólaltatandó zongorahang elképzelése. Czövek a technikaképzés tudatos tanórai alkalmazását kevésbé tartotta fontosnak. A zongoraórák csekély részét használta skálázásra, technikai készségfejlesztő gyakorlatok megalapozására. „*Nagyon kevés Czerny volt, ujjgyakorlatokat nem használt, mindenkit a saját alkatának megfelelően tanított.*”²⁰² Tanóráin növendékeinek „*nagyon ritkán mutatott*”²⁰³, inkább „*érzeteket próbált átadni*”²⁰⁴, és énekelt. „*Hagyta a növendéket, hogy maga keresse az útját*”²⁰⁵, tanulási útjukat nem szabályozta.

A zongoraóráin a barátságos és felszabadult tanórai légkör kialakítására törekedett. Ő maga is a tanórai helyzetnek megfelelően „*mindig jókat nevetett, felszabadult volt az egész*

¹⁹⁶ Adatközlő: Dobszay Ágnes.

¹⁹⁷ Adatközlő: Szokolay Gergely.

¹⁹⁸ Uo.

¹⁹⁹ Adatközlő: Szabó Orsolya.

²⁰⁰ Uo.

²⁰¹ Uo.

²⁰² Adatközlő: Csalog Benedek.

²⁰³ Adatközlő: Oberfrank Péter.

²⁰⁴ Uo.

²⁰⁵ Adatközlő: Oberfrank Péter.

dolog”.²⁰⁶ „Távol állt tőle a jutalmazás bármilyen formája”²⁰⁷, motivációs eszközei között nem használt jutalmazásra külső tárgyi eszközöket, hanem a tanulók megismerésére és az egymással történő motiválására törekedett. Ezen kívül a megerősítés és példamutatás pozitív hatásmechanizmusaira épített. Az interjúk alapján tanítványai Czöveket tanári szerepben kedvelték, mert „mindig volt bátorító és konstruktív javaslata.”²⁰⁸ Czövek felismerte a tanulók sajátosságait és „nagyon élvezte azt, ha valaki önálló egyéniség és váratlan dolgokat csinál.”²⁰⁹ Ezen kívül „a gyerekeknek teret adott, ő csak eligazított néhány dologgal. Hagyta, hogy a növendék fogalmazza meg azt a formát, azt a hangszínt. Szerette a tehetséget, az egyéni megoldásokat.”²¹⁰

Személyes kapcsolatainak köszönhetően növendékeinek gyakran előjátzást szervezett vezető szakembereknél (Szabó Ferenc, Oberfrank Géza etc.). Tanítványai szerint Czövek különböző módon törekedett a tanulási attitűdük növelésére, aminek egyik formájaként nagy előadók lemezfelvételeit mutatta meg növendékeinek: „egy-egy lemez, koncert vagy rádióadás kitárgyalása különleges élmény volt vele.”²¹¹

Az interjúrészletek vizsgálata alapján Czövek növendékei tanulási eredményességeinek növelésére használt leggyakoribb módszerei: dicsérő szavak használata, valamint tanári lelkesedésével és kíváncsiságával inspirálta tanulóit, ezen kívül mindig kihívást jelentő feladatokat adott tanóráin. Tanítványai készületlenségére nem tekintélyelvű módon büntetéssel és leszidással reagált, hanem pedagógiai kommunikációjában az elmaradás okának feltárására helyezte a hangsúlyt. „Ő nem bántott, ő nem kritizált, ő szeretett! Azt, hogy „megszídlak”, ő nem ismerte.”²¹² Zongoraóráin fontos pedagógiai célként jelent meg, hogy „kedvet akart a zenéléshez csinálni”.²¹³

Czövek Erna tanítványai között számos zenész család – Szokolay, Dobszay, Oberfrank, Béres – gyermekével találkozhatunk, de egykori tanítványai és kollégái egyaránt úgy gondolják, hogy „sosem kereste a sztár növendékeket.”²¹⁴ Növendékei között a fiúk dominanciája érzékelhető, ugyanis „ő igazából a fiúkat szerette tanítani.”²¹⁵ Egyik kiemelkedő tanítványa „Csalog Gábor, akit Erna néni kezdettől fogva nagyon magasra

²⁰⁶ Uo.

²⁰⁷ Adatközlő: Csalog Gábor.

²⁰⁸ Adatközlő: Szokolay Gergely.

²⁰⁹ Adatközlő: Oberfrank Péter.

²¹⁰ Adatközlő: Szabó Orsolya.

²¹¹ Adatközlő: Szokolay Gergely.

²¹² Adatközlő: Szabó Orsolya.

²¹³ Adatközlő: Dobszay Ágnes.

²¹⁴ Adatközlő: Csalog Gábor.

²¹⁵ Adatközlő: Dobszay Ágnes.

tartott.”²¹⁶ Czövek Erna felismerte, hogy az eredményes zeneoktatáshoz elengedhetetlen a tanár-diák-szülő együttműködése. Közvetlen kollégái is érzékelték az emocionális alapú tanár-diák kapcsolatot, ugyanis „*mindig nagyon kedves, kellemes jó viszonya volt a növendékeivel.*”²¹⁷ Tanítványainak „*megnyugtató háttér volt*”²¹⁸, többekkel a tanár-diák kapcsolaton túlmutató életre szóló baráti kapcsolatot alapozott meg zongoraóráin. Ennek ellenére néhány szövegszegmens azt mutatja, hogy „*egyáltalán nem volt az a dédelgetős típusú tanárnő és egy kicsit távolságtartó volt mindenkivel*”²¹⁹, azonban növendékeire nagyon odafigyelt, „*az önállóságra ösztönözve az irányításra tanította*”²²⁰ őket. Nem sokat mosolygott az órákon, de „*szeretet áradt belőle.*”²²¹ Tanítványai büszkék voltak, hogy az elismert zongoratanárnál tanulhatnak. Idejét nem sajnálva tanulói problémáit mindig meghallgatta, akik úgy érezték, hogy „*neki bármit el lehetett mesélni.*”²²² „*Növendékei lelki világa fontos része volt a tanításának.*”²²³

Zongoratanárként, majd igazgatóként is kereste a folyamatos szakmai fejlődés lehetőségét, aminek egyik módjaként szoros kapcsolatot tartott a fővárosi zeneiskolák szakmai közösségeivel. Intézményen belül kollégái növendékeire odafigyelt, meghallgatta őket, szakmai tanácsokkal látta el, több esetben szakmai kapcsolatai révén segítette a pályaválasztásukat. A kiemelt figyelmet igénylő gyerekeknél, különösen „*szerette a nehezen kezelhető gyereket*”²²⁴, ugyanis „*érezte abban azt, hogy a gyerek tehetséges, van egyénisége.*”²²⁵ Részt vett az intézmény tehetség gondozási tevékenységében, segítette a zenei tehetségígéreték azonosítását, amit igazol, hogy ösztönösen „*nagyon jó érzéke volt a tehetséges emberek kiválasztásához.*”²²⁶ Egyik kiemelt figyelmet igénylő egykori növendéke szerint „*a kiemelt képesség tudatosításával óriási önbizalmat tudott adni, de a rend szeretete egyaránt vonatkozott minden növendékére, mindig a probléma gyökerét kereste.*”²²⁷ „*Egy varázsló lehetett*”²²⁸, ugyanis a zongoraórákon növendékeiből „*kihozta a zenéhez való viszonyulást.*”²²⁹

²¹⁶ Adatközlő: Szokolay Gergely.

²¹⁷ Adatközlő: Csalog Gábor.

²¹⁸ Adatközlő: Szokolay Balázs.

²¹⁹ Adatközlő: Dobszay Ágnes.

²²⁰ Adatközlő: Szokolay Gergely.

²²¹ Adatközlő: Szokolay Balázs.

²²² Adatközlő: Oberfrank Péter.

²²³ Adatközlő: Csalog Gábor.

²²⁴ Adatközlő: Oberfrank Péter.

²²⁵ Uo.

²²⁶ Adatközlő: Béres János.

²²⁷ Adatközlő: Szokolay Gergely.

²²⁸ Adatközlő: Szokolay Balázs.

²²⁹ Uo.

IV.7.3. Czövek Erna a zenepedagógus szakember – 3. főkategória

A 3. főkategória reprezentációja a *kollégák elnevezésű* dokumentumcsoportban jól érzékelhetően magasabb számban reprezentált (62 kód). A főkategóriához 5 db 1. számú alkategóriát társítottunk: *munkahely, aktivitás, zenepedagógiai tevékenységek, ismertség és szakmai kapcsolatok* elnevezéssel. (lásd 14. táblázat) Ezt követően az alkategóriákhoz kódolt szegmensek számát is összegeztük, ami alapján három alkategória kiemelését tartottuk fontosnak azok nagyobb számú képvisellete miatt: *munkahely* 20 kód; *aktivitás* 16 kód; *ismertség* 15 kód. A *szakmai kapcsolatok* elnevezésű alkategória a növendékek dokumentumcsoportban nagyobb arányban fejezi ki a kategória hangsúlyos előfordulását. Két alkategória tekintetében a *munkahely* és *zenepedagógiai tevékenységeknél* tudatosan tovább bővítettük az alkategóriákat, azért, hogy még árnyaltabb képet kapjunk a főkategóriában megjelölt tevékenységekről.

14. táblázat - Czövek Erna a zenepedagógus szakember fő- és 1. számú alkategóriák megjelenésének megoszlása

	Kolléga dokumentumcsoport	Növendék dokumentumcsoport
Czövek Erna a zenepedagógus szakember reprezentációja	62 db	14 db
Munkahely 1. számú alkategória reprezentációja	20 db	4 db
Aktivitás 1. számú alkategória reprezentációja	16 db	2 db
Zenepedagógiai tevékenység 1. számú alkategória reprezentációja	12 db	3 db
Ismertség 1. számú alkategória reprezentációja	15 db	3 db
Szakmai kapcsolatok 1. számú alkategória reprezentációja	12 db	5 db

(Forrás: saját szerkesztés)

Az adatközlők Czövek Erna munkakörei között több feladatot is leírnak, amelyekben dominánsan jelenik meg az életútját hangsúlyosan végigkísérő zongoratanári tevékenysége. A teljes adatkörpusz szövegszegmensei igazolják, hogy az aktor egész életét a tanításnak áldozta. Ezen kívül bekapcsolódott a zongora- és szolfézstanároknak szervezett továbbképzések keretében tudásmegosztó feladatokba. A pedagógiai hivatáson túlmenően a VKM zenei előadója és különböző zenepedagógiai folyóiratok szerkesztőjeként is aktívan dolgozott. Ezen feladatokban fiatalabb kollégáit segítette, emlékeikben Czövek úgy maradt

fenn, hogy „*ha valami kérdés merült fel, akkor mindig számíthattunk az ő véleményére. Arra a véleményre lehetett támaszkodni.*”²³⁰

1950 és 1952 között Czövek tanulmányi igazgatóhelyettesi megbízatást és zongoratanári tevékenységet látott el az Állami Zenei Gimnázium – „Erkel Ferenc” elnevezésű telephelyén. Munkahelyi feladatai közé tartozott – a zongoratanári feladatain kívül – a felvételi vizsgák megszervezése és az intézmény működéséhez kapcsolódó egyéb adminisztrációs teendők ellátása. Ezt követően 1952 szeptemberétől 1961-es nyugdíjazásáig az 1. sz. Körzeti Zeneiskola igazgatója, majd rövid megszakítással (1971-1975) egészen haláláig – óraadóként – az intézmény tanára maradt. 1961-ben Budakeszire költözött és arra készült, hogy nyugdíjas alkotó éveit alatt az ottani munkaközösség zongoratanáraként tovább dolgozzon, ami nem valósulhatott meg.

Igazgatóként az 1. számú körzeti zeneiskola tantestületét kiváló pedagógiai érzékkel formálta, „*olyan kollégákat kért fel és hozott a tanári közösségbe, akikkel hasonló nyelvet beszélt.*”²³¹ Így került tantestületébe a teljesség igénye nélkül Béres János, Papp Lajos, Oberfrank Géza, Szokolay Sándor és Dobszay László, akiket „*nagyon sokra és nagyra tartott.*”²³²

Az adatközlők szerint Czövek Erna mindig „*munkaközpontú volt*”²³³, még 70 évesen is abszolút életerősen végezte munkahelyi kötelezettségeit és „*az utolsó években sem volt elfáradva.*”²³⁴ Különböző szakmai rendezvényeken hallgatóként és előadóként is aktívan közreműködött, a meghirdetett előadásai népszerűek voltak az aktív, újjátásra nyitott zenetanárok körében. Kollégái emlékeiben Czövek zenepedagógusi tevékenységeiben „*a zenének arra az összehatására buzdított és figyelmeztetett és irányított, ami a zenének azokat a mélységeit és tartalmait jelentette elsősorban, amelyek az emberi tudatot értékesebbé tették.*”²³⁵

Czövek Erna figyelmet fordított tantestületének eredményességi és minőségi munkájának mutatóira, amit tovább serkentett a „*Czövek klub*” elnevezésű zenepedagógiai alkotóműhely létrehozásával.²³⁶ Ezeken a szakmai tudásmegosztó találkozásokon egyaránt lehetőséget

²³⁰ Adatközlő: Szatmári László.

²³¹ Adatközlő: Szabó Orsolya.

²³² Adatközlő: Szatmári László.

²³³ Adatközlő: Szabó Orsolya.

²³⁴ Adatközlő: Kapitány Katalin.

²³⁵ Adatközlő: Szatmári László.

²³⁶ Adatközlő: Béres János.

teremtett tanári konzultációkra, valamint komoly pedagógiai diskurzusokra, ahol esetleges konfliktus vagy vita esetén „*Czövek Erna mindig elboronálta a dolgokat.*”²³⁷

Ismerői emlékeiben maradandót alkotott fővárosi és országos szinteken is, ugyanis „*ő egymaga teremtett egy egész mozgalmat, hangszeres mozgalmat. Megépítette a zeneiskolai kerületi szervezeteket.*”²³⁸ 1975-ben kiadott népszerű módszertani kiadványát – *Emberközpontú zenetanítás* – több nyelvre is lefordították, ezen túlmenően zenepedagógiai folyóiratokban megjelent írásaival és zenetanítást segítő kottakiadványaival hozzájárult a zenepedagógiai gondolkodás elmozdulásához. Az 1950-es évekre Czövek Erna nevét már mindenki ismerte, gyerekek és pedagógusok egyaránt, ugyanis „*a zongoratanítás elismert szakembere volt*”²³⁹, ezen kívül szakmai körökben a fővárosban és országosan is ismertté vált, véleményét kollégái meghallgatták, megfogadták. Ezt bizonyította az is, hogy neves zenészcsaládok is rábízta saját gyermekeik zenei nevelését, ugyanis a legjobb tanárnak, a legjobb muzsikusnak gondolták. „*Szokolay Sándor mondta, hogy a legjobb tanár, a legjobb muzsikus.*”²⁴⁰ Növendékei emlékeiben „*Erna néni egy nagy személyiség volt.*”²⁴¹

Nagyon jó szakmai kapcsolatot ápolt a kortárs zeneszerzőkkel, valamint folyamatos volt az együttműködése a Zeneakadémia professzionális vezetőtanáraival. A saját szakmai fejlődése érdekében figyelemmel követte a szakmai változásokat, nyitott volt a folyamatos tanulásra. A Fővárosi Zeneiskola Szervezet központi igazgatójával, Irsai Verával harmonikusan együttműködött. Czövek szakmai kapcsolatait a válaszadók úgy írják le, hogy „*olyan kollégák voltak a barátai, akiktől tovább lehetett lépni.*”²⁴² Pályatársait mindig érdeklődően figyelte és „*ha tetszett valami, amit csináltak, azt meg is mondta.*”²⁴³

IV.7.4. Czövek Erna a tananyagreform – 4. főkategória

A *Czövek Erna a tananyagreform* elnevezésű főkategóriát és a hozzá tartozó alkategóriáinak megjelenését először kvantitatív vizsgálat alá vetettük. A *kolléga* elnevezésű dokumentumcsoportban szembetűnő a főkategória reprezentációja, 74,3%. A két dokumentumcsoportban a főkategória megoszlása: *kolléga* dokumentumcsoport 74,3%; *növendék* dokumentumcsoport 25,7%. A főkategóriához egy 1. számú és 4 db 2. számú alkategóriát konstruáltunk, ami a kutatási kérdések részletesebb megválaszolását segítette.

²³⁷ Uo.

²³⁸ Adatközlő: Szabó Orsolya.

²³⁹ Adatközlő: Szatmári László.

²⁴⁰ Adatközlő: Szabó Orsolya.

²⁴¹ Adatközlő: Szokolay Balázs.

²⁴² Adatközlő: Szabó Orsolya.

²⁴³ Adatközlő: Fehér Lászlóné.

A 2. számú alkategóriák alaposabb megvizsgálása a *Használat, alkalmazás* és *Zongoraiskola elnevezésű kiadványok* érzékelhetően magasabb reprezentációját mutatják. A legalacsonyabb megjelenéssel a *Tantárgyi koncentráció* elnevezésű alkategóriát azonosítottuk, ami a teljes adatkörpuszban mindössze 1 db.

15. táblázat – Czövek Erna a tananyagreformer fő- és 1. és 2. számú alkategóriái megjelenésének megoszlása

	Kolléga dokumentumcsoport	Növendék dokumentumcsoport
Czövek Erna a tananyagreformer fő kategória reprezentációja	26 db	9 db
Zongoraiskola elnevezésű kiadványok 1. számú alkategória reprezentációja	29 db	9 db
Használat, alkalmazás 2. számú alkategória reprezentációja	15 db	5 db
Tantárgyi koncentráció 2. számú alkategória reprezentációja	1 db	-
Zeneművek a Zongoraiskola elnevezésű kiadványokban 2. számú alkategória reprezentációja	7 db	2 db
Zongoraiskola elnevezésű kiadványok felépítése 2. számú alkategória reprezentációja	9 db	3 db

(Forrás: saját szerkesztés)

Czövek Erna életútjának különböző szakaszaiban azonosíthatóak a szakmai tevékenységeivel szoros kapcsolatban álló innovatív tevékenységek, melyeknek egyik típusa a zongora tantárgyhoz kötődő tartalmi fejlesztés eredményeként keletkezett tankönyvi kiadványai. Ezek egyik típusa – a „Zongoraiskola” elnevezésű kottakiadványainak megjelenésével – egyrészt a tantárgy tanításával kapcsolatos hiányokra adott választ, másrészt egy új módszertani-tartalmi innováció elterjesztésére tett kísérletet.

1950 előtt az Országos Magyar Királyi Zeneművészeti Főiskola által meghatározott zongoratanításának kizárólagos tananyaga a Senn Irén által szerkesztett „Zongoraiskola” volt, ezért nagy váltást indukált az alkotó által közzétett kiadvány. „A Czövek iskolát a háború utáni időszakban használták, akkor jött be. Egészen a hatvanas évekig az ment.”²⁴⁴ A Czövek által szerkesztett, zeneoktatást segítő pedagógiai kiadványok hamar elterjedtek, melyeknek legfőbb ismertetőjegyei az átlátható „kottakép, tipográfia,

²⁴⁴ Adatközlő: Becht Erika.

valamint a minőségi, gondos²⁴⁵ szerkesztés. A kiadványok zenei anyagának válogatása a korábbi hangszeres oktatást segítő munkákhoz képest az interjúalanyok szerint újnak bizonyult, mivel a zenei ismeretanyag „csak magyar szerzőktől van”²⁴⁶, ami egyúttal igazolja Czövek kezdőtanítással kapcsolatos egyéni nézetét, hogy „az indulás mégiscsak magyar.”²⁴⁷ Czövek saját újítását mutató kiadványába „ma élő zenészeket is beletett és nagyon jó volt.”²⁴⁸ Az alkotó a zenei anyag összeállításánál szem előtt tartotta, hogy olyan „magyar zeneszerzőket”²⁴⁹ is bevonjon, akik gyerekekkel foglalkoztak (Dobszay László, Papp Lajos, Szokolay Sándor). Ezen kívül a kortárs zeneszerzőket tudatosan kérte fel Czövek a kottakiadványában előforduló technikai problémákhoz készítenő zeneművek elkészítésére: „fontos cél volt, hogy ne csak régi darabok legyenek, hanem friss darabok is.”²⁵⁰

A „Zongoraiskola” kiadványok tartalmi jellemzőinek erényeként egykori kollégái kiemelik, hogy „bő anyaga van, valamint elsősorban zenére összpontosít”²⁵¹, ezzel szemben hátrányaként a klasszikus és régi zene kismértékű megjelenését, valamint kevésbé változatos zenei anyagát hangsúlyozták. Az egyik válaszoló szerint a kiadvány komplexitását növelte a tantárgyi koncentráció, ugyanis „az eredeti Czövek iskolában szinte szolfézs is volt tulajdonképpen.”²⁵² További adatközlők felhívják a figyelmet arra, hogy a Czövek kiadványokban maga „a Kodály módszer is benne volt.”²⁵³

IV.7.5. Zeneoktatási környezet a XX. század derekán – 5. főkategória

Az 5. főkategória és a hozzá társított alkategóriák a vizsgálati minta dokumentumcsoportjaiban történő megjelenésének vizsgálatánál azt tapasztaltuk, hogy a kategóriák által meghatározott tartalmi kritériumok csupán a *kollégák* elnevezésű adatkörpusz hat dokumentumának 54 db kódolt szegmensében kerültek azonosításra (lásd 16. táblázat). A kutatási kérdéseket figyelembe véve a főkategóriához további két alkategóriát társítottunk *Kodály Zoltán és zenepedagógiai törekvései*, valamint *Fővárosi Zeneiskolai Szervezet* elnevezéssel. Az alkategóriák megjelenésének mennyiségi mutatóit is ellenőriztük, amely alapján a *Fővárosi Zeneiskola Szervezet* elnevezésű kategória

²⁴⁵ Adatközlő: Szabó Orsolya.

²⁴⁶ Adatközlő: Becht Erika.

²⁴⁷ Uo.

²⁴⁸ Adatközlő: Fehér Lászlóné.

²⁴⁹ Adatközlő: Túry Éva.

²⁵⁰ Adatközlő: Dobszay Ágnes.

²⁵¹ Adatközlő: Becht Erika.

²⁵² Uo.

²⁵³ Adatközlő: Fehér Lászlóné.

dominanciáját azonosítottuk (összesen: 73,91%). A markánsabb megjelenési mutatóval rendelkező *Fővárosi Zeneiskola Szervezet* alkategóriához további 2. szintű alkategóriát kapcsolunk *1. számú Körzeti Zeneiskola* elnevezéssel, aminek reprezentációja 10 db kódolt szegmens.

16. táblázat – Zeneoktatási környezet a XX. század derekán fő- és 1. számú alkategóriák megjelenésének megoszlása

	Kolléga dokumentumcsoport	Növendék dokumentumcsoport
<i>Zeneoktatási környezet a XX. század derekán főkategória</i> reprezentációja	22 db	-
<i>Kodály Zoltán és zenepedagógiai törekvései</i> 1. számú alkategória reprezentációja	5 db	-
<i>Fővárosi Zeneiskola Szervezet</i> 1. számú alkategória reprezentációja	17 db	-
<i>1. számú Körzeti Zeneiskola</i> 2. számú alkategória reprezentációja	10 db	-

(Forrás: saját szerkesztés)

Czövek Erna egész életén át tartó motivációjával figyelemmel kísérte az újító zenepedagógiai eredményeket, aminek következtében Kodály Zoltán zeneoktatási koncepciójával is megismerkedett. Szakmai munkálkodása során mindvégig kereste az újító jó gyakorlatok adaptálásának lehetőségét a hangszeres tanárok számára.

Czövek és elismert zenepedagógus kollégáinak egyik hangsúlyos eredményeként az 1950-es években a Fővárosi Zeneiskola Szervezet létrehozásával egyre több kisgyermeknek vált elérhetővé a zenetanulás, ami a megkérdezettek szerint „*egy óriási dolog volt a magyar zenetanításban.*”²⁵⁴ A Fővárosi Zeneiskola Szervezet vezetője J. Irsai Vera, igazgatóhelyettese Váczi Károly volt, akik a szervezet központjából, a Bródy Sándor utcából irányították a zenetanári közösségeket. Az intézményhez kezdetben (1952) 8 körzet tartozott, majd 1954-ben már 9 körzetre bővült a hálózat.

Az 1. számú körzethez 4 kerület tartozott: az 5., 6., 7., 14. kerület és az öreg Rákospalota. Az 1. számú körzet vezetője 1952-től Czövek Erna volt, aki „*majdnem testvéri*”²⁵⁵ – nagyon jó kapcsolatot – tartott fenn Irsai Verával, a szervezet vezetőjével. Az 1. számú Kerületi Zeneiskolához kb. 20 zenetanfolyam irányítása tartozott, melyek a

²⁵⁴ Adatközlő: Becht Erika.

²⁵⁵ Adatközlő: Kapitány Katalin.

kerületek általános iskoláiban és művelődési házaiban kerültek megszervezésre. Czövek Erna az új tanfolyamok elindításában, ezenkívül a kerületi általános iskolákkal a kapcsolatok és szervezési feladatok ellátásában számíthatott Béres János támogató segítségére. Az 1. számú kerületi Zeneiskola feladatellátási helyeit „sokszor zsúfolt iskolaépületek”²⁵⁶ jellemezték, a tantermeknek pedig „nem volt nagy felszereltsége és a fűvós hangszerek ellátottsága nagyon gyér volt.”²⁵⁷ A növendékek hangszeres ellátottságát meghatározta a szociális háttér, „ha volt pénze a szülőknek meg tudták venni a hangszert, ha nem, a zeneiskolának volt egy hangszerkészlete, amit tudtak használni egy bizonyos ideig.”²⁵⁸

Czövek Erna tanári feladatait az intézmény központi épületéből, az Andrássy út 40-ből látta el, ahol az igazgatói iroda és a hangversenyterem is az épület első emeletén kapott helyet.

Az igazgató irányítása alatt a „tanárok boldogságot éreztek”²⁵⁹ és vezetésével elindult az alapfokú művészetoktatás tantárgyainak tartalmi kidolgozása. „Itt írtuk a legtöbb tantervet, minden tanár valamilyen tantervi bizottságban benne volt.”²⁶⁰ A zenetanár pedagógusok tanítási feladataik során 20-24 növendékkel foglalkoztak egyénileg és a kötelező tanári feladataik mellett az intézmény által támogatott szakmai foglalkozásokon bővítették szakmai ismereteiket.

IV.7.6. Czövek Erna zenepedagógusi célkitűzései, nézetei – 6. főkategória

A Czövek Erna zenepedagógusi célkitűzései, nézetei elnevezésű 6. főkategóriájának 24 db kódolt szegmensét az adatkorpusz 2 dokumentumcsoportjának 9 dokumentumában²⁶¹ azonosítottuk (lásd 17. táblázat). A kódolt szegmensek aránya a két dokumentumcsoportban közel azonos (kolléga dokumentumcsoport: 54,2%; növendék dokumentumcsoport: 45,8%). Ezen főkategória további alkategória bontást nem igényelt.

²⁵⁶ Adatközlő: Béres János.

²⁵⁷ Adatközlő: Kapitány Katalin.

²⁵⁸ Uo.

²⁵⁹ Uo.

²⁶⁰ Adatközlő: Béres János.

²⁶¹ A főkategória nem reprezentált a *kollégák* dokumentumcsoport Int_5_kolléga; valamint a *növendék* dokumentumcsoport: Int_1_növendék, Int_3_növendék, Int_4_növendék, Int_5_növendék szövegekpuszaiban.

17. táblázat – Czövek Erna zenepedagógusi célkitűzései, nézeti főkategória reprezentációja

	Kolléga dokumentumcsoport	Növendék dokumentumcsoport
Czövek Erna zenepedagógusi célkitűzései, nézeti főkategória reprezentációja	13 db	11 db

(Forrás: saját szerkesztés)

Czövek Erna komplex zenepedagógiai munkásságának középpontjában *„mindig a zene állt.”*²⁶² Erre alapozta egyik fontos célkitűzését: az intézményes zeneoktatási rendszer struktúrájának kidolgozását. Ezirányú munkásságának köszönhetően *„a magyarországi zeneoktatás nagyon sokat köszönhet neki. Állandóan ezen dolgozott. Ez volt a vesszőparipája.”*²⁶³ Czövek kollégáit is arra ösztönözte és biztatta, hogy a zeneoktatást minél hamarabb el kell kezdeni és *„főleg a népzenei oktatáson keresztül próbálják ezt csinálni, hogy a gyermek minél hamarabb érezze azt, hogy zene nélkül nincs élet.”*²⁶⁴ Felismerve az alapfokú zenei repertoár bővítésének szükségességét, felvette a kapcsolatot kortárs zeneszerzőkkel, hogy *„olyan darabokat írjanak, ami gyerekek számára, szóval kicsik számára is játszható.”*²⁶⁵ Tanóráin és továbbképzésein is kirajzolódott Czövek tudatos zenetanári gondolkodása, ugyanis mindig *„a zene oldaláról közelítette meg a zongoratanulást, vagy tanítást.”* Azt vallotta, hogy *„a zenepedagógia nem szigorú dolog, hanem az egy egész képlékeny, mindig függ az adott növendéktől [...], adaptálni kell a megfelelő helyzetre.”*²⁶⁶ Félévi beszámolókon, szakmai értékeléseken kollégáit újra és újra emlékeztette, hogy *„csak semmi tudatosság”*²⁶⁷, valamint *„mindig a zene a legfontosabb.”*²⁶⁸

A megkérdezettek leírása alapján Czövek zongoraóráin a tanári szerepben nem tudást akart átadni, hanem a zenei világba akarta bevonni tanítványait, valamint egyik meghatározó tanári személyiségjegyeként a kíváncsiság manifesztálódott. *„Hagyta a gyereket, nem avatkozott bele játékába rögtön az elején, hanem hagyta, hogy csinálja a saját elképzelését érzése szerint.”*²⁶⁹ Sajátos látásmódjával és inspiratív tanári attitűdjével hozzájárult a növendékei egyéniségének kibontakoztatásához, ami tanítványai emlékeiben úgy

²⁶² Adatközlő: Szatmári László.

²⁶³ Adatközlő: Béres János.

²⁶⁴ Adatközlő: Kapitány Katalin.

²⁶⁵ Adatközlő: Becht Erika.

²⁶⁶ Adatközlő: Szabó Orsolya.

²⁶⁷ Adatközlő: Túry Éva.

²⁶⁸ Adatközlő: Sutarski Konrádné.

²⁶⁹ Adatközlő: Szabó Orsolya.

összegződik, hogy „ő a zenére tanított”²⁷⁰ és „ő arra tette a hangsúlyt, hogy formálni kell tudni megtanulni és nem is nagyon izgatta a mindenfajta ujjazati dolog.”²⁷¹ Tanítványainak komplex zenetanári mintát mutatott és személelmódot adott át: „nem elég csak pedagógusnak lenni, mert mi a zenével foglalkozunk és a zene az művészet és ilyen módon mi művészetet tanítunk. A zenepedagógia is művészet.”²⁷²

IV.8. Összegzés

Czövek szakmai munkásságát, valamint emberi személyiségjegyeit – az elemzés különböző területein egyaránt megjelenő mennyiségi és minőségi adatokat – górcső alá vevő kvalitatív tartalomelemző vizsgálattal sem kaphattunk teljesen átfogó képet, csupán az életpálya egy meghatározott szakaszára – az emberi emlékezet határai miatt, csak az 1950 utáni évekre – koncentrálnhattunk. Az egykori tanítványokkal és kollégákkal készített interjúk átiratain végzett kvalitatív tartalomelemző vizsgálat alátámasztja a szakirodalmi forrásokban Czövek Ernáról megrajzolt haladó szellemiségű komplex zenepedagógus képet, akinek szerepe hozzájárult a XX. zeneoktatási reformtörekvések alakulásához. Mindemellet nélkülözhetetlen és hiánypótló forrást jelentett Czövek Erna emberi és tanári személyiségjegyeinek feltárásához, valamint sokrétű zenepedagógusi munkásságának vizsgálatához, ezen túlmenően zongoratanári tevékenysége mikrovilágának és módszertani eszköztárának megismeréséhez.

Összességében azt mondhatjuk, hogy a MAXQDA™ Plus 2022-es tartalomelemző szoftverre alapozott, valamint a deduktív és induktív fajta kódolási logikával elvégzett kvalitatív tartalomelemző vizsgálat során nyert adatok hozzájárultak a kutatási kérdések és a kitűzött célok eléréséhez. Az elemzés manifeszt eredményei alátámasztják a Czövek Erna életútjában megjelenő tevékenységek dimenzióinak sokrétűségét, valamint további kvalitatív eredményekkel járulnak hozzá Czövek zongoratanári és a zenepedagógus társadalomban betöltött szerepének azonosításához.

²⁷⁰ Adatközlő: Uo.

²⁷¹ Adatközlő: Uo.

²⁷² Adatközlő: Uo.

V. Czövek Erna szakírói tevékenységének vizsgálata

V.1. A vizsgálat célja

„Hazánkban a zeneoktatás világviszonylatban is elismerten igenfejlett, az állami zeneoktatás ebben is élen jár, s nemcsak szakmailag, de szervezeten is jól átgondolt. Mégis: az élet iramában egy percig sem állhatunk meg a lemaradás veszélye nélkül. Ami tegnap forradalmian kitűnő volt, ma még jó lehet, de holnap már biztosan jelentkeznek rajta az elöregedés jelei. [...] A zeneoktatásnak sem szabad a közismereti iskolák reformtervezetében elmaradnia.” (CZÖVEK, 1961a: 20)

A XX. századi magyar zenepedagógia kulcsfontosságú emlékei azok a szakmai folyóiratok, amelyek Czövek Erna különböző típusú közleményeinek is helyet adva a mai olvasó számára bepillantást nyújthatnak a korszak zenepedagógiai környezetébe, valamint megismertetik az újírtásra és reformokra nyitott zenetanárok módszertani gondolkodását az adott kor aktuális szakmai kérdéseiről és azok pedagógiai beágyazódásáról. Ezen kívül közvetítik azon elkötelezett zenetanárok közösségének nézeteit, akik a zenepedagógia megújításáért dolgoztak.

Jelen alfejezet egyik célja – a teljességre törekvés szándéka mellett – Czövek Erna nyomtatásban megjelent közleményeinek és publikációinak feltárása, majd azok katalogizálásával egy – valamennyi szakírói munkáját megjelenítő – komplett publikációs jegyzék létrehozása. A szakirodalmi jegyzékkel célunk, hogy elérhetővé tegyük a jelen és az utókor olvasói számára a XX. század általános zenepedagógiai és szakmódszertani alukulásáért küzdő alkotó mára kortörténeti forrásnak számító írásait.

A feltáró munkával nyert bibliográfiai adatok további vizsgálatát is fontosnak tartottuk, ezért a zenepedagógián túl a zenei élet több területén is aktív Czövek – az adott kor zenepedagógiai periodikáiban megjelent – munkáinak bibliometriai elemzését is elvégeztük, azért, hogy árnyaltabb képet kapjunk az írásos primer források mennyiségi és minőségi jellemzőiről és azok összefüggéseiről.

V.2. A vizsgálati módszer bemutatása – elméleti alapok

A vizsgálat első lépéseként – a feltáró munkánk során – Czövek Erna valamennyi lehetséges közleményének összegyűjtésére koncentráltunk. Saját forrásgyűjtésünk során több módszer alkalmazása mellett döntöttünk, ugyanis teljességre törekvő összegző munka Czövek szakírói munkásságából eddig nem készült. A kutatás végrehajtását ugyanakkor nehezítette, hogy a szükséges szakfolyóiratok példányainak többsége nehezen elérhető és a nagyobb könyvtárak állományai sem hiánytalanok²⁷³, a digitálisan elérhető periodikák²⁷⁴ feltöltése pedig még nem teljes.

A szakirodalmi forrásfeltáró munkánk során alapul vettük MOLNÁR-KOVÁCS Zsófia (2019) kutatásában használt olyan módszereket, mint a *szakirodalomlanc*²⁷⁵, *szerzőkövetés*²⁷⁶, *katalóguskínzás*²⁷⁷ és *torpedó*²⁷⁸. A különböző módszereket alkalmazó forrásfeltárással mintegy 65 rekordot számláló vizsgálati mintát nyertünk, amelynek adatait görcső alá véve a bibliográfiakészítés összeállítására törekedtünk. A rendszerező munka során mindvégig iránymutatóként szolgáltak számunkra MURÁNYI Lajos 2003-ban megjelent írásában a *bibliográfia* definíciójának árnyalt és sokrétű meghatározásai. A különböző megközelítések közül saját munkánkban az általa szintetizáltat tekintettük hangsúlyosnak, ami alapján a bibliográfia „*azt a tevékenységet jelöli – egyúttal a tevékenység eredményét, valamint az ezekről szóló ismereteket is –, amelynek során a szak- és/vagy szépirodalmat valamilyen szempont szerint számba veszik, regisztrálják, és ezeket az adatokat (leírásokat, rekordokat) valamilyen logikus szempont szerint csoportosítják,*

²⁷³ OSZK, FSZEK, LFZE Könyvtára.

²⁷⁴ Parlando zenepedagógiai folyóirat digitális archívuma: <http://www.parlando.hu/Archi-Ido.htm> [2024.02.14.]; MTA ZTI Magyar Zenei Folyóiratok Digitális Adatbázisa: http://db.zti.hu/mza_folyoirat/index.asp [2024.02.14.]

²⁷⁵ „Egy feldolgozás vagy összegző mű bibliográfiája vagy hivatkozásjegyzéke alapján elindulunk, s az újabb és újabb művek lábjegyzetei nyomán haladunk tovább. A láncot akkor érdemes megszakítani, ha új hivatkozás már nem merül fel, vagy azok egyre távolodnak a témától.” (Z. Karvalics – Zsoldos – Demmler, 1989 idézi MOLNÁR-KOVÁCS, 2019: 116)

²⁷⁶ „Amennyiben egy szakemberről köztudomású – vagy kiderül –, hogy szinte kizárólag az adott tárgykörben mélyedt el, a tőle olvasható teljes publikációs anyag átnézhető, miután – például a könyvtári szerzői katalógusok segítségével – a címek alapján többé-kevésbé felderítettük a munkásságát.” (Z. Karvalics – Zsoldos – Demmler, 1989 idézi MOLNÁR-KOVÁCS, 2019: 118)

²⁷⁷ „Mivel a könyvtári állományt többféleképpen rendezett katalógusok segítségével lehet felmérni, a választott téma szakirodalmának keresésekor minden elképzelhető címszóvariációt és katalógustípust érdemes végignézni. Mindig felbukkanhat olyan mű, amely egyébként elkerülte volna a figyelmünket.” (Z. Karvalics – Zsoldos – Demmler, 1989 idézi MOLNÁR-KOVÁCS, 2019: 118)

²⁷⁸ „A vélt lelőhelyek – pl. a szakbibliográfiában nem jelzett folyóiratok, repertóriumok, nem könyvjellegű kiadványok – szisztematikus átnézése. A „találati valószínűség” itt már nem a legnagyobb, de ha kellő idő áll rendelkezésre, és a téma jellege lehetővé teszi, mindenképpen érdemes megpróbálni.” (Z. Karvalics – Zsoldos – Demmler, 1989 idézi MOLNÁR-KOVÁCS, 2019: 119)

minden esetben valamilyen fontos, társadalmilag hasznos, többnyire tudományos cél érdekében.” (MURÁNYI, 2003: 301)

A vizsgálati mintából összeállított Czövek Erna publikációs jegyzékében kizárólag az írásos művekre koncentráltunk, amely magában foglal szakfolyóiratokban megjelent tanulmányokat és egyéb publikációkat, valamint kottakiadványaihoz készült önálló módszertani kiadványokat és a szerző zenepedagógiai monográfiáját. A jegyzék Czövek kottakiadványait nem tartalmazza (a kottakiadványokról bővebben lásd a *VI. Czövek Erna „Zongoraiskola és Zongora-Ábécé” elnevezésű tankönyvi kottáinak, valamint egyéb kottakiadványainak elemző vizsgálat*a című fejezetet).

A bibliográfiai jegyzék összeállításakor kettős rendszer kialakítására törekedtünk. Egyrészt Czövek Erna közleményeinek diakrón (megjelenési évek alapján) szisztematikus rendszerbe foglalását, másrészt a zenepedagógiai folyóiratokban megjelent írások periodikák szerinti rendszerezését határoztuk meg. A forrásfeltáró munkánk során összeállított vizsgálati minta összesen 65 tételt – 59 db folyóiratban megjelent közleményt és 6 db szakmódszertani kiadványt – foglal magában. Czövek Erna szakmai munkáiból a létrejött forrásanyag további vizsgálatát is fontosnak gondoltuk, amellyel az életmű szakírói munkáinak mennyiségi és minőségi jellemzőinek leírására tettünk kísérletet. Ezen célok teljesüléséhez a *bibliometriai elemzést* hívtuk segítségül, amely vizsgálatnak *„mindenféle publikáció tárgya lehet, ám ma tulnyomórészt a tudományos szakirodalommal foglalkoznak a vizsgálatok [...].”* (MARTON, 2003: 85) A sajátos elemzési módszer alkalmazásának lehetőségére további garanciát jelentett a módszer több mint egy évszázados múltra visszatekintő alkalmazása²⁷⁹, aminek jelen vizsgálathoz történő speciális adaptálása előrevetítte Czövek közleményeinek objektív, több szempontból vizsgálható megfigyelését és szakirodalmi munkájáról átfogó kép kialakítását. (A módszer használatáról lásd bővebben az *V.3.2. A vizsgálat területei* című alfejezetet.)

²⁷⁹ A bibliometriai vizsgálatok gyökerei egészen a XX. század elejéig nyúlnak vissza. Az első vizsgálatok Francis Joseph Cole (1872-1959) és Nellie B. Eales (1889-1989) brit zoológusok nevéhez kapcsolódnak. 1917-es kutatásukban az 1543–1860 közötti időszakból származó anatómia tárgyú dolgozatok összehasonlítására vállalkoztak. A módszer alakulását mutatja, hogy 1923-ban Edward Wyndham Hulme (1859-1951) munkájában már a „statistical bibliografy” kifejezéssel találkozhatunk. A bibliometria egyik szegmense az *idézetelemzés*, amivel kapcsolatban P. Gross és E. M. Gross 1927-ben kémiai folyóiratokat idézettség alapján rangsorolt. A bibliometria módszer matematikai statisztikai irányú fejlődése azonosítható Alfred J. Lotka (1880-1949) *„fordított eloszlás”* elnevezésű törvénye, valamint Samuel C. Bradford (1878-1948) a periodikák és a bennünk foglalt témák összefüggéseire kidolgozott matematikai képleteikben, amelyek napjainkig előremutatóak. A bibliometria „bibliometry” terminus megnevezés Alan Pritchard nevéhez fűződik, aki 1969-ben *„Statistical Bibliography or Bibliometrics”* címmel a Journal of Documentation című tudományos folyóiratban adott közre tanulmányt. (BUJDOSÓ, 1986; MARTON, 1999; HAJNAL WARD ÉS MTSAI, 2011)

V.3. A forrásgyűjtés bázisának bemutatása

V.3.1. A vizsgálat forrásai és azok lelőhelyei

Az elemző vizsgálat tárgyát képező Czövek Erna írásos munkáinak feltárásához forrásgyűjtésünk kiindulópontját a budakeszi Czövek Erna AMI archívumának forrásai képezték. Az itt őrzött Czövek Erna hagyatéki tárgyak tematikus strukturálása után az írásos emlékek (közlemények első és javított változatai, recenziók) áttekintésére, majd a nyomtatásban is megjelent elsődleges és másodlagos források azonosítására, valamint a közleményeknek helyet adó periodikák lapszámainak összegyűjtésére helyeztük a hangsúlyt. Ezen munkafázisok további meghatározó kutatási helyszíneit az OSZK, az LFZE Könyvtára, valamint a Tóth Aladár Zeneiskola Könyvtárai jelentették. Ezen kívül igénybe vettük a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Zenetudományi Intézet által létrehozott Magyar Zenei Folyóiratok Digitális Adatbázisa, az ADT, valamint a MATARKA és Hungaricana digitális adatbázisok kereső felületeinek szolgáltatásait.

A forrásgyűjtés során megállapítottuk, hogy Czövek Erna közleményei (beszámolók, kottaismertetések, recenziók, szakmódszertani tárgyú írások, tanulmányok, egyéb munkák) az életpálya meglehetősen tág időintervallumában – az 1935-től 1981-ig tartó időszak alatt – keletkeztek. E közlemények többsége tíz – zenepedagógiai írásokat megjelentető – periodikában azonosítható (bővebben lásd az *V.3.1. A forrásgyűjtés bázisának bemutatása* című alfejezetet). Az elemzés tárgyát képező forrásjegyzék kialakítása a forrásgyűjtés során összeállított bibliográfiai adatokra épült. Először a forrásjegyzék rekordjait újra és újra áttekintettük, majd olyan táblázatokba rendeztük, amelyek a bibliográfiai jellemzőket a befogadó periodika, a keletkezési idő, a terjedelem, a tematika és a típus alapján tartalmazták. Az így kapott adatok lehetővé tették a forrásjegyzék különböző szempontú rendszerezését, továbbá biztosították a gyors visszakeresés és árnyaltabb összefüggések azonosítását.

A kutatás célkitűzései között a keletkezett publikációk és közlemények teljességre törekvő összegyűjtése szerepelt, azonban a könyvtári adatbázisok hiányos állományadatai miatt (például *Magyar Zenei Szemle* 1941. I. évf. 9. sz.) nem valósulhatott meg az összes lehetséges Czövek publikációt tartalmazó zenei periodika áttekintése. Ennek ellenére mégis azt mondhatjuk, hogy a többszörösen áttekintett elsődleges primer források alapján összeállított 65 tételt tartalmazó bibliográfiai jegyzékből határozottan körvonalazódik Czövek Erna szakírói munkássága, amely biztos alapja lehet a további vizsgálatoknak.

A forrásgyűjtés után a Czövek Erna munkásságát publicistaként reprezentáló bibliográfiai tételek áttekintését helyeztük origóba. A publikációs jegyzék alapos átvizsgálása után szignifikánsan megfigyelhetővé vált, hogy az összes közlemény 90,76%-a (összesen 59 db) zenei írásokat megjelentető – különböző céllal létrejött – tíz szakmai folyóirathoz kötődik. (A részletes bibliográfiát lásd az *V.4.1. A vizsgálati eredmények bemutatása* című alfejezetben.)

Legnagyobb számban az 1959-ben indult *Parlando* zenepedagógiai folyóiratban azonosíthatók Czövek Erna munkái – összesen 28 db. Néhány évfolyam (1967, 1973, 1974) kivételével az orgánum 1959 és 1976 között megjelent lapszámaiban Czövek írásai az általános zenepedagógiai kérdések és a zongora tantárgypedagógiai problémáihoz kapcsolódnak, valamint ezeken túl a fővárosi zeneoktatás jó gyakorlatainak bemutatására is vállalkoznak.

A Czövek munkáinak helyet adó tíz orgánum általános és tartalmi felépítését tüzetesebben is megvizsgáltuk, ami segített, hogy átfogó képet kapjunk a szakmai munkákat befogadó kiadványok jellegzetességeiről és sajátosságairól, valamint a közleményeinek műfajáról. A lapok szerkezeti és tartalmi felépítésének áttekintése során azt tapasztaltuk, hogy a *Parlando* és a *Zenepedagógia* elnevezésű periodikák kivételével jellemző, hogy nem kizárólag a zenepedagógiai sajtó reprezentánsai. A folyóiratokban található szakmai írások a zeneművészethez kapcsolódó diszciplína szélesebb spektrumát képviselve magukba foglalják a zenepedagógián túl a zenetörténet, zeneelmélet, zenei ismeretterjesztés, zenekritika és hangszeres előadóművészet, valamint a zenekultúra kérdéseit is. Így a forrásbázist jelentő lapok a célközönségüknek, valamint a szerkesztők által jól körülhatárolt funkcióknak megfelelően – a szakmai és tudományos igényességre gondot fordítva – a gyakorló zenészeket, zenetanárokat, zenetudósokat, valamint ezen túlmenően a zeneműveltség és zeneművészet iránt érdeklődő közönséget egyaránt tájékoztatják és tudósítják.

A vizsgált orgánumok profiljának és színvonalának kialakítása azt mutatja, hogy markánsan megjelenik a szerkesztők szakmai érdeklődése és szakterületén szerzett tapasztalata, amelyet elkerülhetetlenül befolyásolt a II. világháború körül kialakult változó oktatási-kulturális-politikai környezet. Ennek következtében a lapok hasábjain is megmutatkozik a figyelem a nemzeti értékekre és hagyományokra, valamint az adott kor aktuális ideológiai és politikai elvárásainak megfelelően a speciális zenei szakfolyóiratokban is teret nyer a szocialista hazaszeretetre és világnézetre nevelés, továbbá a szovjet minták követésének kérdései, valamint a politikai és társadalmi események beszámolóit.

A forrásbázisban szereplő periodikák példányainak kiadása és a lapok működési idejének periódusa változó, ugyanis a bizonytalan gazdasági és politikai környezetben az orgánumok működtetését egyesületek, szakszervezetek vagy magánemberek vállalták fel. Gyakran a szerkesztési és a kiadói feladatok is egy kézben voltak, valamint a lapok előállításának költségeinek biztosításában az előfizetők markáns részt vállaltak.

V.3.2. Czövek Erna munkáit befogadó periodikák áttekintése

Énekszó (1933-1950)

1933 október 1-én a Magyar Kórus Lap és Zeneműkiadó²⁸⁰ gondozásában indult el az *Énekszó* (alcím: *Hangjegyes zenei- és énekpedagógiai folyóirat*, majd 1934 szeptemberétől *Hangjegyes ének- és zenepedagógiai folyóirat*), az iskolai énektanárokat először megszólító folyóirat. Sztankó Béla²⁸¹ a lap célkitűzéseit úgy foglalta össze, hogy „*kristályosító központja az énektanítással hivatásszerűen foglalkozók nézeteinek, állandó és éber figyelője az idevonatkozó intézkedéseknek, állapotoknak, megrögzítője a tényeknek, híradója az eseményeknek, megérzője az élő törekvések és eleven mozgalmak lüktető érverésének, összegyűjtője és közlője az énektanítás állandóan felfrissítést kívánó anyagának.*” (SZTANKÓ, 1933: 2) A szakmai folyóirat 1934 áprilisától a Magyar Énekképzők Országos Egyesületének lapjaként hat hetenként került az olvasókhhoz.

A lap főszerkesztői között Kodály Zoltán zeneszerző tanítványait találjuk: Kerényi György²⁸² és Kertész Gyula²⁸³, valamint főmunkatársai az iskolai énekpedagógiai rovatvezetője Sztankó Béla és a hangszerpedagógiai rovatvezetői Sz. Czövek Erna²⁸⁴ és Veress Sándor²⁸⁵ voltak. A II. évfolyam 1. sz. megjelenésével – 1934. szeptemberében –

²⁸⁰ A Magyar Kórus Lap és Zeneműkiadót 1930-ban alapította Bárdos Lajos és Kertész Gyula, ami 20 évig széleskörű tevékenységet folytatott. A magyar kórusművek kiadására alapított kiadó összesen 5 zenei periodikát indított el (a Magyar Kórust 1931-ben, az Énekszót 1933-ban, az Éneklő ifjúságot 1941-ben, a Zenei Szemlét 1947-ben és a Zenepedagógiát 1947-ben). A kiadó zenei hanglemezeket is megjelentetett. (BRÜCKNER, 2017)

²⁸¹ Sztankó Béla (1866-1939), zenepedagógus, zenetörténész. Az Állami Polgáriiskolai Tanárképző Zenetanára. Szakmai írásai többek között a Vasárnapi Újságban, Ország-Világban, Erdély Népeiben, a Magyar Zenetudományban, Magyar Tanítóképzőben és a Magyar Zenei szemlében jelentek meg. Ezen kívül iskolai énekeskönyvek és módszertani kötet szerkesztője. (BORONKAY, 1985: 473)

²⁸² Kerényi György (1902-1986) népzene kutató, karvezető, szerkesztő, zeneszerző, tanár. Kodály Zoltán zeneszerző tanítványa 1920-1925 között. 1934-1938 között Bartók népzene kutató munkatársa. Számos kórusmű szerzője, zenei kiadványok alkotója és szerkesztője. (KENYERES, 1994: 467)

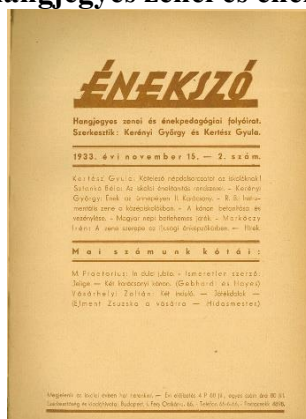
²⁸³ Kertész Gyula (1900-1967) zeneszerző, tanár. Kodály Zoltán tanítványa, a Magyar Kórus Lapkiadó egyik alapító tagja, az MTA Népzene kutató Csoportjának munkatársa. Az „Éneklő ifjúság” mozgalom megszervezője. (KENYERES, 1981: 388)

²⁸⁴ Itt Czövek Erna férjezett neve szerepel: Szeilerné Czövek Erna.

²⁸⁵ A rovatvezetők megnevezése először az Énekszó 1934. december 1. II. évf. 2-3. sz. belső címlapján került feltüntetésre.

hangszerpedagógiai tartalommal bővült az énekpedagógiai szakmai lapot képviselő periodika, amelyet a szerkesztők azzal indokoltak, hogy „Ének és hangszer: nem lehetnek meg egymás nélkül. Amit az egyik terén elérünk, abból gazdagodhat a másik is. Aki az egyik fajta muzsika tanításával foglalkozik, a másikat sem nélkülözheti.” (VERESS; 1934: 109)

19. kép – Énekszó, hangjegyes zenei és énekpedagógiai folyóirat

(Forrás: saját felvétel, *Énekszó*, 1933. I. évf. 2. sz.)

A speciális ének és hangszeres tantárgypedagógiai kérdéseken túl a kiadvány hasábjain az olvasók ismeretterjesztő és népszerűsítő közleményekhez juthattak zenei eseményekről, recenziókhoz új kiadványokról, valamint az elérhető kottamelléletek segítették az új hangszeres és kórusrepertoár megismerését (lásd még PETHŐ, 2020; RÉTI, 2022a). Ezen túlmenően a folyóirat előfizetőinek 1934 novemberétől minden hónap első keddjén a kiadó szemináriumi keretek között²⁸⁶ szakmai továbbképzési lehetőséget biztosított azzal a céllal, hogy „szerezzenek minél többet tudomást a zenepedagógia újabb eredményeiről, vagy kísérleteiről; akik pedig maguk is kísérleteznek, vagy éppen eredményeket értek el hozzászólhassanak a felvetett problémákhoz.” (SZEMINÁRIUM, 1934: 122)

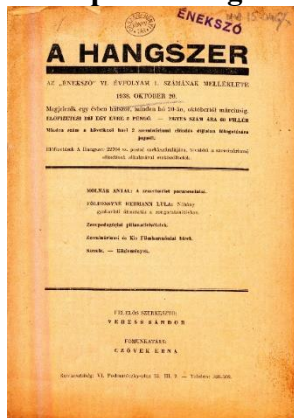
A Hangszer (1938-1939)

Az *Énekszó* elnevezésű periodika VI. évfolyam 1. számának mellékleteként 1938. október 20-án indult útjára a hangszeres zenetanárokat megcélzó, a mindösszesen 6 szám kiadását megélt folyóirat. A lap felelős szerkesztője Veress Sándor, főkunkatásra Czövek Erna, aki egyben a lap tulajdonosa és felelős kiadói feladatait is betöltötte. A szerkesztőség a lap elindítását az I. évfolyam első számának belső címlapján azzal indokolta, „hogy szükség

²⁸⁶ A szemináriumok első meghirdetését (lásd SZEMINÁRIUM, 1934: 121-122). Czövek Erna az *Énekszó* Zenepedagógiai szemináriumain *A zongoratanítás anyagának felújítása* címmel tartotta első előadását. (lásd ÉNEKSZÓ, 1934: 153)

van Magyarországon legalább egyetlen általános – nem csak énekes – zenepedagógiai lapra [...]” (BEVEZETŐ, 1938: I.) A kiadvány meghatározó erényeként megállapítható, hogy hasábjain a hangszeres tanítás elméleti és gyakorlati pedagógiai kérdéseiről rövid edukatív tanulmányok kaptak helyet (zeneesztétikáról, zenepedagógiai kísérletekről, kezdők tanításáról, népzenei nevelésről), valamint az oktatást segítő új elméleti és kottakiadványokról, továbbá a zenei élet eseményeiről szóló rovatok (beszámolók, hírek) tájékoztatták az olvasókat. A szakmai írások szerzői között Molnár Antal, Földessyné Hermann Lula, Gyulai Elemér, Horusitzky Zoltán R. Zipernovszky Mária és Czövek Erna nevével találkozhatunk.

20. kép – A Hangszer

(Forrás: saját felvétel, *A Hangszer*, 1938. 1. sz.)

A Jövő Utjain (sic!) (1926-1939)

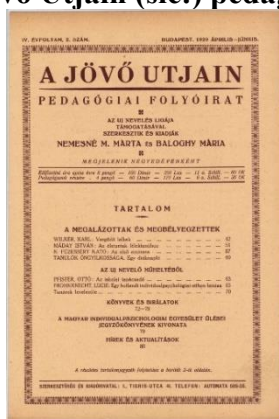
1926-ban januárjában az „Új Nevelés Liga” támogatásával került kiadásra *A Jövő Utjain* (sic!) című negyedévente megjelenő pedagógiai folyóirat. A reformpedagógiai mozgalmak eszméit magába foglaló szakmai lap szerkesztői: Nemesné Müller Márta²⁸⁷ és Baloghy Mária²⁸⁸. A pedagógia lap első számának vezércikkében Baloghy Mária ismerteti az Új nevelés liga kitűzéseit, amelynek nézetei meghatározóak a lap tematikájában: „Az Új Nevelés, szellemével a múlt nagy eszményeiben gyökerezve, a gyermek testi és lelki fejlődése törvényeinek tiszteletbentartásával akarja az ifjúságot a mai, vagy még inkább a jövő társadalmi, intellektuális és erkölcsi életre előkészíteni, hogy az saját erejéből a szellem

²⁸⁷ Nemesné Müller Márta (1883-1964) reformpedagógus, aki megalapította a Családi Iskolát, a meghatározó magyar reformpedagógiai reformiskolát Ovide Decroly belga reformpedagógus koncepciójának hatására. 1925-től az Új Nevelés Világliga tanácstagja. (MÉSZÁROS – NÉMETH – PUKÁNSZKY, 2000)

²⁸⁸ Baloghy Mária (1895-1967) reformpedagógus, középiskolai tanár, a gyárgondozónői képzés alapítója. A Családi Iskolában közösen dolgozott Nemesné Müller Mártával, ezen kívül 1930-ban alapította a Budapesti Szociális Női Iskolát, valamint 1933-ban elindította a gyárgondozónői tanfolyamot, ami a mai foglalkozás-egészségügyi szakápolói képzés elődjének tekinthető. (HIRDI, 2015)

egyetemes értékeihez felemelkedve, életével egy magasabb társadalom, erősebb nemzet és teljesebb ember kifejlését szolgálja.” (BALOGHY, 1926: 1) A szakmai folyóirat meghatározó az egyéb pedagógiai lapok között, ugyanis hasábjain a reformpedagógiai mozgalmak jeles alakjainak írásai váltak elérhetővé: Buchard Bélaváry Erzsébet, Nemesné Müller Márta, Domokos Lászlóné, Karácsony Sándor, Kornis Gyula, Imre Sándor etc. Ezen túlmenően a reformpedagógia nézeteit és jó gyakorlatait bemutató szakmai és tudományos írások, szemle-rovatok és recenziókon kívül a zenepedagógia és művészetpedagógiai munkák is helyet kaptak a periodikában. (lásd VARRÓ, 1926; R. SZENTPÁL, 1926; LÉNÁRT, 1928)

21. kép – A Jövő Utjain (sic!) pedagógiai folyóirat

(Forrás: saját felvétel, *A Jövő Utjain*. (sic!) 1929, IV. évf. 2. sz.)

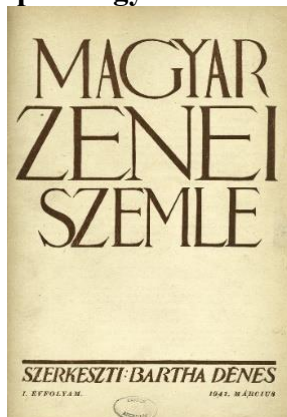
Magyar Zenei Szemle (1941-1944)

Az 1941 márciusában elindult és 4 évfolyam megjelenéséig működő *Magyar Zenei Szemle* folyóirat Bartha Dénes²⁸⁹ zenetörténész főszerkesztő nevével fémjelzett. A főszerkesztő által írt Beköszöntő arról is tájékoztat, hogy a zenei folyóirat elindítása a VKM miniszter támogatását élvezte. A szerkesztői politika alapján a lap törekvései között szerepelt, hogy a szakmai lap „ne kösse le magát előre megszabott zenei pártprogram vagy művészi irányzat mellé, hanem a tárgyilagos szemlélő pártatlanságával vizsgálja zenei életünk eseményeit és problémáit. Egyetlen programszerű követelményünk a zenei élettel szemben az, hogy igazi művészet legyen és mindenekfelett magyar legyen.” (BARTHA, 1941: 1) A korábbi szakmai periodikákhoz képest a *Magyar Zenei Szemle* profiljában helyet kaptak a változatos témájú, tudományos igénnyel készült publikációk, amelyek a hangszerpedagógia, a magyar zenetörténet, valamint a zeneesztétika eredményeire reflektáltak. Emellett a folyóirat rovatai

²⁸⁹ Bartha Dénes (1908-1993) zenetörténész. 1935-1979 között a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola tanára, 1951-től a Zenetudományi Tanszék egyik alapítója, majd tanszékvezetője. Zenetörténeti kutatásai mellett szaktudományos írásai, ismeretterjesztő előadásai és könyvei jelentősek. (BORONKAY, 1983: 128)

között megtalálhatók a könyvbírálatok, könyvszemle és folyóiratszemle, amelyek hazai és külföldi zenei munkák megjelenéséről egyaránt tájékoztattak. A lap szerkesztői elengedhetetlennek tartották az *Énekszó* és a *Hangszer* periodikák által korábban elindított elméleti és gyakorlati jellegű szakmai továbbképzések szervezését, amelyet 1941. március 12-én *Magyar Zenei Szemle Zenepedagógiai Szeminárium*a elnevezéssel indítottak újra²⁹⁰.

22. kép – Magyar Zenei Szemle

(Forrás: saját felvétel, *Magyar Zenei Szemle*, 1941. I. évf. 2. sz.)

Embernevelés (1945-1949)

A periodika 1945 szeptemberében indult az M.P.Sz.Sz. kiadásában. A havonta megjelenő szakmai lap szerkesztője Kemény Gábor²⁹¹, aki az I. évf. I. számának címlapján a lap céljaként a nemzeti fejlődést elősegítő hagyományok és egyetemes erkölcsi törvények ápolását fogalmazza meg. (KEMÉNY: 1945: 1) A szakmai lap hasábjain az olvasó általános pedagógiai és szaktárgyi területeket érintő kérdésekre kap választ, továbbá rovatai között tanulmányokat, szemle jellegű írásokat, könyv- és folyóiratismertetőket talál.

²⁹⁰ Előadó: Földessy né Hermán Lula, az előadás címe: „Bartók Béla Mikrokosmos-a (Elméleti és gyakorlati bemutatás)” (MAGYAR ZENEI SZEMLE SZEMINÁRIUMA, 1941: I)

²⁹¹ Kemény Gábor (1883-1948) Kossuth díjas pedagógus, pedagógiai szakíró. A Pedagógusok Szabad Szakszervezetének elnöke, az Embernevelés folyóirat szerkesztője. (KENYERES, 1967: 893-894)

23. kép – Embernevelés

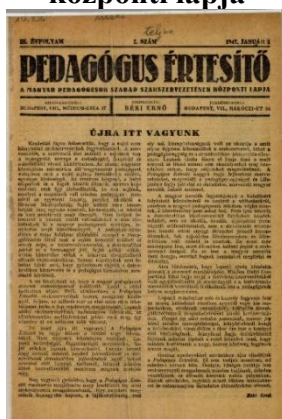

(Forrás: saját felvétel, *Embernevelés*, 1945. I. évf. 1-2. sz.)

Pedagógus Értesítő (1945-1949)

A Magyar Pedagógusok Szabad Szakszervezete által létrehozott olyan periodika, amely képvisel minden pedagógust az „*óvónőtől az egyetemi tanárig, pusztai iskolától a fővárosi iskolapalotáig.*” (BÉKI: 1947: 1) A pedagógusok szakmai fórumaként létrehozott pedagógiai folyóirat arra törekszik, hogy beszámoljon „*a magyar nevelők legjobbjainak a haladásért folytatott küzdelméről és azokról a változásokról, amelyek a magyar pedagógusok lelkében végbe mentek.*” (BÉKI: 1947: 1) A lap hasábjai tájékoztatnak a szakszervezet életéről, a pedagógusokat érintő tanügyi kérdésekről és ezen túlmenően felhívja a figyelmet kulturális eseményekre, valamint bemutat új általános és szakpedagógiai kiadványokat. A periodika főszerkesztője Béki Ernő, a pedagógus szakszervezet főtitkára.

24. kép – *Pedagógus Értesítő*, a Magyar Pedagógusok Szabad Szakszervezetének központi lapja

(Forrás: saját felvétel, *Pedagógus Értesítő*, 1947. III. évf. 1. sz.)

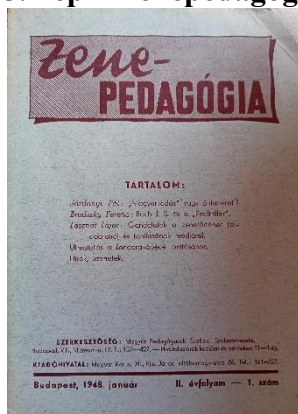
Zenepedagógia (1947-1950)

A Magyar Pedagógusok Szabad Szakszervezete Zenei Tagozatának szakmai lapjaként 1947 decemberében a Magyar Kórus kiadásában jelent meg a *Zenepedagógia* elnevezésű

folyóirat. Felelős szerkesztőként Czövek Erna, valamint a további szerkesztőbizottsági tagok között Kertész Gyula, Szávainé Demény Magda²⁹² és Szervánszky Endre²⁹³ neve jelenik meg az impresszumban.

A lap mondanivalóját tekintve Czövek Erna megfogalmazásában „*az építeni szándékozó zenepedagógusok szócsove kíván lenni. Helyet kap benne minden egészséges irányzat, sőt helyet kívánunk adni egymással ellentétes megnyilatkozásoknak is [...]*.” (CZÖVEK, 1947d: 4)

25. kép – Zenepedagógia

(Forrás: saját felvétel, *Zenepedagógia*. 1948, II. évf. 1. sz.)

Tartalmilag a folyóirat nemcsak segítette a zenepedagógia megújítási folyamatainak és eseményeinek nyomon követését, hanem tájékoztatott új kiadványok és könyvek megjelenéséről, valamint informált a hazai és külföldi zenepedagógiai eredményekről. A kiadvány nívójaként meg kell említeni, hogy a szakma meghatározó képviselői (például J.

²⁹² Szávainé Demény Magda (1909-1976) zenepedagógus. 1945-től a Fővárosi Zeneiskola Szervezet tanára, 1949-1954 között a Pedagógiai Főiskola tanársegédje. Zenei rendezvények szervezője és 1949-től a Magyar Zeneművészek Szövetségének ügyvezető titkára. Zongorapedagógiai kottakiadványok szerkesztője, zenei szakfolyóiratok írásainak szerzője, a *Zongoraoktatásunk története* című monográfia társszerzője. (BORONKAY, 1985: 435)

²⁹³ Szervánszky Endre (1911-1977) zeneszerző. Siklós Albert zeneszerzés tanítványa. 1941-1948 között a Nemzeti Zenede zeneelmélet és zeneszerzés tanára, 1949-től haláláig a Zeneművészeti Főiskola zeneszerzés tanára. Művei kórus és zenekari művek, kamaraművek, zongoradarabok. Számos művet készített pedagógiai céllal hangszeriskolák számára. (BORONKAY, 1985: 449)

Irsai Vera²⁹⁴, Járdányi Pál²⁹⁵, Takács Jenő²⁹⁶, Szabolcsi Bence²⁹⁷ etc.) publikációikban szakmai támogatást nyújtottak az olvasóknak hangszerspecifikus módszerek adaptálásához, valamint gyakorlati jellegű írásaikban megoldási javaslatot adtak technikai problémák megoldásához.

Parlando (1959-)

A *Parlando* elnevezésű szakmai lap 1959-es alapításakor a Művészeti Szakszervezetek Szövetségének zenepedagógiai tájékoztatójaként, jelenleg a Magyar Zeneművészek és Táncművészek zenepedagógiai folyóirataként működik.²⁹⁸ A szerkesztőség a lap címét az 1959-es I. évf. I. számában a következőképpen magyarázza: *a „'Parlando' arra kíván utalni, hogy a felvetődő problémák a kartársak nyilvánossága előtt, a pro és kontra vélemények meghallgatásával és közlésével kerüljenek megvitatásra.”* (BEKÖSZÖNTŐ, 1959: 1) A kiadvány indulásakor a periodika felelős szerkesztője Subik István²⁹⁹, alapító főszerkesztője Szatmári László³⁰⁰, kiknek munkáját 13 főt számláló szakmai szerkesztőbizottság segítette³⁰¹.

²⁹⁴ J. Irsai Vera (1908-1971) szakfelügyelő, zenepedagógus. 1950-1968 a Fővárosi Zeneiskola Szervezet igazgatója. Szakmai tárgyú írásai szakfolyóiratokban jelentek meg, valamint szolfézs tárgyú kiadványai meghatározóak. (BORONKAY, 1984: 224)

²⁹⁵ Járdányi Pál (1920-1966) zeneszerző, népzene kutató. Szakmai eredményei: Kossuth-díj (1944), Erkel-díj (1952, 1953). Kodály Zoltán zeneszerzés, Zathureczky Endre hegedűtanítványa. 1948-tól az MTA Népzene kutató Csoportjának munkatársa, majd 1960-tól osztályvezetője. Zenekari és szólóhangszeres művek szerzője. (BORONKAY, 1984: 236)

²⁹⁶ Takács Jenő (1902-2005) zeneszerző, zongoraművész. 1940-től a szombathelyi zeneiskola igazgatója, 1942-1948 a pécsi Konzervatórium igazgatója. (BORONKAY, 1985: 482-483)

²⁹⁷ Szabolcsi Bence (1899-1973) zenetörténész. 1945-től a Zeneművészeti Főiskola tanára. 1951-től a zenetörténet képzés vezetője. A Zenei Szemle, az Új Zenei Szemle, a Magyar Zene, a *Studia Musicologica* szerkesztőbizottságának tagja. A korszerű magyar zenetudomány megteremtőinek egyike. (BORONKAY, 1985: 429-430)

²⁹⁸ Elérhető: *Parlando* zenepedagógiai folyóirat digitális archívuma <http://www.parlando.hu/Archi-Ido.htm> [2024.02.14.]

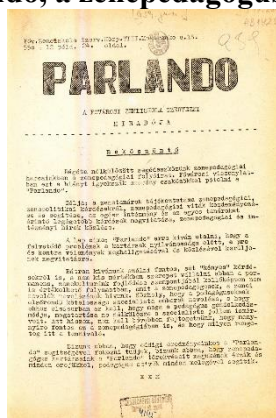
²⁹⁹ Subik István (é.n.) karnagy, a Zeneművészek Szakszervezetének titkára. (UJ VILÁG, 1954: 6)

³⁰⁰ Szatmári László (1933-) hegedűművész. Az 1959-ben indult *Parlando* elnevezésű zenepedagógia folyóirat alapító felelős szerkesztője. Az 1968-ban megalakult Kispesti Zeneiskola alapító igazgatója. (SOLYMOSI TARI, 2005)

³⁰¹ A *Parlando* zenepedagógiai folyóirat szerkesztőbizottsága többször változott, 1995-től a felelős szerkesztő Zelinka Tamás. A lap felelős kiadója: Gyimesy László, az MZTSZ alelnöke.

Lásd *Parlando* Szerkesztőbizottsága <http://www.parlando.hu/SzerkBiz.html> [2024.02.14.]

26. kép – Parlando, a zenepedagógusok tájékoztatója

(Forrás: saját felvétel, *Parlando*. 1959, I. évf. 1. sz.)

Az újonnan indult zenepedagógiai szakmai lap célkitűzéseit a szerkesztőbizottság úgy összegezte, hogy hangsúlyt fektetnek „a zenei nevelés széles körben való megvitatására” (SUBIK, 1959: 1), valamint teret biztosítanak a „különböző tapasztalatcserék által kialakult vélemények publikálására” (SUBIK, 1959: 1), továbbá bemutatják „más országok zenei eseményeit és a zenepedagógia terén elért eredményeit.” (SUBIK, 1959: 1)

A zenepedagógia periodika szerzői a zeneoktatás elismert zenetanárai, akik gyakorlati tapasztalataikat megosztva módszertani tanácsokat adtak, beszámoltak a zenei tehetséggondozásban elért eredményeikről, továbbá bemutatták jó gyakorlataikat. A folyóirat szerkesztői ezen túlmenően arra is törekedtek, hogy a rovatok között helyet kapjanak olyan közlemények, amelyek a kortárs zenével foglalkoznak, valamint beszámolnak kottakiadványokról, hanglemezekről és felvételekről. A szakmai közleményeken túl a lap tudósított a szakszervezeti eseményekről, évfordulókról és országos rendezvényekről.

Magyar Zene (1960-1981)

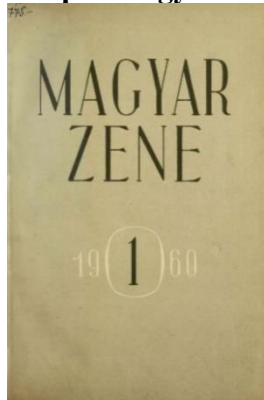
A zenei szaksajtó 1960 szeptemberében a *Magyar Zene* címmel megjelent újabb periodikával bővült, amelynek kiadói a Magyar Zeneművészek Szövetsége és a Zeneműkiadó Vállalat. A zenetudományi folyóiratként meghirdetett szakmai lap szerkesztőbizottság tagjai Szabolcsi Bence, Újfalussy József³⁰² és Maróthy János³⁰³ a felelős

³⁰² Újfalussy József (1920-2010) Kossuth- és Széchenyi-díjas zenetudós, kutatóprofesszor, rektor, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia tagja. 1955-től a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola zeneesztétika és zeneelmélet tanára, MTA Bartók archívumának munkatársa. (BORONKAY, 1985: 561)

³⁰³ Maróthy János (1925-2001) zenetörténész. 1959-ben a zenetudományok kandidátusa, 1966-ban a zenetudományok doktora címeteket szerezte meg. A Magyar Zene és a Studia Musicologica szerkesztőbizottsági tagja. (MUZSIKA, 2001)

szerkesztő Raics István³⁰⁴. Az évente hatszor megjelenő kiadvány célkitűzése „*a magyar zeneszerzés és zenetudomány*” (SÁRAI, 1960: 3) eredményeinek bemutatása és összefoglalása.

27. kép – Magyar Zene

(Forrás: saját felvétel, *Magyar Zene*. 1960, I. évf. 1. sz.)

A tudományosságot hangsúlyozó lap első számának szerzői között olyan ismert szakemberek találhatók, mint Hernádi Lajos³⁰⁵, Kroó György³⁰⁶, Molnár Antal³⁰⁷, Pernye András³⁰⁸ etc., akik szakmai tudásukkal megalapozták, hogy az új periodika „*az egész magyar zenei élet, a magyar zene igaz szószólója*” (SÁRAI, 1960: 4) legyen. A terjedelmesebb szakmai írások mellett a szemle rovatban új művek bemutatójáról, megjelenő zenei szakkönyvekről, külföldi szakmai folyóiratokban megjelent írásokról, mindemellett aktuálisan megjelent hanglemezekről olvashatók tudományos igényességgel készült összefoglalások és recenziók.

³⁰⁴ Raics István (1912-1986) költő, műfordító, zongoraművész, zenekritikus. A Bartók szövetség és a Magyar Zeneművészek Szabad Szakszervezetének titkára. A *Magyar Zene* és a *Kóta* szerkesztője. (BORONKAY, 1985: 176)

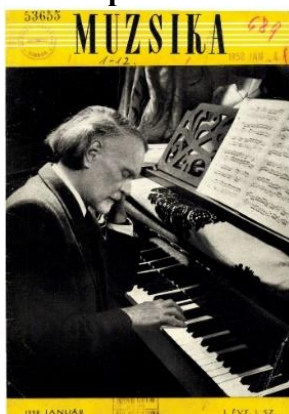
³⁰⁵ Hernádi Lajos (1906–1981) zongoraművész, tanár. 1945-1975 között a Zeneművészeti Főiskola tanára. Pedagógiai instruktív kiadványok közreadója, számos szakmódszertani munka szerzője. (BORONKAY, 1984: 167)

³⁰⁶ Kroó György (1926–1997) zenetörténész. 1961-től a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola tanára, a zenetudományok kandidátusa. A Magyar Rádióban zenei műsorok szerkesztője, szaktudományos munkák írója. (KROÓ SZÜLETÉSNAPOK, 2021)

³⁰⁷ Molnár Antal (1890–1983) zenetörténész, zeneszerző, tanár, brácsaművész. Szakmai elismerései: Baumgarten-díj (1938), Kossuth-díj (1957), kiváló művész (1970). 1912-1918 között a Székesfehérvárosi Felsőbb Zeneiskola tanára. 1919-1959 között a Zeneművészeti Főiskola tanára. (BORONKAY, 1984: 556-557)

³⁰⁸ Pernye András (1928–1980) zenetörténész, egyetemi tanár. Szakmai munkáját 1975-ben Erkel Ferenc díjjal jutalmazták. 1965-től a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola zenetörténet, zeneelmélet tanára. A *Magyar Nemzet* kritikusa, a Magyar Rádió jazztörténeti sorozatának szerkesztője. (BORONKAY, 1985: 103)

28. kép - Muzsika

(Forrás: saját felvétel, *Muzsika*. 1958, I. évf. 1. sz.)

1958 decemberében Kodály Zoltán születésnapjának köszöntésére indult el *Muzsika* elnevezéssel egy olyan periodika, amely „nemcsak a kevesekhez, a szakmabeliekhez akar szólni, hanem mindenkire. Nem csupán a magyar zenei életnek szándékozik szerény kereteihez mért tükre lenni, hanem az egész világ jó muzsikájának is.” (ASZTALOS, 1958: 2) A képes zenei folyóirat az impresszum alapján 1958-ban a Lapkiadó Vállalat kiadásában, Asztalos Sándor³⁰⁹ főszerkesztésében került forgalomba.

A szakmai lap különböző témáival – zenetudomány, zenekritika, beszámolók zenei eseményekről, felvételekről, zenei szakkönyvekről, interjúk – nemcsak az aktív zenészeket és zenetanárokat szólította meg, hanem minden olyan embert, aki a komolyzene iránt érdeklődött. Az első szám hasábjai reflektorfénybe helyezi a 75 éves Kodály Zoltánt. Ezen kívül a periodika beszámol hangversenyekről, operaelőadásokról, valamint a zenei élet vezető szakembereinek – többek között Csenki Imre³¹⁰, Ferencsik János³¹¹, Ungár Imre³¹², Vásárhelyi Zoltán³¹³ etc. – elemző, ismeretterjesztő és tudósító írásai olvashatóak.

³⁰⁹ Asztalos Sándor (1919-1970) költő, zenekritikus, zeneesztéta. József Attila-díjas. A *Muzsika* elnevezésű folyóirat főszerkesztője. (KENYERES, 1994: 24)

³¹⁰ Csenki Imre (1912-1998) karnagy, ének és zenetanár, a Magyar Állami Népi Együttes énekkarának alapító karnagya és művészeti vezetője (1950-1972). A Magyar Rádió és Televízió Énekkarának karnagya (1964-1966). (BORONKAY, 1983: 383)

³¹¹ Ferencsik János (1907-1984) karmester. Kossuth-díjas (1951, 1961), érdemes művész (1952), kiváló művész (1954), Bartók-Pásztory-díjas (1986). (BORONKAY, 1983: 564-565)

³¹² Ungár Imre (1909-1972) zongoraművész, tanár. Kossuth-díjas (1949), Liszt-díjas (1962), érdemes művész (1956). 1949-től a Zeneművészeti Főiskola tanára. (BORONKAY, 1985: 564)

³¹³ Vásárhelyi Zoltán (1900-1977) karnagy, zeneszerző. Kossuth-díjas (1949), érdemes művész (1955), kiváló művész (1965). 1942-től a Zeneművészeti Főiskola tanára. A Honvéd Művészegyüttes férfikarának alapító karnagya, a Rádió Énekkarának művészeti vezetője. (BORONKAY, 1985: 584)

V.4. A vizsgálat területei

Jelen fejezet célja, hogy Czövek Erna pályáivének egy újabb dimenziójáról, a szakírói munkásságáról átfogó képet adjon. A vizsgálat elsősorban Czövek publikációinak mérhető jellemzőire támaszkodva próbálja feltárni az alkotó publikációs stratégiáját és felfedni publikációinak jellemzőit, azok tendenciáit, továbbá szakmai írásainak tematikájáról és típusairól átfogó kép kialakítására törekszik. Az elemző vizsgálatot a bölcsészet- és társadalomtudományokban is alkalmazott módszerre, a bibliometriára alapoztuk. A vizsgálati módszer adaptálásához kiindulási alapot jelentett Varga Katalin és Dömsödy Andrea 2022-ben *A tudományos teljesítmény és a publikációs stratégiák – tudományometriai, bibliometriai mérések a bölcsészet- és társadalomtudományokban* címmel publikált kutatása, valamint Csík Tibor és Varga Katalin 2000-ben és 2002-ben megjelent munkái a tankönyvi szakirodalom bibliometriai vizsgálatáról (VARGA – DÖMSÖDY, 2022; CSÍK – VARGA, 2000, 2002).

Az áttekintett szakirodalmak alapján „*a bibliometria az írásos kommunikáció minden formájára és szerzőikre vonatkozó tanulmányozása és mérése*” (Potter, 1981 idézi MARTON, 2003: 86), ezért alkalmas a vizsgálati mintát alkotó, Czövek Erna nevével fémjelzett publikációs jegyzék – benne: 65 db, az 1935 és 1981 közötti időszak alatt keletkezett közlemény – mérhető tulajdonságainak, objektív szempontokat érintő összefüggések vizsgálatának elvégzésére.

A Czövek Erna közleményeit origóba helyező bibliometriai elemző vizsgálat szegmenseit úgy határoztuk meg, hogy azok alkalmasak legyenek az alkotó szakírói munkásságáról mennyiségi és minőségi megállapítások megfogalmazására, hiszen „*a bibliometria a publikáció mennyiségi viszonyaival foglalkozó tudományág, törvényszerűségei statisztikai érvényességűek.*” (CSÍK – VARGA, 2002: 120) Ebből kifolyólag a kutatási célokkal és kérdésekkel összhangban a bibliometriai vizsgálat során számba vettük a publikációk produktivitási mutatóit (mennyiségét és tendenciáját dokumentumtípusonként), a publikációk terjedelmét, továbbá a publikációk folyóiratonkénti megoszlását tematika és típus alapján.

V.5. A vizsgálati eredmények bemutatása

V.5.1. A bibliográfia

A forrásgyűjtést követően Czövek Erna közleményeiből összesen 65 tétel állt rendelkezésre, amelynek keletkezési idejét megvizsgálva az első tételt 1935-ből az utolsó tételt 1981-ből azonosítottuk. (A teljes forrásjegyzéket lásd 18. táblázat.) A bibliográfiát alkotó tételek teljesnek mondhatók, az életút korábbi és későbbi szakaszából további publikáció a feltáró vizsgálat során nem került látókörünkbe.

Az összegyűjtött szakirodalom nyitó- és zárótétele Czövek pályáivének meglehetősen tág időszakát, közel 50 évét fogja át. A bibliográfia egészét tekintve az alkotó produktivásáról egyértelműen megállapítható, hogy az 1950-es évek alatt keletkezett a legalacsonyabb számú publikáció, ellenben az 1940-es és 1960-as évek publikációinak mennyisége markánsan kiemelkedik. A szerző teljes időszak alatti produktivitását nézve átlagban 2,32 közlemény jutna egy évre, ugyanakkor elmondható, hogy a közlemények megjelenése nem volt folyamatos – 19 évben egyetlen egy közlemény sem jelent meg.³¹⁴

18. táblázat – Czövek Erna publikációinak jegyzéke időrendi bontásban

Kiadási év	A publikáció bibliográfiai adatai
1935	Miért nem divat ma a hangszertanulás? <i>Énekszó</i> , II. évf. 1935. 4-5. sz. 169-170.
	Madzsar Alice. <i>A Jövő útjain</i> , X. évf. 1935. 5. sz. 146.
1938	Kis dalok az állatokról. (Kiadványajánlás). <i>A Hangszer</i> , 1938. 3. sz. 9.
	A zongoratechnika ABC-je (Kottaismertetés). <i>A Hangszer</i> , 1938. 3. sz. 9.
1939	Játszassunk-e átiratokat? <i>A Hangszer</i> , 1939. 5. sz. 5-6.
	Zenepedagógiai Szemináriumok. <i>A Jövő útjain</i> , XIV. évf. 1939. 1-2. sz. 41-42.
1941	Énekkar és zenetanfolyam közös ünnepélye. <i>Énekszó</i> , IX. évf. 1941. 2. sz. 892.
	Beszámoló a zenepedagógiai szeminárium előadásairól. <i>Magyar Zenei Szemle</i> , I. évf. 1941. 10. sz. 254-255.
	Beszámoló a Magyar Zenei Szemle novemberi szemináriumainak előadásairól. <i>Magyar Zenei Szemle</i> , I. évf. 1941. 11. sz. 299-301.
1942	Beszámoló a Magyar Zenei Szemle novemberi szemináriumainak előadásairól. <i>Magyar Zenei Szemle</i> , II. évf. 1942. 2. sz. 59-61.
1944	A Kis Filharmóniáról. (Beszámoló). <i>Magyar Zenei Szemle</i> , IV. évf. 1944. 5. sz. 114-115.
	Kiszely Mária: Cosima (Recenzió). <i>Magyar Zenei Szemle</i> , IV. évf. 1944. 5. sz. 119-120.
	E. H. Müller v. Asow: Johannes Brahms und Mathilde Wesendonck (Recenzió). <i>Magyar Zenei Szemle</i> , IV. évf. 1944. 5. sz. 120.
1945	Hangszeres Pedagógiánk átszervezése. <i>Énekszó</i> , XII. évf. 1945. 71. sz. 14-15.
	A M.P.Sz.Sz. zenepedagógus tagozatának programja. <i>Embernevelés</i> , I. évf. 1945. 1-2. sz. 250-252.

³¹⁴ Az alábbi években nem jelent meg közlemény: 1936-1937, 1940, 1943, 1946, 1950-1956, 1967, 1973-1974, 1977-1978, 1980.

1947	Beköszöntő. <i>Zenepedagógia</i> , I. évf. 1947. 1. sz. 3-4.
	Zenepedagógusok Munkaközössége. <i>Pedagógus Értesítő</i> , III. évf. 1947. 3. sz. 13.
	A Zenepedagógus Munkaközösség. <i>Pedagógus Értesítő</i> , III. évf. 1947. 21. sz. 9.
1948	Válasz a zeneiskoláknak. <i>Zenepedagógia</i> , II. évf. 1948. 2. sz. 25-27.
	Növendékhangverseny. <i>Zenepedagógia</i> , II. évf. 1948. 2. sz. 47.
	Tisztelt Kartárs! (Nyílt válasz). <i>Zenepedagógia</i> , II. évf. 1948. 4. sz. 51-53.
	Beszámoló Szerványszky Endre Népzene, műzene, könnyűzene címmel tartott előadásáról. <i>Zenepedagógia</i> , II. évf. 1948. 5. sz. 73-74.
	Zeneiskolák növendékhangversenyei. <i>Zenepedagógia</i> , II. évf. 1948. 5. sz. 76-77.
	„És összecsendülnek és pendülnek a hangok” (Beszámoló). <i>Zenepedagógia</i> , II. évf. 1948. 6. sz. 80.
	A Zenepedagógus-Munkaközösség hangversenye. (Beszámoló). <i>Zenepedagógia</i> , II. évf. 1948. 6. sz. 96-97.
	Új szellem a zenepedagógiában. <i>Zenepedagógia</i> , II. évf. 1948. 7. sz. 97-99.
<i>Útmutatás a Zongora-ábécé tanításához</i> . Cserépfalvi, Budapest, 1948.	
1949	Az ország zenepedagógusai a társadalmi fejlődés szolgálatában. <i>Zenepedagógia</i> , III. évf. 1949. 1. sz. 7-9.
	Gadányi József: 99 ritmusjáték (Kottaismertetés). <i>Zenepedagógia</i> , III. évf. 1949. 1. sz. 9.
	Sztálin. <i>Zenepedagógia</i> , III. évf. 1949. 10. sz. 138-139.
1957	<i>Útmutató a Zongora-iskola I. (Zongora-ábécé) füzetének tanításához</i> . Zeneműkiadó, Budapest, 1957.
1959	Az alapfokú zenetanítás szervezetének kérdéséről. <i>Parlando</i> , I. évf. 1959. 3. sz. 4-6.
1960	Előre kell gondoskodni a zenetanárok számának fejlesztéséről. <i>Parlando</i> , II. évf. 1960. 5-6. sz. 22-23.
	Ankét a szolfézsztanítás kérdéseiről I. Bevezetés. <i>Parlando</i> , II. évf. 1960. 4. sz. 1-4.
1961	Az oktatási reformtervezet irányelveinek alkalmazása az állami zeneoktatásban. <i>Parlando</i> , III. évf. 1961. 1-2. sz. 20-21.
	Hozzászólás Hernádi Lajos: A nemzetközi versenyek néhány tanulságáról c. beszámolójához. <i>Parlando</i> , III. évf. 1961. 9. sz. 3-5.
	Előadóművészek nevelése a Szovjetunióban. <i>Parlando</i> , III. évf. 1961. 3. sz. 1-4.
1962	Gondolatok az ismeretterjesztésről. <i>Parlando</i> , IV. évf. 1962. 2. sz. 4-6.
	Zenepedagógiánk útja. <i>Parlando</i> , IV. évf. 1962. 5. sz. 4-7.
1963	Korszerű zongoraiskola tervezete. <i>Parlando</i> , V. évf. 1963. 3. sz. 7-10.
	Korszerű zongoraiskola tervezete. (Folytatás). <i>Parlando</i> , V. évf. 1963. 4. sz. 9-12.
	Bach zenéje a mai zongorán. (Fordítás). <i>Parlando</i> , V. évf. 1963. 8. sz. 9-13.
1964	Hivatásos zenész-képzés. <i>Parlando</i> , VI. évf. 1964. 7-8. sz. 29-31.
1965	Új magyar pedagógiai művek bemutatója Budapesten. <i>Parlando</i> , VII. évf. 1965. 1-2. sz. 39-41.
	Egy pedagógiai divatról. <i>Parlando</i> , VII. évf. 1965. 10. sz. 18-24.
	Új zene, új előadóművészet, új zenepedagógia. <i>Magyar Zene</i> , VI. évf. 1965. 3. sz. 227-236.
1966	Zenepedagógus klub a fővárosban. <i>Parlando</i> , VIII. évf. 1966. 1-2. sz. 52-54.
	<i>Útmutató a Zongoraiskola I. kötetéhez</i> . Zeneműkiadó, Budapest, 1966.
1968	Kodály pedagógiai hatása a hangszeres tanításra. <i>Parlando</i> , X. évf. 1968. 2. sz. 11-12.
	A szegedi Országos Ifjúsági Kamarazene Fesztivál tanulságai. <i>Parlando</i> , X. évf. 1968. 7-8. sz. 47-49.
	A „Musicaban” olvastuk. <i>Parlando</i> , X. évf. 1968. 9. sz. 23-24.
	Tematikus jegyzék (Parlando). <i>Parlando</i> , X. évf. 1968. 10. sz. 13-36.
1969	A zenepedagógia kapcsolata a mai zenével. <i>Parlando</i> , XI. évf. 1969. 3. sz. 14-24.

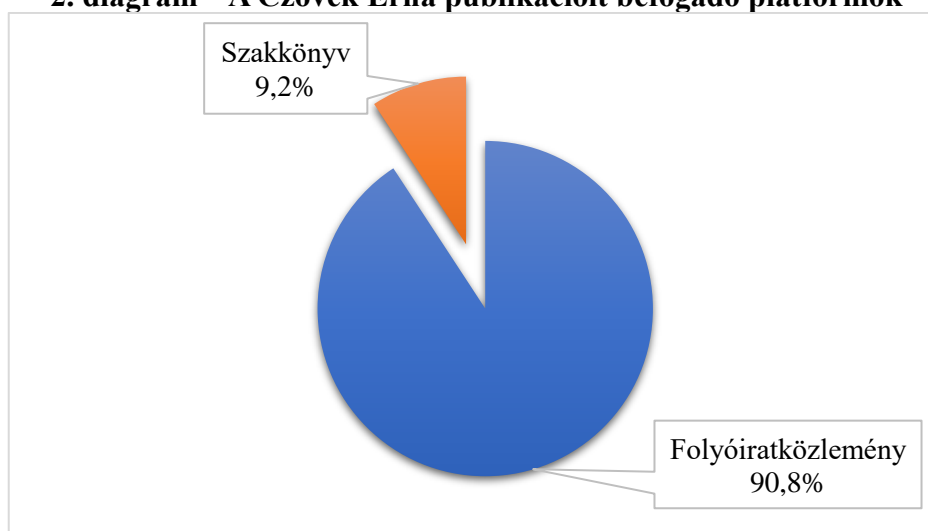
1970	Alkotó zenetanítás (C.A. Martienssen emlékére). <i>Parlando</i> , XII. évf. 1970. 12. sz. 24-25.
1971	Mit szeret a gyermek zongorázni? <i>Parlando</i> , XIII. évf. 1971. 1. sz. 24-29.
	Technika! Technika! <i>Parlando</i> , XIII. évf. 1971. 4. sz. 14-18.
	Az egyéni fokozatosság elve a technika megalapozásában. <i>Parlando</i> , XIII. évf. 1971. 5. sz. 9-12.
1972	Hogyan érdemljük ki a „zenei nagyhatalom” megtisztelő elnevezést? <i>Parlando</i> , XIV. évf. 1972. 3. sz. 24-27.
1975	A mi forradalmunk. <i>Parlando</i> , XVII. évf. 1975. 4. sz. 4-8.
	<i>Emberközpontú zenetanítás</i> . Zeneműkiadó, Budapest, 1975.
1976	Egy igaz ember halálára. <i>Parlando</i> , XVIII. évf. 1976. 6. sz. 1.
	Kivételes tehetségek. <i>Parlando</i> , XVIII. évf. 1976. 9-10. sz. 36-38.
1979	<i>Das Kind und die Musik: aus der sicht des Klavierlehrers</i> . Corvina, Budapest, 1979.
	<i>Music and the child: experiences of a piano teacher</i> . Corvina, Budapest, 1979.
1981	<i>Újabb zeneiskolai reform?</i> <i>Muzsika</i> , XXIV. évf. 1981. 6. sz. 1-7.

(Forrás: saját szerkesztés)

V.5.2. Czövek Erna publikációit befogadó platformok

A publikációs jegyzéket először a Czövek közleményeit befogadó platformok alapján vizsgáltuk meg, így az aktor munkásságáról egy általános átfogó képet kaptunk. Elsőként a publikációk megjelenésének helye szerint (periodika, szakkönyv) megszámláltuk a jegyzékben szereplő tételeket, majd ezt követően a Czövek munkáit befogadó közeg (periodika, szakkönyv) alapján kördiagramban szemléltettük a vizsgálati eredményeket. A feltárt adatok mentén egyértelműen megállapítható, hogy Czövek munkásságának jelentősebb része 90,8%-a (59 db) folyóiratokban elérhető közlemény, míg 9,2%-a (6 db) szakkönyvek formájában maradt az utókorra (lásd 2. diagram).

2. diagram – A Czövek Erna publikációit befogadó platformok

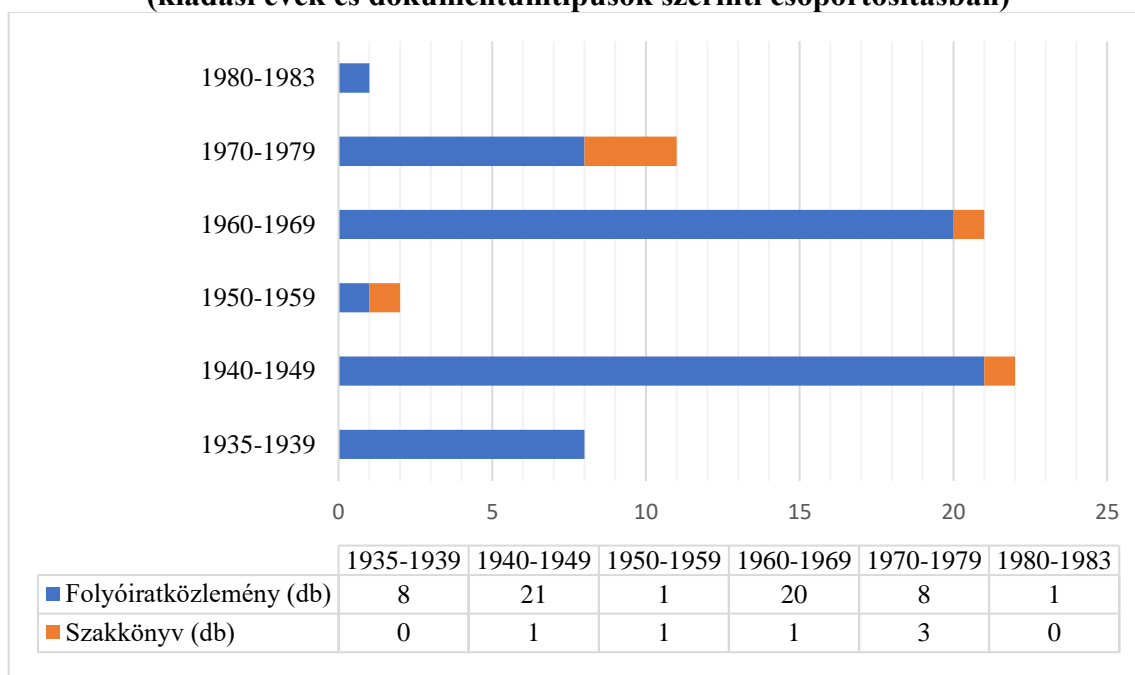

(Forrás: saját szerkesztés)

V.5.3. A publikációk számának alakulása

A publikációk mennyiségi mutatóinak alakulását is elemzés alá vontuk, ezért összevetettük a vizsgálat tárgyát jelentő dokumentumtípusokat (folyóiratközlemény, szakkönyv) a publikációk megjelenési idejével. A 3. diagram adatsora egyértelműen jelzi az alkotó szakírói életpályájában jelentkező intenzív és kevésbé intenzív időszakok váltakozását. A publikációk alacsonyabb száma az alkotó munkahelyi tevékenységével és kottaszerkesztői egyéb feladataival, valamint az életkor előrehaladtával magyarázhatóak, ugyanakkor megállapítható, hogy a 70. életév betöltését követő évtized Czövek Erna legtermékenyebb szakkönyvírói időszaka.

**3. diagram – Czövek Erna publikációi számának alakulása
(kiadási évek és dokumentumtípusok szerinti csoportosításban)**

(Forrás: saját szerkesztés)

V.5.4. Publikációs stratégia

Jelen vizsgálat során a publikációk alapos tartalmi elemzésétől eltekintettünk, azonban a vizsgálat tárgyát a publikációk megjelenési arányainak szempontjából is szemügyre vettük. A forrásfeltárás során Czövek Erna közleményeit hét zenei és három pedagógiai témájú periodikában azonosítottuk, a továbbiakban pedig kíváncsiak voltunk a megjelent közlemények összességének áttekintésére folyóiratankénti bontásban. (A periodikákról bővebben lásd az *V.3.1. A forrásgyűjtés bázisának bemutatása* című alfejezetet.) A szakírói

tevékenység könnyebb áttekintése érdekében a publikációs jegyzék periodikánkénti összeállítását is elvégeztük, amit a 19. táblázatban szemléltettünk.

19. táblázat – Czövek Erna folyóiratközleményei periodikák szerinti bontásban

A periodika címe	A publikáció bibliográfiai adatai
Énekszó	Miért nem divat ma a hangszertanulás? <i>Énekszó</i> , II. évf. 1935. 4-5. sz. 169-170.
	Énekkar és zenetanfolyam közös ünnepélye. <i>Énekszó</i> , IX. évf. 1941. 2. sz. 892.
	Hangszeres Pedagógiánk átszervezése. <i>Énekszó</i> , XII. évf. 1945. 71. sz. 14-15.
A Jövő útjain	Madzsar Alice. <i>A Jövő útjain</i> , X. évf. 1935. 5. sz. 146.
	Zenepedagógiai szemináriumok. <i>A Jövő útjain</i> , XIV. évf. 1939. 1-2. sz. 41-42.
A Hangszer	Kis dalok az állatokról. (Kiadványajánlás). <i>A Hangszer</i> , 1938. 3. sz. 9.
	A zongoratechnika ABC-je (Kottaismertetés). <i>A Hangszer</i> , 1938. 3. sz. 9.
	Játszassunk-e átiratokat? <i>A Hangszer</i> , 1939. 5. sz. 5-6.
Magyar Zenei Szemle	Beszámoló a zenepedagógiai szeminárium előadásairól. <i>Magyar Zenei Szemle</i> , I. évf. 1941. 10. sz. 254-255.
	Beszámoló a Magyar Zenei Szemle novemberi szemináriumainak előadásairól. <i>Magyar Zenei Szemle</i> , I. évf. 1941. 11. sz. 299-301.
	Beszámoló a Magyar Zenei Szemle novemberi szemináriumainak előadásairól. <i>Magyar Zenei Szemle</i> , II. évf. 1942. 2. sz. 59-61.
	A Kis Filharmóniáról. (Beszámoló). <i>Magyar Zenei Szemle</i> , IV. évf. 1944. 5. sz. 114-115.
	Kiszely Mária: Cosima (Recenzió). <i>Magyar Zenei Szemle</i> , IV. évf. 1944. 5. sz. 119-120.
	E. H. Müller v. Asow: Johannes Brahms und Mathilde Wesendonck (Recenzió). <i>Magyar Zenei Szemle</i> , IV. évf. 1944. 5. sz. 120.
Embernevelés	A M.P.Sz.Sz. zenepedagógus tagozatának programja. <i>Embernevelés</i> , I. évf. 1945. 1-2. sz. 250-252.
Pedagógus Értesítő	Zenepedagógusok Munkaközössége. <i>Pedagógus Értesítő</i> , III. évf. 1947. 3. sz. 13.
	A Zenepedagógus Munkaközösség. <i>Pedagógus Értesítő</i> , III. évf. 1947. 21. sz. 9.
Zenepedagógia	Beköszöntő. <i>Zenepedagógia</i> , I. évf. 1947. 1. sz. 3-4.
	Válasz a zeneiskoláknak. <i>Zenepedagógia</i> , II. évf. 1948. 2. sz. 25-27.
	Növendékhangverseny. <i>Zenepedagógia</i> , II. évf. 1948. 2. sz. 47.
	Tisztelt Kartárs! (Nyílt válasz). <i>Zenepedagógia</i> , II. évf. 1948. 4. sz. 51-53.
	Beszámoló Szerványszky Endre Népzene, műzene, könnyűzene címmel tartott előadásáról. <i>Zenepedagógia</i> , II. évf. 1948. 5. sz. 73-74.
	Zeneiskolák növendékhangversenyei. <i>Zenepedagógia</i> , II. évf. 1948. 5. sz. 76-77.
	„És összecsendülnek és pendülnek a hangok” (Beszámoló). <i>Zenepedagógia</i> , II. évf. 1948. 6. sz. 80.
	A Zenepedagógus-Munkaközösség hangversenye. (Beszámoló). <i>Zenepedagógia</i> , II. évf. 1948. 6. sz. 96-97.

	Új szellem a zenepedagógiában ³¹⁵ . <i>Zenepedagógia</i> , II. évf. 1948. 7. sz. 97-99.
	Az ország zenepedagógusai a társadalmi fejlődés szolgálatában. <i>Zenepedagógia</i> , III. évf. 1949. 1. sz. 7-9.
	Gadányi József: 99 ritmusjáték (Kottaismertetés). <i>Zenepedagógia</i> , III. évf. 1949. 1. sz. 9.
	Sztálin. <i>Zenepedagógia</i> , III. évf. 1949. 10. sz. 138-139.
Parlando	Az alapfokú zenetanítás szervezetének kérdéséről. <i>Parlando</i> , I. évf. 1959. 3. sz. 4-6.
	Ankét a szolfézstanításról I. Bevezetés. <i>Parlando</i> , II. évf. 1960. 4. sz. 1-4.
	Előre kell gondoskodni a zenetanárok számának fejlesztéséről. <i>Parlando</i> , II. évf. 1960. 5-6. sz. 22-23.
	Az oktatási reformtervezet irányelveinek alkalmazása az állami zeneoktatásban. <i>Parlando</i> , III. évf. 1961. 1-2. sz. 20-21.
	Hozzászólás Hernádi Lajos: A nemzetközi versenyek néhány tanulságáról c. beszámolójához. <i>Parlando</i> , III. évf. 1961. 9. sz. 3-5.
	Előadóművészek nevelése a Szovjetunióban. <i>Parlando</i> , III. évf. 1961. 3. sz. 1-4.
	Gondolatok az ismeretterjesztésről. <i>Parlando</i> , IV. évf. 1962. 2. sz. 4-6.
	Zenepedagógiánk útja. <i>Parlando</i> , IV. évf. 1962. 5. sz. 4-7.
	Korszerű zongoraiskola tervezete. <i>Parlando</i> , V. évf. 1963. 3. sz. 7-10.
	Korszerű zongoraiskola tervezete. (Folytatás). <i>Parlando</i> , V. évf. 1963. 4. sz. 9-12.
	Bach zenéje a mai zongorán. (Fordítás). <i>Parlando</i> , V. évf. 1963. 8. sz. 9-13.
	Hivatásos zenész-képzés. <i>Parlando</i> , VI. évf. 1964. 7-8. sz. 29-31.
	Új magyar pedagógiai művek bemutatója Budapesten. <i>Parlando</i> , VII. évf. 1965. 1-2. sz. 39-41.
	Egy pedagógiai divatról. <i>Parlando</i> , VII. évf. 1965. 10. sz. 18-24.
	Zenepedagógus klub a fővárosban. <i>Parlando</i> , VIII. évf. 1966. 1-2. sz. 52-54.
	Kodály pedagógiai hatása a hangszeres tanításra. <i>Parlando</i> , X. évf. 1968. 2. sz. 11-12.
	A szegedi Országos Ifjúsági Kamarazene Fesztivál tanulságai. <i>Parlando</i> , X. évf. 1968. 7-8. sz. 47-49.
	A „Musicaban” olvastuk. <i>Parlando</i> , X. évf. 1968. 9. sz. 23-24.
	Tematikus jegyzék (Parlando). <i>Parlando</i> , X. évf. 1968. 10. sz. 13-36.
	A zenepedagógia kapcsolata a mai zenével. <i>Parlando</i> , XI. évf. 1969. 3. sz. 14-24.
	Alkotó zenetanítás (C.A. Martienssen emlékére). <i>Parlando</i> , XII. évf. 1970. 12. sz. 24-25.
	Mit szeret a gyermek zongorázni? <i>Parlando</i> , XIII. évf. 1971. 1. sz. 24-29.
	Technika! Technika! <i>Parlando</i> , XIII. évf. 1971. 4. sz. 14-18.
Az egyéni fokozatosság elve a technika megalapozásában. <i>Parlando</i> , XIII. évf. 1971. 5. sz. 9-12.	
Hogyan érdemeljük ki a „zenei nagyhatalom” megtisztelő elnevezést? <i>Parlando</i> , XIV. évf. 1972.3. sz. 24-27.	

³¹⁵ Czövek Erna *Új szellem a Zenepedagógiában* című munkája változatlan utánnomással került kiadásra a Pécsi Zenekonzervatórium 1948-49-ben kiadott évkönyvében (CZÖVEK, 1949d). Ezen közleményt a teljeskörű egyezés miatt nem jelenítettük meg a forrásgyűjtés során összeállított bibliográfiai jegyzékben új rekordként, valamint a bibliometriai elemző vizsgálat során sem kezeltük új tételként.

	A mi forradalmunk. <i>Parlando</i> , XVII. évf. 1975. 4. sz. 4-8.
	Egy igaz ember halálára. <i>Parlando</i> , XVIII. évf. 1976. 6. sz. 1.
	Kivételes tehetségek. <i>Parlando</i> , XVIII. évf. 1976. 9-10. sz. 36-38.
Magyar Zene	Új zene, új előadóművészet, új zenepedagógia. <i>Magyar Zene</i> , VI. évf. 1965. 3. sz. 227-236.
Muzsika	Újabb zeneiskolai reform? <i>Muzsika</i> , XXIV. évf. 1981. 6. sz. 1-7.

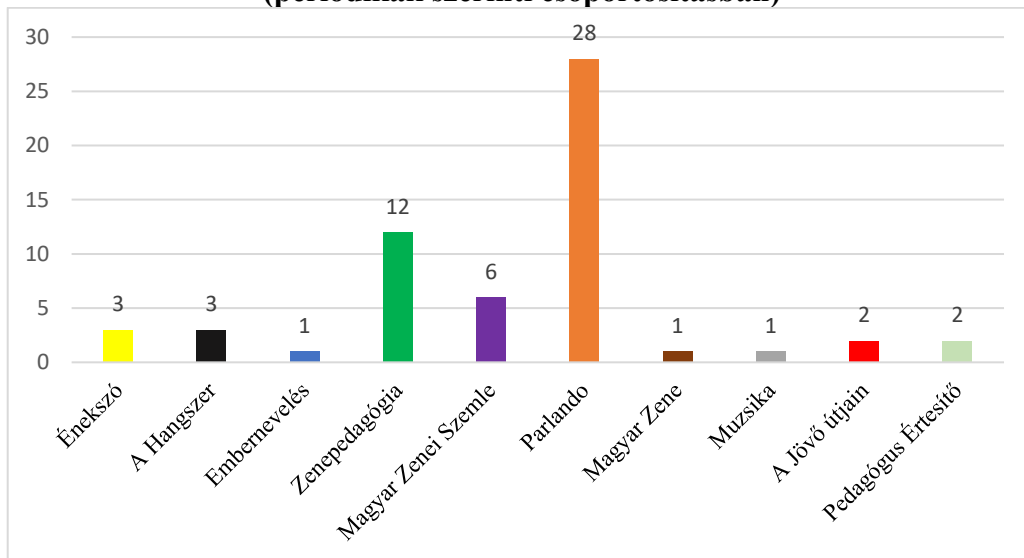
(Forrás: saját szerkesztés)

A kapott bibliográfiai mutatók elemszámát periodikánként összesítettük, majd az így kapott mennyiségi eredmények lehetővé tették azok egymáshoz viszonyított arányainak diagramon történő ábrázolását. A publikációk mérhető tulajdonságai lehetőséget adtak Czövek publikációs stratégiájának grafikus ábrázolására, valamint a folyóiratok kiadói politikáját ismerve következtethetünk a közlemények jellegére. (lásd 4. diagram)

A 4. diagram adatsoraiból a szerzői produktivitás és publikációs stratégia egyaránt azonosítható. A teljes adatsort figyelembe véve változó tendencia rajzolódik ki: kiemelkedik a *Parlando* 28 db és a *Zenepedagógia* 12 db közlemény befogadásával, ellenben alacsony, 1-1 db publikáció megjelenése azonosítható az *Embernevelés*, a *Magyar Zene* és a *Muzsika* folyóiratokban.

Összességében arra a következtetésre jutottunk, hogy a *Parlando* és a *Zenepedagógia* elnevezésű orgánumok speciális szakterületük és tematikájuk alapján meghatározóak a szerzői publikálást illetően, ugyanis erőteljes párhuzam mutatkozik a lapok és Czövek egyéni zenepedagógiai célkitűzései között. Az alacsonyabb szerzői publikációt az indokolhatja, hogy a periodikák rövid működési ideje, továbbá azok célkitűzésbeli, valamint az eltérő kiadói politika nem biztosított elég teret Czövek szakmai írásainak befogadására.

**4. diagram – Czövek Erna folyóiratközleményei számának (db) alakulása
(periodikák szerinti csoportosításban)**

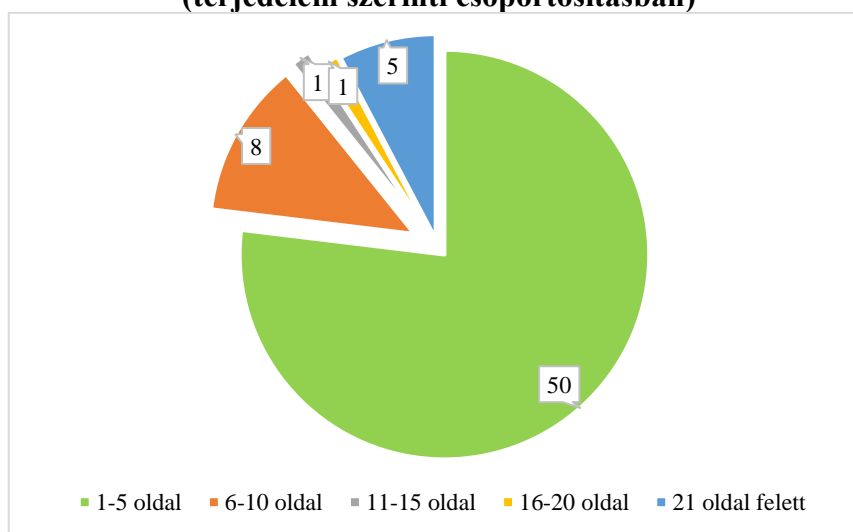
(Forrás: saját szerkesztés)

V.5.5. A publikációk terjedelme

A bibliometriai vizsgálat részeként a Czövek Erna publikációiról kapott globális képet a munkák terjedelmének szemügyre vételével bővítettük. A forrásjegyzékben szereplő publikációk oldalszámaként összesen 598 oldalt számláltunk meg. Ebből a 6 db szakkönyv összoldalszáma 391, a folyóiratokban megjelent 59 db írás összoldalszáma pedig 207. A publikációk terjedelméről kapott újabb eredményt követően a terjedelemmel kapcsolatos tendenciák vizsgálatára tettünk kísérletet, ami további lehetőséget adott a publikációk csoportosítására, majd azonosságainak és különbségeinek árnyaltabb bemutatására.

A publikációk terjedelem szerinti szisztematikus rendszerezése heterogén képet mutat Czövek szakírói munkáiról (lásd 5. diagram). A publikációk több mint $\frac{3}{4}$ -e (összesen 50 db, amely 77%) kevesebb mint 5 oldal terjedelmű. Ezen publikációk esetében nem beszélhetünk tanulmányokról, tudományos írásokról, hanem olyan szakmai írásokat tartalmaznak, amelyek szakmai rendezvényekről számolnak be, új zenei kiadványokat ismertetnek, szakmai programokat értékelnek. A 6-10 oldal terjedelem közötti írások száma összesen 8 db (12,3%). Tartalmuk áttekintésekor azt tapasztaltuk, hogy általános zenepedagógiai és szakmódszertani problémákat érintenek. A magasabb oldalszámú kiadványok a kottakiadványok feldolgozását segítő szakmódszertani kiadványok, valamint az általános zenepedagógia különböző területeit érintő monográfiák. (5db – 7,7%; 1db – 1,5%; 1 db – 1,5%)

5. diagram – Czövek Erna publikációi számának (db) alakulása (terjedelem szerinti csoportosításban)

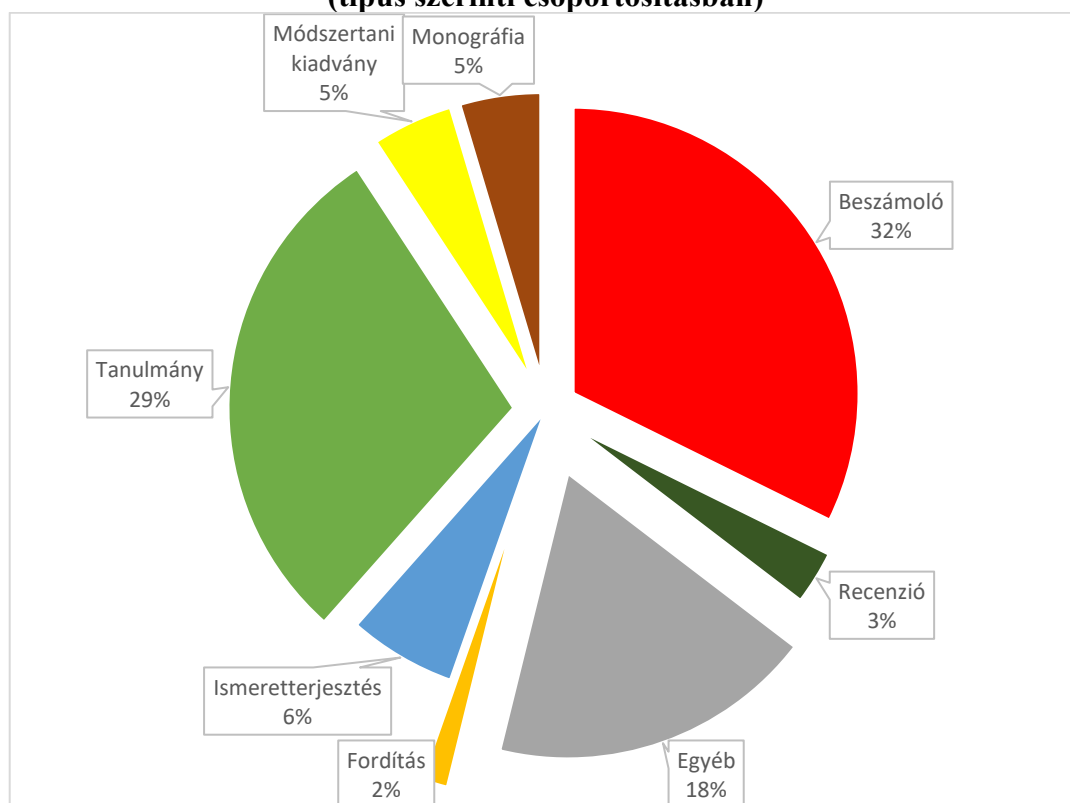
(Forrás: saját szerkesztés)

V.5.6. A publikációk típusa

Czövek publikációinak mennyiségi mutatói mellett azok minőségi vizsgálatát is fontosnak tartottuk. A publikációk egyenkénti tartalmi áttekintése után azokat 7 típus (*monográfia, tanulmány, módszertani kiadvány, fordítás, recenzió, beszámoló, ismertetés, egyéb*) alapján kategorizáltuk (lásd 6. diagram).

A diagram alapján a „*tanulmány*” (19 db - 29%) és a „*beszámoló*” (21 db - 32%) megnevezéssel tematizált írások csoportjának dominanciája mutatkozott (összesen 40 db - 61%). Hangsúlyozni szükséges, hogy a munkák többsége azok terjedelme alapján nem sorolható tudományos értékű tanulmányokhoz, de mivel szakmódszertani vagy zenepedagógiai problémákat érintenek, ezért igyekeztünk körültekintően eljárni és a „*tanulmány*” gyűjtőnév alá soroltuk azokat. Ezen kívül a teljes vizsgálati mintát tekintve kiemelkedik a „*beszámoló*” összefoglaló név alá csoportosított írások száma (21 db).

**6. diagram – Czövek Erna publikációinak megoszlása
(típus szerinti csoportosításban)**

(Forrás: saját szerkesztés)

Ezen írások gyakran 1-2 oldal terjedelműek, tartalmuk alapján informálnak, illetve reflektálnak valamilyen országos vagy fővárosi hangversenyről, zenepedagógiai rendezvényről. Az „*egyéb*” kategória is magas számban képviselt. Ezen kategóriaelnevezés alatt olyan írásokat gyűjtöttünk, amelyek politikai tartalommal rendelkeznek, egy-egy periodika nyitó cikkét képezik, vagy nyílt válaszként jelenik meg a folyóiratban, illetve megemlékezik egy neves pedagógusról. Lényegesen alacsonyabb számban, de figyelembe kell venni az „*ismeretterjesztés*” és a „*recenzió*” tartalmú írásokat, amelyek egy-egy új kiadványt mutatnak be és értékelnek. Czövek ideggennyelvi tudásáról ad információt a közleményei között megjelent szakmai szöveg fordítása.

V.5.7. Annotált bibliográfiai jegyzék

A kutatói kíváncsiság és a Czövek munkáit érintő árnyaltabb kép kialakítása miatt egy válogatott annotált bibliográfiai jegyzék összeállítását is elvégeztük. Ennek elkészítéséhez újra alaposan áttekintettük azokat a forrásjegyzékben szereplő munkákat, amelyek terjedelmük és tartalmuk alapján megjelenítik Czövek sajátos gondolatait, továbbá egy-egy szakmódszertani problémát vagy általános zenepedagógiai kérdést több oldalról is

megvilágítanak. Az így kapott vizsgálati mintába 10 munkát választottunk (9 folyóiratcikk, 1 szakkönyv), amelyek az annotált bibliográfiai jegyzék forrásbázisát adták. Az annotált bibliográfiai jegyzék digitálisan elérhető tartalmainak az elérési útját is megadtuk.

Periodikákban megjelent írások:

Zenepedagógiánk útja. *Parlando*, IV. évf. 1962. 5. sz. 4-7.

http://www.parlando.hu/1962/1962-05-01_Zeneped.htm [2024.02.14.]

A tanulmány az 1945-ben elkezdődött zenepedagógiai átalakulási folyamatokról és reformtörekvésekről ad áttekintést. A szerző először hat pontban veszi számba a zenepedagógiai reformgondolatok kapcsán megfogalmazott irányelveket, majd vizsgálat alá helyezi azok teljesülését (zenei anyanyelv bevezetése, a hangszeres gyakorlat előtt hangszer nélküli zenetanulás, az előképző elvégzése, a hangszertanulás auditív-vizuális-motorikus sorrendjének felállítása, könnyedebb billentés, a legjobb zenei anyag kiválasztása). A munka zárásaként Czövek az áttekintett kérdésekhez további újító javaslatait ismerteti meg az olvasókkal.

Korszerű zongoraiskola tervezete. *Parlando*, V. évf. 1963. 3. sz. 7-10.; **Korszerű zongoraiskola tervezete.** (Folytatás). *Parlando*, V. évf. 1963. 4. sz. 9-12.

<http://www.parlando.hu/1963/1963-3/1963-03-02-Zongoraiskola.htm> [2024.02.14.]

<https://www.parlando.hu/1963/1963-4/1963-04-02-Zongoraiskola.htm> [2024.02.14.]

A szerző két részben megjelent írása egy korszerűbb magyar zongoraiskola körvonalait, valamint az ehhez szorosan kapcsolódó módszertan gondolatát fogalmazza meg. Ezen túlmenően az olvasók Czövek Erna korszerű „zongoraiskolával” kapcsolatos alapelveit és elvárásait ismerhetik meg. A „zongoraiskola” elnevezésű kiadvány fundamentumát a tanulmány 3 pontban – „I. [...] mit várhatunk a gyermektől, mi az a minimum, amivel a tanítás megkezdésénél építhetünk a. mechanikailag b. hallásban c. ismeretben II. [...] zeneileg – hallásilag – mit akarunk elérni III. [...] mechanikailag ezt milyen fokon tudjuk elősegíteni.” (CZÖVEK, 1963a: 7) –, logikus rendszerben több oldalról (didaktika, pedagógia, szakmódszertan) is alátámasztva igyekszik kifejteni.

Új zene, új előadóművészet, új zenepedagógia. *Magyar Zene*, VI. évf. 1965. 3. sz. 227-236.

A tanulmány első része retrospektív jellegű, amelyben a szerző kísérletet tesz a magyar zenei élet 1945-1965 közötti időszak markáns változásokkal teli periódusáról átfogó képet adni. A

szerző felvillantja a zenei élet újszerű gondolatait és előremutató kezdeményezéseit, valamint fókuszba helyezi a zenét képviselő közösségeket (zeneszerzők, előadóművészek, pedagógusok), majd a munka második részében konkrét példákon keresztül veszi számba a zenei reformok megvalósulását, többek között az előadóművészet, a zenepedagógia, a zenei tömegnevelés, valamint a zenetanítás és módszer tekintetében.

Egy pedagógiai divatról. *Parlando*, VII. évf. 1965. 10. sz. 18-24.

Az írás a zenepedagógiában is megjelenő improvizálás jelenségét veszi górcső alá. A tanulmány első részében a szerző először az improvizálás gyakorlati alkalmazását és helyét világítja meg az általános és művészetpedagógiában, majd ezt összegezve megfogalmazza, hogy az improvizálás „nem azt jelenti, hogy valami ismeretlenre kell megtanítani a gyermeket, hanem azt, hogy módot adunk számára eddigi képességeinek továbbfejlesztésére.” (CZÖVEK, 1965b: 19) Ezt követően az írás fokozatosan közelít a zenepedagógia irányába és keresi a rögtönzés gyakorlati beépítésének helyét, idejét és szerepét a zenetanítás módszertani rendszerében.

A zenepedagógia kapcsolata a mai zenével. *Parlando*, XI. évf. 1969. 3. sz. 14-24.

A háromrészes tanulmány a „mai” zene és a zenepedagógia kapcsolatát veszi közelebbről szemügyre. Az első részben a szerző determinálja a zenepedagógiai kontextusban értelmezett „mai zenét”, továbbá gyakorlati példákon keresztül szemléletesen bemutatja annak megjelenését és alkalmazását az alapfokú zeneoktatásban. A második rész az adott kor zongoratanulással kapcsolatos negatív gondolatait igyekszik eloszlatni, valamint megvilágítani azt a szemléletet, hogy „oly módon kell bevezetni a régi tradíciókat és az új módszereket, hogy a magyar zenepedagógia szélesebb alapokat kapjon, levesse a klasszika-romantika kizárólagosságát, felismerje és alapjául használja fel Bartók felbecsülhetetlen örökét és megbecsülje újabb mestereit.” (CZÖVEK, 1969d: 22) A munka zárórésze módszertani javaslatokon és példákon keresztül mutat irányt a zenetanároknak a mai zene átadására.

Mit szeret a gyermek zongorázni? *Parlando*, XIII. évf. 1971. 1. sz. 24-29.

A tanulmány a zongoratanulási kedv csökkenésének okát keresve a következő kérdésre keresi a választ: „Mit szeret a gyermek zongorázni?” (CZÖVEK, 1971a: 24) A szerző munkájában először a zongoratanulást választók számában történt változást tekinti át, számba véve az elmúlt 75 év zongorapedagógiáját, érzékeltetve a politikai, gazdasági és

demográfiai szempontokat is. Az áttekintő bemutatást követően az alkotó zenepedagógia alapfokú zongoratanításban való megvalósítására helyeződik a figyelem C.A. Martienssen *Az alkotó zenetanítás* című munkája kapcsán. Czövek kiragadva az alkotó zongorapedagógia egyik alapelvét – „*ne vegyük el a gyerektől, ami a természet adományaként sajátja*” (CZÖVEK, 1971a: 26) –, részletekbe menően elemzi azt, majd tanulmánya hangsúlyos zárásaként a magyar zenei hagyományok őrzésére figyelmeztet kiemelve azt, hogy „*a Mikrokozmosz legyen a magyar zongoristák bibliája a kezdet kezdetétől.*” (CZÖVEK, 1971a: 29)

Technika! Technika! *Parlando*, XIII. évf. 1971. 4. sz. 14-18.

A tanulmány a „zongoratechnikát” helyezi a középpontba, amelyet – a C.A. Martienssen *Az alkotó zongoratanítás* című művében megfogalmazott gondolatait alapul véve – igyekszik sokoldalúan körüljárni. A szerző megkísérli a technika és mechanika közötti különbségek megvilágítását, valamint hét pontban részletesen tárgyalja a hangszeres gyakorlás körül jelentkező leggyakoribb problémákat.

A mi forradalmunk. *Parlando*, XVII. évf. 1975. 4. sz. 4-8.

Czövek Erna írása körvonalazza a Magyar Zeneművészek Szabad Szervezete és a Magyar Pedagógusok Szabad Szakszervezete Zenei Tagozatának alakulását, továbbá felvillantja jeles képviselőinek nevét is (például Csáth Olga, Hammerschlag János, Székely Endre etc.) A szerző ezen kívül bemutatja és részleteket közöl az 1946-ban alapított Zenepedagógus Munkaközösség irányelveinek és szervezeti szabályzatának hangsúlyos koncepciójából.

Újabb zeneiskolai reform? *Muzsika*, XXIV. évf. 1981. 6. sz. 1-7.

<http://www.muzsika.org/archivum-1/> [2024.02.14.]

Az írás az újabb zeneiskolai reform szükségességével foglalkozik. A szerző érzékelteti a fővárosi zeneiskola-hálózat problémáit, valamint reflektál a korábbi zeneoktatási reform által bekövetkezett változásokra, egyúttal kitér és elemzi a különböző hangszercsoportok tanításában bekövetkezett előrehaladást. Az írás utolsó egységében a szerző újra felteszi a kérdést, hogy „*Szükség van-e újabb reformra?*” (CZÖVEK, 1981: 5), majd saját megújító javaslatait fogalmazza meg egy újabb zeneoktatási reform megvalósulásához.

Szakkönyv:

Emberközpontú zenetanítás. *Zeneműkiadó*, Budapest, 1975.

Czövek Erna 1975-ben megjelent munkájának elsődleges célja a több mint fél évszázados zongora- és zenetanári tapasztalatainak összegzése. A kötet előszava a zenetanítást, mint alkotó tevékenységet elemzi, majd az ezt követő fejezetekben (II. A zene, III. A gyermek, IV. Pszichikai feltételek, V. A zenetanítás etikai oldala, VI. A „stílus” kérdése, VII. A technika, VIII. Szakképzés–Népművelés) a zenetanítás különböző jelenségeire és sajátosságaira hívja fel a figyelmet. A könyv zenepszichológiai, szakmódszertani és általános zenepedagógiai témákat érintő részei nem kizárólag zongoratanárokat szólítanak meg, hanem segítségére lehetnek minden zenetanárnak.

V.6. Összegzés

A fejezet keretei között Czövek Erna nyomtatásban megjelent publikációit kívántuk behatóan feltárni, majd a forrásjegyzék összeállítását követően az életpálya további árnyalt bemutatását segítő mennyiségi és minőségi kérdéseket körüljárni. Vizsgálatunk során az 1935 és 1981 közötti időszakából – különböző feltáró módszerek alkalmazásával – 65 szakmai írást azonosítottunk, melyek többsége szakmai folyóiratokban megjelent munka. A hiánypótló publikációs jegyzék összeállításán túl Czövek közleményeinek árnyaltabb vizsgálatára is sor kerülhetett, amelynek kereteit a bibliometriai elemző vizsgálat adta. A bibliográfiai adatok szisztematikus vizsgálata, valamint Czövek szakmai írásainak szisztematikus rendszerezése lehetővé tette olyan tendenciák megmutatását, mint a szakmai munkák mennyiségi alakulása, a publikációk típusa és terjedelme, valamint a szerző publikációs stratégiája. Ezen túlmenően meghatározott szempontok alapján Czövek publikációiból annotált bibliográfiai jegyzék összeállítása is megvalósulhatott.

VI. Czövek Erna „Zongoraiskola” és „Zongora-Ábécé” elnevezésű tankönyvi kottáinak, valamint egyéb hangszer tanulást segítő kottakiadványainak elemző vizsgálata

VI.1. A vizsgálat jellemzése – a cél és probléma bemutatása

„*Magyar gyermeknek magyar az anyanyelve: muzsikálni is magyarul tanuljon először*” – olvasható Czövek Erna 1946-ban megjelent *Zongora-Ábécé* elnevezésű – első – „*tankönyvi*” kottakiadványának belső címlapján. (CZÖVEK, 1946: I) A kezdő zongoratanulók számára készült kiadvány gondolatébresztőnek szánt szerzői felütése, valamint a *hangszeriskola* zenei anyagának tudatos összeállítása egyidejűleg körvonalazza azt a tanítási-tanulási folyamatot, amelynek fundamentumaként jelölte meg Czövek Erna azt, hogy „*a magyar gyermek zenei anyanyelvén: a magyar népdalon keresztül ismerkedjék meg a zongorával*”. (CZÖVEK, 1946: 35)

Jelen fejezetben Czövek Erna zongoratanulást segítő, „*Zongoraiskola*” elnevezésű, valamint egyéb kottakiadványait helyezzük komplex vizsgálat alá. Céljaink között szerepel Czövek zongoratanítást és -tanulást segítő – napjainkra kortörténeti forrásnak számító – hangszeres gyűjtemények bemutatása és szerzői koncepcióinak tanulmányozása, továbbá a kiadványok tartalmi, valamint különböző didaktikai és könyvészeti szempontokra alapozott tipizálása. Ezen túlmenően az elemzés területei között origóba helyezzük a kottakiadványok tartalmi súlypontjainak és szerkezeti felépítésének vizsgálatát, különös tekintettel a zenei anyagok eredetére, ugyanakkor a didaktikai apparátus és a feladatok feltárásán keresztül Czövek zongorapedagógiai gondolkodásának és célkitűzésének azonosítására törekszünk.

VI.2. Az elemző vizsgálat módszere

A kottakiadványok elemző vizsgálatának első fázisában először a szakirodalmi művek alapján a releváns forrásanyagok meghatározására, majd a dokumentumok elérhetőségének és hozzáféréseinek feltérképezésére került sor. (A vizsgálat forrásairól bővebben lásd a VI.3. *A kottakiadványok tankönyvi elemző vizsgálatának forrásai* című alfejezetet.) Ezt követően kidolgoztuk a különböző céllal összeállított kottakiadványok vizsgálatának eltérő

munkafázisait, ahol mindvégig a pedagógiai célokat tartottuk szem előtt. Az elemzés részeként először valamennyi kiadvány tankönyvi adatlapjának elkészítésére törekedtünk, amit hagyományos leírással, az eredmények áttekintését segítő strukturált munkatáblázatokban rögzítettünk. Emellett az elérhető speciális „tankönyvi” kottakiadványokat tartalmi szempontból is szemügyre vettük, amelynek keretében főként arra fókuszáltunk, hogy a kiadványok milyen célkitűzéseket fogalmazznak meg, valamint azt vizsgáltuk, hogy a hangszeres gyűjteményekben kirajzolódnak-e a szerző által meghatározott tartalmi súlypontok vagy azonos zongorapedagógiai feladatok, amelyek biztosíthatják Czövek zongoraoktatást segítő kiadványainak tipizálását.

A vizsgált kottakiadványok tematikai és tartalmi strukturáltságát olyan táblázatokba rendszereztük, amelyekben – a további elemzések okán – a tartalmi súlypontokhoz tartozó zeneművek elemszáma is rögzítésre került. Az így kapott mennyiségi és minőségi adatok terjedelemelemzéssel történő vizsgálatával átlátható képet kaptunk arról, hogy az alkotó milyen tartalmi csomópontok alapján rendszerezte kiadványait. Ezzel egyidejűleg a tartalmi struktúrák nagyságát és a szerkezeti egységekhez tartozó zenei ismeretanyagok számát és mennyiségét is tanulmányoztuk. A tankönyvi kiadványok struktúrájának áttekintéséhez további szempontokat is meghatároztunk, mert szeretnénk volna feltárni a zenei ismeretanyagok összeállításának sajátosságait eredet és típus alapján, valamint kíváncsiak voltunk a kiadványokban előforduló arányukra. (A vizsgálati kategóriákról, a vizsgálati elemekről és módszerekről lásd még a *VI.6. A kottakiadványok elemző vizsgálati kategóriáinak kialakítása* című alfejezetet.)

A tartalmi tagolódást tovább mélyítve szűkítettük a vizsgálati mintát a kifejezetten az első tanév tananyagát tartalmazó „*Zongora-Ábécé*” és „*Zongoraiskola*” elnevezésű zongorapedagógiai kiadványokra, majd kísérletet tettünk azok kétféle didaktikai célú vizsgálatának végrehajtására. Ennek következtében a didaktikai apparátus speciális zongorakiadványokban előforduló elemeinek mennyiségi, majd a hozzájuk kapcsolódó didaktikai feladatok minőségi vizsgálatára helyeztük a hangsúlyt. Egy összefoglaló táblázatban egyidejűleg törekedtünk a didaktikai apparátus és didaktikai feladatok megjelenésének és kapcsolódási pontjainak, valamint arányainak megjelenítésére kottakiadványonként.

Fontosnak tartottuk, hogy egyidejűleg objektív és átfogó képet is kapjunk Czövek – azonos korosztálynak vagy azonos tudásszinten álló növendékeknek készült – „*tankönyvi*” kottakiadványainak tartalmi felépítettségéről, valamint didaktikai mutatóiról, ezért az első forráscsoportba (*Zongoratanítást, -tanulást segítő „Zongoraiskola” elnevezésű tankönyvi*

kiadványok) sorolt kiadványok horizontális áttekintésére alkalmas munkatáblázatokat is előkészítettünk. (Az elemzés forrásairól lásd még a VI.3. *A kottakiadványok tankönyvi elemző vizsgálat forrásai* című alfejezetet.) A kiadványok egyedi vertikális vizsgálata után kapott eredményeket a létrehozott négy összefoglaló munkatáblázatban is rögzítettük, amivel teljeskörű képet nyertünk a kategóriák által kijelölt fókuszpontokról. A vizsgálati csoportba sorolt kiadványok (CZÖVEK, 1946, 1947, 1953, 1955, 1957b, 1958, 1966b, 1969b, 1973) összehasonlító elemzésével a tankönyvi szerkezet és tartalom, valamint a didaktikai feldolgozottság további árnyalt azonosítására és a megállapítások differenciálására törekedtünk.

VI.3. A kottakiadványok tankönyvi elemző vizsgálatának forrásai

Czövek Erna kottakiadványainak vizsgálata során összesen kilenc mű elemző áttekintését valósítottuk meg. A több mint 25 év alatt (1946 és 1973 között) megjelent kiadványokat az azonosságok és eltérések kontrasztjának bemutatása, valamint további összehasonlító vizsgálatok elvégzése miatt három forráscsoportba rendeztük (lásd 20. táblázat). A mintaválasztáskor a rendelkezésre álló zongoratanítást segítő Czövek kottakiadványok összességét vettük alapul, majd a vizsgálatba bevont kötetek kiválasztásakor (a hozzáférés függvényében) azonos kiadványoknál a legkorábban, valamint a legkésőbb kiadott példányokat tanulmányoztuk.³¹⁶ A II. forráscsoportba sorolt – magasabb évfolyamok zongoratanulmányait segítő – kiadványok közé (lásd 20. táblázat) nem kerültek kiválasztásra a Zongoraiskola III-VI. (lásd CZÖVEK, 1959a, 1959b, 1966a, 1969a), valamint a Zongoramuzsika II-IV. kötetei (lásd CZÖVEK, 1954, 1957a, é.n.), mert zenei anyaguk és didaktikai felépítésük kevésbé alkalmas összehasonlító elemzés lefolytatására, továbbá részletes vizsgálatuk szétfeszítené a disszertáció kereteit.

A forráscsoportokba sorolt kiadványok tipizálásánál elsődleges célunk volt, hogy a különböző szempontok – egyező célcsoport, továbbá tartalmi és didaktikai célkitűzések – alapján rendszerezett kiadványok az elemzéskor és összehasonlításakor objektív képet

³¹⁶ J. Irsai Vera Zenei előképző című kötetének hátsó borítófedelén Cserépfalvi kiadásában megjelent kiadványként *Hammerschlag János – Czövek Erna: Preklasszikus mesterek könnyű zongoradarabjainak gyűjteménye* szerepel, azonban forrásgyűjtésünk során sem az EMB Zeneműkiadótól sem a nagyobb könyvtárakban és zeneműtárakban nem találtunk további információkat a kötetről.

adjanak, illetve az I. forráscsoport tekintetében lehetővé tegyék a további horizontális és vertikális vizsgálatokat.

20. táblázat – A kottakiadványok elemző vizsgálatának forrásai

Forráscsoport	A kiadványok bibliográfiai adatai
I. Zongoratanítást, -tanulást segítő „Zongoraiskola és Zongora-Ábécé” elnevezésű tankönyvi kiadványok (az első tanév anyagát tartalmazó kiadványok)	Czövek Erna (1946): <i>Zongora-Ábécé</i> . Cserépfalvi, Budapest.
	Czövek Erna (1955): <i>Zongora-Ábécé</i> . (9. kiadás). Zeneműkiadó, Budapest.
	Czövek Erna (1957b): <i>Zongoraiskola I.</i> Zeneműkiadó, Budapest.
	Czövek Erna (1966b): <i>Zongoraiskola I.</i> Zeneműkiadó, Budapest.
II. Magasabb évfolyamok zongoratanulmányait segítő kottakiadványok	Czövek Erna (1953): <i>Zongoramuzsika I.</i> (3. kiadás). Zeneműkiadó, Budapest.
	Czövek Erna (1958): <i>Zongoraiskola II.</i> Zeneműkiadó, Budapest.
	Czövek Erna (1969b): <i>Zongoraiskola 2.</i> Editio Musica, Budapest.
III. Zenei ismeretanyagot, repertoárt bővítő kiadványok	Czövek Erna (1947): <i>3 év zongora-etüdjei</i> . Cserépfalvi, Budapest.
	Czövek Erna (1973): <i>Miniatúrok zongorára</i> . EMB, Budapest.

(Forrás: saját szerkesztés)

VI.4. Értelmezési keret – vizsgálati szempontok

Czövek Erna speciális tankönyvi kottakiadványainak, mint vizsgálandó dokumentumoknak szisztematikus elemzése előtt szükségesnek éreztük megragadni és tisztázni a „*tankönyv, mint speciális könyv*” (MÉSZÁROS, 1989: 6) fogalmát, ugyanis a mára elérhető különböző szakirodalmakban differenciált meghatározásaival találkozhatunk. Elsőként az 1997-ben megjelent *Pedagógiai Lexikon* szócikkében lévő értelmezést ellenőriztük, ami alapján a tankönyv „*évszázadok óta a legismertebb, mindmáig a legfontosabb, nyomtatott iskolai taneszköz, amely elsősorban a diákok tanulási tevékenységét hivatott segíteni, de fontos segédeszköz a pedagógusok számára is.*” (BÁTHORY – FALUS, 1997: 461) Ezzel párhuzamosan megvizsgáltuk a „*hangszeres iskolákra és gyűjteményekre*” – esetünkben *Zongoraiskola* elnevezésű tankönyvi kiadványokra – érvényes speciális tankönyvek definícióját, amit Pukánszky Béla olyan pedagógiai munkaként értelmez, „*amelyek célja az, hogy vezérfonalat nyújtsanak a zenetanár számára az oktatáshoz.*” (PUKÁNSZKY, 1978: 6)

Egy további szakirodalmi munka a zeneoktatást segítő „kottákat” készségfejlesztő és megerősítő „*sajátos kiegészítő kiadvány*” (KARLOVITZ, 2001: 12) elnevezéssel definiál.

A tankönyvi-elemző vizsgálat során a vizsgálat tárgyára, a zongorapedagógiai gyűjteményekre és kottakiadványokra történeti forrásként tekintettünk, ugyanis a speciális tankönyvi dokumentumokban Czövek zenepedagógiai felfogásán – didaktikai gondolkodásával egyidejűleg – explicit és implicit megjelennek az adott kor politikai és oktatáspolitikai elvárásai, valamint manifesztálódnak a „*társadalmi tartalmak, viszonyok, értékek.*” (DÁRDAI, 2002: 13) A több mint fél évszázados kottakiadványok bel- és kültartalmát szemügyre véve hasonlóképpen találtunk olyan egyedi jellemzőket, amelyek tükrözik a „*politikai korszellemet, stílusjegyeket*” (KARLOVITZ, 2001: 15). A vizsgált kiadványokra is rányomta bélyegét, hogy ezen történelmi időszak alatt a tankönyveknek „*határozottan és kötelezően előírták, hogy milyen szellemet, ideológiát kell képviselnie*” (KARLOVITZ, 2001: 16).

Figyelembe véve a vizsgálat tárgyát, megállapítható, hogy a napjainkban elfogadott *tankönyvi* definíciók nem adhatnak objektív meghatározást a múlt tankönyvi dokumentumairól, ezért indokoltnak éreztük az adott korban érvényes tankönyvi meghatározásokkal – Czövek kottakiadványainak megjelenése idején – való vázlatos ismerkedést.

A tankönyv fogalmának korabeli definícióját két magyar lexikon meghatározásában vizsgáltuk. Az 1933-1934-ben megjelent Magyar Pedagógiai Lexikon meghatározása alapján „*tankönyvnek nevezük azt a tanítást, ill. tanulást támogató könyvet, amely felöleli azokat az ismereteket a tudomány, irodalom, művészet, ipar, kereskedelem stb. köréből, amelyeket el akarunk sajátítani, ill. sajátíttatni.*” (KEMÉNY, 1934: 748) Ezen kívül kitér arra is, hogy „*az iskolai tankönyv az iskolában tárgyalt anyagnak begyakorlására, megtanulására szolgál.*” (KEMÉNY, 1934: 748) A több mint három évtizeddel később, 1976-1979-ben kiadott Pedagógiai Lexikon szócikkében már a „*tankönyv*” fogalmának egy összetettebb meghatározásával találkozhatunk: „*A tankönyv: a tantervben meghatározott oktatási és nevelési célok megvalósításának egyik eszköze. A tankönyv egy-egy tantárgy anyagának tudományos, a tanulók számára eredményesen felhasználható feldolgozása, kifejtése, rendszerezése, amely figyelembe veszi az általános és az adott tantárgy sajátos didaktikai követelményeit. A tankönyv az ismeretszerzés egyik forrása [...].*” (NAGY, 1979: 260)

A vizsgált pedagógiai szakirodalmakban a tankönyvek tartalmi és didaktikai célkitűzésein kívül megjelennek olyan könyvészeti és tipográfiai szempontok is, ami szerint

„a nyomás legyen könnyen olvasható, a papiros jó minőségű, a betűfesték mély fekete, a papiros fehér, esetleg sárgás vagy kékes szürke, felülete ne legyen fényes. A betűk az iskola foka szerint változik. A belső feltételek közül fontos az, hogy az alsófokú iskolákban a tankönyv tükrözze a tanítás módszerét, hogy a tanulóknak megkönnyítse a tanulást, felsőbb iskolákban viszont legyen olyan, hogy lehetővé tegye a rendszeres tanulást.” (KEMÉNY, 1934: 748) Ezen túlmenően a meghatározások felhívják a figyelmet a szövegszerkesztésre és esetleges képi megjelenítésre: „A jó tankönyv kritériumai a világos jól érthető, olvasmányos szövegezés, áttekinthető szerkezet, tagoltság [...] tipográfiaileg kiemelik a legfontosabb fogalmakat, illusztrációt tartalmaznak.” (NAGY, 1979: 260)

A „tankönyv” definícióit magába foglaló további pedagógiai szakirodalmakat vizsgálva egyre összetettebb meghatározások alapján a tankönyv „*tantárgyanként és osztályonként a tanterv által előírt képzési és nevelési anyagot tartalmazza.*” (ILLÉS, 1967: 65) Ugyanakkor a meghatározásokból kiolvashatók olyan tankönyvi funkciók is, amelyek azt közvetítik, hogy „*a tankönyvek elsősorban az új tananyagok bevezetéséhez, közléséhez, bevéséséhez, az ismeretek és képességek gyakorlati alkalmazásához és ellenőrzéséhez nyújthatják a legnagyobb segítséget.*” (ILLÉS, 1967: 69) F. Shoemaker értelmezése alapján „*a tankönyveket a nemzeti kultúra szimbólumainak is tekinthetjük.*” (Shoemaker, 1962 idézi ZÁVODSZKY, 1986: 50)

A bemutatott különböző *tankönyvi* megközelítések összességét áttekintve láthatóvá válik, hogy az adott kor definíciói kiemelik, hogy a *tankönyv* olyan tanítást-tanulást támogató kiadvány, ami egy tantárgy didaktikai és tantervi követelményeinek összefoglaló ismereteit tartalmazza, ezen kívül kulturális értékeket közvetít és megjelennek benne olyan tankönyvi funkciók, mint irányítás, ismeretközlés és gyakoroltatás.

Az áttekintett *tankönyvi* meghatározások szintetizálása után Czövek Erna speciális *tankönyvi* kottakiadványait (lásd a VI.3. *A kottakiadványok tankönyvi elemző vizsgálatának forrásai* című alfejezetet) úgy értelmeztük, mint olyan sajátos *tankönyvi* kiadványok, amelyek a zongoratanulás, -tanítás különböző szintjein állóknak adnak olyan eszköztárat, amelyeknek zenei ismeretanyaga az életkori sajátosságoknak megfelelően szisztematikusan kerültek összeállításra. A zenei repertoár bővítéssel a kiadványok egyidejűleg magukba foglalnak a technikaképzés fejlesztését és a zenei formálókészség kialakítását szolgáló olyan gyakorló feladatokat, amivel reagálnak a zongoratechnikai készségfejlesztésre, továbbá segítséget nyújtanak formálási, hallási, kottaolvasási és ritmikai készségek fejlesztéséhez. Ugyanis a „*zene és technika csak a hangszertanulás virtuóz fokán lehet külön tanulmány.*”

Addig, de különösen a tanulás első éveiben, a kettő nem választható szét.” (Veress, 1947 idézi CZÖVEK, 1948: 2)

VI.5. Tantervi környezet

Czövek Erna kottakiadványai vizsgálatának egyik célkitűzéseként jelöltük meg annak feltárását, hogy milyen elvek alapján konstruálódnak a zongora tárgy tanítását az adott korban segítő Czövek kiadványok. Ezért jelen alegységben, a szerző által összeállított kiadványok vizsgálata előtt arra helyeztük a hangsúlyt, hogy ellenőrizzük a kiadványok megjelenési időszakában használt tantervi dokumentumok elvárásait és követelményeit a speciális zenepedagógiai *tankönyv* tartalmával, valamint a tárgy tanításával kapcsolatban.

A XX. századi zongora tantervi dokumentumok feltárása során azt tapasztaltuk, hogy a zongora tárgy tanításának didaktikai és tartalmi követelményeit egységesen meghatározó, országosan is előíró dokumentumok megjelenése az 1960-as évekig váratott magára. A tantárgyi elvárások és tartalmak a XX. század első felében többnyire vázlatos szillabusz tantervekben körvonalazódtak, amelyek gyakran intézményenként és szakmavezető tanáronként eltérő módon rögzítették a zongora tárgy követelményrendszerét. (RÉTI, 2022b) 1933-ban Czövek Erna és Veress Sándor, valamint számos újító gondolatokra nyitott zene tanár az első Zenepedagógiai Szemináriumokon³¹⁷ a zenepedagógia képzési és nevelési céljainak, valamint alapelveinek lassú és hosszú formálódási időszakát indították el. Markáns nézeteikkel lehetőséget teremtettek az adott korban egy új típusú zenei gondolkodásnak, felismerve azt, hogy *„a zene tanítás csak akkor sikeres, ha a gyermek muzikális adottságait játékosztónén keresztül, egyéni formálókészségének tág teret hagyva bontják ki.*” (VERESS, 1947: I) A zeneoktatást meghatározó nézeteik 1948-ban már gyarapították az M.P.Sz.Sz. zenei tagozatának vezetői által elkészített *„alsófokú zongoratanítás*” – korábbi tantervekhez képest – forradalmasító szillabusz tantervét. Ebben jól látható, hogy *„a tanterv vázlatos, a zene tanítás évfolyamaira lebontott követelményeket tartalmaz zeneelméleti ismeretekből, valamint kizárólag magyar szerzők műveire támaszkodó gyűjteményeket, hangszeres iskolákat jelöl meg feldolgozandó anyagként.*” (RÉTI, 2022b: 288)

³¹⁷ „[...] az új elméleti és gyakorlati zenepedagógiai módszerek és eredmények szélesebb körű ismertetésére és ezeknek a magyar zene tanárok között való terjesztésére szerveztük meg Czövek Erna kartársammal a Zenepedagógiai Szemináriumot, amely Molnár Antal lelkes elnöklése alatt a Zeneművészeti Főiskola XVIII. sz. termében éveken át gyakori gyülekezőhelye volt a haladó szellemű zenepedagógusoknak.” (VERESS, 1947: I)

A Művelődésügyi Minisztérium kiadványaként 1966-ban megjelent zongora tárgy tantervi gyűjteménye kidolgozottságban, követelményekben és tartalomban egyaránt előrelépést mutat, ugyanis a komplexitásra törekszik. Tartalmazza a zeneiskolai I-VI. osztály zongora tárgy tanításának minőségi és mennyiségi elvárásait és követelményrendszerét, zenei ismeretanyagában több stílust és korszakot átfogó: „*a magyar gyermek és népdalfeldolgozások mellett barokk, bécsi klasszikus, romantikus, modern műveket és technikai tanulmányokat*” jelöl meg. (ZONGORA TANTERV, 1966: 46) Az első osztály „A” és „C” tagozat követelményeiben hangsúlyos helyet foglal el „*a magyar gyermek- és népdal, valamint a mai zeneszerzőknek a népdal szellemét tükröző, gyermekek számára írott művei.*” (ZONGORA TANTERV, 1966: 6) Ezen túlmenően a tanterv két népdalfeldolgozást az első osztály „A” tagozat tanszaki előjátszási anyagaként határoz meg. Az első két évfolyam tanításához a felhasználandó kották jegyzéke többek között az új típusú *Zongoraiskolák* I. és II. kötetét javasolja.

VI.6. A kottakiadványok elemző-vizsgálati kategóriáinak kialakítása

Czövek Erna kottakiadványai elemző vizsgálatának tervező fázisában elsődleges szempontnak tekintettük, hogy egy olyan kategóriarendszert hozunk létre, amely segíti kutatásunk alapfokú zeneoktatást segítő kottákon alapuló „az újító zenepedagógus” dimenziójának sokrétű feltárását, valamint hozzájárul a kutatási kérdéseink árnyalt és markáns megválaszolásához. Az előkészítő szakaszban Dárdai Ágnes gondolataira támaszkodtunk, amely alapján „*minden tankönyvelemzés alfája és omegája a jó kategóriarendszer felépítése.*” (DÁRDAI, 2002: 69) A kategóriaképzést igyekeztünk több oldalról is megközelíteni. Egyrészt a speciális *tankönyvi* kottakiadványok vizsgálatához módszertani alapként tekintettünk DÁRDAI Ágnes (2002) és LAPPINTS Árpád (1986) korábbi vizsgálataira, amelyek történelem- és biológia-tankönyvek didaktikai-módszertani vizsgálatát helyezték fókuszba. Másrészt tanulmányoztuk CSÜLLÖG Judit (2009) és HUNYADI Zsuzsanna (2018) kifejezetten *Zongoraiskola* elnevezésű, különböző szempontokat figyelembe vevő, *tankönyvi* kottakiadványokat összehasonlító disszertációit azért, mert a mi vizsgálatunk középpontjában is olyan speciális *tankönyvi* kiadványok szerepelnek, amelyekben nem szövegek, hanem hangjegyek, kottapéldák találhatók.

A megvizsgált tankönyvi-elemző vizsgálatokkal foglalkozó szakirodalmi források alapján, valamint a vizsgálati minta többszöri áttekintése után három terület mentén

szintetizáltuk kategóriarendszerüket (lásd 21. táblázat). Ennek következtében deskriptív, didaktikai és terjedelelemző vizsgálati módszereket határoztunk meg, amelyek biztosítják azt, hogy Czövek Erna kottakiadványainak általános külső és belső jellemzőiről pillanatfelvételt kapjunk, ugyanakkor megragadhatóvá tegyük a vizsgált kiadványok mélyebb rétegeinek didaktikai és tartalmi jellemzőit.

21. táblázat – A kottakiadványok elemző vizsgálati koncepciójának áttekintő táblázata

Kategória megnevezése	Vizsgálati elemek	Vizsgálati módszer
I. Makrostruktúra	<i>borítófedél, címloldal, előszó, függelék, illusztráció, méret, kötés, utószó, színvilág, tartalomjegyzék, terjedelem, tájolás</i>	deskriptív-leíró, terjedelelemzés
II. Kottakiadványok szerkezeti és tartalmi felépítése	<i>tartalmi és tematikai súlypontok, zenei ismeretanyag forrása és típusa</i>	didaktikai vizsgálat, terjedelelemzés
III. Didaktizáltság	<i>didaktikai apparátus, didaktikai feladatok</i>	didaktikai vizsgálat, terjedelelemzés

(Forrás: saját szerkesztés)

I. kategóriaként a kiadványok *makrostruktúrájának* vizsgálatát határoztuk meg. Az elemzés keretében két táblázatban kiadványonként számba vettük a vizsgált példányok általános ismertetőjegyeit, amit meghatározott szempontok alapján strukturáltunk. A II. kategória vizsgálatához a *szerkezeti és tartalmi jellemzők* mutatóit rendeltük, amit strukturált munkatáblázatokba rendeztünk, valamint az elemzés során feltártuk a Czövek Erna által meghatározott tartalmi súlypontok és tudásanyag kapcsolódását. Ezen túlmenően a súlypontokhoz tartozó zenei ismeretanyagot típus és forrás szerint csoportosítottuk. A III. kategóriában a vizsgált kották didaktizáltságára helyeztük a hangsúlyt. Ennek következtében a kiadványok tartalmára, zenei ismeretanyagára olyan módon fókuszáltunk, hogy górcső alá vettük a „*tankönyvek*” speciális *didaktikai és zongorapedagógiai* sajátosságait. (Ezen vizsgálati kategóriát az I. forráscsoportba sorolt kiadványoknál alkalmaztuk.)

A vizsgálati forrásokat a három főkategória mellett további vizsgálati szempontok alapján is tanulmányoztuk:

1. Milyen zenei ismeretanyaggal találkoznak a növendékek Czövek Erna kottakiadványaiban?
2. Milyen a zenei ismeretanyag felépítése, összeállítása nehézségi fok szerint?

3. Milyen a zenei ismeretanyag aránya? Vannak-e gyakrabban előforduló zeneszerzők a zenei anyag forrásbázisában?
4. Van-e szignifikáns különbség a tartalmi súlypontok tematikájában?
5. Hogyan strukturálja a didaktikai apparátus a különböző kiadványok felépítését?
6. Megfogalmazza-e kiadványaiban a szerző a tanítási-tanulási folyamat célját?
7. A kottakiadványok felépítése tükrözi-e a zongoratanulási, -tanítási folyamat egyes állomásait?

VI.7. Zongoratanítást, -tanulást segítő (az első tanév anyagát tartalmazó) tankönyvi kottakiadványok vizsgálata

VI.7.1. Zongora-Ábécé (1946)

A kiadvány első megjelenésére 1946-ban került sor a Cserépfalvi Könyvkiadó Vállalatnál, amit számos további utánnomás, majd bővített kiadás követett. A megjelenés idején újszerű zenei ismeretanyagot és zongorapedagógiai tartalmat magába foglaló kottakiadványhoz a szerző 1948-ban módszertani útmutatót is készített (lásd CZÖVEK, 1948i), amelyben Czövek a kiadvány tudásanyagának összeállítását a következőképpen indokolta: „*olyan anyagot adni, amely [...] a muzsikán keresztül vezet el a zongorázásához*” (CZÖVEK, 1948i: 3), valamint hangsúlyozta, hogy „*az a zenei anyag, amit a gyermek az első évben használ, tisztán magyar legyen.*” (CZÖVEK, 1948i: 3)

22. táblázat – A Zongora-Ábécé (1946) kottakiadvány adatlapja

A kiadvány szerzője	Czövek Erna
A kiadvány címe	Zongora-Ábécé
Kiadó neve	Cserépfalvi Könyvkiadó Vállalat
Kiadás éve	1946
Kiadás száma	Első
Méret (mm)	310*230
Terjedelem (oldal)	36
Borító/kötés	puha/tűzött
Tájolás	fekvő
Illusztrációk	Figyelemfelkeltő illusztráció csak a kiadvány borítóján.
Egyéb jellemzők	Külön kötetben útmutató a tanároknak.
Színvilág	A külső címlapon sötétkék betűtípus, a beltartalom fekete-fehér.

(Forrás: saját szerkesztés, CZÖVEK, 1946 alapján)

A zongorát tanuló növendékeknek és tanároknak készült, teljes mértékben magyar zenei anyagra támaszkodó *Zongora-Ábécé* elnevezésű „hangszeres iskola” több kiadást is megélt, azonban 1950-től a további kiadásokat – a kiadó államosítása miatt – a Zeneműkiadó Vállalat jelentetett meg. (A kottakiadvány adatlapjához lásd a 22. táblázatot.)

A vizsgált kotta első szemrevételezésekor külső címlapján barna, puha papíron figyelemfelkeltő illusztrációt láthatunk, ami egyértelműen jelzi, hogy a kiadvány zenei ismeretek elsajátítására készült. Ezen túlmenően a címlap rendezett betűmérettel, egyszerű színvilággal, de különböző méretű betűkkel (barna alapon sötétkék színnel) tartalmazza a kiadvány címét, megjelöli a kiadvány célját³¹⁸, utal tartalmára és megnevezi szerzőjét³¹⁹, kiadóját³²⁰. A „*Zongoraiskola*” szerepét betöltő kiadvány címlapján, mintegy szakmai garanciaként kapott helyet a lektorok megnevezése³²¹. (A kiadvány borítójához lásd a IX. *Mellékletek* című fejezet 17. sz. mellékletét.) A gyermekeknek készült kottán a kor hasonló kiadványainak jellemzői és jellegzetességei azonosíthatók: a külső fizikai paraméterek áttekintésekor a kevésbé tartós vékony papír, könnyed súly, valamint a belső áttekintésekor a rendezett kottakép figyelhető meg, a gyakorló anyag szisztematikus elrendezését segíti a fekvő tájolás.

A kotta első szemrevételezését követően a zongorapedagógiai kiadvány felépítését is szemügyre vettük. Megállapítottuk, hogy a kiadvány strukturált, a tudásanyag összterjedelmének nagy hányada kottapéldákkal biztosít zenei ismeretanyagot, ezen kívül kis terjedelemben, de megtalálhatók a tájékoztatási apparátust jelentő olyan szerkezeti komponensek (tartalomjegyzék és utószó), amelyek a tanítási folyamatot segítik. (A kottakiadvány felépítéséhez lásd a 23. táblázatot.)

23. táblázat – A *Zongora-Ábécé* (1946) kottakiadvány felépítése/strukturáltsága

Összterjedelem (oldal)	36
Előszó (oldal)	
Utószó (oldal)	2
Tartalomjegyzék (oldal)	1 (Kereső címmel)
Függelék (oldal)	
Tartalmi súlypontok száma (db)	11

(Forrás: saját szerkesztés, CZÖVEK, 1946 alapján)

³¹⁸ A zongoratanulás első évfolyamának teljes anyaga.

³¹⁹ Magyar népdalokból és magyar szerzők gyermekeknek írt műveiből összeállította Czövek Erna.

³²⁰ Cserépfalvi.

³²¹ Kodály Zoltán, Kadosa Pál, Veress Sándor.

A belső címoldalon a kottakiadvány mottójaként³²² a szerző hangsúlyos állásfoglalása olvasható a hangszertanulás kezdetén általa javasolt zenei ismeretanyag tartalmáról. A belső címoldalt a tartalomjegyzék (Kereső) követi, amely a kiadványban található zenei tudásanyag keresését szolgálja. (A gyors keresés zeneszerzőnként, oldalanként, valamint a zeneművek kiadványban megjelölt sorszámai megjelölésével biztosított.) A szerző pedagógusoknak készült utószavában röviden összefoglalja a kiadvánnyal kapcsolatos koncepcióját és vázlatos módszertani javaslatot ad a kiadvány használatához és feldolgozásához.

A kiadvány tartalmi súlypontjainak kialakításánál Czövek gazdag zenei anyagra és ritmikai, valamint kottaolvasási készségeket fejlesztő feladatokra (összesen 115 db) épített, amit tematikai csoportosításuk alapján rendszerezett. (A kottakiadvány tartalmi/tematikai felépítéséhez lásd a 24. táblázatot.) A kiadvány tartalmi felépítését a kotta összeállítója az évfolyam tudásanyagát meghatározó 11 súlypont alapján konstruálta, amit a vizsgálati elemek könnyebb áttekintéséhez 4 nagyobb tematikai egységbe csoportosítottunk. Az így kapott egységek arányainak összehasonlításakor heterogén képet kaptunk, azonban a zenei ismeretanyag összerendezésekor megállapítottuk, hogy a szerző figyelembe vette a zongoratanulás meghatározó csomópontjainak elsajátításához és rögzítéséhez a megfelelő anyagmennyiséget, valamint a nehézség szerinti fokozatos felépítést. Egyértelműen megállapítható, hogy a kiadvány gyakorló anyagának jelentős része 36,5% (összesen 42 db) a *hallási, formaérzéki, metrum, valamint ritmikai és kottaolvasási készségek [...]* fejlesztésével a zenetanulás alapelemeinek megszilárdítására törekszik, valamint szignifikáns repertoárt biztosít a *kétszólamú zenei anyag különböző zenei és játékmódbeli kifejezőeszközeink az elsajátítására* (összesen 51 db - 44,3%).

³²² „Magyar gyermeknek magyar az anyanyelve: muzsikálni is magyarul tanuljon először” (CZÖVEK, 1946: I)

24. táblázat – A Zongora-Ábécé (1946) kottakiadvány tartalmi/tematikai felépítése és a hozzá kapcsolódó zeneművek száma³²³

Tematikai felépítés	A Czövek Erna által meghatározott tartalmi súlypontok	A tartalmi súlypontokhoz kapcsolódó zeneművek száma (db)	Összesen (db) Arány (%)
Hallási, formaérzéki, metrum, ritmikai és kottaolvasási készségek egyidejű fejlesztése; Egyszerű gyermekdalok megszólaltatása karos ejtegetéssel egyszólamban	„Játékdalok hallás után való lejegyzésre” (CZÖVEK, 1946: 3)	5	42 db 36,5%
	„Gyakorlatok lapról való éneklésre és kikeresésre a zongorán Kodály Zoltán 333 olvasó gyakorlatából” (CZÖVEK, 1946: 4)	16	
	„Gyermekdalok pentaton fordulatok gyakorlására” (CZÖVEK, 1946: 6)	3	
	„Dallamok dúr és moll pentachordban az abszolút kottaolvasás gyakorlására” (CZÖVEK, 1946: 6)	18	
A kétkezes játék előkészítése	„Kvintelő dallamok” (CZÖVEK, 1946: 9)	16	16 db 14%
Kétszólamú hallásfejlesztés	„Kétszólamú kánonok” (CZÖVEK, 1946: 11)	6	6db 5,2%
Kétszólamú zenei anyag játéka differenciáltabb zenei kifejezőeszközök elsajátítására	„Ötfokú pentaton dallamok” (CZÖVEK, 1946: 14)	15	51 db 44,3%
	„Szinkopák” (CZÖVEK, 1946: 19)	18	
	„Leggiero” (CZÖVEK, 1946: 25)	4	
	„Repetició” (CZÖVEK, 1946: 28)	6	
	„Sima, pergő játék” (CZÖVEK, 1946: 31)	8	
Összesen (db)	4	11	115

(Forrás: saját szerkesztés CZÖVEK, 1946 alapján)

A kottában szereplő zenei anyagok forrásának vizsgálata igazolja a szerző kiadványának összeállításával kapcsolatos tudatos koncepcióját: a repertoár 30,4%-a (összesen 35 db) népdal³²⁴, gyermekdal és játékdal³²⁵, valamint a zeneművek nagyobbik része 69,6%

³²³ A kiadvány gyakorlófeladatainak számbavételekor a folyamatos arab számozást alkalmaztuk, ami eltér a kottában alkalmazott megjelöléstől, ugyanis egyaránt használna római, arab és betűrendes megjelölést.

³²⁴ „Herder óta használatba jött terminus olyan dallamok jelzésére, melyeket sokan és sokáig énekelnek. [...] A népdal a rögzítő írásbeliséggel szemben szabadon alakítható, lényegesen történeti jelenség, mely minden egyes korszak stílusával adás-vevés kapcsolatban áll, de sajátos hangvételében mégis elkülönül a műzenei jelenségektől, bár egymásrahatásuk minden fontosabb stíluskorszakban kimutatható.” (SZABOLCSI – TÓTH, 1965: 615)

³²⁵ „A kisgyermekkortól az iskolásgyermekkorig a gyermek különböző fejlődési fokára méretezett dal, szoros kapcsolatban a gyermekjátékkal (mozgásjátékdalok, kiszámoló versek) és a népdallal. A gyermekdal a zenei

(összesen 80 db) tíz kortárs magyar zeneszerzőhöz³²⁶ kötődő népzenei anyagú vagy hangulatú kompozíció. (A kottakiadványban szereplő zenei anyagok áttekintéséhez lásd a 25. táblázatot) A kottában lévő gyakorlatokat és zeneműveket zeneszerzők szerinti bontásban is megszámláltuk, ami alapján négy esetben 10-nél nagyobb kapcsolódást azonosítottunk. (Kodály 16 db; Járdányi 15 db; Veress 13 db; Kadosa 11 db) (A kottakiadványban előforduló kompozíciók zeneszerzőnkénti számának áttekintéséhez lásd a 9. Mellékletek című fejezet 16. sz. mellékletét)

25. táblázat – A Zongora-Ábécé (1946) kottakiadványban szereplő zenei anyagok típusa eredetének megoszlása szerint

<i>Zenei anyagok típusa</i>	Zenei anyag eredete			Összesen (db)
	Magyar szerző zeneműveinek száma (db)	Népdal, gyermekdal, játékdal száma (db)	Külföldi szerző száma (db)	
<i>A kétszólamú játék elsajátításának fokozatos bevezetése</i>	61	6		67
<i>A zongoratanulást megalapozó zenei ismeretanyag: formálási, hallási, kottaolvasási, ritmikai készségek fejlesztését segítő gyakorló feladatok</i>	19	29		48
<i>Kamarazene</i>				
Összesen (db)	80	35		115
Aránya (%)	69,6	30,4		

(Forrás: saját szerkesztés CZÖVEK, 1946 alapján)

A vizsgálatunk során kíváncsiak voltunk arra is, hogy a képességek kialakítását és fejlesztését a kottakiadvány hogyan tudja segíteni, ezért azonosítás után összeszámoltuk, majd strukturált munkatáblázatba rendeztük a didaktikai apparátus, valamint a didaktikai feladatok tankönyvi megjelenését (lásd 26. táblázat).

A didaktikai apparátus zenei ismeretanyagának tartalmát a szerző a zongoratanítás kezdőfokának megfelelő koncepció alapján három tematikus terület mentén csoportosította³²⁷: egy részük „*dallam-kíséretes, vagy dallam-ellenszólamos megoldásuknál*

nevelés alapja. Jellemzői: egyöntetűség, többnyire páros ütemű ritmus, amelyet a gyermek spontán mozgásokkal köthet össze, egyszerű a gyermeki hangterjedelemre szabott négy- vagy ötfokú dallam, a dallamformulák ismétlése és a nehezebben intonálható felhangok gyakori mellőzése.” (BORONKAY, 1984: 85)

³²⁶ Járdányi Pál (1920-1966), Kadosa Pál (1903-1983), Kassai Mária (1905?-1975), Kodály Zoltán (1882-1967), Mihály András (1917-1993), Ránki György (1907-1992), Szabó Ferenc (1902-1969), Székely Endre (1912-1989), Szervánszky Endre (1911-1977), Veress Sándor (1907-1992).

³²⁷ Az elemzés során a zeneműveket mindvégig Czövek Erna 1948-ban, a kiadványhoz kiadott módszertani segédletben megjelölt tematikus csoportosítását felhasználva végeztük.

fogva éneklésen keresztül hallásfejlesztésre, polifóniára nevelnek” (CZÖVEK, 1948i: 15); ezen kívül „speciális technikai követelményeket támasztanak, tehát eleinte ujjgyakorlat-, később etűdszerűek, ill. előadási kidolgozásra alkalmasak.” (CZÖVEK, 1948i: 15)

A didaktikai vizsgálati eredmények alapján megállapíthatjuk, hogy a kiadvány „tankönyvi” jellegét és a tanítási folyamatban betöltött nehézségi fokát (kezdők számára készült kiadvány) igazolja, hogy magas azon feladatok száma (összesen 48 db - 41,7%), amelyek különböző gyakorlatokon keresztül a *formálási, hallási és ritmikai készségek fejlesztését* célozzák meg. Ezen kívül nagy hangsúlyt fektet a kottakiadvány összeállítója – összesen 51 darab (44,3%) zenemű megjelölésével – az *Egyéb zenei repertoár bővítésére*. Az *Ügyesítő/Etűd* feladatok azonban egyáltalán nem jelennek meg a kiadványban, amit azzal indokol a szerző, hogy „[...] az első évben szokásos kis klasszikus etűdök technikai anyaga természetesen hiányzik, mert a magyar anyagban ez nem fordulhat elő [...]” (CZÖVEK, 1948i: 3)

26. táblázat – A Zongora-Ábécé (1946) kottakiadvány didaktikai apparátusának bemutatása

Didaktikai feladatok	Didaktikai apparátus elemei					Összesen (db)
	Gyakorlat (db)	Ügyesítő/ Etűd (db)	Egyéb, zenei repertoárt bővítő darab (db)	Előadási darab (db)	Ábra/ Illusztráció (db)	
Formálási, hallási, kottaolvasási és ritmikai készségek fejlesztése ³²⁸	48					48
Zongoratechnikai készségfejlesztés ³²⁹			21			21
A kétkezes játék előkészítése ³³⁰			30			30
Kamarazene						
Összetettebb készségeket igénylő polifónia megvalósítását igénylő zeneművek előadása				16		16
Összesen (db)	48		51	16		115
Arány (%)	41,7		44,3	14		

(Forrás: saját szerkesztés CZÖVEK, 1946 alapján)

³²⁸ Kottaolvasást segítő olvasógyakorlatok (relatív szolmizációra és abszolút hangnévre alapozva), ritmikai készséget fejlesztő ritmusgyakorlatok.

³²⁹ Zongoratechnikai készségfejlesztés: bizonyos technikai követelmények megvalósítását igénylő zeneművek. (ujjgyakorlat, etűd, különböző billentésmódok és játéktechnikai problémák gyakorlását segítő ügyesítő vagy egyéb technikai jellegű feladat)

³³⁰ Dallam kvintváltással, dallam ellenmozgással és párhuzamos mozgással, zenei anyag megszólaltatása váltott kézzel.

A zongorajáték differenciált készségeinek elsajátítása mellett, a gyűjteményben összesen 16 darab (14%) előadási célra készült zongoradarab is helyet kapott, ami összetettebb zenei, technikai, hallási követelményeket vár el a növendékektől. A didaktikai apparátus elemeit tovább vizsgálva azt tapasztalhatjuk, hogy a kotta nem tartalmaz ábrát és illusztrációt, valamint a didaktikai feladatok nem építenek a társas zenélésre. A tankönyvi funkciót betöltő kotta felépítése tematikus területenként rendezett, a zenei anyagokat a tematikai súlypontok elnevezésének megjelölése tagol. A didaktikai feladatok és apparátus összhangja hozzájárul a tárgy speciális jellegéből adódó elvárások és készségek elsajátításához. A kiadvány használatával megvalósulhat a komplex készségfejlesztés, amit a zenei tudásanyag és didaktikai apparátus szoros kapcsolata, továbbá a speciális munkáltató jellegű kottakiadvány gyakorló feladatainak fokozatos nehezedeése biztosít.

VI.7.2. Zongora-Ábécé (1955)

A Zongora-Ábécé kilencedik kiadása 1955-ben a Zeneműkiadó Vállalat gondozásában került forgalomba. A korábbi kiadások formáját és elrendezését megtartva, ugyanakkor a borítófedél szembetűnő grafikával³³¹ ragadja meg a tekintetet (piros alapon gazdagon és aprólékosan kidolgozott népi motívumokkal takart). A címlap fókuszában látható a kiadvány (Zongora-Ábécé) és összeállítójának neve (Czövek Erna), ezen kívül a kiadás száma (9. kiadás), valamint a kiadó neve (Zeneműkiadó). A hátsó borítófedélen a jelen kottakiadvány mintegy folytatásaként – Czövek Erna által – összeállított másik munka, a „Zongoramuzsika” című zongorakotta szerzői koncepciója olvasható. (A kiadvány borítóját lásd a IX. Mellékletek című fejezet 18. sz. mellékleteként.)

27. táblázat – A Zongora-Ábécé (1955) kottakiadvány adatlapja

Kiadó neve	Zeneműkiadó Vállalat
A kiadvány címe	Zongora-Ábécé
Kiadás éve	1955
Kiadás száma	Kilencedik
Méret (mm)	290*200
Terjedelem (oldal)	48
Borító/kötés	puha/tűzött
Tájolás	fekvő
Illusztrációk	Figyelemfelkeltő, színes alapon népi motívumokat tartalmazó illusztráció csak a kiadványfedél címlapján.
Egyéb jellemzők	Külön kötetben útmutató a tanároknak.
Színvilág	fekete-fehér

(Forrás: CZÖVEK, 1955 alapján)

³³¹ A címlap Kaeszné Lukáts Kató (1900-1990) grafikusművész, érdemes művész munkája. (CZÖVEK, 1955)

Az 1955-ben megjelent *Zongora-Ábécé* makrostrukturális jegyeinek áttekintése után megállapítottuk, hogy a kiadvány a korábbi kiadáshoz képest terjedelemben és méretben növekedett (lásd 28. táblázat). A belső címlap tartalmazza a kiadvány címét, megjelöli célját³³², valamint tartalmát. Ezen kívül szerepel a szerző, a kiadó és a kiadás száma, valamint a megjelenés ideje.

A szerkesztő az 1946-ban megjelent *Zongora-Ábécé* első kiadásához hasonlóan – némi módosítással – a következőképpen fogalmazza meg a kotta vezérgondolatát: „*Magyar gyermeknek magyar az anyanyelve: mint a beszédben az első szavak, úgy a zongorán az első dallamok magyarul jelenjenek meg.*” (CZÖVEK, 1955: 1)

28. táblázat – A Zongora-Ábécé (1955) kottakiadvány felépítése/strukturáltsága

Összterjedelem (oldal)	48
Előszó (oldal)	
Utószó (oldal)	
Tartalomjegyzék (itt Kereső) (oldal)	1
Függelék (oldal)	4
Tartalmi súlypontok száma (db)	12

(Forrás: CZÖVEK, 1955 alapján)

A kiadvány első szemrevételezését követően azt tapasztaltuk, hogy a belső címoldalt követi ugyanazon oldalon a tartalomjegyzék³³³ és a kolofon. A kottakiadvány terjedelme 48 oldal, ami magába foglalja a kiadvány elején elhelyezett tartalomjegyzéket, valamint a kotta fő részét követő 4 oldalon két csoportba rendezett³³⁴ zenei anyagot tartalmazó függelék. (A kottakiadvány felépítését/strukturáltságát lásd 28. táblázat)

A kottakiadvány összeállítója 12 darab tartalmi csomópont mentén strukturálta a kötetet. Czövek a kottakiadvány zenei anyagának feldolgozását azonban nem szigorúan határozta meg, hanem azt javasolta, hogy „*az anyag beosztása, feldolgozása egyéni legyen a gyermek képességeinek s temperamentumának megfelelő.*” (CZÖVEK, 1948i: 18)

A kiadvány zenei tudásanyaga az első, 1946-os kiadás megjelenéséhez képest gazdagodott, ugyanis összesen 179 darab zenei és ritmikai, valamint kottaolvasási készségeket fejlesztő feladatra alapoz. (A kottakiadvány tartalmi/tematikai felépítéséhez lásd a 29. táblázatot.) A kotta rendezettségét mutatja és a tananyag feldolgozását segíti, hogy

³³² A zongoratanulás első évfolyamának tananyaga.

³³³ A tartalomjegyzék (itt Kereső) a zenei anyag keresését segíti zeneszerző nevének és a mű oldalszámának megjelölésével.

³³⁴ A függelék A része „*Régi muzsikát*”, B része „*Szovjet és bolgár szerzők kis darabjait*” tartalmazza.

Czövek ebben a kiadványában is tartalmi súlypontok megjelölésével rendszerezi az egyes területekhez tartozó tudásanyagot.

29. táblázat – A Zongora-Ábécé (1955) kottakiadvány tartalmi/tematikai felépítése és a hozzá kapcsolódó zeneművek száma³³⁵

Tematikai felépítés	Czövek Erna által meghatározott tartalmi súlypontok	A tartalmi súlypontokhoz kapcsolódó zeneművek száma (db)	Összesen (db) Arány (%)
Hallási, formaérzéki, metrum, ritmikai és kottaolvasási készségek egyidejű fejlesztése; Egyszerű gyermekdalok megszólaltatása karos ejtegetéssel egyszólamban	„Játékdalok” CZÖVEK, 1955: 3)	5	86 db 48%
	„Kodály Zoltán 333 olvasó gyakorlatából” CZÖVEK, 1955: 4)	16	
	„Dallamok dúr és moll pentachordban a kottaolvasás gyakorlására” CZÖVEK, 1955: 6)	65	
A kétkezes játék előkészítése	„Kvintváltó dallamok” CZÖVEK, 1955: 13)	8	8 db 4,5%
Kétszólamú hallásfejlesztés	„Kétszólamú kánonok” CZÖVEK, 1955: 15)	6	6 db 3,3%
Kétszólamú zenei anyag játéka differenciáltabb zenei kifejezőeszközök elsajátítására	Kétszólamú zenei anyag tematikai megnevezés nélkül.	51	51 db 28,5%
Zongoratechnikai készségfejlesztés	„Hét etüd” CZÖVEK, 1955: 35)	7	7 db 4%
Kamarazene	„Négy népdal énekre” ³³⁶ CZÖVEK, 1955: 38)	5	10 db 5,6%
	„Három népdal énekhangra zongorakísérettel” CZÖVEK, 1955: 41)	3	
	„Két népdal énekhangra zongorakísérettel” CZÖVEK, 1955: 43)	2	
Előadási darabok	„Régi muzsika” CZÖVEK, 1955: 45)	4	11 db 6,1%
	„Szovjet és bolgár szerzők kis darabjai” CZÖVEK, 1955: 46)	7	
Összesen (db)	7	12	179

(Forrás: CZÖVEK, 1955 alapján)

³³⁵ A kiadvány gyakorlófeladatainak számbavételekor a folyamatos arab számozást alkalmaztuk, ami eltér a kottában alkalmazott megjelöléstől, ugyanis egyaránt használ arab és betűrendes megjelölést.

³³⁶ A 4. zenemű a és b változata is helyet kapott a kiadványban.

A tartalmi súlypontok vizsgálata alapján két terület markáns reprezentációját figyeltük meg a hozzájuk kapcsolódó készségfejlesztő ismeretanyag mennyiségi mutatóiban (*Hallási, formaérzéki, metrum, ritmikai és kottaolvasási készségek egyidejű fejlesztése...*: összesen 86 db - 48%, valamint *Kétszólamú zenei anyag játéka differenciáltabb zenei kifejezőeszközök elsajátítására*: összesen 51 db - 28,5%). A kiadvány tematikus felépítésében a fokozatosság elve tükröződik, ezek arányai a zongoratanulás első évfolyamának sokrétű készségfejlesztését követik. A kotta tematikus felépítésének áttekintésekor az első megjelenéshez képest három terület mentén bővülés azonosítható: *speciális zongoratechnikai készségfejlesztés, kamarazene, valamint előadási darabok*.

A kottában szereplő zenei anyagok forrásának vizsgálata ebben a kiadványban is igazolja az alkotó magyar népdalokra és magyar szerzők gyermekeknek írt műveire alapozott meghatározó pedagógiai koncepcióját. A kiadványban magyar népdal, gyermekdal, játékdal, valamint a magyar zeneszerzőkhöz³³⁷ kötődő népzenei anyagú vagy hangulatú kompozíciók száma összesen 158 darab. (A kottakiadványban szereplő zenei anyagok típusához és eredetének megoszlásához lásd a 30. táblázatot.)

30. táblázat – A Zongora-Ábécé (1955) kottakiadványban szereplő zenei anyagok típusa eredetének megoszlása szerint

<i>Zenei anyagok típusa</i>	Zenei anyag eredete			
	Magyar szerző zeneművének száma (db)	Magyar népdal, gyermekdal, játékdal száma (db)	Külföldi szerző száma (db)	Összesen (db)
<i>A kétszólamú játék elsajátításának fokozatos bevezetése</i>	58		11	69
<i>A zongoratanulást megalapozó zenei ismeretanyag: formálási, hallási, kottaolvasási, ritmikai készségek fejlesztését segítő gyakorló feladatok</i>	68	32		100
<i>Kamarazene</i>	3	7		10
Összesen (db)	129	39	11	179
Aránya (%)	72,1	21,8	6,1	

(Forrás: saját szerkesztés, CZÖVEK, 1955 alapján)

³³⁷ Bartók Béla (1881-1945), Járdányi Pál (1920-1966), Kadosa Pál (1903-1983), Kassai Mária (1905?-1975), Kodály Zoltán (1882-1967), Mihály András (1917-1993), Ránki György (1907-1992), Szabó Ferenc (1902-1969), Székely Endre (1912-1989), Szervánszky Endre (1911-1977), Veress Sándor (1907-1992).

A zenei ismeretanyag és zeneszerzők kapcsolatát összeszámlálással is megvizsgáltuk, ami alapján két zeneszerző több mint 10 – Járdányi összesen 15 db, továbbá Kodály összesen 16 db – kompozícióval vagy gyakorlófeladattal segíti a különböző zenei képességek kialakítását. (A kottakiadványokban előforduló kompozíciók számát zeneszerzőnként részletesen lásd a *IX. Mellékletek* című fejezet 16. sz. mellékleteként) A kiadvány összeállítója az előző kiadásokban található kortárs zeneszerzők alkotásait kiegészítve felhasználja Bartók Béla különböző zenepedagógiai gyűjteményekben (lásd BARTÓK, 1913, 1951, 1952) már közreadott kompozícióit is (összesen 7 db-ot).

A *Zongora-Ábécé* korábbi (1946) megjelenéséhez képest annak 1955. évi kiadásában újításként azonosíthatók – a főanyagon kívül – a függelékben közreadott külföldi zeneszerzők táncjátékai és karakterdarabjai. Ennek következtében a zenei ismeretanyag száma mennyiségileg és minőségileg is bővült (összesen 11 darabbal). Az elemzés alá vont kötet zenei ismeretanyagát típus alapján is csoportosítottuk és megszámláltuk. Az így nyert adatok alátámasztják a kiadvány célját (a zongoratanulás első évfolyamának tananyaga magyar szerzők vagy magyar zenei anyagon alapul), ugyanis a zongoratanulást megalapozó magyar zenei anyagra épített művek dominanciáját rajzolják meg (összesen 100 db). (A kottakiadványban szereplő zenei anyagok típusához és eredetének megoszlásához lásd a 30. táblázatot) Amennyiben a kiadványban szereplő művek összességét alapul véve a zenei anyagok eredetét és a zenei anyagok típusa szerint is megvizsgáljuk, akkor is hasonló eredményt kapunk, ugyanis a magyar zeneszerzők által komponált alkotások többsége figyelhető meg (összesen 129 db - 72,1%).

A vizsgálat során szemügyre vettük a kottakiadvány didaktikai apparátusát alkotó elemek arányát is, ami heterogén képet mutatott. (A kottakiadvány didaktikai apparátusának bemutatásához lásd a 31. táblázatot) A gyűjtemény didaktikai apparátusa egyáltalán nem tartalmaz ábrát és illusztrációt, azonban a kezdőknek készült kiadvány jellegéből is adódik, hogy a tudásanyag több mint a fele olyan gyakorlat, ami a zenei alapkészségek kialakítását és fejlesztését segíti (összesen 92 db - 51,4%). A didaktikai apparátus további elemeit is megvizsgáltuk, amelyek hasonlóan változó képet mutatnak. Rendkívül alacsony a kifejezetten *ügyesítő/etűd* célzattal készült zeneművek száma (összesen 7 db - 3,9%). Ezen túlmenően az *Egyéb zenei repertoárt bővítő* darabok 30,7%-ban (összesen 55 db), míg az *előadási darabok* 14%-ban (összesen 25 db) reprezentáltak.

31. táblázat – A Zongora-Ábécé (1955) kottakiadvány didaktikai apparátusának bemutatása

Didaktikai feladatok	Didaktikai apparátus elemei					Összesen (db)
	Gyakorlat (db)	Ügyesítő/ Etűd (db)	Egyéb, zenei repertoárt bővítő darab (db)	Előadási darab (db)	Ábra/ Illusztráció (db)	
<i>Formálási, hallási, kottaolvasási és ritmikai készségek fejlesztése</i>	92					92
<i>Zongoratechnikai készségfejlesztés</i>		7	9			16
<i>A kétkezes játék előkészítése</i>			36			36
<i>Kamarazene</i>			10			10
<i>Összetettebb készségeket igénylő polifónia megvalósítását igénylő zeneművek előadása</i>				25		25
Összesen (db)	92	7	55	25		179
Aránya (%)	51,4	3,9	30,7	14		

(Forrás: saját szerkesztés, CZÖVEK, 1955 alapján)

A didaktikai feladatok mennyiségi áttekintésekor hasonlóan vegyes kép rajzolódott ki. A didaktikai feladatok számában markánsan megjelennek azon gyakorló feladatok, amelyek a zongoratanulás megalapozásával szorosan együtt járnak (*Formálási, hallási, kottaolvasási és ritmikai készségek fejlesztése*: összesen 92 db, valamint a *kétkezes játék* kialakítása: összesen 36 db). Ezzel szemben a didaktikai feladatok között a speciális technikai feladatok szignifikánsan alacsonyabb megjelenése mutatkozik (*zongoratechnikai készségfejlesztéshez kapcsolódó feladatok száma* összesen 16 db).

Czövek koncepciója szerint „mindig olyan anyaggal foglalkozzunk a zongorán, amit zeneileg magunkévá tudunk tenni. Kezdő fokon a zenei átélés, helyes elképzelés legtöbbször helyes technikai megoldást sugall.” (CZÖVEK, 1948i: 2) Új didaktikai feladatként, de alacsony reprezentációval a „kamarazenei” feladatok gyakorlása is megjelenik (összesen 10 db). Ezen túlmenően Czövek figyelme a zenei előadói készségek gyakorlására is kiterjedt, amit az „összetettebb zenei készségeket igénylő polifónia megvalósítását igénylő művek előadása” elnevezésű didaktikai feladat mutatószáma igazol (összesen 25 db).

VI.7.3. Zongoraiskola I. (1957)

Czövek Erna több mint egy évtizeddel a *Zongora-Ábécé* 1946-os megjelenése után 1957-ben hatkötetes kottakiadványt állított össze, amely *Zongoraiskola I-VI.* néven a Zeneműkiadó Vállalatnál került kiadásra. (A kottakiadvány adatlapjához lásd a 32. táblázatot.)

Az új kottakiadvány sorozatában a szerző megőrizte a *Zongora-Ábécé* elnevezésű kiadvány külalakjának és belső tartalmának sajátos ismertetőjegyeit és a korábbi változat összeállításához hasonló gondosság ismerhető fel; a borítófedélen népi motívumok³³⁸, fekvő elrendezés, a kiadványbelső kottagrafikáinak tipográfiája és a tartalmi tudáselemeket elkülönítő átlátható szerkesztés. (A kiadvány borítóját lásd a *IX. Mellékletek* című fejezet 19. sz. mellékleteként.) A hátsó borítófedélen pedagógusoknak szóló tájékoztatás olvasható arról, hogy külön kötetben tanítási segédanyag³³⁹ (lásd CZÖVEK, 1957c) készült a kotta használatához. (A kottakiadvány adatlapjához és felépítéséhez lásd 32. és 33. táblázatokat.)

32. táblázat – A Zongoraiskola I. (1957) kottakiadvány adatlapja

Kiadó neve	Zeneműkiadó
A kiadvány címe	Zongoraiskola I.
Kiadás éve	1957
Kiadás száma	Első
Méret (mm)	290*205
Terjedelem (old.)	46
Borító/kötés	puha/tűzött
Tájolás	fekvő
Illusztrációk	+
Egyéb jellemzők	Külön kötetben útmutató a tanároknak. Figyelemfelkeltő színes illusztráció csak a kiadványfedél címlapján.
Színvilág	fekete-fehér

(Forrás: saját szerkesztés, CZÖVEK, 1957 alapján)

A vizsgált kiadvány felépítését áttekintve – a *Zongora-Ábécéhez* hasonlóan – itt is láthatóvá válik, hogy a zenei tudásanyag bővítését szolgáló kottaanyagok dominálnak, a kiadvány nem tartalmaz a gyakorlatokhoz szöveges magyarázatot, valamint a kötetnek nem része utószó, tartalomjegyzék és függelék sem. A használókat a belső címloldal tájékoztatja arról, hogy jelen kiadás (a *Zongoraiskola I.*) a *Zongora-Ábécé* átdolgozott kiadása. A címloldal ezen kívül feltünteti az összeállítót, a kiadót és a kiadás évét. A belső címloldalt követő 1 oldalas

³³⁸ Itt sötétzöld háttér az alapja.

³³⁹ A segédanyag 1957-ben került forgalomba a Zeneműkiadó Vállalatnál *Útmutató a Zongora-iskola I. füzetének a tanításához* néven. (lásd CZÖVEK, 1957c)

előszóban a szerző összefoglalása olvasható a kiadvány célkitűzéseiről, továbbá a jelen kotta módszertani formálódásának mérföldköveiről és azok összeállításának nehézségeiről.

33. táblázat – A Zongoraiskola I. (1957) kottakiadvány felépítése/strukturáltsága

Összterjedelem (oldal)	46
Előszó (oldal)	1
Utószó (oldal)	
Tartalomjegyzék (oldal)	
Függelék (oldal)	
Tartalmi súlypontok száma (db)	23

(Forrás: saját szerkesztés, CZÖVEK, 1957b alapján)

A kiadványban Czövek 23 tartalmi súlypont szerint rendszerezte az összesen 180 db zenei példát tartalmazó ismeretanyagot, amelyek többnyire „nehézségi fokuk szerint követik egymást” (CZÖVEK, 1957b: I), ezen túlmenően a kotta összeállítója a zeneművek esetében a „jellegük szerinti csoportosítást is fontosnak tartotta” (CZÖVEK, 1957b: I).

A kottakiadvány tartalmi tagolódását tovább vizsgálva először a szerző által kialakított struktúra mennyiségi mutatóira fókuszáltunk. A különböző tartalmi súlypontokhoz kapcsolódó zenei ismeretanyagok számában heterogenitás mutatkozik. Három területet ragadtunk ki, ahol a zenei ismeretanyag korpuszában markánsabb megjelenést azonosítottunk: „Példák olvasásra és éneklésre” 17 db; „Dallamok ellenszólammal” 17 db; „Fekvésváltás” 15 db. (CZÖVEK, 1957b) A vizsgálati táblázatban a legalacsonyabban reprezentált súlypontokat is szemügyre vettük, ahol két tartalmi súlypont feldolgozása után alacsony számú zenei segédanyag mutatkozott: „Gyakorlatok a kéz beállítására” 2 db; „Két skála-etűd” 2 db. (CZÖVEK, 1957b)

A kottakiadvány szerzője által összeállított tartalmi súlypontok alapján a kötet tematikai felépítését is megpróbáltuk determinálni a kiadvány áttekintése és zenei anyagának átjátszását követően. A nagyobb strukturális egységek kialakításakor a szerző által egy-egy tartalmi súlypontot egyben kezeltünk, annak egységét nem bontottuk meg, aminek következtében 6 átfogó tematikai egységet kaptunk, amivel biztosítottuk ezen egységek arányainak és tartalmi tagolódásának nagyobb ívű horizontális áttekintését. A vizsgálat során a tematikai felépítést összevetettük a bennük foglalt zeneművek számával, ami alapján két terület dominanciáját azonosítottuk: *Kétszólamú zenei anyag játéka differenciáltabb zenei kifejezőeszközök elsajátítására* 33,9% - gyakorló anyagok száma 61 db; *Zongoratechnikai készségfejlesztés (skálajáték, kettősfogás, különböző játékművek gyakorlására* 24,4% - gyakorló anyagok száma 44 db). (A kottakiadvány tartalmi/tematikai felépítéséhez lásd a 34.

táblázatot.) Ezzel szemben két tematikai területnél lényegesen alacsonyabb előfordulást azonosítottunk a gyakorló anyagok számának megtekintésekor (*Technikai készségfejlesztés* 6,7% - gyakorló anyagok száma 12 db; *Előadási darabok* 5,00% - gyakorló anyagok száma 9 db).

34. táblázat – A Zongoraiskola I. (1957) kottakiadvány tartalmi/tematikai felépítése és a hozzá kapcsolódó zeneművek száma³⁴⁰

Tematikai felépítés	Czövek Erna által meghatározott tartalmi súlypontok	A tartalmi súlypontokhoz kapcsolódó zeneművek száma (db)	Összesen (db) Arány (%)
Hallási, formaérzéki, metrum, ritmikai és kottaolvasási készségek egyidejű fejlesztése; Egyszerű gyermekdalok megszólaltatása karos ejtegetéssel egyszólamban	„Játékdalok” (CZÖVEK, 1957b: 1)	5	31 db 17,2%
	„Kodály Zoltán 333 olvasó gyakorlatából” (CZÖVEK, 1957b: 2)	9	
	„Példák olvasásra és éneklésre” (CZÖVEK, 1957b: 4)	17	
Technikai készségfejlesztés (ujjak függetlenítése, legato játék előkészítése)	„Gyakorlatok a kéz beállítására” (CZÖVEK, 1957b: 6)	2	12 db 6,7%
	„Gyakorlatok a legato játék előkészítésére” (CZÖVEK, 1957b: 6)	5	
	„Öt kis etűd” (CZÖVEK, 1957b: 6)	5	
Egyszerű gyermekdalok megszólaltatása zongorán egyszólamban	„Népdalok éneklésre és zongorázásra” (CZÖVEK, 1957b: 8)	10	23 db 12,8%
	„Népdalok éneklésre, olvasásra, zongorázásra” (CZÖVEK, 1957b: 10)	13	
Kétszólamú zenei anyag játéka differenciáltabb zenei kifejezőeszközök elsajátítására	„Minták dudakiséretre” (CZÖVEK, 1957b: 12)	6	61 db 33,9%
	„Kvintváltó dallamok olvasásra és éneklésre” (CZÖVEK, 1957b: 14)	6	
	„Egyujjas ejtegetés” (CZÖVEK, 1957b: 16)	5	

³⁴⁰ A kiadvány gyakorlófeladatainak számbavételekor a folyamatos arab számozást alkalmaztuk, ami eltér a kottában alkalmazott megjelöléstől, ugyanis arab és betűrendes megjelölést egyaránt használ.

	„Gyakorlatok a két kéz különböző játékmódjára” (CZÖVEK, 1957b: 17)	3	
	„Sima játék” (CZÖVEK, 1957b: 18)	4	
	„Dallamok ellenszólammal” (CZÖVEK, 1957b: 19)	17	
	„Dallamok váltott kezekkel” (CZÖVEK, 1957b: 23)	12	
	„Különböző technikájú darabok” (CZÖVEK, 1957b: 27)	8	
Zongoratechnikai készségfejlesztés (skálajáték, kettősfogás, különböző játékmódok gyakorlására)	„Fekvésváltozás” (CZÖVEK, 1957b: 31)	15	44 db 24,4%
	„A skálajáték előkészítése” (CZÖVEK, 1957b: 35)	9	
	„Két skála-etűd” (CZÖVEK, 1957b: 37)	2	
	„Kettősfogások” (CZÖVEK, 1957b: 38)	11	
	„Hét etűd” (CZÖVEK, 1957b: 40)	7	
Előadási darabok	„Darabok előadásra. Magyar szerzők” (CZÖVEK, 1957b: 43)	5	9 db 5,00%
	„Preklasszikus szerzők” (CZÖVEK, 1957b: 45)	4	
Összesen (db)	6	23	180

(Forrás: saját szerkesztés, CZÖVEK, 1957b alapján)

Czövek jelen kiadványában a zenei anyagok eredete megoszlásának vizsgálatakor a korábbi kiadványokhoz hasonlóan szignifikánsan magas tendenciát figyeltünk meg a magyar szerzők pedagógiai műveinek összességében (összesen 88 db - 48,9%). A Zongora-Ábécé 1955-ben megjelent kiadásához képest jelen kötetben a magyar zeneszerzők³⁴¹ által komponált alkotások száma Szokolay Sándor – összesen 12 db – kompozíciójával bővült. (A kottakiadványokban előforduló kompozíciók számának zeneszerzőnkénti áttekintéséhez lásd a IX. Melléletek című fejezet 16. sz. mellékletét.)

³⁴¹ Bartók Béla (1881-1945), Járdányi Pál (1920-1966), Kadosa Pál (1903-1983), Kassai Mária (1905?-1975), Kodály Zoltán (1882-1967), Mihály András (1917-1993), Ránki György (1907-1992), Szabó Ferenc (1902-1969), Székely Endre (1912-1989), Szervánszky Endre (1911-1977), Veress Sándor (1907-1992).

A kottagyűjteményben a külföldi szerzőkhöz kapcsolódó zeneművek száma a teljes kiadvány egészét vizsgálva alacsony (összesen 14 db - 7,8%). Az elemzés alá vont kiadvány zenei anyagának típusát áttekintve is egyenetlen megoszlás azonosítható: *kamarazenei* feladatokat egyáltalán nem tartalmaz, *a kétszólamú játék bevezetésére* összesen 117 db zenemű, *a zongoratanulást megalapozó zenei ismeretanyagot* megalapozó gyakorló feladatok száma összesen 63 db. (A kottakiadványban szereplő zenei anyagok típusához lásd a 35. táblázatot.)

35. táblázat – A Zongoraiskola I. (1957) kottakiadványban szereplő zenei anyagok típusa eredetének megoszlása szerint

<i>Zenei anyagok típusa</i>	Zenei anyag eredete			
	Magyar szerző száma (db)	Népdal,³⁴² gyermekdal, játékdal száma (db)	Külföldi szerző száma (db)	Összesen (db)
<i>A kétszólamú játék elsajátításának fokozatos bevezetése</i>	62	41	14	117
<i>A zongoratanulást megalapozó zenei ismeretanyag: formálási, hallási, kottaolvasási, ritmikai készségek fejlesztését segítő gyakorló feladatok</i>	26	37		63
<i>Kamarazene</i>				
Összesen (db)	88	78	14	180
Aránya (%)	48,9	43,3	7,8	

(Forrás: saját szerkesztés CZÖVEK, 1957b alapján)

A vizsgált kottakiadvány didaktikai apparátusa és a didaktikai feladatok elemeinek számbavételekor változó képet azonosíthatunk. (A kottakiadvány didaktikai apparátusához lásd a 36. táblázatot.)

Megállapítható, hogy a didaktikai apparátus elemei közül a *Gyakorlat* (összesen 54 db előfordulás - 29,5%), az *Ügyesítő/Etűd* (összesen 56 db előfordulás - 30,7%), valamint az *Egyéb, zenei repertoárt bővítő darabok* (összesen 61 db előfordulás - 33,3%) körülbelül egyforma hangsúllyal vannak jelen. Kevésbé domináns megjelenéssel, azonban új elemként tartalmaz a kiadvány kottaolvasási készségfejlesztést segítő anyagokat (összesen 3 db megjelenéssel - 1,6% *Ábra/Illusztráció*). A kiadvány didaktikai feladatainak és a didaktikai apparátus elemeinek összehasonlításakor a korábbi kiadványokhoz hasonló tendencia

³⁴² A kiadvány 1 db szlovák népdalt tartalmaz.

figyelhető meg, amelyek egyaránt igazolják a kezdőknek készült változatos tudáselemekre alapozott kiadvány komplex zenei készségfejlesztő szerepét.

36. táblázat – A Zongoraiskola I. (1957) kottakiadvány didaktikai apparátusának bemutatása

Didaktikai feladatok	Didaktikai apparátus elemei					Összesen (db)
	<i>Gyakorlat (db)</i>	<i>Ügyesítő/ Etűd (db)</i>	<i>Egyéb, zenei repertoárt bővítő darab (db)</i>	<i>Előadási darab (db)</i>	<i>Ábra/ Illusztráció (db)</i>	
<i>Formálási, hallási, kottaolvasási és ritmikai készségek fejlesztése</i>	54				3	57
<i>Zongora-technikai készségfejlesztés</i>		56				56
<i>A kétkezes játék előkészítése</i>			61			61
<i>Kamarazene</i>						
<i>Összetettebb készségeket igénylő polifónia megvalósítását igénylő zeneművek előadása</i>				9		9
Összesen (db)	54	56	61	9	3	183
Aránya (%)	29,5	30,7	33,3	4,9	1,6	

(Forrás: saját szerkesztés, CZÖVEK, 1957b alapján)

VI.7.4. Zongoraiskola 1. (1966)

Czövek Erna 1966-ban „Zongoraiskola” elnevezéssel újabb kétkötetes hangszeres kottakiadványt állított össze, amelynek 1. kötete 1966-ban a Zeneműkiadó Vállalatnál Z. 5223-as számon került forgalomba. A kiadvány szerkesztésében Dobszay László³⁴³ is közreműködött. A kottakiadvány álló tájolóssal, A4-es méretben, puha ragasztott kötéssel került a boltokba. A puha borító zongoratanulásra serkentő egyedi címlaptervét Csavlek András készítette. (A kiadvány borítóját lásd a IX. *Mellékletek* című fejezet 20. sz. mellékleteként.) A belső címlap eltérő betűmérettel informál a kiadvány bibliográfiai adatairól: az összeállító és a szerkesztésben közreműködött alkotó, valamint a kottakiadvány nevééről és a kiadvány egyéb adatairól (kiadó, kiadás éve és helye). Ugyanitt olvasható, hogy a vizsgált kiadvány „Az állami zeneiskolák hivatalos tananyaga.” (CZÖVEK, 1966b: 1)

37. táblázat – A Zongoraiskola 1. (1966) kottakiadvány adatlapja

Kiadó neve	Zeneműkiadó
A kiadvány címe	Zongoraiskola 1.
Kiadás éve	1966
Kiadás száma	Első
Méret (mm)	310*235
Terjedelem (old.)	96
Borító/kötés	puha/ragasztott
Tájolás	álló
Illusztrációk	+
Egyéb jellemzők	A kiadvány szerkesztésében közreműködött Dobszay László. (Figyelemfelkeltő fekete-fehér illusztráció a kiadványfedél címlapján.)
Színvilág	fekete-fehér

(Forrás: saját szerkesztés, CZÖVEK, 1966b alapján)

A 96 oldalas kottakiadvány makrostruktúrájának további elemeit is szemügyre véve látható, hogy a strukturált tartalomjegyzék a belső címlapot követi, a kiadvány fő részében három egységre osztott tudásanyag található, majd ezt követően a függelék kapott helyet, ami hét oldalon tartalmaz további zenei ismeretanyagot, ezen kívül a zenetanulás elméleti ismereteinek elsajátítását segítő illusztrációt és a kiadványban előforduló zenei kifejezések szótárát. (lásd 37. és 38. táblázat).

³⁴³ Dobszay László (1935-2011) zenetörténész, népzene kutató, karnagy, egyetemi tanár. (BORONKAY, 1984: 449)

A kiadványban a 2. oldalon a kiadvány első oldalainak egyikén kapott helyet a tartalomjegyzék, ami egyúttal segíti a gyors tájékozódást, valamint azonnal átfogó képet ad a kiadvány felépítéséről, tartalmáról.

38. táblázat – A Zongoraiskola 1. (1966) kottakiadvány felépítése/strukturáltsága

Összterjedelem (oldal)	96
Előszó (oldal)	
Utószó (oldal)	
Tartalomjegyzék (oldal)	1
Függelék (oldal)	7
Tartalmi súlypontok száma (db)	16

(Forrás: saját szerkesztés, CZÖVEK, 1966b alapján)

A szerző által kialakított 16 tartalmi súlyponthoz kapcsolódó ismeretanyag elemszáma összesen 269 db.³⁴⁴ A tartalmi egységek terjedelme nem egységes, de a függelékben található kiegészítő részekon kívül a zenei ismeretanyagok száma minimum 10 darab. Érdeemes szemügyre venni a magasabb gyakorlófeladattal rendelkező tartalmi egységeket, amelyek közül a *kottaolvasást* fókuszba helyező 45 db elemszámmal és a *Változatosabb kíséretre* épülő 37 db zenei gyakorlófeladattal kiemelkednek. A tartalmi súlypontokat nagyobb tematikus egységekbe rendeztük, ami lehetőséget nyújtott a tematikai felépítés szerinti vizsgálódásra. Az így kapott 6 tematikai blokk még inkább átláthatóvá teszi a kiadvány tagolódását. A vizsgálati táblázatban szembeűnő területek a *Hallási, formaérzéki, metrum...* összesen 138 db megjelenéssel (51,3%), valamint a *Kétszólamú zenei anyag játéka differenciáltabb zenei kifejezőeszközök elsajátítására ritmikai és kottaolvasási készségek egyidejű fejlesztésére* terjedelme összesen 110 db gyakorlófeladattal (40,9%). A kotta további tematikai felépítését analizálva látható, hogy ugyan alacsony reprezentációval, de a kiadvány tartalmi minőségét növelve a függelékben helyet kaptak speciális zenei gyakorlófeladatok, amelyek a *Zongoratechnikai készségfejlesztést*, valamint az *előadói készségfejlesztés* elsajátítását segítő repertoárt gazdagítják, ezen kívül a kottakiadványban a *kottaolvasási készségek fejlesztését és zenelméleti ismeretek bővítését* segítő illusztráció és szótár is található (lásd 39. táblázat).

Czövek jelen kiadványában a „*korábbi Zongora-Ábécé teljes zenei anyagát felhasználta*”. (CZÖVEK, 1966c: 3) A kotta használatának egyik hozadékaként fogalmazta meg a szerző, hogy „*a növendék – néhány hónapi népdaltanulás után – ne a klasszikus zene*

³⁴⁴ A Zongoraiskola 1-2. kottakiadványok tartalmi felépítésének első terveihez lásd a *IX. Mellékletek* című fejezet 21. sz. mellékletét.

felé forduljon, hanem Bartók Mikrokozmoszának hangvételével ismerkedjen.” (CZÖVEK, 1966c: 3) A kottában szereplő zenei ismeretanyagok, zenei kompozíciók eredetét is igyekeztünk áttekinteni és összevetni a korábbi kiadványban található zenei anyagokkal, amely megerősítette, hogy az összeállító a korábbi kiadványában felhasznált kortárs zeneművek szerzői mellett a kiadvány zenei anyagát bővítette Papp Lajos (összesen 5 db) és Dobszay László (összesen 25 db) pedagógiai kompozícióival.

39. táblázat – A Zongoraiskola 1. (1966) kottakiadvány tartalmi/tematikai felépítése és a hozzá kapcsolódó zeneművek száma³⁴⁵

Tematikai felépítés	Czövek Erna által meghatározott tartalmi súlypontok	A tartalmi súlypontokhoz kapcsolódó zeneművek száma (db)	Összesen (db) Arány (%)
Hallási, formaérzéki, metrum ritmikai és kottaolvasási készségek egyidejű fejlesztése, valamint technikai készségfejlesztés (ujjak függetlenítése, legato játék előkészítése)	„Gyakorlatok és játékdalok”	10	138 db 51,3%
	„A hangok kötése”	11	
	„Kottaolvasás”	45	
	„Most ismerős népdalokkal játszunk”	18	
	„Új hangzások”	15	
	„Dallamok váltott kezekkel”	11	
Kétszólamú zenei anyag játéka differenciáltabb zenei kifejezőeszközök elsajátítására	„A kezek függetlenítése”	23	110 db 40,9%
	„Változatosabb kíséret”	37	
	„Változatosabb billentésmódok”	23	
	„Előadási darabok”	11	
	„Kettősfogások”	16	
Kamarazene	„Négykezesek”	11	11 db 4,1%
Zongoratechnikai készségfejlesztés	„Skálaetűdök” (Függelék)	3	3 db 1,1%
Előadási darabok	„Előadási darabok” (Függelék)	6	6 db 2,2%
Kottaolvasási készségek fejlesztése és zenelméleti tudás bővítése	„A billentyűsor és a hangjegyek képe” (Függelék) Illusztráció, Szótár	1	1 db 0,4%
Összesen (db)	6	16	269

(Forrás: saját szerkesztés, CZÖVEK, 1966b alapján)

A zenei ismeretanyagokat eredet és típus alapján megszámlálással azonosítottuk, majd a 40. munkatáblázatba rendszereztük. Így lehetőségünk volt arra, hogy a zenei anyagok típusának

³⁴⁵ A kiadvány gyakorlófeladatainak számbavételekor a folyamatos arab számozást alkalmaztuk, ami eltér a kottában alkalmazott megjelöléstől, ugyanis arab és betűrendes megjelölést egyaránt használ.

eloszlását is megfigyeljük, ami alapján két csoport mentén markáns mennyiségi dominancia vált azonosíthatóvá: *A kétszólamú játék elsajátításának fokozatos bevezetése* (összesen 119 db), valamint a *Zongoratanulást megalapozó ismeretanyag ...* (összesen 138 db). A zenei ismeretanyagok eredetének csoportosítása jelen kiadványban is hasonló eredményt mutat a korábbi Czövek kiadványokkal, ugyanis hangsúlyosan jelennek meg a magyar zeneszerzőhöz kötődő kompozíciók, valamint a népdalon, gyermekdalon és játékdalon alapuló gyakorló feladatok, és annál kevésbé dominálnak a külföldi zeneszerzők alkotásai.

40. táblázat – A Zongoraiskola 1. (1966) kottakiadványban szereplő zenei anyagok típusa eredetének megoszlása szerint

<i>Zenei anyagok típusa</i>	Zenei anyag eredete			Összesen (db)
	Magyar szerző száma (db)	Népdal, gyermekdal, játékdal száma (db)	Külföldi szerző száma (db)	
<i>A kétszólamú játék elsajátításának fokozatos bevezetése</i>	82	28	9	119
<i>A zongoratanulást megalapozó zenei ismeretanyag: formálási, hallási, kottaolvasási, ritmikai készségek fejlesztését segítő gyakorló feladatok</i>	18	120		138
<i>Kamarazene</i>	11			11
Összesen (db)	111	148	9	268
Aránya (%)	41,4	55,2	3,4	

(Forrás: saját szerkesztés, CZÖVEK, 1966b alapján)

Czövek a kottakiadvány didaktikai apparátusának és didaktikai feladatainak összeállításánál figyelembe vette „*a gyermek magával hozott mozgásigényét*” (CZÖVEK, 1966c: 3), továbbá gazdag zenei anyag biztosításával egyik célkitűzésnek tekintette „*a jó lapról olvasás elsajátítását.*” (CZÖVEK, 1966c: 3) A kottakiadvány gyakorlófeladatainak szerepe a szerző értelmezésében „*rövid játékos próbálkozás, amelynek célja bizonyos fordulatok begyakorlása, tehát mindenekelőtt játék zenei és mozgáselemekkel.*” (CZÖVEK, 1966c: 4) A kiadvány sokrétű módszertani eszköztárral rendelkezik, amelynek tudásanyagának egy részében olyan újszerű elemek találhatók – *Ügyesítők, fülelők, Keresgélők, Lépegetők* – amelyeknek célja, „*hogy a növendék a zenésülésben több örömet találjon.*” (CZÖVEK, 1966c: 4)

A kotta didaktizáltságát a didaktikai apparátus elemeinek és a didaktikai feladatoknak az összevetésével vizsgáltuk, ami egyenetlen eloszlást mutatott (lásd 41. táblázat). A

didaktikai apparátus elemeinek áttekintésekor egyértelműen látható, hogy kiemelkednek a *gyakorlatok* 51,67%-os megjelenéssel (összesen 139 db), amelyek gazdag választéka segíti a tudásanyag rögzítését és egyben igazolja a szerző útmutatóban megfogalmazott célkitűzését. Ezzel párhuzamosan a didaktikai feladatokat is számba vettük, amely a készségfejlesztés keretében egyaránt markánsan koncentrálna a *formálási, hallási, kottaolvasási és ritmikai és zongoratechnikai készségek* fejlesztésére, valamint a *kétkezes játék* előkészítésére. „Zenét csak zenével lehet tanítani. Ahhoz, hogy zene jöjjön létre, ritmust, dallamot, metrumot, formát stb. kell érezni.” (CZÖVEK, 1966c: 15) A kiadvány tartalmi felépítése és didaktikai feladatai harmonikusan illeszkednek a komplex zongoratanulást segítő készségfejlesztéshez.

41. táblázat – A Zongoraiskola 1. (1966) kottakiadvány didaktikai apparátusának bemutatása

Didaktikai feladatok	Didaktikai apparátus elemei					Összesen (db)
	Gyakorlat (db)	Ügyesítő/ Etűd (db)	Egyéb, zenei repertoárt bővítő darab (db)	Előadási darab (db)	Ábra/ Illusztráció (db)	
<i>Formálási, hallási, kottaolvasási és ritmikai készségek fejlesztése</i>	101				1	102
<i>Zongoratechnikai készségfejlesztés</i>	25	43				68
<i>A kétkezes játék előkészítése</i>			58			58
<i>Kamarazene</i>	13		11			24
<i>Összetettebb készségeket igénylő polifónia megvalósítását igénylő zeneművek előadása</i>				17		17
Összesen (db)	139	43	69	17	1	269
Aránya (%)	51,7	16	25,6	6,3	0,4	

(Forrás: saját szerkesztés, CZÖVEK, 1966b alapján)

VI.8. Zongoratanítást, -tanulást segítő (az első tanév anyagát tartalmazó) tankönyvi kottakiadványok horizontális vizsgálati eredményei

A hangszer-tanulás első évét segítő Czövek kottakiadványok összevetését is fontosnak tartottuk, ezért a 3 főkategória alapján különböző munkatáblázatokba rendeztük Czövek négy azonos céllal készült kiadványát (CZÖVEK, 1946, 1955, 1957b, 1966b). Az így kapott kategóriaprofilok lehetőséget teremtettek arra, hogy a kiadványokat egymáshoz viszonyítva is megvizsgálhassuk, valamint átfogó és árnyaltabb képet kapjunk a kiadványokat meghatározó külső és belső tartalmi jegyeiről.

Az elemzés részeként először a vizsgált négy kiadvány *makrostruktúrájának* (I. kategória) adatait rendszereztük, majd a 42. táblázat megfelelő oszlopaiba illesztettük. Az így kapott eredmények első áttekintésekor az *összterjedelem* vizsgálati szempontot ellenőriztük, amelynek eredményeként a kiadványok oldalszámában szignifikáns elmozdulást azonosítottunk. Ennek oka a kiadványokban található zenei ismeretanyag bővülésével magyarázható.

A makrostruktúra jelen vizsgálati mintában található további elemeit – az *előszó*, *utószó*, *függelék* és *tartalomjegyzék* – nagyságát is szemügyre vettük, amit terjedelemelemzéssel az oldalszámok megszámlálása alapján végeztünk. Az eredményeket átnézve a különböző kottakiadványokban eltérő megjelenést tapasztaltunk, ugyanis *előszó* és *utószó* két kiadványban található (Zg.isk.1, Zg.isk.3 – munkanév). Ennek nagy jelentőséget tulajdonítunk, ugyanis ezen egységek a vizsgált kiadványokban egyedüli összefüggő szöveggént közvetlenül tájékoztatnak a kiadvány összeállításának előzményeiről, valamint közvetítik a szerző zongoratanítással és a kiadvány keletkezésével és összeállításával kapcsolatos gondolatait. Ezen kívül szemrevételezéssel megvizsgáltuk a *tartalomjegyzékek* elhelyezkedését és felépítését, hogy lehetőségünk legyen annak didaktikai szerepének alátámasztására. A *tartalomjegyzékek* áttekintése több megállapítás megfogalmazását is lehetővé tette. Egyrészt egyetlen kotta kivételével (Zg.isk.3) a vizsgált köteteknek meghatározó része a tartalomjegyzék, amelyek a kották belső címlapját követik, másrészt felépítésükre tagoltság, didaktikai szempontokat figyelembe vevő strukturáltság jellemző. Ezen túlmenően jelentős a szerepük a tanítási-tanulási folyamatban, ugyanis a kötetek használói már első áttekintéskor a kiadványok elején találkozhatnak vele, így globális képet kapnak a kiadványról, továbbá a kiadvány használata során gyors visszakereséssel biztosítják számukra a zenei ismeretanyagok kikeresését.

A kottakiadványok további felépítését vizsgálva szembevetve, hogy a zenei ismeretanyagok mindegyik kiadványban *tartalmi súlypontok* és meghatározott zongorapedagógiai problémák alapján tagoltak, azonban ezek terjedelmében nem mutatkozik egységesség. Ezen kívül a vizsgált kiadványok közül kettő (Zg.isk.2, Zg.isk.4) a kiadvány fő részét követő *függelékben* további gyakorlati és elméleti ismeretanyagot biztosít a különböző tanulási képességek kialakításához, fejlesztéséhez és gyakorlásához.

42. táblázat – A „Zongoraiskola” elnevezésű kottakiadványok makrostruktúrája

<i>Kottakiadvány adatlapja</i>	Kottakiadványok munkaneve			
	Zg.isk.1 (1946)	Zg.isk.2 (1955)	Zg.isk.3 (1957)	Zg.isk.4 (1966)
<i>Összterjedelem (oldal)</i>	36	48	46	96
<i>Előszó (oldal)</i>			1	
<i>Utószó (oldal)</i>	2			
<i>Tartalomjegyzék (oldal)</i>	1	1		1
<i>Függelék (oldal)</i>		4		7
<i>Tartalmi súlypontok száma (db)</i>	6	12	23	16

(Forrás: saját szerkesztés)

A kottakiadványok tartalmi súlypontjai mennyiségének tendenciáját vizsgálva jól látható bővülés mutatkozik. Három kiadvány tekintetében (Zg.isk.1; Zg.isk.2; Zg.isk.3) kiadványonként a megjelenési évek előrehaladtával a tartalmi súlypontok száma duplázódik, azonban a Zg.isk.4 munkanevű kötet esetében némi visszaesés látható (lásd 42. táblázat). Ennek oka a kotta tartalmi egységeinek szerzői újraértelmezésében keresendő.

További vizsgálati lehetőséget biztosított a kiadványokban található zenei ismeretanyagok forrásának összevetése, amit a 43. táblázatba rendeztünk.

43. táblázat – A „Zongoraiskola” elnevezésű kottakiadványokban szereplő zenei anyagok eredete

<i>Zenei anyagok eredete</i>	Kottakiadványok munkaneve			
	Zg.isk.1 (1946)	Zg.isk.2 (1955)	Zg.isk.3 (1957)	Zg.isk.4 (1966)
<i>Magyar szerző száma (db)</i>	80	139	88	111
<i>Népdal, gyermekdal, játékdal száma (db)</i>	35	30	78	148
<i>Külföldi szerző száma (db)</i>		10	14	9
Összesen (db)	115	179	180	268

(Forrás: saját szerkesztés)

Az így kapott adatok azt mutatják, hogy a kiadások előrehaladtával a zenei gyakorlófeladatok száma közel 2,5-szeresére bővült. Elengedhetetlennek tartottuk a zenei ismeretanyagok forrásának áttekintését is, melynek adatai szintén ebben a táblázatban szerepelnek. A kiadványokban található kompozíciók, gyakorlófeladatok mennyiségi vizsgálata a külföldi zeneszerzők és idegen eredetű zeneművek alacsony megjelenését jelzi. A magyar zeneszerzőkhöz kötődő pedagógiai művek és gyakorló feladatok alkotói között összesen 14 kortárs zeneszerzőt azonosítottunk. A szerzők közül kiemelkedik Kodály Zoltán, akinek különböző zenei képességeket fejlesztő gyakorlatai a vizsgált kiadványok mindegyikében dominánsan megtalálhatók. Ezen túlmenően Járdányi Pál, Kadosa Pál, Szervánszky Endre és Veress Sándor pedagógiai kompozícióinak kiadványonkénti áttekintése során kirajzolódik, hogy a többi zeneszerzőhöz képest szignifikánsan magasabb számban alkotják a kottakiadványok zenei ismeretanyagát. (A kottakiadványokban előforduló kompozíciók számának zeneszerzőnkénti áttekintéséhez lásd a *IX. Mellékletek* című fejezet 16. sz. mellékletét.)

A vizsgált kiadványok *didaktizáltságának* összevetését is fontosnak tartottuk, amit a kottakiadványokból nyert adatokkal a 44. és a 45. táblázatokban összesítettünk.

44. táblázat – A „Zongoraiskola” elnevezésű kottakiadványok didaktikai feladatai

<i>Didaktikai feladatok</i>	Kottakiadványok munkaneve			
	Zg.isk.1 (1946)	Zg.isk.2 (1955)	Zg.isk.3 (1957)	Zg.isk.4 (1966)
<i>Formálási, hallási, kottaolvasási és ritmikai készségek fejlesztése (db)</i>	48	92	54	101
<i>Zongoratechnikai készségfejlesztés (db)</i>	21	16	56	68
<i>A kétkézes játék előkészítése (db)</i>	30	36	61	58
<i>Kamarazene (db)</i>		10		24
<i>Összetettebb készségeket igénylő polifónia megvalósítását igénylő művek előadása (db)</i>	16	25	9	17
Összesen (db)	115	179	180	268

(Forrás: saját szerkesztés)

Egyértelműen látható, hogy a didaktikai feladatok száma a vizsgált kiadványokban rendkívül változatos tendenciát mutat. Valamennyi kiadványt tekintve kijelenthetjük, hogy a didaktikai feladatok számának többnyire fokozatos elmozdulása és fejlődési íve azonosítható a kottakiadványok megjelenési éveinek előrehaladásával. A táblázatban

megjelölt 5 didaktikai feladat közül két terület magasabb megjelenést mutat (*Formálási, hallási, kottaolvasási és ritmikai készségek fejlesztése; A kétkezes játék előkészítése*). Érdekes azonban megnézni a *kamarazene* elnevezésű didaktikai feladatot, ami csupán a „Zg.isk.2. és Zg.isk.4.” munkanevű kiadványokban alacsony megjelenéssel reprezentált.

A didaktikai feladatok összesítése után a kottakiadványok *didaktikai apparátusának* elemeit is összeszámoltuk, amit a 45. munkatáblázatba rendeztünk. A didaktikai apparátus elemeinek előfordulását vizsgálva két csoport esetén valamennyi kiadványban azonosítottuk azok magasabb reprezentációját (*Gyakorlat; Egyéb, zenei repertoárt bővítő darab*).

45. táblázat – A „Zongoraiskola” elnevezésű kottakiadványok didaktikai apparátusa

<i>Didaktikai apparátus elemei</i>	Kottakiadványok munkaneve			
	Zg.isk.1 (1946)	Zg.isk.2 (1955)	Zg.isk.3 (1957)	Zg.isk.4 (1966)
<i>Gyakorlat (db)</i>	48	92	54	139
<i>Ügyesítő/ Etűd (db)</i>		7	56	43
<i>Egyéb, zenei repertoárt bővítő darab (db)</i>	51	55	61	69
<i>Előadási darab (db)</i>	16	25	9	17
<i>Ábra/Illusztráció/ Szótár (db)</i>			3	1
Összesen (db)	115	179	183	269

(Forrás: saját szerkesztés)

A két feladattípus kiadványokban történő gyakoribb előfordulásából arra következtethetünk, hogy a szerző kiemelt jelentőséget tulajdonított a gyakorlást és ismeretbővítést, valamint zongoratanulás készségfejlesztését biztosító feladatoknak. Ezen kívül megállapítottuk, hogy alacsonyabb megjelenéssel, de minden kiadványban megjelennek olyan *előadási darabok*, amelyek az előadói készségfejlesztés kialakítását szolgálják. Érdekes rápillantani arra, hogy a „Zg.isk. 3 és Zg.isk.4” munkanevű kiadványokban új típusú tudásbővítést szolgáló funkcióként a didaktikai apparátus elemei között előtűnik az *Ábra/Illusztráció/Szótár*.

VI.9. Magasabb évfolyamok zongoratanulmányait segítő kottakiadványok vizsgálati eredményei

VI.9.1. Zongoramuzsika I. (1953)

Czövek Erna négykötetes *Zongoramuzsika* elnevezésű kiadványsorozata 1953-ban jelent meg a Zeneműkiadó Vállalatnál. A *Zongora-Ábécé* folytatásaként összeállított sorozatával a zeneiskola magasabb osztályos tanulóit célozta meg a szerző. A *Zongoramuzsika* kiadvány I. kötete Z. 123 számon jegyzett 36 oldalas kotta, aminek külső címoldala puha fedélen kék betűkkel tájékoztat a szerkesztőről, a kotta címről, valamint a kiadás adatairól. (A kiadvány borítóját lásd a *IX. Mellékletek* című fejezet 22. sz. mellékleteként) A belső címoldalt követi a tartalomjegyzék (Kereső), ami tematikai súlypontok szerint tagolt. Ugyanezen oldalon a kolofon tartalmazza a kiadással kapcsolatos összes további információt. A tartalomjegyzéket nem *előszó*, hanem *útmutató* követ, ami a régebbi korok zenéjének játékához díszítési segédanyagot nyújt. (A kiadvány adatlapját lásd 46. táblázat)

46. táblázat – A *Zongoramuzsika I. (1953)* tankönyvi kottakiadvány adatlapja

Kiadó neve	Zeneműkiadó Vállalat
A kiadvány címe	Zongoramuzsika I.
Kiadás éve	1953
Kiadvány száma	Harmadik
Méret (mm)	310*235
Borító/kötés	puha/ragasztott
Tájolás	álló
Illusztrációk	+
Egyéb jellemzők	3300 példányban került kiadásra.
Színvilág	fekete-fehér
Összterjedelem (old.)	36
Előszó (old.)	2
Utószó (old.)	
Tartalomjegyzék (old.)	1
Függelék (old.)	
Tartalmi súlypontok száma (db)	11

(Forrás: saját szerkesztés, CZÖVEK, 1953 alapján)

A kiadvány zenei tudásanyagát összesen 50 zenemű alkotja, ami a különböző játéktechnikai és zenei problémák megoldásához a különböző zenetörténeti korstílusokból kínál gazdag választékot. A kiadvány tartalmi súlypontjait megvizsgálva a *Kantiléna* elnevezésű tematikus egységben számláltuk meg a legtöbb zeneművet (összesen 20 db), amelyek zenei anyaga – a barokk zenei korszaktól a kortárs magyar zenei stílusig – széleskörű. (lásd 47. táblázat) A kiadvány tartalmi felépítéséről kizárólag a tartalomjegyzék tájékoztat, amiben a

kötet gyakorlófeladatai a zenetörténeti korszakok csomópontjainak „Régi muzsika, Klasszikus muzsika, Romantikus muzsika, Mai muzsika” megfelelően következnek. (CZÖVEK, 1953)

47. táblázat – A Zongoramuzsika I. (1953) kottakiadvány tartalmi felépítése

Czövek Erna által meghatározott tartalmi súlypontok	A tartalmi súlypontokhoz kapcsolódó zeneművek száma (db)
„Kantiléna”	20
„Pergő-játék”	5
„Ékesítések”	1
„Kettősfogások”	8
„Szólamvezetés”	3
„Akkordok”	2
„Kézváltás”	2
„Hangpárok”	1
„Hangismétlés”	1
„Sztakkatók”	4
„Ritmika”	3
Összesen: 11	50

(Forrás: saját szerkesztés, CZÖVEK, 1953 alapján)

VI.9.2. Zongoraiskola II. (1958)

Czövek Erna hatkötetes *Zongoraiskolájának II.* kötete 1958-ban Z. 2412 számon jelent meg a Zeneműkiadó Vállalatnál. (A kottakiadvány adatlapját lásd 48. táblázat)

48. táblázat – A Zongoraiskola II. (1958) kottakiadvány tankönyvi adatlapja

Kiadó neve	Zeneműkiadó
A kiadvány címe	Zongoraiskola II.
Kiadás éve	1958
Kiadás száma	Első
Méret (mm)	285*205
Borító/kötés	puha/tűzött
Tájolás	fekvő
Illusztrációk	+
Egyéb jellemzők	(Figyelemfelkeltő népi motívumokat tartalmazó illusztráció a kiadvány borítóján.)
Színvilág	fekete-fehér
Összterjedelem (old.)	40
Előszó (old.)	
Utószó (old.)	
Tartalomjegyzék (old.)	
Függelék (old.)	1
Tartalmi súlypontok száma (db)	10

(Forrás: saját szerkesztés, CZÖVEK, 1958 alapján)

A kiadvány külalakja és elrendezése megegyezik az I. kötetével. (A kiadvány borítójához lásd a *IX. Mellékletek* című fejezet 23. sz. mellékletét.) A kiadvány belső felépítését megvizsgálva *tartalomjegyzéket, előszót* nem azonosítottunk. A kiadvány *utószavában* az évfolyam tudásanyagát bővítő további kiadványok használatára vonatkozó szerzői javaslat olvasható.

Czövek jelen kiadványt nem tematikus egységek, hanem tartalmi súlypontok alapján strukturálta. (A kottakiadvány tartalmi felépítéséhez lásd a 49. táblázatot) Az első nagyobb részzel – *Veress Sándor 15 kis zongoradarabjával* – a szerző célja a korábbi kötet magyar nép- és gyermekdalokon alapuló zenei anyagának folytatása. Ezt követően Czövek a kiadvány további zeneműveit zene-történeti korszakok és a kompozíciók típusai szerint konstruálta. A zenei repertoár minden zene-történeti korszakból merít, a zenei és technikai készségek fejlesztésére egyaránt figyelmet fordítva.

49. táblázat – A Zongoraiskola II. (1958) kottakiadvány tartalmi felépítése

Czövek Erna által meghatározott tartalmi súlypontok	A tartalmi súlypontokhoz kapcsolódó zeneművek száma (db)
„15 kis zongoradarab”	15
„Francia táncok a XVIII. századból”	9
Megjelölés nélkül <i>allegretto</i> és <i>menüett</i> ”	2
„3 <i>menüett</i> Anna Magdalena Bach <i>Notenbüchlein-jéből</i> ”	3
„Táncok”	3
„Két <i>ecossaise</i> ”	2
„ <i>Allemande</i> ”	1
<i>Nincs megjelölve</i> (Karakterdarabok magyar és külföldi szerzőktől)	7
„Két <i>etüd</i> ”	4
<i>Nincs megjelölve</i> (Karakterdarabok magyar szerzőktől)	4
Összesen: 10	50

(Forrás: saját szerkesztés, CZÖVEK, 1958 alapján)

VI.9.3. Zongoraiskola 2. (1969)

Az 1966-ban forgalomba került *Zongoraiskola* elnevezésű kétkötetes kiadvány 2. kötete Z. 5243-as számon 1969-ben jelent meg az Editio Musica kiadónál. A teljes kiadvány kétnyelvű (magyar-német), azonban a külalakja és borítójának grafikája megegyezik az I. kötetével. (A kiadvány borítójához lásd a *IX. Mellékletek* című fejezet 24. sz. mellékletét) A szerzői *előszó* informálja a kiadványt használó pedagógusokat a kiadvány felépítéséről, a zenei ismeretanyag feldolgozásának módjáról és sorrendjéről. Ezen kívül a kotta struktúráját a

kiadvány végén található *tartalomjegyzék* is mutatja. A kötet fő részében található zenei tudásanyagon kívül a *függelék* a kiadványban szereplő zenei kifejezések magyar-német nyelvű szótárával, továbbá a zenei gyakorlóanyagok dalszövegének közlésével további tanulást támogató funkciókat tölt be.

50. táblázat – A Zongoraiskola 2. (1969) kottakiadvány adatlapja

Kiadó neve	Editio Musica
A kiadvány címe	Zongoraiskola 2.
Kiadás éve	1969
Kiadás száma	Első
Méret (mm)	310*235
Borító/kötés	puha/ragasztott
Tájolás	álló
Illusztrációk	
Egyéb jellemzők	A kiadvány szerkesztésében közreműködött Dobszay László. A Játékok című fejezet Dobszay László munkája. (Figyelemfelkeltő fekete-fehér illusztráció a kiadvány borítóján.)
Színvilág	fekete-fehér
Összterjedelem (old.)	88
Előszó (old.)	1
Utószó (old.)	
Tartalomjegyzék (old.)	1
Függelék (old.)	3
Tartalmi súlypontok száma (db)	3/14

(Forrás: saját szerkesztés, CZÖVEK, 1969b alapján)

A zenei tudásanyag feldolgozását tartalmi játéktechnikai és zenei tartalmi súlypontok alapján három egységbe, valamint 14 alegységbe csoportosította a szerző. (A kottakiadvány tartalmi felépítését lásd 51. táblázat.)

A tartalmi súlypontokhoz kapcsolódó zenei ismeretanyag száma összesen 103 db, aminek feldolgozását magyarázó szövegekkel, valamint gyakorlást segítő rövid útmutatóval támogatja a szerző.

51. táblázat – A Zongoraiskola 2. (1969) kottakiadvány tartalmi felépítése

Czövek Erna által meghatározott tartalmi súlypontok		A tartalmi súlypontokhoz kapcsolódó zeneművek száma (db)
I. rész Játékformák	„Kézváltás”	11
	„Legato”	4
	„Staccato”	6
	„Ostinato”	2
	„Kettősfogás”	4
	„Két szólam vezetése egy kézben”	3
	„Ritmus - váltakozó ütem”	7
	„Kétszólamú zene”	12
II. rész Régi dalok és táncok	„Magyar dalok és táncok a 17. századból”	16
	„Erzsébet-kori angol virágénekek”	4
	„Táncok a 18. századból”	10
III. rész Akkordikus zene klasszikus tonalításban	„Skálák, hármashangzatok, ujjgyakorlatok”	12
	„Etüdök”	5
	„Klasszikus dalok és táncok”	7
Összesen: 3	14	103

(Forrás: saját szerkesztés, CZÖVEK, 1969b alapján)

VI.10. Zenei ismeretanyagot, repertoárt bővítő kiadványok vizsgálata

VI.10.1. 3 év zongora-etüdjai (1947)

Czövek Erna *3 év zongora-etüdjai* címmel 1947-ben forgalomba került kiadványa a Cserépfalvi Könyvkiadó Vállalat gondozásában jelenhetett meg. A kiadványfedél puha, grafikája barna papíron egyszerű képet mutat. (A kiadvány borítójához lásd a *IX. Mellékletek* című fejezet 25. sz. mellékletét) A kotta alcímeként a címlapon és a belső címlapon egyaránt megjelenik a célközönség meghatározása (a második, harmadik és negyedik gyakorló osztályok számára), valamint a kiadvány tartalmának és szerzőjének (magyar szerzők eredeti műveiből összeállította Czövek Erna), továbbá a kiadónak (Cserépfalvi) megnevezése. A belső címlapot kétnyelvű tartalomjegyzék (Kereső) követi. Az 58 oldalas kiadvány információs apparátusa a tartalomjegyzéken kívül nem tartalmaz *előszót* és *utószót*, *függelék*et, valamint a kiadványhoz módszertani segédanyag sem készült. (A kottakiadvány tankönyvi adatlapjához lásd az 52. táblázatot)

52. táblázat – A 3 év zongora-etűdjei (1947) kottakiadvány tankönyvi adatlapja

Kiadó neve	Cserépfalvi
A kiadvány címe	3 év zongora-etűdjei
Kiadás éve	1947
Kiadvány száma	Első
Méret (mm)	305*235
Borító/kötés	puha/ragasztott
Tájolás	álló
Illusztrációk	
Egyéb jellemzők	Kizárólag magyar szerzők műveiből összeállított zenei anyag. A tartalomjegyzék kétnyelvű. (magyar-angol)
Színvilág	fekete-fehér
Összterjedelem (old.)	58
Előszó (old.)	
Utószó (old.)	
Tartalomjegyzék (old.)	1
Függelék (old.)	
Tartalmi súlypontok száma (db)	15

(Forrás: saját szerkesztés, CZÖVEK, 1947a alapján)

A tartalmi súlypontok áttekintésekor azt tapasztaltuk, hogy a szerző 15 játéktechnikai probléma mentén tagolja a kiadvány zenei ismeretanyagát.

53. táblázat – A 3 év zongora-etűdjei (1947) kottakiadvány tartalmi felépítése

Czövek Erna által meghatározott tartalmi súlypontok	A tartalmi súlypontokhoz kapcsolódó zeneművek száma (db)	
„Pergő játék”	5	
„Legato, cantilena”	11	
„Hangpárok”	4	
„Szólamvezetés”	10	
„Kettősfogások, akkordok”	4	
„Kvartok”	3	
„Kvintek és sextek”	3	
„Osztinató”	1	
„Tercek”	1	
„Hangismétlés”	5	
„Trilla, tremolo”	5	
„Ritmusformák”	a, „Pontozott ritmus”	2
	b, „Szinkopás ritmus”	6
	c, „A ritmus játékaik”	11
„Bolgár ritmus”	1	
„Váltakozó kezek”	5	
„Kánonok”	10	
Összesen: 15	87	

(Forrás: saját szerkesztés, CZÖVEK, 1947a alapján)

A gyakorló anyag elemeinek száma összesen 87 db, aminek típusát megvizsgálva két terület mentén magasabb a reprezentáció (*Legato, cantilena 11 db; Ritmusformák 19 db*) (lásd 53. táblázat). A kiadvány célkitűzéseként megfogalmazott zongoratechnikai készségfejlesztés zenei anyagát 13 magyar kortárs zeneszerző kompozíciója biztosítja³⁴⁶.

VI.10.2. Miniaturák zongorára (1973)

Czövek Erna kortárs szerzők gyermekeknek írt kompozícióit állította össze a Zeneműkiadó Vállalatnál 1973-ban Z. 6751 számon *Miniaturák zongorára* című önálló kötetében. A kottakiadvány borítójának színes, mutatós borítófedelének grafikáját, valamint a kötetben található összesen 4 db illusztrációt Kass János tervezte. A külső borítón megjelenik a kiadvány címe magyar és német nyelven, valamint a kiadó neve. A belső borító a kiadvány nevét három nyelven (magyar-német-angol), valamint a kiadó nevén kívül a szerkesztőt is tartalmazza. (A kiadvány borítójához lásd a *IX. Mellékletek* című fejezet 26. sz. mellékletét) A belső címlapot a tartalomjegyzék követi, ami a kottában megjelent kompozíciókat zeneszerzőnként strukturálja.

54. táblázat – A Miniaturák zongorára (1973) kottakiadvány adatlapja

Kiadó neve	Zeneműkiadó
A kiadvány címe	Miniaturák zongorára
Kiadás éve	1973
Kiadás száma	Első
Méret (mm)	310*235
Borító/kötés	puha/tűzött
Tájolás	álló
Illusztrációk	+
Egyéb jellemzők	Figyelemfelkeltő színes illusztráció népi motívumokkal a kiadványfedél címlapján.
Színvilág	színes
Összterjedelem (old.)	28
Előszó (old.)	
Utószó (old.)	
Tartalomjegyzék (old.)	1
Függelék (old.)	
Tartalmi súlypontok száma (db)	

(Forrás: saját szerkesztés, CZÖVEK, 1973 alapján)

³⁴⁶ Csenki Imre (1912-1998), Horusitzky Zoltán (1903-1985), Járdányi Pál (1920-1966), Kadosa Pál (1903-1983), Kassai Mária (1905?-1975), Sárai Tibor (1919-1995), Seiber Mátyás (1905-1960), Sugár Rezső (1919-1988), Szabó Ferenc (1902-1969), Székely Endre (1912-1989), Szervánszky Endre (1911-1977), Veszprémi Lili (1901-1982), Wertheimer Ilona (é.n.).

A 28 oldalas kottában hét kortárs zeneszerző³⁴⁷ összesen 40 db repertoárt bővítő, gyermekek számára készült, zongoratanulást segítő pedagógiai kompozíciója kapott helyet.

A kiadvány zenei anyagának típusa szerinti áttekintése sokrétű képet mutat. A kottában megtalálhatók karakterdarabok, magyar népdalfeldolgozások, gyermekdalok, régi magyar táncok, ugyanakkor a technikai készséget fejlesztő ujjgyakorlat és etűd is helyet kapott. A szerző kiadványában nem tartalmi súlypontok és tematikai egységek szerint rendszerezi a tudástbővítő zenei ismeretanyagot, hanem zeneszerzőnként csoportosítva közli azokat.

VI.11. Összegzés

Jelen fejezet keretei között Czövek Erna különböző zongoratanítást segítő kottakiadványait tipizáltuk, majd helyeztük olyan többcélú vizsgálat alá, amely lehetőséget teremtett a kiadványok manifeszt és látens tartalmainak feltárására. A vizsgálati forrást Czövek 1946 és 1973 közötti időszakban megjelent, napjainkra kevésbé ismert kilenc kottakiadványa biztosította, amelyeket közös jellemzők – zongorapedagógiai célkitűzések, valamint didaktikai, módszertani elvek és tartalmak – alapján összehasonlító vizsgálati szempontok elvégzéséhez rendszereztünk.

A speciális *tankönyvi* kottakiadványok elemző vizsgálatának elvégzését pedagógiai szempontokat figyelembe vevő – a speciális kottakiadványokhoz kialakított – három vizsgálati kategória (*Makrostruktúra, Kottakiadványok szerkezeti és tartalmi felépítése, Didaktizáltság*) meghatározott szempontjaira alapoztuk, hogy a vizsgálati eredményeknek köszönhetően objektív és átfogó képet kapjunk a kiadványok fizikális jellemzőiről, hangsúlyos tartalmi jegyeiről, valamint rámutassunk azok didaktikai jellemzőire. Ezen túlmenően a vizsgálat mérésekkel igazolt különböző szempontú eredményei lehetővé tették Czövek kiadványairól általánosítható megállapítások megfogalmazását, továbbá a szerző zongorapedagógiai gondolkodásának megismerését.

A kották *makrostruktúrájának* szembetűnő fizikális elemeit vizsgálva megállapítható, hogy a kiadványok tartós használatát kevésbé segítette a puhatáblás könyvborító, valamint a ragasztott vagy tűzött kötés. A további külső jegyeket vizsgálva általánosnak mondható az esztétikus, többnyire egyedi grafikát tartalmazó külső, valamint a belső tartalmakra és kottagrafikákra jellemző tanulást segítő professzionális tervezés. A

³⁴⁷ Balázs Árpád (1937-), Dobszay László (1935-2011), Huszár Lajos (1948-), Kadosa Pál (1903-1983), Loránd István (1933-2018), Papp Lajos (1935-2019), Sugár Rezső (1919-1988).

kották vizsgálata során – egy kivételével – megállapítható, hogy didaktikailag is hangsúlyos a tartalomjegyzék, amelyeknek felépítését tagoltság, áttekinthetőség jellemzi. Nem általánosítható, azonban az I.-es forráscsoport vizsgálati elemeinek többségében megjelenik az előszó, utószó vagy függelék, amelyek több szempontból is hasznos elemei a kiadványoknak. Egyrészt képet adnak a kiadvány céljáról, tematikai felépítéséről, valamint az ismeretanyag feldolgozására tett haladási javaslat megfogalmazásával módszertani segítséget nyújtanak a kiadványt használó pedagógusoknak, másrészt további, a kotta fő részében található ismeretanyagot kiegészítve tudásbővítő funkciót biztosítanak.

A *kottakiadványok szerkezeti és tartalmi felépítését* egyaránt tagoltság jellemzi, amelyek többsége tematikai egységek, valamint nehézségi sorrend alapján strukturálják a zenei tudásanyagot. Valamennyi kiadványban a pedagógiai céllal komponált zeneművek gazdag választéka segíti a kiadvány célkitűzéseiként megfogalmazott zenei és technikai problémák feldolgozását. A tudásanyagok forrását és típusát tekintve egyaránt kirajzolódik az összes kottában a magyar zeneszerzők pedagógiai célú kompozícióinak hangsúlya, továbbá az elsajátítandó probléma magyar népdalon, gyermekdalon alapuló megoldása. Az 1966-ban és 1969-ben készült *Zongoraiskola 1-2.* kiadványok a korábbi kötetekhez képest markáns változást mutatnak, ugyanis a zenei ismeretanyagokhoz magyarázó szövegek tartoznak, ezen kívül a függelékben új elemként zenei szótár, illusztráció és dalszövegek is találhatóak.

A *didaktizáltság mutatóit* kizárólag az I. forráscsoportba sorolt kiadványoknál végeztük el, mert a II. és III. kategóriába sorolt kották esetében a didaktikai feladatok komplexek, nem tagolják a zenei ismeretanyag feldolgozását, ezért nem különíthetőek el a didaktikai feladatok, valamint a didaktikai apparátus elemeire. A vizsgált kategória egyértelmű koherenciája mutatkozik az I. forráscsoportban található kiadványoknál a didaktikai feladatok, valamint a didaktikai apparátus elemei tekintetében, amelyek zenei felépítettségükben és tartalmukban alapul veszik az életkori sajátosságokat és a zongorapedagógiai követelményeket.

VII. Összegzés

„[...] az ember nemcsak gyermekeiben él tovább, hanem alkotásaiban is. S minél jobban eltávolodik az őstermészettől, annál fontosabb számára az a halhatatlanság, az életnek az a megőrzése, amely az alkotásaiban nyilvánul meg.” (CZÖVEK, 1979b: 6)

Disszertációnk keretei között Czövek Erna (1899-1983) – a XX. század magyarországi zenei élet különböző területein maradandót alkotó zenepedagógusa – életpályájának és alkotó tevékenységének rekonstruálására tettünk kísérletet. A kutatás során olyan téma kidolgozására vállalkoztunk, amely mindezidáig nem került az érdeklődés középpontjába és tudományos irányú feltárása még nem valósult meg, ugyanakkor indokoltságát mutatja, hogy zenepedagógiai írásokban az alkotó munkásságához kapcsolható szegmensek újra és újra megjelennek.

Kutatómunkánk során behatóbban tanulmányoztuk Czövek Erna életútját, amelyhez a rendezetlen hagyaték feldolgozásán túl levéltári iratok, iskolai évkönyvek, egykori kollégák és növendékek visszaemlékezései, valamint szakmai munkái (kottakiadványok, publikációk, illetve további neveléstörténeti és művelődéstörténeti összefoglaló munkák) biztosították a kiterjedt forrásgyűjtésünket. A vizsgálatok sorozatában feltárt és a rendezett forrásanyagok lehetővé tették a kutatás értelmezési keretében meghatározott dimenziók feltáró-elemzését, valamint biztosították az élettörténet mérföldköveinek és meghatározó történéseinek összeállítását.

Munkánk értelmezési keretét az alcím kulcsszavaiban rejlő négy kutatási dimenzióban határoztuk meg, azért, hogy az életpálya és a szakmai eredmények teljességre törekvő bemutatása megvalósulhasson. Ennek legnagyobb komponensében („*az életpálya, mint dimenzió*”) az életút eseménysorozatának átfogó bemutatására törekedtünk, valamint fókuszba helyeztük az egész karrierúton átívelő zongoratanári szerep mikrovilágát is. A további három dimenzió vizsgálatakor az életutat meghatározó szakmai szerepekre („*az újító zenepedagógus, a vezető, valamint a szakíró*”) koncentrálna, azok csomópontjait igyekeztünk körüljárni.

A vizsgálati mintát képező kottakiadványok és írásos publikációk feltáró-elemzésére a FSZEK, az OSZK és a LFZE Könyvtára biztosított lehetőséget, ezen kívül igénybe vettünk olyan online adatbázisokat, mint az ADT, MATARKA, MTA Zenetudományi Intézet, valamint a Tóth Aladár Zeneiskola és a Czövek Erna AMI, továbbá az Aelia Sabina AMI

archívumait. A szóbeli források alapját Czövek Erna egykori növendékeinek és kollégáinak visszaemlékezései biztosították.

Az elemző vizsgálatok előkészítéséhez és lefolytatásához a dokumentum- és forráselemzést, a narratív források adatgyűjtési módszereként az interjút, a MAXQDA[™] Plus 2022 tartalomelemző szoftverrel támogatott kvalitatív tartalomelemzést, a kottakiadványokra adaptált tankönyvi elemző vizsgálatot, valamint a bibliometriai elemzést, mint kutatási módszereket hívtuk segítségül.

VII.1. A kutatás eredményei

A kutatás céljaként nem kizárólagos biográfiai munka elkészítése valósult meg, hanem a Czövek Erna életpályáját szélesebb horizonttal szemlélő értekezés jött létre. A sokrétű források rendezésével és elemzésével az eddig ismert Czövek narratívát komplexebbé tettük, az előzetes szakirodalmi vizsgálatunk során feltárt adatokat pontosítottuk. Ennek köszönhetően egy teljes életutat bemutató hiánypótló emberi és szakmai portré konstruálódott Czövek Erna munkásságáról.

Az elsődleges források körének áttekintése után láthatóvá vált, hogy azok narratív forrásokkal való kiegészítése további információkkal segítheti a Czövek-kép kialakítását. Ezért megvalósult 7 egykori növendékkal és 7 kollégával készített interjúk felvétele, akik személyesen megélt történetükben megőrizték az egykori alkotó emlékét, ezáltal pedig tovább bővítették az elsődleges és másodlagos források körét. A visszaemlékezések nemcsak a sajátos értékmentést szolgálták, hanem a kvalitatív tartalomelemző vizsgálat egyedi forrásaként bepillantást nyújtottak Czövek Erna zongoratanári tevékenységeinek mikrovilágába, valamint további adatokkal gazdagították a pedagógiai és szakmai eredményeiről kialakult korábbi narratívát. A kvalitatív tartalomelemzést a MAXQDA[™] Plus 2022 számítógépes tartalomelemző szoftver használatára építettük (lásd a *IV. Czövek Erna egykori növendékeivel és kollégáival készített interjúk adatkörpuszának vizsgálata – kvalitatív tartalomelemzés* című fejezetet).

A doktori (PhD) disszertációnkban Czövek Erna szakírói tevékenységének feltárását is középpontba helyeztük, amelynek keretében a teljességre törekvéssel feltártuk publikációit, majd összeállítottuk szakmai írásainak bibliográfiáját. Ezen túlmenően bibliometriai elemző vizsgálattal átfogó képet rajzoltunk szakírói munkáiról, valamint jelentősebb írásainak annotált bibliográfiai jegyzékét is elkészítettük (lásd az *V. Czövek*

Erna szakírói tevékenységének vizsgálata című fejezetet).

Feltártuk és beható vizsgálat alá helyeztük Czövek Erna kottakiadványait, amelyek tananyagmegújító tevékenységének keretében keletkeztek. A kiadványok bemutatását követően megvalósult azok mélyebb vizsgálata, a kottakiadványokra általunk létrehozott tankönyvi-elemző vizsgálatok adaptációja mentén (*makrostruktúra, kottakiadványok szerkezeti és tartalmi felépítése, valamint didaktizáltsága*) (lásd a VI. *Czövek Erna „Zongoraiskola és Zongora-Ábécé” elnevezésű tankönyvi kottáinak, valamint egyéb hangszer tanulást segítő kottakiadványainak elemző vizsgálata* fejezetet).

Az életút összeállítása során számos művelődéstörténeti, zenetörténeti és zenepedagógiai összefüggés is kirajzolódott, amelyeknek jelentős egyéniségeire vonatkozó adatokat is közöltünk.

A PhD értekezés keretében számos olyan forrást (fényképet, személyes és szakmai iratot) is feltártunk és bemutattunk, amelyek eddig nem kerültek feldolgozásra, illetve nem képezték vizsgálatok tárgyát. Ezen kívül a budakeszi Czövek Erna AMI archívumában őrzött Czövek Erna rendezetlen iratainak megismertetésével és részleges közreadásával hozzájárultunk a primer források értékmentéséhez, a hagyaték megőrzéséhez. Czövek Erna hagyatékának rendezése további vizsgálatokat tesz lehetővé, digitalizációja pedig biztosítja a hiánypótló forrásanyagok értékmentését és hosszútávú megőrzését a jövő kutatói számára.

VII.2. A kutatási kérdések megválaszolása

Jelen PhD értekezés megírását a disszerens zongoratanári és mentortanári tevékenységeinek tapasztalatai, valamint szakirodalom-feltáró tevékenysége előzte meg, amely során markánsan körvonalazódott, hogy Czövek Erna életműve és munkássága a jelen és a jövő zongoratanári generációi számára egyre inkább perifériára kerül. A disszertáció elkészítésével a doktorjelölt meghatározó célja volt, hogy Czövek Erna szakmai munkásságát újra reflektorfénybe helyezze, valamint értékmentő tevékenységével megőrizze a leendő zenepedagógus és zongoratanári társadalma számára.

A kutatás további eredményeit a *II.1. A kutatási kérdések, kérdéscsoportok* című alfejezetben meghatározott kutatási kérdések és kérdéscsoportok mentén mutatjuk be.

- *Milyen emberi és szakmai kapcsolatok, ún. környezeti hatások befolyásolták Czövek Erna szakmai kibontakozását az életpálya kiemelt csomópontjaiban (a tanulmányai során, a tanári pályakezdés idején, valamint a zenepedagógiai pályája kibontakozásának időszakában)?*

E kérdés megválaszolásához sokrétű forrás- és dokumentumelemzést végeztünk, valamint egyedi forrásbázist hoztunk létre a Czövek Erna egykori növendékeivel és kollégáival készített félig strukturált interjúk elkészítésével (lásd a *III. Czövek Erna életútja*, valamint a *IV. Czövek Erna egykori növendékeivel és kollégáival készített interjúk adatkorpuszának vizsgálata – kvalitatív tartalomelemzés* című fejezeteket). A forrásgyűjtés, majd az elemző munka egyértelművé tette, hogy az első markáns pedagógiai és szellemi irányzatok hatásai az aktort a 20-as, valamint a 40-es éveiben érték. Zenetanári pályájának indulását természetes módon közvetve és közvetetten befolyásolta az adott kor oktatáspolitikai környezete, valamint a reformpedagógia és életreform-mozgalmak művészetpedagógiai irányzatainak hazai megjelenése. Mindemellett a kiteljesedett zenepedagógusi éve alatt a művészeti nevelés, illetve a zenepedagógia megreformálásáért elindult törekvések, majd a kiteljesedett zenepedagógusi éve alatt véghezvitt szovjetizáció és a totalitarista rendszer kiépítése miatt bekövetkezett markáns változások erőteljes hatással voltak szakmai kibontakozására.

20 évesen került kapcsolatba a Galilei kör ifjúsági mozgalmával és fedezte fel jelmondataikat: „*tanulni és tanítani*” (RUBIN, 1928: 466). Ezt követően az 1920-as években találkozott és ismerkedett meg Dienes Valéria orkesztika tanfolyamain a mozdulatművészettel és a sajátos testkulturális nézeteket képviselő Madzsarné Jászi Alice-szal, akinek táncelőadásai nagy hatással voltak rá. (A Madzsar Alice Iskola táncelőadásain a beszéd, ének és tánc előadásainak összekapcsolásával kísérleteztek). Ezen időszak alatt nemcsak a mozdulatművészet kiemelkedő képviselőivel találkozott, hanem először került kapcsolatba a zenei élet olyan kortárs zeneszerzőivel (Bárdos, Kadosa, Szabó, Szelényi etc.), akik a későbbi karrierútjában meghatározó szerepet játszottak (például a kottakiadványai zenei anyagát pedagógiai kompozíciókkal segítették, közreműködtek a Zenepedagógiai Szemináriumok működtetésében, Czövek szakírói munkásságát támogatták).

Czövek zenepedagógiai nézeteinek alakulását 1934 decemberétől markánsan befolyásolta az *Énekszó* periodika hangszerpedagógiai rovatának vezetése Veress Sándorral, majd a szakmai közös gondolkodásuk eredményeként létrejött Zenepedagógiai szemináriumok elnevezésű rendezvénysorozat. Az általuk életre hívott szakmai

rendezvényeken fogalmazódtak meg a zenepedagógiai reformtörekvések első gondolatai, amelyek az 1940-es évek második felében Czövek Erna sokrétű szakmai munkásságának bázisaként azonosíthatók. Ugyanakkor az életpálya ezen szakasza hozzájárult az aktor szakmai kapcsolati hálójának további szélesedéséhez, ugyanis bővült azon kortárs magyar zeneszerzők köre, akik saját felkérésére a különböző időszakokban kiadott kottáihoz pedagógiai műveket komponáltak. A kvalitatív tartalomelemzés, valamint a forrás- és dokumentumelemzés eredményei alapján egyértelműen igazolódott, hogy karrierútjának további meghatározó hatásai az 1950-es években az 1. számú körzeti zeneiskolában érték, ahol számos fiatal alkotó pedagógus szakmai kibontakozását segítette, akik – emberi és szakmai támogatásával – létrehozták a megújuló zeneoktatás tananyagait és tanterveit.

A kutatási kérdés megválaszolása a dokumentum- és kvalitatív tartalomelemzés eredményeinek összevetését és áttekintését is igényelte (lásd a *III. Czövek Erna életútja*, valamint a *IV. Czövek Erna egykori növendékeivel és kollégáival készített interjúk adatkorpuszána vizsgálatát – kvalitatív tartalomelemzés* című fejezeteket). Czövek zongoratanulmányai a Székesfővárosi Zeneiskola zenetanfolyamaihoz kötődnek, ahol főtárgytanára, Földessyné Hermann Lula indította el a zongoratanári pályán. A záróbizonyítvány megszerzését követően is folyamatosan képezte magát az érdeklődő zenetanár, tanulmányúton vett részt Berlinben, valamint a zenepedagógia vezető szakembereivel tartotta a kapcsolatot (Varró Margit, Kadosa Pál, Weiner Leó, Máthé Miklósné). A zenepedagógiai ismeretein túl általános pedagógiai és pszichológiai kompetenciáit pedagógiai periodikák tanulmányozása, valamint szakmai kapcsolatai révén folyamatosan gazdagította. Ugyanakkor zenei látókörét és pedagógiai nézeteit alakították és inspirálták azon zeneszerzők, akik nyitottan fogadták a zenei reformok gondolatát (a teljesség igénye nélkül: Dobszay László, Durkó Zsolt, Szokolay Sándor, Papp Lajos).

- *Változtak-e, s ha igen, hogyan változtak az életpálya különböző szakaszaiban Czövek Erna általános pedagógiai és zenei neveléssel kapcsolatos célkitűzései, nézetei? Milyen visszatérő motívumok, hangsúlyok azonosíthatók Czövek Erna pedagógiai, szakmai munkájában?*

E kérdés megválaszolása a dokumentum- és forráselemzés, a bibliometriai elemzés, a kvalitatív tartalomelemzés, valamint a tankönyvi elemző vizsgálatok eredményeinek áttekintését igényelte. Az életpálya különböző szakaszaiban meghatározott célokkal reagált az országos zeneoktatási és zenepedagógiai törekvésekre. Az 1930-as évek a

zenepedagógiai reformok körvonalazódásának időszaka, míg az 1940-es évek a zeneoktatási intézményrendszer konstruálódása és a tananyagreform kibontakozásának időszakaként határozható meg. Ezt követően újító reformtörekvések kibontakozása azonosítható, ami szorosan kapcsolódik az 1. számú körzeti zeneiskolához. (lásd a *III. Czövek Erna életútja*, a *IV. Czövek Erna egykori növendékeivel és kollégáival készített interjúk adatkorpuszának vizsgálata – kvalitatív tartalomelemzés*, az *V. Czövek Erna szakírói tevékenységének vizsgálata*, valamint a *VI. Czövek Erna „Zongoraiskola és Zongora-Ábécé” elnevezésű tankönyvi kottáinak, valamint egyéb hangszertanulást segítő kottakiadványok elemző vizsgálata* című fejezeteket)

Az egykori növendékek és kollégák emlékezetében az idő múlása ellenére is élő kép maradt fenn Czövek Ernáról, amit a kvalitatív tartalomelemző vizsgálat eredményei hat fő kategória mentén igazolnak (*Czövek Erna, mint ember; Czövek Erna zongoratanári tevékenysége; Czövek Erna a zenepedagógus szakember; Czövek Erna a tananyagreform; Czövek Erna zenepedagógusi célkitűzései, nézetei; Zeneoktatási környezet a XX. század derekán*). A visszaemlékezések alapján olyan kép bontakozik ki Czövekről, mint akinek rendkívüli módon fontos volt a zene tartalma és a zenében lévő rend megéreztetése, továbbá a szabadság, amit a növendékeinek biztosított. A kollégái emlékeiben pedig, mint a magyar zeneoktatásért elhivatott, munkaközpontú tanár alakja azonosítható. (lásd a *IV. Czövek Erna egykori növendékeivel és kollégáival készített interjúk adatkorpuszának vizsgálata – kvalitatív tartalomelemzés* című fejezetet)

A kottakiadványok elemző vizsgálata alapján egyértelműen igazolható, hogy Czövek kiadványainak rendezőelvei nem változtak. A kottakiadványok legmarkánsabb sajátosságai azok tudásanyagában mutatkozik, amelyek vizsgálataink alapján a magyar zeneszerzők pedagógiai célú kompozícióinak túlsúlyában érhetők tetten. Czövek Erna 1966-ban kiadott *Zongoraiskolája* útmutatójában így fogalmazott: „*a növendék – néhány hónapi népdaltanulás után – ne a klasszikus zene felé forduljon, hanem Bartók Mikrokozmoszának hangvételével ismerkedjen.*” (CZÖVEK, 1966c: 3) (lásd a *VI. Czövek Erna „Zongoraiskola és Zongora-Ábécé” elnevezésű tankönyvi kottáinak, valamint egyéb hangszertanulást segítő kottakiadványok elemző vizsgálata* című fejezetet)

- *Hogyan határozható meg Czövek Erna szerepe az egységes magyar zeneoktatási hálózat megszilárdításában? Milyen újító (zenepedagógiai) törekvések azonosíthatók Czövek Erna alkotó tevékenységében?*

A kutatási kérdés megválaszolásához sokrétű forrásgyűjtést folytattunk, majd áttekintettünk minisztériumi iratokat, szakszervezeti leveleket, beadványokat és Czövek Erna hagyatékának rendezetlen iratait. Ezt követően körvonalazódott, hogy az 1940-es évek második felében Czövek Erna határozott fellépésével, valamint újító gondolatainak megfogalmazásával a Magyar Pedagógusok Szabad Szakszervezete zenei tagozatának titkáráként, majd minisztériumi előadóként és tanácsosként képviselte a zenetanárok és a zeneoktatás ügyét. (lásd a *III. Czövek Erna életútja* című fejezetet)

Czövek Erna újító zenepedagógiai törekvések iránti nyitottságát a *IV. Czövek Erna egykori növendékeivel és kollégáival készített interjúk adatkorpuszának vizsgálata – kvalitatív tartalomelemzés* és a *VI. Czövek Erna „Zongoraiskola és Zongora-Ábécé” elnevezésű tankönyvi kottáinak, valamint egyéb hangszertanulást segítő kottakiadványok elemző vizsgálata* című fejezetek igazolják. Czövek Erna figyelemmel követte Kodály Zoltán zenepedagógiai törekvéseit, amelynek szegmenseire alapozta kottakiadványait, valamint kitartóan küzdött a magyar zenei alapokra épített hangszeroktatásért. Az 1946-ban megjelent *Zongora-Ábécé* kiadványának mottójaként fogalmazta meg, hogy *„Magyar gyermeknek magyar az anyanyelve: muzsikálni is magyarul tanuljon először.”* (CZÖVEK, 1946: I) A XX. század derekán Czövek zongorapedagógiai koncepciójaként azonosítható, hogy *„mindig olyan anyaggal foglalkozunk a zongorán, amit magunkévá tudunk tenni. Kezdő fokon a zenei átélés, helyes elképzelés legtöbbször helyes technikai megoldást sugall.”* (CZÖVEK, 1948i: 2)

Czövek Erna újító tevékenységének vizsgálatát intézményi albumok, évkönyvek tartalmi vizsgálatára is építettük. Az 1. számú körzeti zeneiskola igazgatói éveikhez kapcsolható törekvések között a következőket azonosítottuk: tanfolyamfelelősi rendszer kidolgozása, kísérleti munkacsoport a szolfézs és zeneirodalom tárgy tanításának kidolgozására, a pályára készülő és átlagos zenei képességet mutató növendékek csoportosítása (A és B tagozat), új tanszakok indítása, furulya, klarinét, fuvola tárgyak oktatásának elősegítése, *„Muzsikáljunk együtt”* kamarazenei hangversenysorozat szervezése, új zeneoktatást segítő kiadványok létrehozása, fiatal kollégák szakmai támogatása. (lásd a *III.6.2. Az 1. sz. körzeti zeneiskola igazgatója és a III.7. Az 1. sz. körzeti zeneiskola mikrovilága* című alfejezeteket)

- *Milyen tendenciák érvényesülnek Czövek Erna szakírói munkásságában? Milyen általános kép bontakozik ki a szerző publikációs tevékenységéről?*

Czövek Erna szakírói tevékenységét az 1935 és 1981 közötti időszakra azonosítottuk. A teljességre törekvés mellett különböző módszereket alkalmazó forrásfeltárással 65 tételt számláló vizsgálati mintát nyertünk, majd összeállítottuk a publikációs jegyzékének bibliográfiáját. A 65 rekordot számláló bibliográfia alaposabb (bibliometriai elemző) vizsgálata alapján megállapítottuk, hogy 59 tétel tíz különböző szakmai periodikában jelent meg (lásd *Énekszó, A Hangszer, Muzsika, Parlando, Zenepedagógia* etc.), 6 tétel pedig módszertani kiadvánnyként determinálható. A publikációs stratégián túlmenően a munkák terjedelmét is megvizsgáltuk, összesen 598 oldalt számláltunk meg, amelyekből a szakkönyvek 391, a folyóiratokban megjelent munkák terjedelme 207 oldal. A publikációkat terjedelem szerint szisztematikusan is csoportosítottuk, amely alapján a munkák több mint 2/3-a összesen 50 db, kevesebb mint 5 oldal. A nagyobb terjedelemmel rendelkező munkák tartalmi áttekintése után megállapítottuk, hogy általános zenepedagógiai vagy szakmódszertani problémákat érintenek. A publikációkat típus szerint is csoportosítottuk, ami alapján azonosítottunk monográfiát, módszertani kiadványt, tanulmányt, beszámolót, recenziót, ismeretterjesztő kiadványt, fordítást, valamint egyéb rövidebb írásokat. (lásd az *V. Czövek Erna szakírói tevékenységének vizsgálata* című fejezetet)

VII.3. A kutatás továbbfejlesztésének lehetőségei

A disszertáció keretei határt szabtak a további vizsgálódásoknak, azonban a kutatás előrehaladásával több irányban is továbbfejlesztési lehetőségek fogalmazódtak meg. A vizsgálódás kereteit jelentő dimenziók mindegyikében rejlik olyan további potenciál, amelyek a kutatás folytatását indokolhatják.

- Az életpálya feltárása során részben érintettük a család erdélyi vonatkozását, azonban a kiterjedt család biográfiájának összeállítása további adatokkal bővítheti Czövek Erna élettörténetét.
- A kottakiadványok tankönyvi elemző vizsgálata megtörtént, azonban a zeneművek zongorapedagógiai és szakmódszertani megközelítésében történő tartalmi elemzése további lehetőségeket rejt.

- Kodály Zoltán zenepedagógiai törekvéseinek, valamint a hangszeres zenepedagógiai reformtörekvések mélyebb rétegeinek összehasonlító vizsgálata a XX. századi zenepedagógia további, eddig feltáratlan területeibe enged bepillantást.
- Jelen munkánk betekintést ad a XX. század közepén a zeneoktatási rendszer konstruálódási folyamataiba, azonban indokolt lehet további levéltári források (szakszervezeti iratok, minisztériumi jegyzőkönyvek) gyűjtése, feltárása és áttekintő vizsgálata. Ezen kívül érdemes lehet fontolóra venni olyan korabeli folyóiratok megvizsgálását, amelyek tudósíthatnak, illetve további betekintést adhatnak az 1. számú körzeti zeneiskola Czövek Erna igazgatósága alatti időszakáról.
- Czövek Erna ideológiai nézetei és politikai szerepének vizsgálata nem történt meg, azonban kézenfekvő további források beemelésével (Magyar Kommunista Párt iratai) tagságának átfogó vizsgálata.
- Indokolt lehet Czövek Erna szakírói tevékenységének, munkásságának további vizsgálatához a tartalomelemző szoftveres támogatás segítségül hívása, ami további értékes zenepedagógiai információkat tartalmazhat azok manifeszt és látens tartalmával kapcsolatban.
- Czövek szakírói munkásságának keretében megvalósult *A Hangszer, Zenepedagógia* periodikák áttekintése, azonban további mélyreható elemzésük, valamint az *Emberközpontú* zenetanítás című monográfiájának vizsgálata is további értékes információkat rejthet.

Köszönetnyilvánítás

A PhD értekezés egyéni alkotásként jött létre, azonban formálódásába, a készülési folyamat állomásaiba számos további személy is bekapcsolódott.

Szeretném a köszönetemet külön kifejezni Dr. habil. Molnár-Kovács Zsófiának, hogy elvállalta a témavezetésemet és kiemelt figyelemmel kísérte a disszertáció minden lépésének alakulását. Építő jellegű szakmai javaslataival, támogató attitűdjével mindig mellettem állt, önzetlen segítségnyújtásával hozzájárult a disszertáció elkészültéhez. Hálásan köszönöm Dr. Mészáros Lászlónak, hogy konstruktív iránymutatásai elvezettek a kutatási fókusz első körvonalainak megrajzolásához.

Ezúton szeretnék köszönetet mondani Magyar Margitnak, a Tóth Aladár Zeneiskola vezetőjének, hogy doktori tanulmányaim alatt mindvégig mellettem állt és biztató szavaival bátorított. Köszönet illeti Barcsik Hédit, a Czövek Erna Alapfokú Művészeti Iskola igazgatóját, hogy biztosította a hozzáférést, illetve a körülményeket Czövek Erna hagyatékának feltárásához. Ismerőseim és barátaim, munkahelyi és zenetanár kollégáim szakmai segítségnyújtását szintén köszönöm, nélkülük nem ugorhattam volna meg ezt a kezdetben óriásinak tűnő mérföldkövet. Köszönöm nekik a biztatást, a fokozott figyelmet, illetve szükség esetén a jó szót és támogatást.

Köszönöm interjúalanyaimnak a hiánypótló visszaemlékezések megosztását, a Czövek Ernát érintő részletgazdag személyes-szakmai beszélgetések megvalósítását.

Végül, de nem utolsósorban a támogató családi közegnek is köszönettel tartozom. Hálás vagyok Szüleimnek, akik mindvégig lehetőséget biztosítottak pályáivem kibontakozásához és gyermekkoromtól kezdve minden támogatást megadtak tanulmányaimhoz, valamint mindig mellettem álltak az újabb célkitűzéseim elérésében. Köszönöm feleségemnek, Évinek, hogy a disszertáció formálódása, majd megírása alatt erőt és támogatást adott, valamint biztosította az alkotáshoz szükséges nyugalmat. Köszönöm kisleányomnak, Kornélnak, hogy folyamatos érdeklődéssel követte és türelmesen mellettem állt az értekezés elkészülése során.

VIII. Irodalom

VIII.1. Elsődleges források

Czövek Erna kottakiadványai

CZÖVEK Erna (1946): *Zongora-Ábécé*. Cserépfalvi, Budapest.

CZÖVEK Erna (1947a): *3 év zongora-etüdjei*. Cserépfalvi, Budapest.

CZÖVEK Erna (1953): *Zongoramuzsika I.* Harmadik kiadás. Z. 123. Zeneműkiadó, Budapest.

CZÖVEK Erna (1954): *Zongoramuzsika II.* Harmadik kiadás. Z. 179. Zeneműkiadó, Budapest.

CZÖVEK Erna (1955): *Zongora-Ábécé*. Kilencedik kiadás. Zeneműkiadó, Budapest.

CZÖVEK Erna (1957a): *Zongoramuzsika III.* Harmadik kiadás. Z. 180. Zeneműkiadó, Budapest.

CZÖVEK Erna (1957b): *Zongoraiskola I.* Z. 2376. Zeneműkiadó, Budapest.

CZÖVEK Erna (1957c): *Zongoraiskola II.* Zeneműkiadó, Budapest.

CZÖVEK Erna (1958): *Zongoraiskola II.* Z. 2412. Zeneműkiadó, Budapest.

CZÖVEK Erna (1959a): *Zongoraiskola III.* Z. 2413. Zeneműkiadó, Budapest.

CZÖVEK Erna (1959b): *Zongoraiskola IV.* Z. 2415. Zeneműkiadó, Budapest.

CZÖVEK Erna (1966a): *Zongoraiskola VI.* Második kiadás. Z. 2414. Zeneműkiadó, Budapest.

CZÖVEK Erna (1966b): *Zongoraiskola I.* Z. 5223. Zeneműkiadó, Budapest.

CZÖVEK Erna (1969a): *Zongoraiskola V.* Harmadik kiadás. Z. 2416. Zeneműkiadó, Budapest.

CZÖVEK Erna (1969b): *Zongoraiskola 2.* Z. 5243. Editio Musica, Budapest.

CZÖVEK Erna (1969c): *Piano – methode. I.* Z. 6146. EMB, Budapest.

CZÖVEK Erna (1973): *Miniatűrök zongorára.* Z. 6751. EMB, Budapest.

CZÖVEK Erna (é.n.): *Zongoramuzsika IV.* Z. 181. Zeneműkiadó, Budapest.

Czövek Erna szakmódszertani kiadványai

CZÖVEK Erna (1948i): *Útmutatás a zongora ábécé tanításához*. Cserépfalvi, Budapest.

CZÖVEK Erna (1957c): *Útmutató a Zongora-iskola I. füzetének a tanításához*. Zeneműkiadó, Budapest.

CZÖVEK Erna (1966c): *Útmutató a Zongoraiskola I. kötetéhez*. Zeneműkiadó, Budapest.

CZÖVEK Erna (1975a): *Emberközpontú zenetanítás*. Első kiadás. Zeneműkiadó, Budapest.

CZÖVEK Erna (1979a): *Das Kind und die Musik: aus der sicht des Klavierlehrers*. Corvina, Budapest.

CZÖVEK Erna (1979b): *Emberközpontú zenetanítás*. Második kiadás. Zeneműkiadó, Budapest.

CZÖVEK Erna (1979c): *Music and the child: experiences of a piano teacher*. Corvina, Budapest.

Czövek Erna publikációi periodikák szerinti bontásban

A jövő útjain

CZÖVEK Erna (1935a): Madzsar Alice. *A Jövő útjain*, X. évf. 5. sz. 146.

CZÖVEK Erna (1939a): *Zenepedagógiai szemináriumok*. *A Jövő útjain*, XIV. évf. 1-2. sz. 41-42.

A Hangszer

CZÖVEK Erna (1938a): Kis dalok az állatokról. *A Hangszer*, 3. sz. 9.

CZÖVEK Erna (1938b): A zongoratechnika ABC-je. *A Hangszer*, 1938. 3. sz. 9.

CZÖVEK Erna (1939b): Játszassunk-e átiratokat? *A Hangszer*, 5. sz. 5-6.

Embernevelés

CZÖVEK Erna (1945a): A M.P.Sz.Sz. zenepedagógus tagozatának programja.
Embernevelés, I. évf. 1-2. sz. 250-252.

Énekszó

CZÖVEK Erna (1935b): Miért nem divat ma a hangszertanulás? *Énekszó*, II. évf. 4-5. sz. 169-170.

CZÖVEK Erna (1941c): Énekkar és zenetanfolyam közös ünnepélye. *Énekszó*, IX. évf. 2. 892.

CZÖVEK Erna (1945b): Hangszeres Pedagógiánk átszervezése. *Énekszó*, XII. évf. 71. sz. 14-15.

Magyar Zene

CZÖVEK Erna (1965c): Új zene, új előadóművészet, új zenepedagógia. *Magyar Zene*, VI. évf. 3. sz. 227-236.

Magyar Zenei Szemle

CZÖVEK Erna (1941a): Beszámoló a zenepedagógiai szeminárium előadásairól. *Magyar Zenei Szemle*, I. évf. 10. sz. 254-255.

CZÖVEK Erna (1941b): Beszámoló a Magyar Zenei Szemle novemberi szemináriumainak előadásairól. *Magyar Zenei Szemle*, I. évf. 11. sz. 299-301.

CZÖVEK Erna (1942): Beszámoló a Magyar Zenei Szemle novemberi szemináriumainak előadásairól. *Magyar Zenei Szemle*, II. 2. sz. 59-61.

CZÖVEK Erna (1944a): A Kis Filharmóniáról. *Magyar Zenei Szemle*, IV. 5. sz. 114-115.

CZÖVEK Erna (1944b): Kiszely Mária: Cosima. *Magyar Zenei Szemle*, IV. 5. sz. 119-120.

CZÖVEK Erna (1944c): E. H. Müller v. Asow: Johannes Brahms und Mathilde Wesendonck.
Magyar Zenei Szemle, IV. 5. sz. 120.

Muzsika

CZÖVEK Erna (1981): Újabb zeneiskolai reform? *Muzsika*, XXIV. évf. 6. sz. 1-7.

Parlando

- CZÖVEK Erna (1959c): Az alapfokú zenetanítás szervezetének kérdéséről. *Parlando*, I. évf. 3. sz. 4-6.
- CZÖVEK Erna (1960a): Ankét a szolfézstanításról I. Bevezetés. *Parlando*, II. évf. 4. sz. 1-4.
- CZÖVEK Erna (1960b): Előre kell gondoskodni a zenetanárok számának fejlesztéséről. *Parlando*, II. évf. 5-6. sz. 22-23.
- CZÖVEK Erna (1961a): Az oktatási reformtervezet irányelveinek alkalmazása az állami zeneoktatásban. *Parlando*, III. évf. 1-2. sz. 20-21.
- CZÖVEK Erna (1961b): Hozzászólás Hernádi Lajos: A nemzetközi versenyek néhány tanulságáról c. beszámolójához. *Parlando*, III. évf. 9. sz. 3-5.
- CZÖVEK Erna (1961c): Előadóművészek nevelése a Szovjetunióban. *Parlando*, III. évf. 3. sz. 1-4.
- CZÖVEK Erna (1962a): Gondolatok az ismeretterjesztésről. *Parlando*, IV. évf. 2. sz. 4-6.
- CZÖVEK Erna (1962b): Zenepedagógiánk útja. *Parlando*, IV. évf. 5. sz. 4-7.
- CZÖVEK Erna (1963a): Korszerű zongoraiskola tervezete. *Parlando*, V. évf. 3. sz. 7-10.
- CZÖVEK Erna (1963b): Korszerű zongoraiskola tervezete. (Folytatás). *Parlando*, V. évf. 4. sz. 9-12.
- CZÖVEK Erna (1963c): Bach zenéje a mai zongorán. (Fordítás) *Parlando*, V. évf. 8. sz. 9-13.
- CZÖVEK Erna (1964): Hivatásos zenész-képzés. *Parlando*, VI. évf. 7-8. sz. 29-31.
- CZÖVEK Erna (1965a): Új magyar pedagógiai művek bemutatója Budapesten. *Parlando*, VII. évf. 1-2. sz. 39-41.
- CZÖVEK Erna (1965b): Egy pedagógiai divatról. *Parlando*, VII. évf. 10. sz. 18-24.
- CZÖVEK Erna (1966d): Zenepedagógus klub a fővárosban. *Parlando*, VIII. évf. 1-2. sz. 52-54.
- CZÖVEK Erna (1968a): Kodály pedagógiai hatása a hangszeres tanításra. *Parlando*, X. évf. 2. sz. 11-12.
- CZÖVEK Erna (1968b): A szegedi Országos Ifjúsági Kamarazene Fesztivál tanulságai. *Parlando*, X. évf. 7-8. sz. 47-49.
- CZÖVEK Erna (1968c): A „Musicaban” olvastuk. *Parlando*, X. évf. 9.sz. 23-24.
- CZÖVEK Erna (1968d): Tematikus jegyzék (Parlando). *Parlando*, X. évf. 10. sz. 13-36.
- CZÖVEK Erna (1969d): A zenepedagógia kapcsolata a mai zenével. *Parlando*, XI. évf. 3. sz. 14-24.
- CZÖVEK Erna (1970): Alkotó zenetanítás (C.A. Martiensen emlékére). *Parlando*, XII. évf. 12. sz. 24-25.
- CZÖVEK Erna (1971a): Mit szeret a gyermek zongorázni? *Parlando*, XIII. évf. 1. sz. 24-29.

- CZÖVEK Erna (1971b): Technika! Technika! *Parlando*, XIII. évf. 4. sz. 14-18.
- CZÖVEK Erna (1971c): Az egyéni fokozatosság elve a technika megalapozásában. *Parlando*, XIII. évf. 5. sz. 9-12.
- CZÖVEK Erna (1972): Hogyan érdemeljük ki a „zenei nagyhatalom” megtisztelő elnevezést? *Parlando*, XIV. évf. 3. sz. 24-27.
- CZÖVEK Erna (1975b): A mi forradalmunk. *Parlando*, XVII. évf. 4. sz. 4-8.
- CZÖVEK Erna (1976a): Egy igaz ember halálára. *Parlando*, XVIII. évf. 6. sz. 1.
- CZÖVEK Erna (1977): Kivételes tehetségek. *Parlando*, XVIII. évf. 9-10. sz. 36-38.

Pedagógus Értesítő

- CZÖVEK Erna (1947b): Zenepedagógusok Munkaközössége. *Pedagógus Értesítő*, III. évf. 3. sz. 13-14.
- CZÖVEK Erna (1947c): A Zenepedagógus Munkaközösség. *Pedagógus Értesítő*, 1947. III. évf. 21. sz. 9.

Zenepedagógia

- CZÖVEK Erna (1947d): Beköszöntő. *Zenepedagógia*, I. évf. 1.sz. 3-4.
- CZÖVEK Erna (1948a): Válasz a zeneiskoláknak. *Zenepedagógia*, II. évf. 2. sz. 25-27.
- CZÖVEK Erna (1948b): Növendékhangverseny. *Zenepedagógia*, II. évf. 2. sz. 47.
- CZÖVEK Erna (1948c): Tisztelt Kartárs! *Zenepedagógia*, II. évf. 4. sz. 51-53.
- CZÖVEK Erna (1948d): Beszámoló Szerványszky Endre Népzene, műzene, könnyűzene címmel tartott előadásáról. *Zenepedagógia*, II. 5. sz. 73-74.
- CZÖVEK Erna (1948e): Zeneiskolák növendékhangversenyei. *Zenepedagógia*, II. évf. 5. sz. 76-77.
- CZÖVEK Erna (1948f): „És összezsundulnak és pendülnek a hangok.” *Zenepedagógia*, II. évf. 6. sz. 80.
- CZÖVEK Erna (1948g): A Zenepedagógus-Munkaközösség hangversenye. *Zenepedagógia*, II. évf. 6. sz. 96-97.
- CZÖVEK Erna (1948h): Új szellem a zenepedagógiában. *Zenepedagógia*, II. évf. 7. sz. 97-99.
- CZÖVEK Erna (1949a): Az ország zenepedagógusai a társadalmi fejlődés szolgálatában. *Zenepedagógia*, III. évf. 1. sz. 7-9.
- CZÖVEK Erna (1949b): Gadányi József: 99 ritmusjáték. *Zenepedagógia*, III. évf. 1. sz. 9.
- CZÖVEK Erna (1949c): Sztálin. *Zenepedagógia*, III. 10. sz. 138-139.

Czövek Erna publikációja tanulmánykötetben (publikáció változatlan utánnnyomása)

CZÖVEK Erna (1949d): Új szellem a zenepedagógiában. In: Vadas Gábor (szerk.): *Pécs THJ Város Zenekonzervatórium Évkönyve az 1948-49. tanévről*. Vadas Gábor, Pécs. 3-5.

Levéltári források

Magyar Nemzeti Levéltár

HU-MNL-OL-K 802. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium Elnöki iratok.

HU-MNL-OL-P 1590-14.-68. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Czövek Erna levele Veress Sándor részére.

Budapest Fővárosi Levéltára

HU BFL VIII.204.b 19. kötet. Budapest Főváros Levéltára, Budapest Székesfővárosi I. Kerületi Koronaőr Utcai Községi Polgári Leányiskola iratai, Anyakönyvek tanulói nyilvántartások.

HU BFL VIII.204.b 20. kötet. Budapest Főváros Levéltára, Budapest Székesfővárosi I. Kerületi Koronaőr Utcai Községi Polgári Leányiskola iratai, Anyakönyvek tanulói nyilvántartások.

HU BFL XXIV.503.b 2. kisdoboz. Budapest Főváros Levéltára, Fővárosi Zeneiskola Szervezet Központja iratai, Munkaviszonyból eredő vegyes személyi anyag (1953-1956; 1959).

HU BFL XXIV.503.a 1. kisdoboz. Budapest Főváros Levéltára, Fővárosi Zeneiskola Szervezet Központja iratai, Általános ügyviteli iratok.

Hagyatéki források

Czövek Erna rendezetlen iratai, Czövek Erna Alapfokú Művészeti Iskola archívuma, Budakeszi. (CZERI)

Értesítők

KERESKEDELEMÜGYI MINISZTERIUM (szerk.) (1922): *Központi értesítő*. XLVII. évf. 2. sz. Kertész József Könyvnyomdája, Budapest.

OLÁH Dezső (szerk.) (1913): *Monori M. Kir. Állami Polgári Fiú- és Leányiskola Tizedik évi értesítője az 1912-1913. tanévről*. Pestvámegyei Könyvnyomda, Monor.

SEBESTYÉNNÉ STETINA Ilona (szerk.) (1915): *M.Kir. Állami Nőipariskola értesítője 1914/1915 tanévről*. Franklin-társulat, Budapest.

VÁRDAI Szilárd (szerk.) (1916): *Orsz. M. Kir. Képzőművészeti Főiskola évkönyve az 1915/16 tanévről*. Ifj Kellner Ernő, Budapest.

Zeneiskolai emlékkönyvek, évkönyvek

A Fővárosi Zeneiskola Szervezet 1. körzetének dokumentációs albuma. Kézirat, Budapest, 1965. (ALBUM, 1965)

BARTH Márta (szerk.) (1984): *A Fővárosi VI. kerületi Állami Zeneiskola története*. Kézirat, Tóth Aladár Zeneiskola, Budapest.

BARTH Márta – ISPÁNKI Ferenc (szerk.) (2003): *100 éves a Tóth Aladár Zeneiskola 1903-2003*. Tóth Aladár Zeneiskola, Budapest.

BARTH Márta – JENEY Sándorné – SALLAI Imréné – SZAKÁLY Ágnes (szerk.) (1994): *Fodor-Tóth Aladár Zeneiskola 90 éve*. Wambach Ferencné, Budapest.

FODOR Ernő (szerk.) (1913): *A Fodor-Zeneiskola Jubiláris Évkönyve 1903-13*. Tizedik évfolyam. Márkus Samu, Budapest.

FODOR Gyula (szerk.) (1928): *Emlékkönyv a Fodor Zeneiskola huszonöt éves jubileuma alkalmából*. Fodor Gyula (A Fodor Zeneiskola Jubiláris bizottsága), Budapest.

Narratív források

Interjúfelvételek egykori zenetanár kollégákkal

Interjú BECHT Erikával. Felvét elkészítés időpontja: 2020.03.24.

Interjú BÉRES Jánossal. Felvét elkészítés időpontja: 2020.04.01.

Interjú FEHÉR Lászlónéval. Felvét elkészítés időpontja: 2020.03.13.

Interjú KAPITÁNY Katalinnal. Felvét elkészítés időpontja: 2020.03.03.

Interjú SUTARSKI Konrádnéval. Felvét elkészítés időpontja: 2021.11.06.

Interjú SZATMÁRI Lászlóval. Felvét elkészítés időpontja: 2020.04.07.

Interjú TÚRY Évával. Felvét elkészítés időpontja: 2020.03.01.

Interjúfelvételek egykori zenetanár kollégákkal

Interjú DOBSZAY Ágnessel. Felvét elkészítés időpontja: 2020.03.20.

Interjú CSALOG Gáborral. Felvét elkészítés időpontja: 2020.02.23.

Interjú CSALOG Benedekkel. Felvét elkészítés időpontja: 2020.04.01.

Interjú OBERFRANK Péterrel. Felvét elkészítés időpontja: 2020.04.28.
Interjú SZABÓ Orsolyával. Felvét elkészítés időpontja: 2020.03.11.
Interjú SZOKOLAY Balázssal. Felvét elkészítés időpontja: 2020.04.06.
Interjú SZOKOLAY Gergellyel. Felvét elkészítés időpontja: 2020.03.09.

Nyomtatott források

BERLÁSZ Melinda – TALLIÁN Tibor (szerk.) (1984): *Iratok a magyar zeneoktatás történetéhez 1945-1956*. MTA ZTI, Budapest.

Címjegyzék

Címjegyzék. *Budapesti Czim- és lakásjegyzék*, XXVII. évf. 1916. Franklin Társulat, Budapest. (CÍMJEGYZÉK, 1916)
Címjegyzék. *Budapesti Czim és lakásjegyzék*, XXVIII. évf. 1922-1923. Franklin Társulat, Budapest. (CÍMJEGYZÉK, 1922-1923)

Kottakiadványok

AGÓCSY László (1954): *Szolfézs középfok I*. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest.
AGÓCSY László (1955): *Szolfézs középfok II*. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest.
AGÓCSY László (1960): *Szolfézs középfok III*. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest.
BALASSA György – BERKES Kálmán (1953): *Klarinétiskola*. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest.
BARTÓK Béla – RESCHOFSKY Sándor (1913): *Zongoraiskola*. Rózsavölgyi és Társa, Budapest.
BARTÓK Béla (1951): *Mikrokozmosz I*. Zeneműkiadó, Budapest.
BARTÓK Béla (1952): *Kezdők zongoramuzsikája*. Zeneműkiadó, Budapest.
BÉRES János (1957): *Furulyaiskola 1*. Tankönyvkiadó, Budapest.
BÉRES János (1960): *Furulyaiskola 2*. Tankönyvkiadó, Budapest.
DOBSZAY László (1966): *A hangok világa I*. Zeneműkiadó, Budapest.
DOBSZAY László (1967): *A hangok világa II*. Zeneműkiadó, Budapest.
HARA László (1963): *Fagott-iskola I*. (második kiadás). Zeneműkiadó Vállalat, Budapest.
JENEY Zoltán (1952): *Fuvola-iskola*. I. füzet. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest.
KURTÁG György (1979): *Játékok*. I. kötet. Z. 8377. EMB, Budapest.
KURTÁG György (1997): *Játékok*. V. kötet. Z. 14002. EMB, Budapest.
MÁRIÁSSY István (1974): *Itáliai zongoramuzsika*. Z. 7353. EMB, Budapest.
PÁLFALVI József (1970): *J.S. Bach Brandenburgi versenyei*. Zeneműkiadó, Budapest.

PAPP Lajos (1969): *27 kis zongoradarab*. Z. 5704. EMB, Budapest.

PAPP Lajos (1974): *Első játékok a zongorán*. Z. 6624. EMB, Budapest.

SÁNDOR frigyés – JÁRDÁNYI Pál – SZERVÁNSZKY Endre (1949): *Hegedű-Ábécé első füzet*.
Cserépfalvi, Budapest.

VERESS Sándor (1947): *Billegetőmuzsika*. Cserépfalvi, Budapest.

Tanterv

Az alsófokú zongoratanítás tanterve. *Zenepedagógia*, II. évf. 1948. 7. sz. 112. (TANTERV, 1948)

ZONGORA TANTERV (1966): Felsőoktatási Jegyzetellátó Vállalat, Budapest.

Zeneiskolai iratok, anyakönyvek

AELIA SABINA Alapfokú Művészeti Iskola

TÓTH ALADÁR Zeneiskola Alapfokú Művészeti Iskola

Winkler Gyula magánarchívuma

Fényképek a családi archívumból

SZABÓ János (2003): A Lázár család. Kézirat.

VIII.2. Másodlagos források

A kassai és Abaujtonavásárhelyi egyesület Budapesten. *Miskolczi Napló*, XXII. évf. 1922.
33. sz. 5. (EGYESÜLET, 1922)

A kultuszminisztérium képviselőjének jelenlétében zajlott le a Filharmonikus Zenekar első
idei hangversenye. *Délvidéki Független Hírlap*, III. évf. 1948. 256. sz. 2.
(HANGVERSENY, 1948)

A legszebb kották. *Magyar Hírlap*, 7. évf. 1974. 131. sz. 8. (KOTTÁK, 1974)

A Madzsar-csoport előadása kedden este a Fővárosi Operettszínházban. *Magyar Hírlap*,
XLI. évf. 1931. 95. sz. 10. (ELŐADÁS, 1931)

A magyar individuálpszichológiai egyesület hírei. *A jövő útjain*, XIV. évf. 1939. 3. sz. 91.
(INDIVIDUÁLPSZICHOLÓGIAI EGYESÜLET: 1939)

A magyar individuálpszichológiai mozgalom története. *A jövő útjain*, XII. évf. 1936. 6. sz.
192-193. (INDIVIDUÁLPSZICHOLÓGIA, 1936)

A zenetanárok is tanulni akarnak. *Világosság*, 4. évf. 1948. 262. sz. 4. (ZENETANÁROK, 1948)

- Az Énekszó zenepedagógiai szemináriuma. *Énekszó*, II. évf. 1934. 2-3. sz. 153. (ÉNEKSZÓ, 1934)
- ÁBRAHÁM Mariann (2002): *Varró Margit és személyének korszakalkotó jelentősége*. Ábrahám Mariann, LFZE doktori értekezés, Budapest.
- ÁBRAHÁM Mariann (szerk.) (1991): *Két világrész tanára*. Ábrahám Mariann, Varró Gabriella, Budapest.
- ACKERMANNÉ Kelő Kamilla (2013): A természetközeli oktatás megnyilvánulásai a *Jövő Útjain* című folyóiratban. In: Németh András – Pirka Veronika (szerk.): *Az életreform és reformpedagógia - recepciós és intézményesülési folyamatok a 20. század első felében*. Gondolat Kiadó, Budapest. 117-133.
- AGGNÉ Pirka Veronika (2018): Pedagógiai reformelemek a *Jövő útjain* című pedagógiai folyóiratban, az 1930-as években. In: Boreczky Ágnes – Vincze Beatrix (szerk.): *Reformpedagógia és életreform - recepciós tendenciák, intézményesülési folyamatok*. Gondolat Kiadó, Budapest. 235-249.
- ANTAL László (1976): *A tartalomelemzés alapjai*. Magvető Kiadó, Budapest.
- ASZTALOS Sándor (1958): Köszöntő. *Muzsika*, I. évf. I. sz. 1-2.
- BABBIE, Earl R. (2003): *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. 6. átdolgozott kiadás, Balassi Kiadó, Budapest.
- BALASSA Péter (szerk.) (1976): *Kovács Sándor válogatott zenei írásai*. Zeneműkiadó, Budapest.
- BALOGHY Mária (1926): Az Uj nevelés. *A jövő útjain* (sic!), I. évf. 1. sz. 1-3.
- BÁRDOS Lajos (1974): *Tíz újabb írás 1969-1974*. Zeneműkiadó, Budapest.
- Baricz Ferenc. Köszöntés és megemlékezés. (é.n.)
https://www.parlando.hu/2018/2018-4/2018_evi_szuletesnaposok.htm [2024.02.14.]
- BARTHA Dénes (1941): Beköszöntő. *Magyar Zenei Szemle*, I. évf. 2. sz. 1-2.
- BARTÓK Béla – KODÁLY Zoltán (1906): Magyar népdalok. Előszó. In: Bónis Ferenc (szerk.) (2007): *Kodály Zoltán Visszatekintés 1*. Argumentum, Budapest. 9-10.
- BÁTHORY Zoltán – FALUS Iván (szerk.). (1997): *Pedagógiai Lexikon*. III. kötet. Keraban Könyvkiadó, Budapest.
- BATTA András (2004): Magyar művészek itthon és a nagyvilágban. In: Kárpáti János (szerk.): *Képes Magyar Zenetörténet*. Rózsavölgyi és Társa, Budapest. 255-272.
- BÉKI Ernő (1947): Újra itt vagyunk. *Pedagógus értesítő*, III. évf. 1. sz. 1.
- Beköszöntő. *Parlando*, I. évf. 1959. 1. sz. 1. (BEKÖSZÖNTŐ, 1959)
- BÉRES János (2020): *Elindultam hosszú útra*. Szerzői kiadás, Budapest.

- Béres János 75 éves. *Muzsika*, 48. évf. 2005. 3. sz. 2. (MUZSIKA, 2005)
- BERLÁSZ Melinda (szerk.) (2007): *Kodály Zoltán és tanítványai*. Rózsavölgyi és Társa, Budapest.
- BERLÁSZ Melinda – TALLIÁN Tibor (szerk.) (1984): *Iratok a magyar zeneoktatás történetéhez 1945-1956*. MTA ZTI, Budapest.
- BERLÁSZ Melinda – TALLIÁN Tibor (szerk.) (1986): *Iratok a magyar zeneélet történetéhez 1945-1956*. II. kötet. MTA ZTI, Budapest.
- Bevezető. *A Hangszer*, 1938. 1. sz. I. (BEVEZETŐ, 1938)
- BORECKZY Ágnes (2013): Mozdulatművészet, életreform és az avantgarde. In: Németh András – Pirka Veronika (szerk.): *Az életreform és reformpedagógia - recepciós és intézményesülési folyamatok a 20. század első felében*. Gondolat Kiadó, Budapest. 68-84.
- BORECKZY Ágnes – FENYVES Márk (2017): Dienes Valéria bécsi évei és az Orkesztika Iskola. In: Németh András – Vincze Beatrix (szerk.): *Továbbélő utópiák – magyar életreform-törekvések és nemzetközi recepciós hatások*. Gondolat Kiadó, Budapest. 122-140.
- BORGOS Anna (2013): Madzsarné Jászi Alice a női testkultúra új útjain. *Holmi*, 25. évf. 5. sz. 653-668.
- BORONKAY Antal (szerk.) (1983): *Brockhaus Riemann Zenei Lexikon*. 1. kötet. Zeneműkiadó, Budapest.
- BORONKAY Antal (szerk.) (1984): *Brockhaus Riemann Zenei Lexikon*. 2. kötet. Zeneműkiadó, Budapest.
- BORONKAY Antal (szerk.) (1985): *Brockhaus Riemann Zenei Lexikon*. 3. kötet. Zeneműkiadó, Budapest.
- BREUER János (1975): *Harminc év magyar zenekultúrája*. Zeneműkiadó, Budapest.
- BREUER János (1985): *Negyven év magyar zenekultúrája*. Zeneműkiadó, Budapest.
- BRÜCKNER Huba (2017): *Egyenes úton Bárdos Lajos élete*. Bárdos Lajos Társaság, Budapest.
- BUJDOSÓ Ernő (1986): *Bibliometria és tudománymetria*. MTA Könyvtár, Budapest.
- CŚÍK Tibor – VARGA Katalin (2000): A tankönyvekről szóló szakirodalom bibliometriai elemzése. *Könyv és nevelés*, II. évf. II. sz. 16.
<https://olvasas.opkm.hu/index.php?menuId=125&action=article&id=121>
[2024.02.14.]

- CSÍK Tibor – VARGA Katalin (2002): A tankönyvekről szóló szakirodalom egy bibliometriai vizsgálat tükrében. In: Karlovitz János (szerk.): *Tankönyvelméleti Tanácskozás*. Tankönyvesek Országos Szövetsége, Budapest. 120-129.
- CSUNDERLIK Péter (2013): „Titkos társulat zsoldján kitarzott bárgyú eszmezavarosok”? - 105 éve alakult a Galilei Kör. *Múlt-kor történelmi magazin*.
https://mult-kor.hu/20131121_titkos_tarsulat_zsoldjan_kitartott_bargyu_eszmezavarosok_105_eve_alakult_a_galilei_kor [2024.02.14.]
- CSUNDERLIK Péter (2022): *A Galilei kör története*. Napvilág, Budapest.
- CSÜLLÖG Judit (2009): *A népdal szerepe a kezdők zongoraoktatásában Magyarországon*. Líceum Kiadó, Eger.
- DÁRDAI Ágnes (2002): *A tankönyvkutatás alapjai*. Dialóg Campus, Budapest-Pécs.
- DIENES Valéria (1983): *Hajnalvárás*. Szent-István Társulat, Budapest.
- DOBSZAY János (2022): Kurtág György zeneszerző. *HVG*, XLII. évf. 51-52. sz. 138.
- DOBSZAY László (1984): *Magyar zenetörténet*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- DOBSZAY László – TILL Ottó (1983): Czövek Erna búcsúztatása. *Parlando*, 1983. XXV. évf. 6-7. sz. 4-8.
- DUFFEK Mihály (2015): *Zongora szakmódszertan személyes hangolásban*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- EÖSZÉ László (2004): Nemzeti jelleg - egyetemes érték. In: Kárpáti János (szerk.): *Képes Magyar Zenetörténet*. Rózsavölgyi és Társa, Budapest. 243-254.
- FALUS Iván (2004): A szakirodalom tanulmányozása. In: Falus Iván (szerk.): *Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest. 35-68.
- Fehérvárott marad a Zenekonzervatórium. *Fehérvári Napló*, III. évf. 1948. 233. sz. 1. (ZENEKONZERVATÓRIUM, 1948)
- FENYVES Márk – PETHŐ Villő (2017): Dienes Valéria és Bárdos Lajos misztériumjátékai. In: Németh András – Vincze Beatrix (szerk.): *Továbbélő utópiák – magyar életreformtörekvések és nemzetközi recepciók hatásai*. Gondolat Kiadó, Budapest. 81-121.
- Fővárosi Zeneiskola Szervezet működése. *A Budapesti Városi Tanács Hivatalos Közlönye*, II. évf. 1952. 17. sz. 2. (ZENEISKOLA SZERVEZET, 1952)
- FÜST Milán (1923): Varró Margit: Zongoratanítás és zenei nevelés. *Nyugat*, XVI. évf. 17-18. sz. 295-296.
- GÁBOR István (1968): A magyar zene útja a nagyvilág felé. *Magyar Nemzet*, XXIV. évf. 4. sz. 4.

- GESZLER Ödön (szerk.) (1937): *A Budapest Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola huszonöt éves fennállása alkalmából kiadott emlékkönyv 1912-1937*. Budapest Székesfőváros, Budapest.
- GOLNHOFER Erzsébet – SZABOLCS Éva (2014): Adalékok egy neveléstudományi életúthoz: Ágoston György 1945-1959 között. In: N. Fizel Natasa – Nóbik Attila (szerk.): *Ünnepi tanulmányok a 60 éves Pukánszky Béla tiszteletére*. JATE Press, Szeged. 67-80.
- GYÁNI Gábor (2007): Emlékezés és Oral History. In: Bögre Zsuzsa (szerk.): *Élettörténet a társadalomtudományokban*. LOISIR Könyvkiadó Kft., Piliscsaba.
- GYARMATI György – PÉTERI Lóránt (szerk.) (2019): *1956 és a Zenei Élet*. Kronosz Kiadó, Budapest-Pécs.
- GYÖRGYINÉ KONCZ Judit (2007): *A zenei nevelés tantervi szabályozása*. Károli Egyetemi Kiadó, Budapest.
- HAJNAL WARD Judit – CANDON, Paul – COX, James – STEWART, Molly – FRISONE, Nicole (2011): Gyakorlati bibliometria: a tudományos tevékenység értékelése könyvtári eszközökkel. *Könyvtári Figyelő*, 57. évf. 1. sz. 107-131.
https://epa.oszk.hu/00100/00143/00078/pdf/EPA00143_Konyvtari_Figyelo_2011_1_107-132.pdf [2024.02.14.]
- HALMOS Endre (2020): *Az ének-zeneoktatás története Magyarországon*. Argumentum, Budapest.
- Hangversenyek. *Az Ujság*, XX. évf. 1922. 65. sz. 12. (HANGVERSENYEK, 1922)
- HARRACH József (1896a): Zenei nevelésünk reformja: Zene-művészeti szakoktatás. *Magyar Paedagogia*, V. évf. 250-261.
- HARRACH József (1896b): Zenei nevelésünk reformja: Zenetanárképzés. *Magyar Paedagogia*, V. évf. 329-348.
- HIRDI Éva (2015): 120 éve született Baloghy Mária, a hazai gyárgondozónői képzés alapítója. *Nővér*, 28. évf. 1. sz. 35-39.
- HORVÁTH Pál (2019): Mozgásművészet és filozófia - Dienes Valéria, a magyar orkesztika nagyasszonya. *Képmás*.
<https://kepmas.hu/hu/mozgasmuveszet-es-filozofia-dienes-valeria-a-magyar-orkesztika-nagyasszonya>. [2024.02.14.]
- HUNYADI Zsuzsanna (2018): *Zongoraiskolák tantárgy-pedagógiai összehasonlító elemzése - különös tekintettel a zenei képesség fejlesztésére*. Doktori (PhD) értekezés. EKF, Eger.
- ILLÉS Lajosné (szerk.) (1967): *A korszerű tankönyv*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- J. IRSAI Vera (1947): *Zenei előképző*. Cserépfalvi, Budapest.

- JÁRDÁNYI Zsófia (2009): *Járdányi Pál hegedűpedagógiai munkássága*. Doktori (PhD) értekezés. LFZE, Budapest.
- KARDOS József (1997): A magyar iskola elmúlt évtizedei (1945-1996). In: Balogh László (szerk.): *Iskola a magyar társadalom történetében*. OPKM, Budapest. 69-79.
- KARLOVITZ János (2001): *Tankönyv – elmélet és gyakorlat*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Kassaiak estélye Budapesten. *Magyar Jövő*, IV. évf. 1922. 29. sz. 4. (KASSAIK ESTÉLYE, 1922)
- KEMÉNY Ferenc (szerk.) (1934): *Magyar Pedagógiai Lexikon*. II. kötet. Révai Irodalmi Intézet, Budapest.
- KEMÉNY Gábor (1945): Bevezetés. *Embernevelés*, 1945. I. évf. 1-2. sz. 1.
- KENYERES Ágnes (szerk.) (1967): *Magyar Életrajzi Lexikon*. I. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- KENYERES Ágnes (szerk.) (1994): *Magyar Életrajzi Lexikon*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- KENYERES Ágnes (szerk.) (1981): *Magyar Életrajzi Lexikon*. III. kiegészítő kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest.
- KERTÉSZ Attila (2015): A magyarországi zeneoktatás, hangszeres képzés és énekoktatás vázlatos története. In: Vas Bence (szerk.): *Zenepedagógiai tankönyv*. PTE Művészeti Kar Zeneművészeti Intézet, Pécs. 59-90.
- Kiírtják a selejtzenét. *Világ*, 1948. 908. sz. 4. (SELEJTZENE, 1948)
- KLEBERSBERG Kuno (1927): *Gróf Klebersberg Kuno beszédei, cikkei és törvényjavaslatai 1916-1926*. Athenaeum, Budapest.
- KODÁLY Zoltán (1929): Gyermekkarok. In: Bónis Ferenc (szerk.) (2007): *Kodály Zoltán Visszatekintés 1*. Argumentum, Budapest. 38-45.
- KODÁLY Zoltán (1946): Magyar hangszeritanítás. In: Bónis Ferenc (szerk.) (2007): *Kodály Zoltán Visszatekintés 3*. Argumentum, Budapest. 59-66.
- KODÁLY Zoltán (1947): Százéves terv. In: Bónis Ferenc (szerk.) (2007): *Kodály Zoltán Visszatekintés 1*. Argumentum, Budapest. 207-209.
- KODÁLY Zoltán (1952): Reflexiók a zeneoktatás reform-tervezetéhez. In: Bónis Ferenc (szerk.) (2007): *Kodály Zoltán Visszatekintés 1*. Argumentum, Budapest. 252-256.
- KRIPPENDORFF, Klaus (1995): *A tartalomelemzés módszertanának alapjai*. Balassi Kiadó, Budapest.
- KÜRTÖSI Mónika (2013): Czövek Erna. *Tóth Aladár Hirmondó*, 11. évf. 2. sz. 24-26.

- L. DALA Mária (1986): A tankönyv és hatása. In: Karlovitz János (szerk.): *Tankönyvelméleti tanulmányok*. Tankönyvkiadó, Budapest. 20-49.
- LAPPINTS Árpád (1986): A tankönyv struktúrájának szerepe a tanulás irányításában. In: Karlovitz János (szerk.): *Tankönyvelméleti tanulmányok*. Tankönyvkiadó, Budapest. 89-127.
- Látogatás a Konzervatórium tanóráin. *Délmagyarország*, V. évf. 1948. 230. sz. 4. (LÁTOGATÁS, 1948)
- LEGÁNY Dezső (1962): *A magyar zene krónikája*. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest.
- LÉNÁRT Edit (1928): A művész nevelés problémája Kovács Sándornál. *A jövő útjain*, III. évf. 3. sz. 32-33.
- LUKÁCS Judit – TAKÁCS Géza (1983): Szerkesztőségünk vendége volt Majzik Lászlóné I. *Új Pedagógiai Szemle*, XLIII. évf. 3. sz. 75-87.
- Madzsar Alice művészcsoportjának előadása. *Magyar Hírlap*, XLI. évf. 1931. 164. sz. 9. (MŰVÉSZCSOPORT, 1931)
- Magyar Zenei Szemle Zenepedagógiai Szeminárium. *Magyar Zenei Szemle*, I. évf. 1941. 1. sz. I. (MAGYAR ZENEI SZEMLE SZEMINÁRIUMA, 1941)
- MANN Miklós (2001): *Magyar oktatáspolitikusok*. Oktatási Minisztérium Budapest.
- MANN Miklós (2002): *Budapest oktatásügye 1873-2000*. Önkonet Kft., Budapest.
- MARKÓ László (2001): *Új Magyar Életrajzi Lexikon* I. kötet. Magyar Könyvklub, Budapest.
- Maróthy János. *Muzsika*, 44. évf. 2001. 10. sz. 45. (MUZSIKA, 2001)
<http://www.epa.hu/00800/00835/00046/232.html> [2024.02.14.]
- MARTIENSSEN, Carl Adolf (1954): *Schöpferischer Klavierunterricht*. Breitkopf-Härtel, Leipzig.
- MARTON János (2003): Bibliometria. In: Horváth Tibor – I. Papp István (szerk.): *Könyvtárosok kézikönyve*. 1. kötet. Budapest: Osiris Kiadó, Budapest. 81-147.
- MEGYIMÓRECNÉ SCHMIDT Ildikó (2015): *Zongora hagszerez tanításmódszertani jegyzet*. PTE Művészeti Kar Zeneművészeti Intézet, Pécs.
- MÉSZÁROS István (1989): *A tankönyvkiadás története Magyarországon*. Tankönyvkiadó, Budapest-Dabas.
- MÉSZÁROS István (2010): *Művelődéstörténeti tanulmányok 1960-2009*. Eötvös József könyvkiadó, Budapest.
- MÉSZÁROS István – NÉMETH András – PUKÁNSZKY Béla (2000): *Bevezetés a pedagógia és az iskoláztatás történetébe*. Osiris, Budapest.

- MIHALICZ Csilla (szerk.) (2016): *Tanítani: Tazi a zene szolgálatában*. Tóth Aladár Alapítvány, Budapest.
- MIHALICZ Csilla (2013): Tanítani csak hittel, szeretettel, türelemmel érdemes ... *Tóth Aladár Hírmondó*, 11. évf. 2. sz. 26-29.
- MIKE Ádám (2022): Magyarország intézményes zeneoktatásának rövidtörténete. In: Szűcs Tímea – Bartalis Izabella (szerk.): *Zenepedagógia generációkon át. Tanulmányok duffek Mihly70. születésnapjára*. Cherd-H, Debrecen. 23-35.
- MIKONYA György (2018): Az Új Iskola és az életreform. In: Boreczky Ágnes – Vincze Beatrix (szerk.): *Reformpedagógia és életreform - recepciós tendenciák, intézményesülési folyamatok*. Gondolat Kiadó, Budapest. 219-234.
- MITEV Ariel (2015): A kvalitatív kutatás filozófiája és a kvalitatív kutatási terv. In: Horváth Dóra – Mitev Ariel: *Alternatív kvalitatív kutatási kézikönyv*. Alinea Kiadó, Budapest. 25-81.
- MOLNÁR-KOVÁCS Zsófia (2019): *A magyar tankönyvkutatások forrásdimenziói (1867-1918)*. Institutio Könyvkiadó, Pécs.
- Moszkvában végzett. *Uj világ*, VII. évf. 1954. 32. sz. 6. (UJ VILÁG, 1954)
- Mozdulatművészeti előadás. *Pesti Hírlap*, LIII. évf. 1931. 96. sz. 12. (MOZDULATMŰVÉSZET, 1931)
- MURÁNYI Lajos (2003): A bibliográfiától az adatbázisig. In: Horváth Tibor – Papp István (szerk.): *Könyvtárosok kézikönyve 2. Feltárás és visszakeresés*. Osiris Kiadó, Budapest. 297-375.
- NÁDASI Mária (2004a): A dokumentumelemzés. In: Falus Iván (szerk.): *Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest. 317-330.
- NÁDASI Mária (2004b): A kikérdezés. In: Falus Iván (szerk.): *Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest. 171-212.
- NAGY Sándor (szerk.) (1979): *Pedagógiai Lexikon*. 4. kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Napló. *Magyar Nemzet*, XXIV. évf. 1968. 300. sz. 4. (NAPLÓ, 1968)
- NÉMETH András (1998): *A reformpedagógia múltja és jelene*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- NÉMETH András (2013a): Az életreform társadalmi gyökerei, irányzatai, kibontakozásának folyamatai. In: Németh András – Pirka Veronika (szerk.): *Az életreform és reformpedagógia - recepciós és intézményesülési folyamatok a 20. század első felében*. Gondolat Kiadó, Budapest. 11-54.

- NÉMETH András (2013b): Életreform-törekvések és táncpedagógiai reformok a 20. század első felében. In: Beke László – Németh András – Vincze Gabriella (szerk.): *Mozdulat – magyar mozdulatművészet a korabeli társadalom és művészet tükrében*. Gondolat Kiadó, Budapest. 15-51.
- Növendék-hangverseny. *Pesti Napló*, 69. évf. 1918. 129. sz. 8. (NÖVENDEK-HANGVERSENY, 1918)
- OBERFRANK Géza (2002): *Életem a zene*. Media Nox Kiadó, Budapest.
- Öngyilkosságot kísérelt meg a halálostiltott műtét miatt elítélt Szeiler Emil szigorló orvos. *Függetlenség*, I. évf. 1933. 242. sz. 4. (ÖNGYILKOSSÁG, 1933)
- PALASOVSKY Ödön (1979): A Ménesi úttól a Mártírok útjáig. *Budapest, a főváros folyóirata*, XVII. évf. 11. sz. 6-9.
- PAP K. Tünde (2013): Pedagógiáról, művészetpedagógiáról vallott nézetek a Nyugatban – a századelő életreform- és reformpedagógia-motívumainak hatása a Nyugat folyóiratára. In: Németh András – Pirka Veronika (szerk.): *Az életreform és reformpedagógia - recepciós és intézményesülési folyamatok a 20. század első felében*. Gondolat Kiadó, Budapest. 152-167.
- PETHŐ Villó (2011): *Kodály Zoltán és követői zenepedagógiájának életreform elemei*. Doktori (PhD) értekezés. SZTE BTK NDI, Szeged.
- PETHŐ Villó (2013a): Énekszó – folyóirat a zenei nevelés megújítása és az Éneklő Ifjúság szolgálatában. In: Németh András – Pirka Veronika (szerk.): *Az életreform és reformpedagógia - recepciós és intézményesülési folyamatok a 20. század első felében*. Gondolat Kiadó, Budapest. 134-151.
- PETHŐ Villó (2013b): Német zenepedagógiai írások az Énekszóban. In: Németh András – Pirka Veronika (szerk.): *Az életreform és reformpedagógia - recepciós és intézményesülési folyamatok a 20. század első felében*. Gondolat Kiadó, Budapest. 299-318.
- PETHŐ Villó (2020): Az iskolai énekközpont helyzete. In: Dalos Anna – Ozsvárt Viktória (szerk.): *Járdányi Pál és kora*. Rózsavölgyi és Társa, Budapest. 221-239.
- PUKÁNSZKY Béla (1978): Metodikai áttekintés az utóbbi száz év kiemelkedő gondonkaskoláiról. *Parlando*, XX. évf. 9. sz. 6-11.
- R. SZENTPÁL Olga (1926): A mozgásművészet pedagógiájáról. *A jövő útjain*, I. évf. 1. sz. 32-33.

- RÁCZ Ágnes (2001): A kiadványok bibliográfiai számbavétele; leíró katagolizálás. In: Horváth Tibor – Papp István (szerk.): *Könyvtárosok kézikönyve 2. Feltárás és visszakeresés*. Osiris Kiadó, Budapest. 187-295.
- RÁTH-VÉGH Istvánné Ziperovszky Mária (1937): Az utolsó negyedszázad célkitűzései és eredményei a hegedűtanításban . In: Geszler Ödön (szerk.): *A Budapest Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola huszonöt éves fennállása alkalmából kiadott emlékkönyv 1912-1937*. Budapest Székesfőváros, Budapest. 127-149.
- RÉTI Tamás (2022a): A zenepedagógiai sajtó Magyarországon 1860-1950 között. In: Kattein-Pornói Rita – Mrázik Julianna – M. Pogátsnik Mária (szerk.): *Tanuló Társadalom: Oktatáskutatás járvány idején*. HERA Évkönyvek IX. Debreceni Egyetemi Kiadó – Magyar Nevelés és Oktatáskutatók Egyesülete (HERA), Budapest – Debrecen. 604-612.
- RÉTI Tamás (2022b): A zongora tárgy tantervi alakulása a XX. század első felében. In: Karlovitz János Tibor (szerk.): *Szaktárgyszertani és más pedagógiai tanulmányok*. International Research Institute, Komarno, Szlovákia. 282-290.
- RÉTI Tamás (2022c): Egy zenepedagógiai alkotóműhellyé vált magánzeneiskola portréja a XX. század elején. In: Csehiová Agáta – Tóth-Bakos Anita – Szőköl István – Strédl Terézia – Nagy Melinda (Eds.): *13th International Conference of J. Selye University. Pedagogical Sections. Conference Proceedings*. J. Selye University, Komarno, Szlovákia. 85-94.
<http://uk.ujs.sk/dl/4096/Reti.pdf> [2024.02.14.]
- RÉTI Tamás (2022d): Czövek Erna és Varró Margit a XX. század alkotó zenepedagógusai. In: Buda András – Kiss Endre (szerk.): *Interdiszciplináris pedagógia a bizonytalanság korában*. A XII. emlékkonferencia tanulmánykötete, Kiss Árpád Archívum Könyvsorozata, Debreceni Egyetem Nevelés- és Művelődéstudományi Intézet, Debrecen. 239-255.
- RÉTI, Tamás (2023): Klavierlernen und -lehren in der ersten hälfte des 20. Jahrhunderts in Ungarn. In: Ambrusné, Kéri Katalin – Józsa, Krisztián – Kanczné, Nagy, Katalin – Tóth-Bakos, Anita – Borbélyová, Diana – Mészáros, Tímea (Eds.): *14th International Conference of J. Selye University. Pedagogical Section. Conference Proceedings*. J. Selye University, Komarno, Szlovákia. 177-188.
<http://uk.ujs.sk/dl/4478/RETI.pdf> [2024.02.14.]
- ROMSICS Ignác (2023): *Magyarország története a XX. században*. Helikon, Budapest.

- RUBIN László (1928): A Galilei kör története. In: Vámbéry Ruzstem – Varró István (szerk.): *Századunk*. Hungária, Budapest. 464-469.
- RUMY Balázs (2018): *Veress Sándor klarinétversenye*. Doktori (PhD) értekezés, LFZE, Budapest.
- SÁNDORNÉ Papp Edit (2011): *Bárdos kísérőzenéi Dienes Valéria misztériumjátékaihoz és az Alexius szvit*. Doktori (PhD) értekezés, LFZE, Budapest.
- SÁNTHA Kálmán (2006): *Mintavétel a kvalitatív pedagógiai kutatásban*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- SÁNTHA Kálmán (2009): *Bevezetés a kvalitatív pedagógiai kutatás módszertanába*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest.
- SÁNTHA Kálmán (2013): *Multikódolt adatok kvalitatív elemzése*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest.
- SÁNTHA Kálmán (2015): *Trianguláció a pedagógiai kutatásban*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest.
- SÁNTHA Kálmán (2022): *Kvalitatív tartalomelemzés*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest.
- SÁRAI Tibor (1960): Új folyóiratunkról. *Magyar Zene*, I. évf. I. sz. 3-4.
- SÁSKA Géza (2016): Az oktatási rendszer reformja a nagyvenes években és a kommunista identitáspolitiká. In: Németh András – Garai Imre – Szabó Zoltán András (szerk.): *Neveléstudomány és pedagógiai kommunikáció a szocializmus időszakában*. Gondolat Kiadó, Budapest. 235-284.
- SOLYMOSI TARI Emőke (2005): Szívvel lélekkel szeretettel. *Parlando*, XLVII. évf. 3. sz. 18-25.
- SUBIK István (1959): Célkitűzéseink. *Parlando*, I. évf. 3. sz. 1.
- SZABOLCS Éva (2001): *Kvalitatív kutatási metodológia a pedagógiában*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest.
- SZABOLCS Éva (2004a): Deduktív (analitikus) jellegű kutatások. In: Falus Iván (szerk.): *Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe*. Műszaki könyvkiadó, Budapest. 106-121.
- SZABOLCS Éva (2004b): Tartalomelemzés. In: Falus Iván (szerk.): *Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest. 330-340.
- SZABOLCS Éva (2019): Narratíva és pedagógiatörténet: egy lehetséges kutatási szemléletmód. *Pedagógiatörténeti Szemle*, 5. évf. 1-2. sz. 57-65.
<https://doi.org/10.22309/PTSZEMLE.2019.1.4> [2024.02.14.]
- SZABOLCSI Bence – TÓTH Aladár (szerk.) (1965): *Zenei lexikon*. I. kötet. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest.
- SZÁVAI Magda (1974): Czövek Erna köszöntése. *Muzsika*, XVI. évf. 12. sz. 28-29.

- Szemináriumot tart az Énekszó. *Énekszó*, II. évf. 1934. 1. sz. 121-122. (SZEMINÁRIUM, 1934)
- SZEILER Emil (1915a): Hogyan készíthetünk zsebben hordható kézmelegítőt? *Zászlónk*, 1914. XIII. évf. 6. sz. 127.
- SZEILER Emil (1915b): Hogyan rendezze be a diák vegyészeti laboratóriumát? *Zászlónk*, 1915. XIV. évf. 9-10. sz. 212-214.
- SZERZŐ Katalin (2011): Zenei élet a dualizmus korában. In: Kárpáti János (szerk.): *Képes magyar zenetörténet*. Rózsavölgyi és Társa Kiadó, Budapest. 176-194.
- SZIRÁNYI Gábor (2015): *Zongorabillentyűk 2*. Gramofon Könyvek, Budapest.
- SZOKOLSZKY Ágnes (2020): *A pszichológiai kutatás módszertana*. Osiris Kiadó, Budapest.
- SZÜCS Tímea (2018): Zeneoktatás az egyházi iskoláktól az alapfokú művészeti iskoláig. In: Váradi Judit – Szücs Tímea (szerk.): *A zenepedagógia múltja, jelene és jövője*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen. 139-151.
- SZTANKÓ Béla (1933): Bevezetőül. *Énekszó*, I. évf. 1. sz. 2-3.
- SZTOJANOVITS Jenő (1934): Állami feladatok a zenetanítás terén. *A Zene*, XVI. évf. 4. sz. 47-50.
- TARI Lujza (2005): A Hangászegyleti Zenede (1839-1867) és a Nemzeti Zenede (1867-1890). In: Tari Lujza – Sz. Farkas Márta (szerk.): *A Nemzeti Zenede*. Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Tanárképző Intézete, Budapest. 11-73.
- TÉGLÁS János (szerk.) (2001): Dienes Valéria (1879-1978) életrajza és műveinek jegyzéke. *Ponticulus Hungaricanus*, V. évf. 7-8. sz.
<https://web.archive.org/web/20161124222419/http://members.iif.hu/visontay/ponticulus/rovatok/mesterkurzus/babits-dienes.html#dienes-valeria> [2024.02.14.]
- TÓTH Aladár (1921): F fiatal zenészeink. *Nyugat*, XIV. évf. 12. sz. 962-964.
- Uj (sic!) hangszeres testvérlapunk, a Muzsikaszó. *Énekszó*, VI. évf. 1938. 1. sz. 564-565.
 (MUZSIKASZÓ, 1938)
- UJFALUSSY József (szerk.) (1973): *Dokumentumok a Magyar Tanácsköztársaság Zenei Életéből*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- VARGA Bálint András (2006): Kurtág György születésnapjára. *Muzsika*, 49. évf. 2. sz. 8-14.
- VARGA Katalin – DÖMSÖDY Andrea (2022): A tudományos teljesítmény és publikációs stratégiák – Tudománymetriai, bibliometria mérések a bölcsészet- és társadalomtudományokban. *Tudásmenedzsment*, XXIII. évf. I. sz. 89-110.
- VARRÓ Margit (1926): Modern zenei nevelés. *A jövő útjain*, I. évf. 1. sz. 31-32.
- VERESS Sándor (1934): A második év. *Énekszó*, II. évf. 1. sz. 109-110.

- VÉRTESI Lázár (2004): Oral History. *Aetas - Történettudományi Folyóirat*, 19. évf. 1. sz. 158-172.
- VESZPRÉMI Lili (1948): *Elemzés-értelmezés*. Cserépfalvi, Budapest.
- VESZPRÉMI Lili (1964): Új magyar hangszeriskolák, magyar zeneszerzők pedagógiai művei. In: Sándor Frigyes (szerk.): *Zenei nevelés Magyarországon*. Zeneműkiadó, Budapest. 70-85.
- VESZPRÉMI Lili (1975): A zenepedagógus munkaközösség indulása és eredményei. *Parlando*, XVII. évf. 5. sz. 5-10.
- VESZPRÉMI Lili (1976): *Zongoraoktatásunk története*. Zeneműkiadó, Budapest.
- VESZPRÉMI Lili (1979): Néhány szál virág Czövek Ernának. *Muzsika*, XXII. évf. 12. sz. 28-29.
- VIKÁR Sándor (1948): Új magyar hangszerpedagógia. *Zenepedagógia*, II. évf. 2. sz. 22-23.
- VINCZE Beatrix (2018): Iskolareformok és életreform. In: Boreczky Ágnes – Vincze Beatrix (szerk.): *Reformpedagógia és életreform - recepciós tendenciák, intézményesülési folyamatok*. Gondolat Kiadó, Budapest. 250-274.
- ZÁVODSZKY Géza (1986): Néhány szempont a tankönyvi kép tervezéséhez és kritikájához. In: Karlovitz János (szerk.): *Tankönyvelméleti tanulmányok*. Tankönyvkiadó, Budapest. 50-68.
- Zenei verseny Szegeden. *Délmagyarország*, VI. évf. 1949. 119. sz. 3. (ZENEI VERSENY, 1949)
- Zenepedagógiai előadásorozat a húsvéti szünidőben. *A Hangszer*, 1939. 5. sz. 7. (ELŐADÁSSOROZAT, 1939)
- Zongora-ábécé. *Köznevelés*, II. évf. 1946. 18. sz. 15. (ZONGORA-ÁBÉCÉ, 1946)

Egyéb források

95 éve született Kroó György. *Parlando*, 2021. 4. sz. (KROÓ SZÜLETÉSNAPOK, 2021)

<https://www.parlando.hu/2021/2021-4/Kroo95.htm> [2024.02.14.]

Aelia Sabina Alapfokú Művészeti Iskola

<https://www.aeliasabina.hu/> [2024.02.14.]

Arcanum Digitális Tudománytár

<https://www.arcanum.com/hu/> [2024.02.14.]

Az alapfokú művészetoktatás alapprogramja

https://www.oktatas.hu/kozneveles/kerettantervek/2020_nat/iranyelvek_alpprogramok/alapfoku_muveszetoktatasi [2024.02.14.]

Baricz Ferenc. Köszöntés és megemlékezés. (é.n.)

https://www.parlando.hu/2018/2018-4/2018_evi_szuletesnaposok.htm [2024.02.14.]

Béki Ernő. In: *Történelmi Tár digitális história adatbázis*.

https://www.tortenelmitar.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=3492&catid=43%3Ab&Itemid=67 [2024.02.14.]

Budapest Főváros Levéltára

<https://bparchiv.hu/> [2024.02.14.]

Czövek Erna Alapfokú Művészeti Iskola

<https://zeneiskola.budakeszi.hu> [2024.02.14.]

Czövek Erna hamvainak végső nyughelyre helyezése

<https://zeneiskola.budakeszi.hu/nevadonk/127-czovek-erna-hamvainak-vegso-nyughelyre-helyezese-2016-03-31> [2024.02.14.]

Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár

www.fszek.hu [2024.02.14.]

Hungaricana Közgyűjteményi Portál

<https://www.hungaricana.hu/hu/> [2024.02.14.]

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Könyvtára

<https://lfze.hu/konyvtar> [2024.02.14.]

Magyar Nemzeti Levéltár

<https://mnl.gov.hu> [2024.02.14.]

Magyar Zenei Folyóiratok Digitális Adatbázisa

http://db.zti.hu/mza_folyoirat/index.asp [2024.02.14.]

MATARKA

<https://matarka.hu/> [2024.02.14.]

MAXQDA 2022 szoftver használati útmutató

<https://www.maxqda.com/books-literature> [2024.02.14.]

MAXQDA 2022 szoftver weboldal

<https://www.maxqda.com/help-mx22/welcome> [2024.02.14.]

Országos Széchényi Könyvtár

www.oszk.hu [2024.02.14.]

Parlando Szerkesztőbizottsága

<http://www.parlando.hu/SzerkBiz.html> [2024.02.14.]

Parlando zenepedagógiai folyóirat digitális archívuma

<http://www.parlando.hu/Archi-Ido.htm> [2024.02.14.]

Tóth Aladár Zeneiskola Alapfokú Művészeti Iskola

www.tothaladar.hu [2024.02.14.]

VERBI Software

<https://www.maxqda.com/about> [2024.02.14.]

IX. Mellékletek

1. sz. – Lázár Irén, Czövek Erna és Czövek Margit

(Forrás: Winkler Gyula archívuma, Nagyenyed)

2. sz. – Czövek Erna bizonyítványa a polgári leányiskola első évfolyamának elvégzéséről (1911)

Czövek Erna, aki született az 1899. évi
 december hó 23-án Orovan, római káth. vallásu,
 az 1910/1911. iskolai évben a monori m. kir. állami polgári leányiskola
 első osztályában következő bizonyítványt érdemelt:

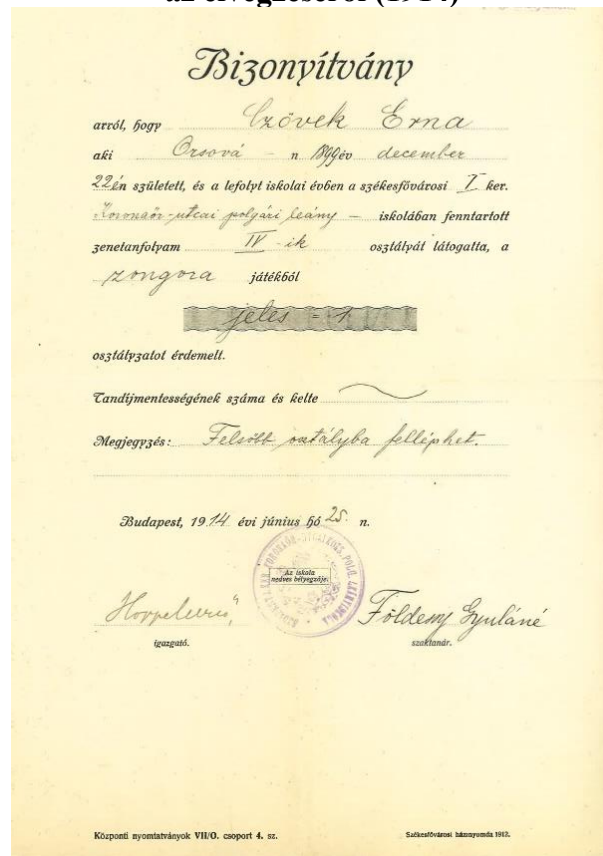
Hit- és erkölcsstanból:	<i>Kitűnően</i>
Magyar nyelvből és irodalomból:	<i>Kitűnően</i>
Német nyelvből és irodalomból:	<i>Kitűnően</i>
Történelemből:	
Földrajzból:	<i>Kitűnően</i>
Számítástanból és mértanból:	<i>Kitűnően</i>
Természettanból:	<i>Kitűnően</i>
Vegytanból és ásványtanból:	
Természetrajzból:	<i>Kitűnően</i>
Háztartástanból:	
Egészségtanból:	
Rajzolásból:	<i>Kitűnően</i>
Szépírásból:	<i>Kitűnően</i>
Női kézimunkából:	<i>Kitűnően</i>
Énekből:	<i>Kitűnően</i>
Testgyakorlásból:	<i>Kitűnően</i>
Francia nyelvből:	
Zenéből:	

Írásbeli dolgozatainak külalakja: *Kitűnően*
 Az elmulasztott tanórák száma: 28 igazolt, — igazolatlan.
 Erkölcsei magaviselete: *Kitűnően*
 Szorgalma: *Kitűnően*
 A tantestület záróértekezleti ítélete: *Kitűnően teljesítő*

Monor, 1911. évi június hó 31. napján.
 Igazgató: *Oláh György*
 Osztályfőnök: *Kellermann János*
 Pappe Ernő könyvny., Monor.

(Forrás: Czövek Erna rendezetlen iratai, Czövek Erna AMI, Budakeszi)

3. sz. – Czövek Erna bizonyítványa a Koronaőr utcai zenetanfolyam IV. osztályának az elvégzéséről (1914)

(Forrás: Czövek Erna rendezetlen iratai, Czövek Erna AMI, Budakeszi)

4. sz. – Czövek Erna gyermekével (1925.09.20.)

(Forrás: Czövek Erna AMI archívuma, Budakeszi)

5. sz. – Czövek Erna tanári kinevezése (1927)

160.275
1927.-VII.

Budapest székesfőváros tanácsa a
mai napon tartott ülésében Önt zenetanfo-
lyami

t a n á r r á

és pedig: zongora tanszékre törvényesen
megválasztotta.

Erről a tanács Önt assal a felhi-
vással értesíti, hogy a hivatalos eskü leté-
tele végett f.évi november hó 1.napján dél-
előtt 10 órakor a régi képviselőház ülés-
termében jelenjék meg.

A tanács a szabályszerű illetmé-
nyeket az eskütétel után fogja utalványoz-
ni.

Kelt Budapesten, a székesfőváros ta-
nácsának az 1927.évi október hó 30.napján
tartott ülésében.

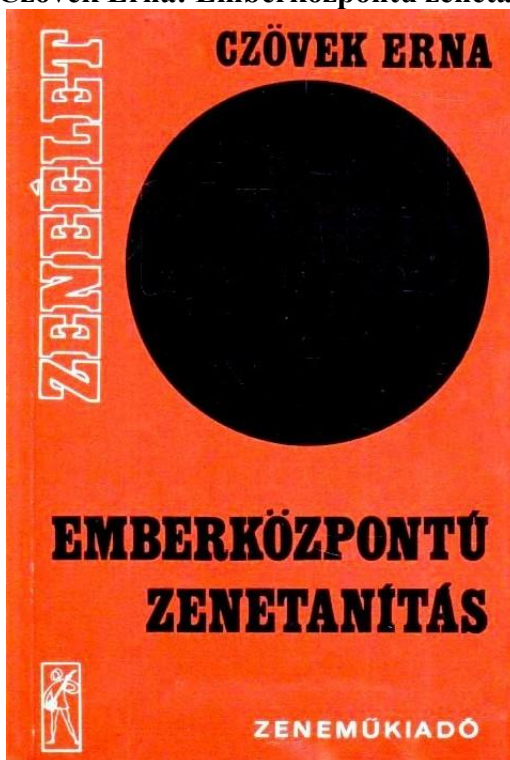
Mán
polgármester

Tekintetes

S z e i l e r E m i l n é tanár
urnőnek

(Forrás: Czövek Erna rendezetlen iratai, Czövek Erna AMI, Budakeszi)

6. sz. (a) – Czövek Erna: Emberközpontú zenetanítás (1979)

(Forrás: saját felvétel, CZÖVEK, 1979b)

6. sz. (b) – Czövek Erna: Das Kind und die Musik (1979)

(Forrás: saját felvétel, CZÖVEK, 1979a)

7. sz. (a) – Czövek Erna
(Készítette: Szokolayné Szesztai Sára)

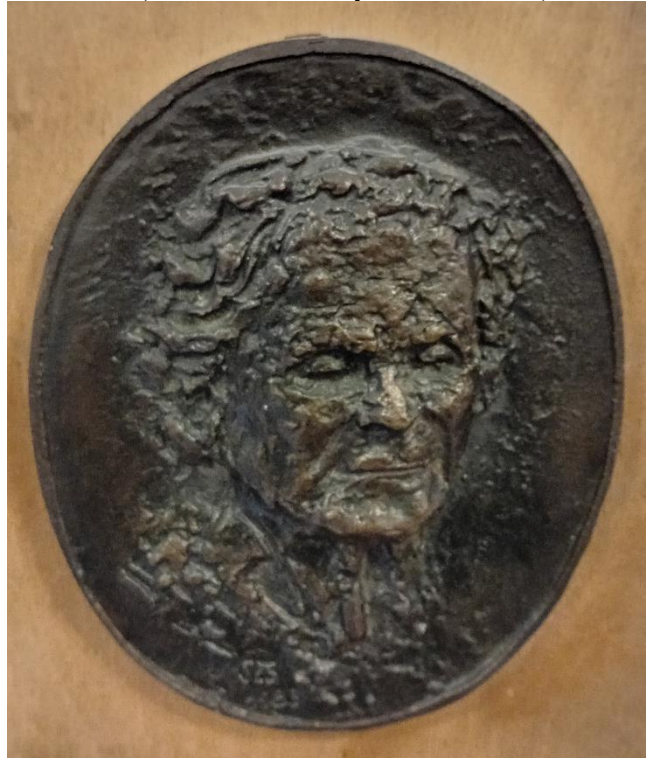
(Forrás: saját felvétel, Czövek Erna AMI, Budakeszi)

7. sz. (b) – Czövek Erna
(Készítette: Szokolayné Szesztai Sára)

(Forrás: saját felvétel, Tóth Aladár Zeneiskola, Budapest)

7. sz. (c) – Czövek Erna
(Készítette: Szokolayné Szesztai Sára)

(Forrás: saját felvétel, Tóth Aladár Zeneiskola, Budapest)

8. sz. – A kódkönyv

1 Czövek Erna, mint ember

Ebben a főkategóriában azon szövegrészeket kategorizáljuk, amelyek Czövek Erna emberi és erkölcsi tulajdonságait, személyiségjegyeit jelzik, valamint anyai és szülői szerepre, családi kapcsolatra utalnak.

1.1 Család

Azon szövegrészeket kódoljuk, amelyek megjelenítik Czövek Erna anyai szerepben történő viselkedését, emberi, családi és szociális kapcsolatait (saját gyermek, „fogadott gyermek”), valamint családi származását.

1.2 Személyiségjegyek

Ezen szövegrészek Czövek Erna legjellemzőbb belső és külső tulajdonságait, szociális kapcsolatokban megjelenő személyiségjegyeit és viselkedési jellemzőit tartalmazzák.

2 Czövek Erna zongoratanári tevékenységei

Azon szövegrészeket kategorizáljuk, amelyek Czövek Erna tanári professzióját és ezen belül zongoratanári tevékenységével kapcsolatos összetett feladatait írják le.

2.1 Módszertani repertoár

Ezen alkategória megjeleníti, hogy Czövek Erna milyen didaktikai eszköztárat alkalmazott a tanítási-tanulási folyamatban, valamint érzékelteti szakmódszertani felkészültségét és zongorapedagógiai célkitűzéseit.

2.1.1 Anyagválasztás

Az alkategóriában azon szövegrészeket kódoljuk, amelyek megjelenítik a Czövek Erna által a tanítási-tanulási folyamatban használt tankönyveket és zenei kiadványokat, továbbá a tananyag tervezésének és választásának szempontjait.

2.1.2 Zeneművek kidolgozása

Azon szövegrészeket kategorizáljuk, amelyek leírják Czövek Erna zongoraóráin a tanulási anyag feldolgozásának elsődleges szempontjait, továbbá az új zenei anyag feldolgozásának célját, sajátos rendszerét, valamint a zongora tárgy tanítása során alkalmazott specifikus módszereket.

2.1.3 Hangképzés

Azon szövegrészeket kategorizáljuk, amelyekben megjelenik a tudatos zenei hangzás és hangképzés iránti igény.

2.1.4 Technikaképzés

Az alkategóriában kódolt szövegrészek szemléltetik a zongoratechnika és a játszóapparátus fejlesztése érdekében végzett szakmódszertani tevékenységet.

2.1.5 Motiváció a tanórán

Ezen alkategória bemutatja, hogy Czövek Erna az új ismeretek elsajátítására és alkalmazására, valamint a növendékei tanulási képességeinek támogatására milyen tanulási motivációt segítő eszközöket, sajátos módszereket és stratégiákat alkalmaz.

2.2 Növendékek

Ezen alkategória bemutatja a Czövek Erna osztályában tanult növendékeket.

2.3 Tanár-diák-szülő kapcsolat

Ezen alkategória keretében azon szövegrészeket kódoljuk, amelyek leírják Czövek Erna és növendékeinek kapcsolatát, a tanár-diák szerep megjelenését a tanórákon, továbbá a tanár és szülő együttműködését.

2.4 Tehetséggondozás

Az alkategóriában kódolt szövegszegmensek a zenei tehetségigéreték azonosítását, fejlesztését, támogatását és segítségét ábrázolják.

3 Czövek Erna a zenepedagógus szakember

A főkategória keretében azon szövegrészeket kódoljuk, amelyek Czövek Erna sokrétű általános zenepedagógusi működését jelzik.

3.1 Munkahely

Czövek Erna zenetanári tevékenységeinek, illetve egyéb szakmai tevékenységeinek állomásaira utalnak az alkategória keretében kódolt szövegrészek.

3.1.1 Kollégák támogatása

Ezen kategóriához kapcsolódó szövegrészek Czövek Erna mentori, támogatói attitűdjére utalnak: kollégák kiválasztása, pályakezdő tanárok mentorálása és szakmai támogatása.

3.2 Aktivitás

Az alkategória keretében kódolt szövegszegmensek fókuszra az aktív zenepedagógiai tevékenység, előadások, továbbképzések tartása, nyitottság, valamint az innovatív pedagógiai gondolkodás.

3.3 Zenepedagógiai tevékenységek

Ezen szövegrészek Czövek Erna sokrétű zenepedagógiai tevékenységeit jelzik: szakmai előadás, mentorálás, továbbképzés, zenepedagógiai írások.

3.3.1 Szervező tevékenység

Ezen szövegrészek szakmai szervező tevékenységre utaló jeleket tartalmaznak.

3.3.2 Pedagógiai írások

Azon szövegrészeket kategorizáljuk, amelyek Czövek Erna szerkesztői tevékenységére, valamint önálló zenepedagógiai írásainak szakfolyóiratokban és önálló monográfiában való megjelenésére utalnak.

3.4 Ismertség

Az alkategóriában kódolt szövegszegmensek szemléltetik az országos és területi szakmai ismertséget és a másokra gyakorolt hatást.

3.5 Szakmai kapcsolatok

Azon szövegrészeket kódoljuk, amelyek Czövek Erna kollégákkal és szakmavezető szakemberekkel történő kapcsolataira utalnak.

4. Czövek Erna a tananyagreform

A főkategóriában kategorizált szövegrészek Czövek Erna tankönyvszerkesztői, „Zongoraiskola” elnevezésű és egyéb kottakiadványok összeállításával kapcsolatos tevékenységeihez kapcsolódnak.

4.1 Zongoraiskola elnevezésű kiadványok

Azon szövegrészeket kategorizáljuk, amelyek Czövek Erna „Zongoraiskola” elnevezésű tankönyvi kiadványainak felépítésére, használatára, szerkezetére utalnak.

4.1.1 Használat, alkalmazás

Ezen szövegrészek Czövek Erna tankönyvi kiadványainak elterjedésére és szakmai körökben történő használatára utalnak.

4.1.2 Tantárgyi koncentráció

Azon szövegrészeket kódoljuk az adott alkategóriában, amelyek Czövek Erna „Zongoraiskola” elnevezésű szakmai kiadványaiban megjelenő tantárgyi koncentrációra utalnak.

4.1.3 Zeneművek a Zongoraiskola elnevezésű kiadványokban

Az alkategóriában kódolt szövegszegmensek Czövek Erna „Zongoraiskola” elnevezésű kiadványaiban szereplő zeneművek szerzőire utalnak.

4.1.4 Zongoraiskola elnevezésű kiadványok felépítése

Azon szövegrészeket kódoljuk, amelyek Czövek Erna „Zongoraiskola” elnevezésű tankönyvi kiadványok felépítésére, didaktikai céljaira utalnak.

5. Zeneoktatási környezet a XX. század derekán

A főkategóriában kategorizált szövegrészek bemutatják a XX. század derekára jellemző zeneoktatási környezet változását, fejlődését és sajátosságait.

5.1 Kodály Zoltán és zenepedagógiai reformtörekvései

Azon szövegrészeket kódoljuk, amelyek Czövek Erna és Kodály Zoltán zenepedagógiai reformtörekvéseinek kapcsolatára utalnak.

5.2 Fővárosi Zeneiskolai Szervezet

Ezen kódolt szövegrészek a Fővárosi Zeneiskola Szervezet felépítését és tartalmi működését mutatják be.

5.2.1 1. sz. körzeti Zeneiskola

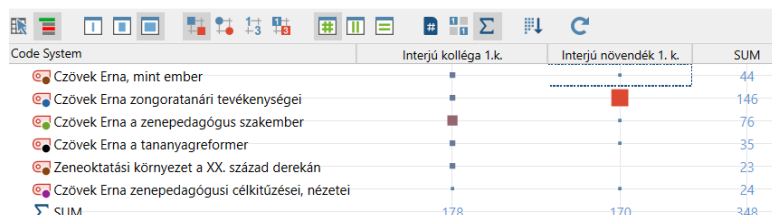
Azon szövegrészeket kódoljuk, amelyek a Fővárosi 1. számú Körzeti Zeneiskola pedagógiai és gyakorlati működésére utalnak.

6 Czövek Erna zenepedagógusi célkitűzései, nézetei

A főkategóriában azon szövegrészeket kategorizáljuk, amelyek Czövek Erna zenepedagógiai célkitűzései, nézeteit mutatják be.

(Forrás: saját szerkesztés, MAXQDA)

9. sz. – A főkategóriák megjelenítése a vizsgálati mintában a Code Matrix Browser funkcióval

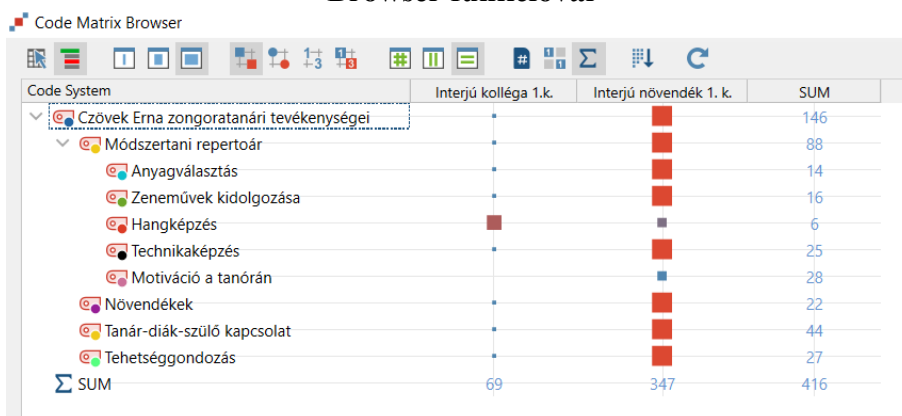

Code System	Interjú kolléga 1.k.	Interjú növendék 1. k.	SUM
Czövek Erna, mint ember			44
Czövek Erna zongoratanári tevékenységei			146
Czövek Erna a zenepedagógus szakember			76
Czövek Erna a tananyagreform			35
Zeneoktatási környezet a XX. század derekán			23
Czövek Erna zenepedagógusi célkitűzései, nézetei			24
SUM	178	170	348

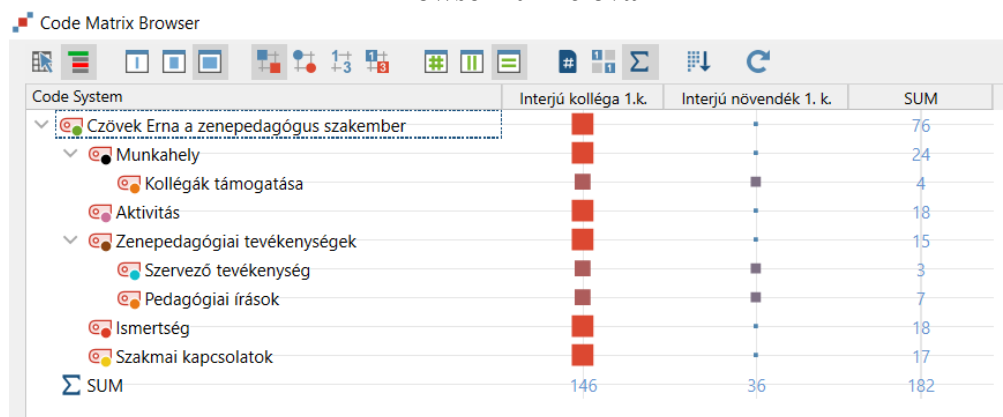
10. sz. – A főkategóriák megjelenésének aránya a vizsgálati mintában Code Matrix Browser funkcióval

Code System	Interjú kolléga 1.k.	Interjú növendék 1. k.	SUM
Czövek Erna, mint ember	26	18	44
Czövek Erna zongoratanári tevékenységei	28	118	146
Czövek Erna a zenepedagógus szakember	62	14	76
Czövek Erna a tananyagreform	26	9	35
Zeneoktatási környezet a XX. század derekán	23		23
Czövek Erna zenepedagógusi célkitűzései, nézetei	13	11	24
SUM	178	170	348

11. sz. – A 2. számú főkategória és alkategóriáinak megjelenítése a Code Matrix Browser funkcióval

12. sz. – A 3. számú főkategória és alkategóriáinak megjelenítése a Code Matrix Browser funkcióval

13. sz. – Főkategóriák reprezentációja, megjelenési aránya és előfordulása

Teljes szövegtörzs (minta)	Főkategória reprezentációja	Főkategória megjelenési aránya	Főkategória előfordulása
Czövek Erna, mint ember	44 db	12,6%	12 dokumentum
Cz. E. zongoratanári tevékenysége	146 db	42%	12 dokumentum
Cz. E. a zenepedagógus szakember	76 db	21,8%	12 dokumentum
Cz. E. a tananyagreform	35 db	10,1%	12 dokumentum
Cz. E. zenepedagógusi célkitűzései, nézetei	24 db	6,9%	9 dokumentum
Zeneoktatási környezet a XX. század derekán	23 db	6,6%	6 dokumentum
Összesen:	348 db kódolt szegmens		

(Forrás: saját szerkesztés)

14. sz. – A főkategóriák reprezentációja, megjelenési aránya és előfordulása a növendék dokumentumcsoportban

Növendék dokumentumcsoport	Főkategória reprezentációja	Főkategória megjelenési aránya	Főkategória előfordulása
Czövek Erna, mint ember	18 db	10,6%	5 dokumentum
Cz. E. zongoratanári tevékenysége	118 db	69,4%	7 dokumentum
Cz. E. a zenepedagógus szakember	14 db	8,2%	5 dokumentum
Cz. E. a tananyagreformor	9 db	5,3%	5 dokumentum
Cz. E. zenepedagógusi célkitűzései, nézetei	11 db	6,5%	3 dokumentum
Zeneoktatási környezet a XX. század derekán	-	-	-
Összesen:	170 kódolt szegmens	-	-

(Forrás: saját szerkesztés)

15. sz. – A főkategóriák reprezentációja, megjelenési aránya és előfordulása a kolléga dokumentumcsoportban

Kolléga dokumentumcsoport	Főkategória reprezentációja	Főkategória megjelenési aránya	Főkategória előfordulása
Czövek Erna, mint ember	26 db	14,7%	7 dokumentum
Cz. E. zongoratanári tevékenysége	28 db	15,7%	5 dokumentum
Cz. E. a zenepedagógus szakember	62 db	34,8%	7 dokumentum
Cz. E. a tananyagreformor	26 db	14,6%	7 dokumentum
Cz. E. zenepedagógusi célkitűzései, nézetei	23 db	12,9%	6 dokumentum
Zeneoktatási környezet a XX. század derekán	13 db	7,3%	6 dokumentum
Összesen:	178 db kódolt szegmens	-	-

(Forrás: saját szerkesztés)

16. sz. – A zongoratanulás első évét segítő kottakiadványokban előforduló kompozíciók száma (db) zeneszerzőnként

Zeneszerzők neve/ kompozícióinak száma (db)	A vizsgált kiadványok neve			
	Zongora-Ábécé (1946)	Zongora-Ábécé (1955)	Zongoraiskola I. (1958)	Zongoraiskola 1. (1966)
Bartók Béla		7	6	3
Czövek Erna ³⁴⁸	7			4
Dobszay László				25
Járdányi Pál	15	15	11	7
Kadosa Pál	11	8	8	12
Kassai Mária	3	3	2	1
Kodály Zoltán	16	16	26	17
Mihály András	2	2	2	2
Papp Lajos				5
Ránki György	1	1	1	1
Szabó Ferenc	3	3	3	3
Szervánszky Endre	7	8	8	7
Székely Endre	3	3	2	1
Szokolay Sándor			12	7
Veress Sándor	13	8	7	6

(Forrás: saját szerkesztés)

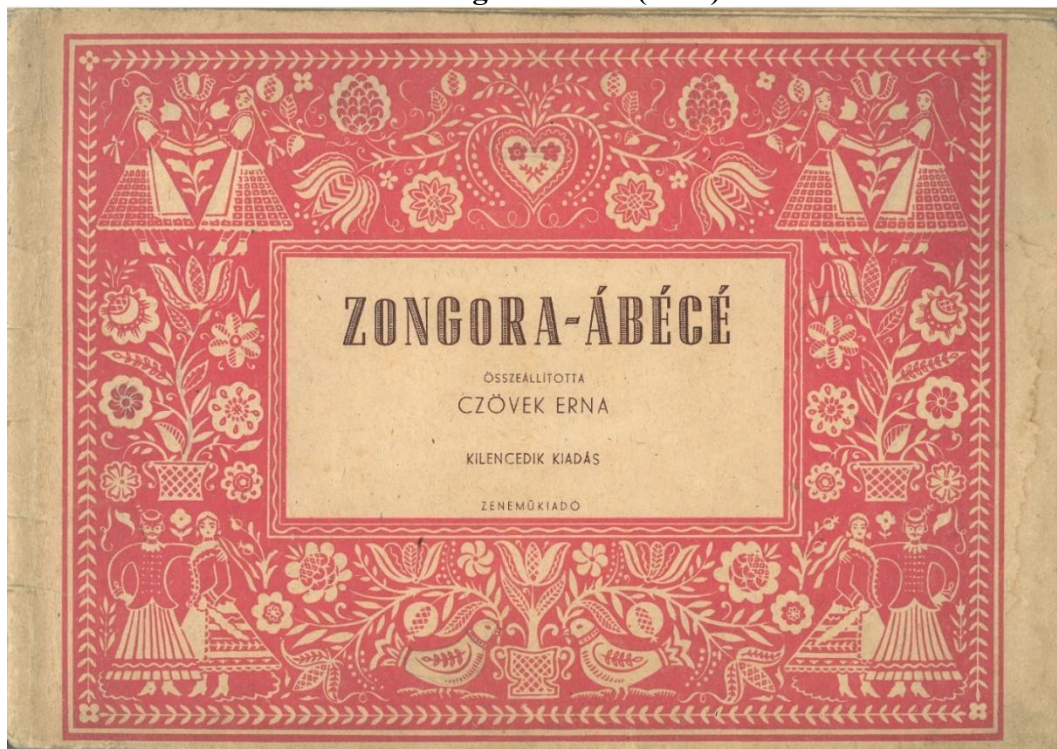
17. sz. – Czövek Erna Zongora-Ábécé (1946)

(Forrás: saját felvétel, CZÖVEK, 1946)

³⁴⁸ Czövek Erna ugyan nem zeneszerző, azonban két kottakiadvány egyes kompozícióinak alkotójaként az ő neve van feltüntetve.

18. sz. – Czövek Erna: Zongora-Ábécé (1955) kilencedik kiadás

(Forrás: saját felvétel, CZÖVEK, 1955)

19. sz. – Czövek Erna: Zongoraiskola I. (1957)

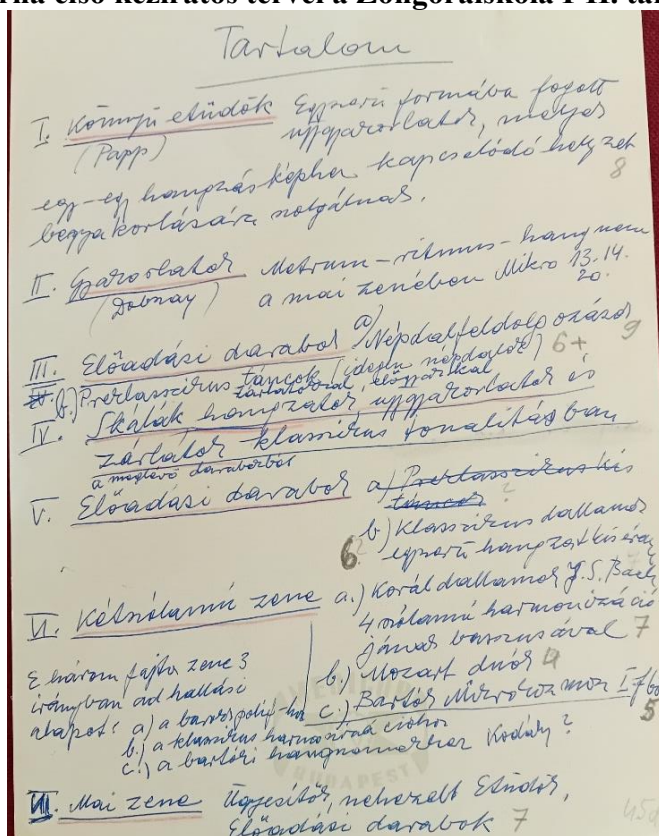
(Forrás: saját felvétel, CZÖVEK, 1957b)

20. sz. – Czövek Erna: Zongoraiskola 1. (1966)

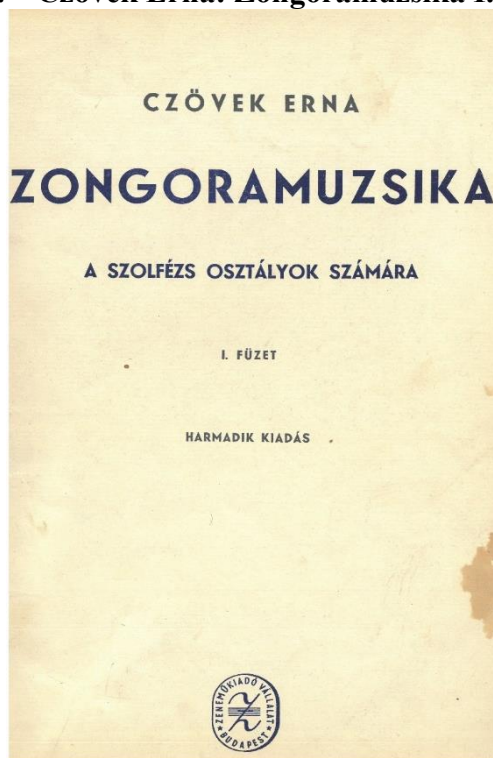
(Forrás: saját felvétel, CZÖVEK, 1966b)

21. sz. – Czövek Erna első kéziratoss tervei a Zongoraiskola I-II. tartalmi felépítéséhez

(Forrás: saját felvétel, Czövek Erna AMI, Budakeszi)

22. sz. – Czövek Erna: Zongoramuzsika I. (1953)

(Forrás: saját felvétel, CZÖVEK, 1953)

23. sz. – Czövek Erna: Zongoraiskola II. (1958)

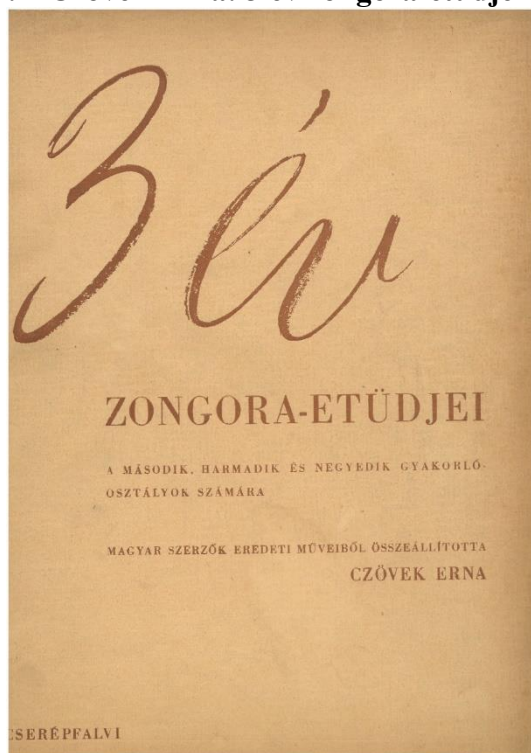
(Forrás: saját felvétel, CZÖVEK, 1958)

24. sz. – Czövek Erna: Zongoraiskola 2. (1969)

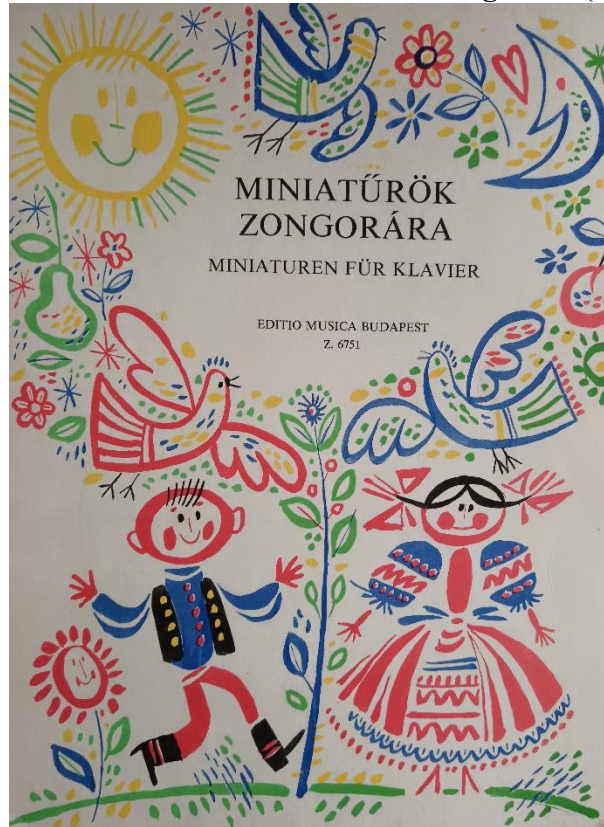
(Forrás: saját felvétel, CZÖVEK, 1969b)

25. sz. – Czövek Erna: 3 év zongora-etüdjei (1947)

(Forrás: saját felvétel, CZÖVEK, 1947a)

26. sz. – Czövek Erna: Miniatúrok zongorára (1973)

(Forrás: saját felvétel, CZÖVEK, 1973)

27. sz. – A kutatás során használt interjúkérdések

Czövek Erna egykori munkatársaival készült interjúkérdések (vázlat)

1. Hogyan emlékezik vissza egykori kollégájára, Czövek Ernára?
2. Mikor és hol került kapcsolatba Czövek Ernával?
3. Hogyan jellemezné Czövek Ernát, mint ember, mint pedagógus és igazgató?
4. Mennyire látott bele Czövek Erna tanítási módszerébe? Mi volt a legfőbb jellemzője a tanítási módszerének?
5. Milyen kapcsolata volt Czövek Ernának növendékeivel? Mennyire vette figyelembe a növendékei személyiségét?
6. Hogyan foglalkozott a kiemelt zenei képességekkel rendelkező növendékekkel, valamint az átlagos képességű tanulókkal?
7. Hogyan motiválta a zenei tehetségigéreteteket, valamint hogyan foglalkozott az átlagos képességű növendékeivel Czövek Erna?
8. Milyen módon segítette a tanítványait Czövek, hogy elérjék a kitűzött célokat?
9. A tanítványai között a kiemelt zenei képességű vagy az átlagos képességű tanulók voltak a jellemzőek?
10. Milyen volt a szülőkkel a kommunikációja és a kapcsolattartása?
11. Milyen volt Czövek Erna kapcsolata a kollégáival?
12. Segítette-e újító szakmai kezdeményezések létrejöttét Czövek Erna?
13. Milyen szakmai közösségeket alakított ki zenepedagógusként és vezetőként?
14. Milyen gondolatokat közvetített kollégáinak a zenetanításról, valamint a zenei anyag összeállításával kapcsolatban?
15. Czövek Erna szakírói tevékenységével hogyan kapcsolódott a zenei életbe?
16. Mit tapasztalt: a technikaképzés vagy a zenei anyag minősége, illetve a kidolgozása volt-e az elsődleges Czövek Erna számára?
17. Igazgatóként milyen újító reformtörekvések kapcsolódnak Czövek Erna nevéhez?
18. Tud-e olyan további kollégát említeni, akivel szoros szakmai kapcsolatot tartott fenn Czövek Erna?

Czövek Erna egykori növendékeivel készült interjúkérdések (vázlat)

1. Hogyan emlékezik Czövek Ernára, egykori tanárára?
2. Mikor és hol tanult Czövek Ernánál?
3. Hogyan tudná leírni Czövek Ernát, mint ember, mint pedagógus, valamint igazgató?
4. Hogyan tudná leírni Czövek Erna tanítási módszerét?
5. Mennyire vette figyelembe Czövek az Ön személyiségét és egyéni adottságait?
6. Hogyan foglalkozott Czövek a kiemelt zenei képességekkel rendelkező növendékekkel, valamint az átlagos képességű tanulókkal?
7. Mi jellemezte a tanórákon a tanár-diák szerepet? Mennyire volt Czövek irányító?
8. Hogyan motiválta Önt a zongoraórákon?
9. Milyen eszközöket használt, ha valaki nem készült, vagy gyakorolt megfelelően?
10. Milyen módon segítette Önt, hogy elérje a kitűzött zenei célokat?
11. Czövek Erna tanítványai között a kiemelt képességű vagy az átlagos tanulók voltak a jellemzőek?
12. Milyen volt a kapcsolata Czövek Ernának az Ön szüleivel?
13. Milyen maradandót kapott a tanárától, amit esetleg a napi tanítási vagy előadóművészi gyakorlatában is használ?
14. Mi jellemezte a tanórákat, milyen részfeladatok kaptak nagyobb prioritást (technikaképzés, a zeneművek kidolgozása etc.)?
15. Mennyire volt sokrétű a tananyagválasztás?
16. Esetleg van-e valamilyen személyes dokumentuma Czövek Ernától (ellenőrző, kottabejegyzés, levél etc.)?

28. sz. – Czövek Erna 1983 márciusában
(kezében Szokolayné Szesztai Sára alkotásával)

(Forrás: Tóth Aladár Zeneiskola Könyvtára, Budapest)

Rezümé

Czövek Erna (1899-1983) az alkotó zenepedagógus

Az életpálya vizsgálata az újító zenepedagógus, a vezető és a szakírói szerepek megközelítésében

Kulcsszavak: Czövek Erna életpályája, alkotó zenepedagógus, zongoraiskola, zenepedagógiai sajtó, zeneoktatás

Keywords: Erna Czövek's career, creative music teacher, piano school, music education press, music education

Doktori (PhD) értekezésünk keretei között kísérletet tettünk a XX. századi magyar zenepedagógia egyik jeles alakja, Czövek Erna (1899-1983) komplex szakmai portréjának megrajzolására. Kutatásunk céljaként széleskörű forrásbázisra alapozva igyekeztünk feltárni és bemutatni a 125 éve született és a 41 éve elhunyt Czövek Erna – a magyar zenei élet és a zenepedagógia sokrétű tevékenységeket folytató zenetanára – életútját és szakmai munkájának meghatározó eredményeit. Ehhez a rendezetlen hagyaték feldolgozásán túl levéltári iratok, iskolai évkönyvek, egykori kollégák és növendékek visszaemlékezései, valamint az alkotó szakmai munkáiban (kottakiadványok, publikációk) végeztünk kiterjedt forrásgyűjtést.

A források komplex feldolgozásával nem kizárólagos biográfiai munka elkészítésére, hanem Czövek Erna életpályájának szélesebb horizonttal rendelkező vizsgálatára törekedtünk. Fókuszba helyeztük az aktor szakmai eredményeit, valamint pedagógiai írásait és módszertani munkáit. Az értekezés értelmezési keretét az alcím kulcsszavaiban rejlő négy kutatási dimenzióra építettük (*az életpálya, az újító zenepedagógus, a vezető, valamint a szakíró*), amelyekhez kapcsolódó források széleskörű vizsgálatai valósultak meg (*bibliometriai elemző vizsgálat, dokumentumelemzés, forráselemzés, kottakiadványok tankönyvi elemző vizsgálata, kvalitatív tartalomelemzés*).

Az életpálya vizsgálata, mint dimenzió keretében igyekeztünk rekonstruálni Czövek Erna személyes élettörténetét és szakmai munkájának alakulását. *Az újító zenepedagógus* dimenzió keretében az életpálya különböző időszakában keletkezett alapfokú hangszeres kottakiadványok nemcsak átfogóbb bemutatása valósulhatott meg, hanem az árnyaltabb elemzése is megtörtént. *A vezetői tevékenységet* sajtóforrások és levelezések, valamint

intézményi emlékkönyvek személyes visszaemlékezéseiből feltárt tények alapján tekintettük át és rekonstruáltuk. Czövek Erna *szakírói* szerepének vizsgálatakor az egész életpályán átíró szakmai írásait helyeztük középpontba, így megvalósulhatott a különböző időszakokban és tartalommal megjelent munkák bibliográfiájának összeállítása, majd ezek adatainak további elemzése.